

DEVRİMLER

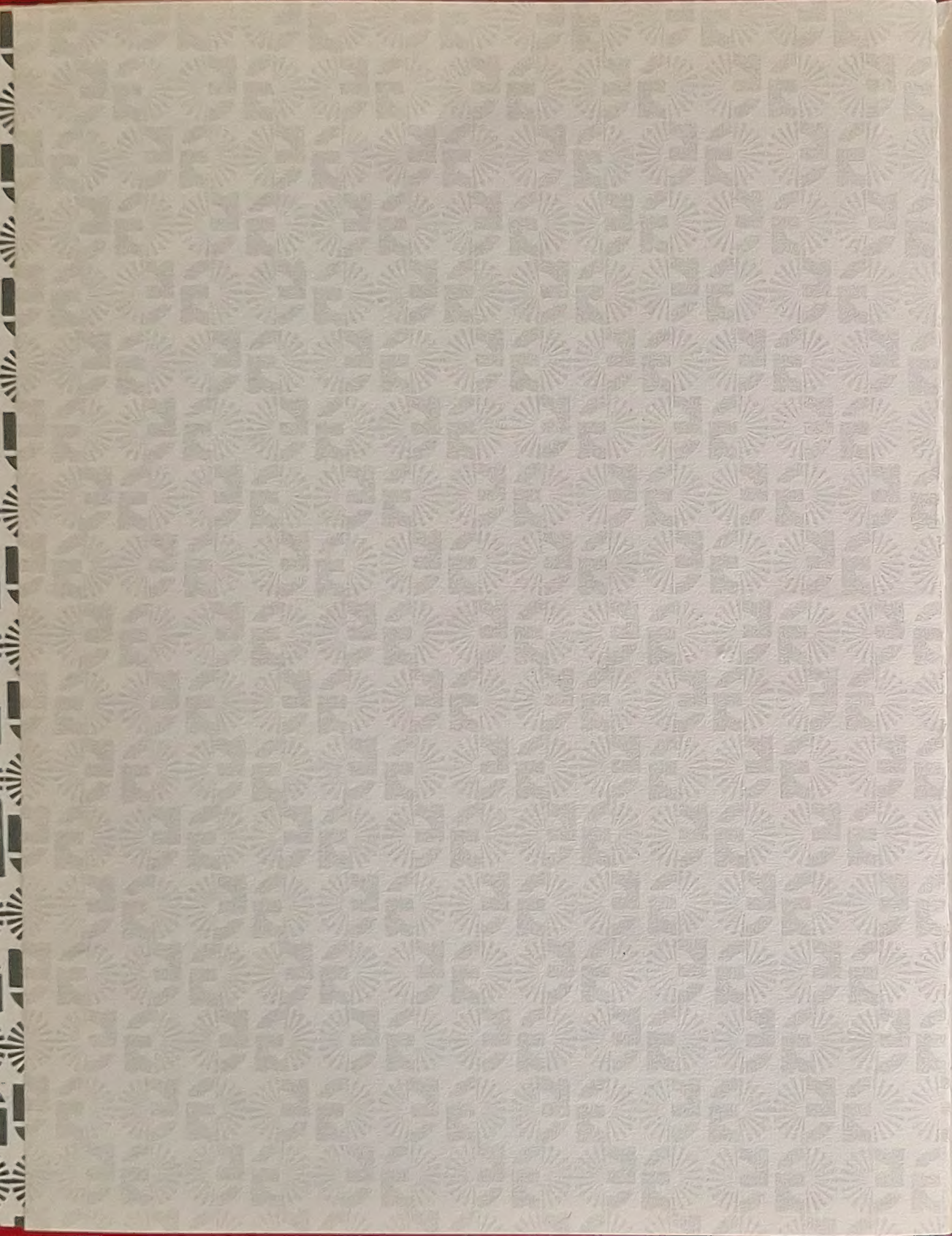
VE KARŞI-DEVRİMLER ANSİKLOPEDİSİ

Gelişim Yayınları

3

DEVRİMLER

VE KARŞI-DEVRİMLER ANSİKLOPEDİSİ

Gelişim Yayınları

3

Gelişim Yayınları A.Ş. adına
Sahibi ve Yönetim Kurulu Başkanı
Ercan ARIKLI

Sorumlu Yönetmen
Aysegül ERANTEPLİ

Dış İlişkiler Yönetmeni
Ayşe KARABECE

Kapak Düzeni
Mustafa EREN

Sayfa Düzeni
Mehmet Sedat DEVİR

Düzeltili
Ahmet AKSEL

Dizgi
Gelişim Yayınları

Kamera ve Renk Ayrımı
Gelişim Yayınları

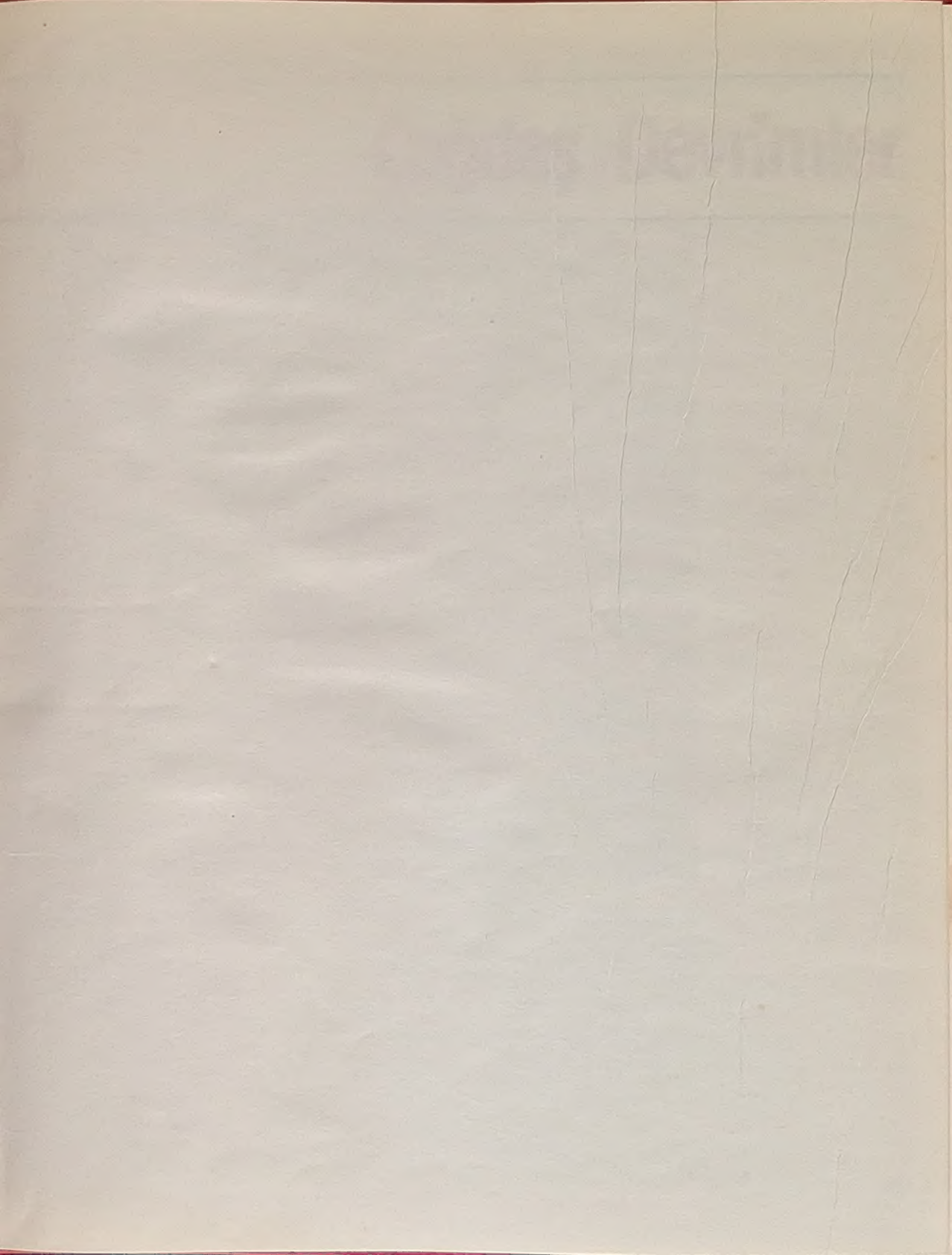
Satış Yönetmeni
Yıldırım ÜNVERDİ

Baskı
Apa Ofset Basımevi

Cilt
Akın Ciltevi

Copyright:

*Fratelli Fabbri Editori, İtalya (1975)
ve Gelişim Yayınları A.Ş. Levent-İstanbul
(1. baskı 1975; 2. baskı 1987)
Tel: 169 66 80 (20 hat)*

Çağdaş Devrimler

3

Çin Devrimi

Çin Toplumunun Tarihsel Evrimi

Uçsuz bucaksız toprakları olan Çin'in, son derece zengin ve çeşitli bir tarihi vardır. Bu tarih, İ.Ö. X. yy'a, hatta daha öncelere, efsanelerle renklenmiş zamanlara dayanır. Dünyayı tanrılarla ve cinlerle dolu sayan eski Çinlilerden kopup, dünyaya yeni bir devrim örneği sunan yeni Çinlilere ulaşan bu tarih, Çin uygarlığını bünyesinde barındırır.

Çin uygarlığı, İ.Ö. V. yy'la birlikte, Konfüçyüsçülük denen dünya görüşünü yarattı ve böylece kesin ahlak kuralları edindi. Eski Çin düşüncesini belirleyen insanseverliğin kaynağı bu oluşumdur. Toplumsal düzeni evrensel düzenle bir tutan bu felsefe, iyilikçiliği ve saygınlığı önermekteydi. Dinden çok ahlaka, mistiklikten çok siyasete yönelen Konfüçyüsçülük, Çin toplumunu yüzyıllar boyunca derinden etkiledi. Konfüçyüsçülük, imparator otoritesini ve bu otoritenin yerleşmesi için gerekli olan disiplinli eğitimi şart koşuyordu. Bireyci ahlaka olduğu kadar toplumsal sorumluluğa da ağırlık veren bu katı anlayış, Çin'deki öbür felsefelerden, sözgelimi inancı aklı uydurmaya çalışan Taoçuluktan çok daha etkili olmuştur. Çin tarihini kuran her oluşumu, Konfüçyüsçülükle olan bağları içinde ele almadan anlamak güçtür.

Devrime Doğru

Çin'in tarihi de, her ülkenin tarihi gibi, saltanat kavgalarıyla, iç karışıklıklarla, savaşlarla ve bütün bunların arasında beliriveren sürekli bilinçlenmelerle kurulmuştur.

Ama, bu tarih, XIX. yy'ın ortalarında apayrı bir görünüm almaya başlamıştır. Bu değişikliği kavrayabilmek için, XVII. yy'a dönmek gerekir.

XVII. yy, Çin'de, Mançu sülalesinin kurulma ve yerleşme çabalarıyla geçti. Bu yüzyıl, aynı zamanda, Batılı din ve sermaye temsilcilerinin Çin'e iyiden iyiye göz diktikleri, giderek Çin'de büyük ölçü-

Mao'nun 1925'te kurduğu ilk parti hücrelerini konu alan bir yağlıboya tablo.

de etkili olmaya başladıkları yüzyıldı. Ama, Avrupa'nın asıl ağırlığı bu ülkede XIX. yy. ortalarından sonra duyulmuş, Çin, bu yüzyılda Avrupalılarla ticaret yapmaya zorlanmıştır. Bu alışveriş, bir süre sonra, Çin'e çok sayıda yabancı- nın gelmesi sonucunu doğuracaktır.

1830'da Çinliler yabancı misyonerleri sınır dışı ettiler. Bu durum Çin'de Avrupalı etkinliğini azaltmadı. Yabancı tüccarlar, özellikle İngiliz ve Portekizli tüccarlar, Çinlilere afyon satıyorlar, buna karşılık onlardan çay ve ipek alıyorlardı. Çin toplumu, giderek, afyonun zorunlu tüketici durumuna gelmek-

teydi. Afyon alışkanlığını kolaylaştıran nedenlerin başında, giderek bir devlet öğretisi haline gelmiş olan Konfüçyüsçülüğün ve öbür felsefe, din anlayışlarının baskısı gelir. Ama ne olursa olsun, Avrupalılar, Çinlilere afyon içirmekte kararlıydılar.

1839'da Pekin hükümeti, afyon dışalımını yasaklayan eski bir kararnameyi yeniden uygulamaya koydu. Bu karardan hemen sonra bir afyon stoku ele geçirildi ve imha edildi. İngiliz hükümeti bu durum karşısında Kanton'u bombaladı (1841). İngilizler, Şanghay'ı işgal ettiler ve Nankin'e doğru ilerlediler. *Afyon Savaşı* olarak bilinen

1911'de
imparatorluğun
yıkılmasına neden
olan ayaklanmadan
bir sahne.

Kasım 1911'de
cumhuriyetçilerin
Şanghay'da yapılan
ilk toplantısından
bir görünüş.

bu savaştan sonra 1842'de imzalanan antlaşma, Çin'in yenilgisini onaylıyordu: Bu antlaşmaya göre beş Çin limanı İngiliz ticaretine açık tutulacak, Hongkong da İngiltere'ye bırakılacaktı.

Devrimi Hazırlayan Koşullar

Çin komünistleri, XX. yy'ın ilk çeyreğinde şu tanımlamayı yaptılar:

"Çin Devrimi, emperyalizme ve feodalizme karşı bir devrimdir."

Bu tanım, Çin'deki devrimci mücadeleleri anlatmakta oldukça yetersiz kalır. Komünist eylemin başlatılmasından çok önce, Çin, zaten devrim içindeydi. Çin'i zorla Batı'

ya, daha doğrusu Batı'nın sömürsüne açan Afyon Savaşı, devrimi hazırlayan nedenlerin yalnızca birini oluşturmaktaydı. Bozgunları getiren askeri güçsüzlük, yabancı kökenli Mançu sülalesine düşmanlık (Mançular Kuzeydoğu Çin'de yaşıyorlardı, Moğol asıllıydılar ve Çinlilerle karışarak ayrı bir melez topluluk meydana getirmişlerdi), ağır vergiler, rüşvetçi memurların sömürsü, Çin'i çoktandır patlama noktasına getirmişti. Bu hasta organizmada çok değişik hastalık belirtileri görünüyordu. 1846'dan sonra oldukça ilgi çeken bir olayla karşılaşıldı: Hung Hsiu-çuen adlı bir sapkın, misyonerlerden edindiği kulaktan dolma bilgilere dayanarak, Hristiyanlıkla Konfüçüsçülük karması bir din or-

taya attı ve bu dini yaymak için harekete geçti.

Bu peygamber taslağı kendini 1851'de tanrısız kral ve "Büyük barış" imparatorluğunun kurucusu (Tay-ping) ilan etti ve bir asıl hükümet kurdu. Pekin, Nankin'i başkent yapan bu yeni hükümeti ortadan kaldırmak için çok uğraştı, hatta yabancılarla anlaşmak zorunda kaldı.

Çinlilerin yeni bir silkinme hareketi, Kanton'un yeniden bombalanmasıyla sonuçlandı. Fransızlar ve İngilizler bu durumda yeni kazançlar sağladılar. Kısa süre sonra aynı kazançları A.B.D. ile Rusya da elde etti. Olaylar aralıksız olarak sürdü. Bu olaylı dönem, 1864-1894 yılları arasındaki otuz yıllık bir durgunluk dönemi izledi. 1894'te

Çin-Japon savaşı başladı. Japon kuvvetleri bu savaşta büyük zaferler kazandılar. Çin'in kaybı önemliydi. Askeri başarısızlıkları bir halk hareketi izledi. Bokserler (Çin'de *Adaletin Yumrukları* adlı gizli bir derneğin üyeleri olan Bokserler, Japonya'nın ve Avrupa devletlerinin isteklerine karşı çıkmaktaydılar), şiddet hareketlerine giriştiler. Söz konusu hareketin ilk kurbanları, yüzyıllardır Çin'i içten yıkmaya çalışan misyonerler oldu. Hareket genişledi, Pekin'e kadar yayıldı. İmparatorluk rejimi sallanıyordu.

Direnış Bilinci

Çin, büyük bir toplumsal dengesizlik içindeydi. Bu durum devrimi her gün biraz daha zorunlu kılıyordu. Toplumsal dengesizliğin kaynağı, nüfusun uzun süredir tarımsal üretimden daha büyük bir artış göstermesiydi. Gerçekten de Çin'in nüfusu, XVIII. yy'ın ikinci yarısıyla XIX. yy'ın ilk yarısına büyük bir hızla artmış ve nüfus ögesi devrimde başlıbaşına etken olmuş, devrimcilerin işini kolaylaştırarak büyük ölçüde kolaylaştırmıştır.

Çin Devrimi'nin, her şeyden önce, ölüm tehdidi altındaki bir organizmanın savunma tepkisi olduğu söylenebilir. Gerçekten de Çin, uzun süredir bir ölüm-kalım savaşına girmişti. Ya bir sikişmeyle bu kötü durumdan kurtulacak ya da varlığını içten ve dıştan zorlayan öldürücü koşullar altında yıkılıp gidecekti. Zorla kabul ettirilen haksız antlaşmalar, kapitülasyonlar, ticarette eşitsizliğe dayalı uluslararası rekabetin körüklediği iktisadi ve toplumsal bunalımlar, Çin'i güç durumlarına itmekteydi.

Çin, kapitülasyonların ağır baskısı altındaydı. Bu kapitülasyonlarla Batılılara tanınan ayrıcalıklar, ülkenin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü sınırlıyordu. Çin'in büyük limanlarında yabancılara özel bölgeler ayrılmıştı. Bu bölgeler, Çin'in yönetimi dışındaydı; ayrı belediye yönetimleri vardı. Buradaki yabancılar vergi vermiyorlardı ve Çin yasalarına uymakla yükümlü değillerdi.

Bu durum Çin aydınlarına, yurtseverlik sorumluluklarını hatırlatmıştı. Nitekim durum, her ülkede olduğu gibi Çin'de de, önce aydınlar düzeyinde ortaya kondu. Eski ve zengin bir uygarlığın mirasçısı olmanın bilincindeki aydınlar, Batılı barbarların gelişini, önceleri, öfkeyle karşılamışlardı. Üstünlüklerini buharlı gemilerle ve ateşli si-

1911
Ayaklanması'nı
bastırmakla
görevlendirilen
general Yuan
Şi-kay.

lahlarla benimsetmeye çalışan Batılılar gemici, tüccar, misyoner olarak Çin'e geliyorlar ve bu büyük ülkeyi dost görünüşleri altında sömürmeye girişiyorlardı. Batıların gelişleriyle aydın kesimde ortaya çıkan öfke, yerini yavaş yavaş bıkınlığa ve boğuntuya bırakmaktaydı.

Bu bıkınlık ve boğuntu, aydınlar da tam bir ilgisizliğe dönüşmedi; tersine, oldukça yavaş gelişen, sağlam bir direniş bilinci yarattı. Çin-Japon savaşı yararlı bir deney olmuştu: Bu savaşta eksikliklerini somut olarak gören Çinliler için söz konusu deneyin çok önemli bir başka yüzü daha vardı: Tarih boyunca Çinlilerce hiç önemsenmemiş olan Japonlar, Batı dünyasından edindikleri bilim ve kültürün etkisiyle ilerlemişler, sonunda büyük bir imparatorluğun sırtını yere getirmişlerdi. Japonlar, Çin'i küçük düşüren bu savaştan sonra Rusları yendiler (1904-1905); böylece, bütün dünyaya, bu arada Çinlilere şunu öğretmiş oldular: Beyaz derili olmayanların beyaz derilileri yenemeyeceği efsanesi artık yıkılmıştı.

İlk Adımlar

Çin Devrimi'nin ilk adımları, bu önemli yıllarda, bu önemli olaylar içinde atıldı. Devrimcilerin çocukluk yılları olan bu yıllar Mao Dzedung'un (Mao Çe-tung ya da Mao Zedung da denir) ve sonraki silah arkadaşlarının çocuk ruhunu derinden etkilemiş, imparatorluğun yıkılışı, devrimi hızlandırmıştır.

Bu yıkılışı kısaca şöyle gerçekleştirmişti: 1911'de Yang-cou vadisinde büyük karışıklıklar çıkınca olayı bastırmakla görevlendirilen general Yuen Şi-kay, imparatora tahttan vazgeçmesini önerdi. Antik Mançu sülalesinin sonu gelmişti. Bu yıkılışa ve generalin cumhurbaşkanı seçilmesinde, Sun Yat-sen'in kurduğu ulusçu cephenin payı büyüktü. Böylece Çin, devrim yoluna girmiş bulunuyordu.

Ulusçu bir devrim olan Çin Devrimi'nin ilk özelliği *emperyalizme* karşı oluşudur. Yakın geçmişin acılı olayları içinde, Çin'de bir yabancı saldırısına direnme gücü oluşmuştu. Bu güç, devrimin yanm yüzyıllık serüvenine damgasını vurmuştu.

Sözelimi Bokserlerin ayaklanması, imparatorluğu yıkmayı değil, yabancıları kovmayı amaçlıyordu. Mançu sülalesinin devrilisinin demokratik kuruluşlara dayanan yeni bir düzeni aklı getirmesinin nedeni, emperyalist sızmaya göz yuman sülaleye karşı duyulan kindi.

Genç Çin Cumhuriyeti, Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yönettiği ya da denetlediği bölgelerde egemenliği yeniden ele geçirmek umudunu sürdürürken, savaşın sonunda bu bölgeler Müttefiklerin tek yanlı bir kararıyla Japonya'ya verildi. Bu beklenmedik olaya 1915'te Çin hükümetinin Japonlara verdiği ödünler eklenince, ulusçular, kurulu düzenin ve cumhuriyet yönetiminin karşısına dikildiler. Çünkü güçsüzlükler için imparatorluk yönetimine karşı çıkanlar, bugünkü güçsüzlükler için cumhuriyet yönetimine karşı çıki-

4 Mayıs 1919'da yapılan büyük gösteriden bir görünüşü.

yorlardı

4 Mayıs 1919'da Pekinli öğrenciler, Avrupa devletlerinin Çin karışındaki tutumunu protesto etmek için gösterilere giriştiler. Bu 4 Mayıs eylemi, basit bir yurtseverlik gösterisinden daha değişik bir anlam taşıyordu. Söz konusu girişim, bir süre sonra, uzun zaman için geçerli bir devrimci atılım niteliği kazandı. (4 Mayıs eyleminin mirasçılarından biri olan ulusçu parti *Guomindang* [Kuomintang], ileride, iktidarı ele geçirecektir) Çin'in hemen her yerinde, yurdun kurtuluşu için örgütler kurulmaktaydı. Bu örgütler, Japon yöneticilerinin Çin'den sürekli isteklerde bulunmaları karşısında Çin hükümetini pasiflikle ve güçsüz olmakla suçluyordular.

Çin'in siyasal yaşamı içinde etkin bir rol oynamaya başlamış olan komünistler, *Yurdun Kurtuluşu İçin Çalışan Örgütler Federasyonu*'yla işbirliği yaptılar. 1937 yılı Çin'de güçlüklerle dolu olarak geçmiştir. 1937 Temmuzu'nda Japonlar yeni bir savaş başlattılar. Japon orduları Pekin'i alarak güneye doğru kaydı, Şanghay'a çıkartma yaptı. 1927'de Kanton'daki bir komünist ayaklanmasını şiddetle bastıran Guomindang'ın önemli adamı olan Çankayşek, savaşı sürdürme kararı verdi ve komünistlerin yardımını kabul etti. 1937-1945 yıl-

ları arasındaki ulusal mücadele döneminde komünistler, etkili bir gerilla savaşı sürdürerek, istilacıya karşı başarılı sonuçlar elde ettiler ve kesin sonuca ulaştıran zaferi kolaylaştırdılar

Devrim Öncesinin Toplumsal Yapısı

Çankayşek, emperyalizmi suçlamada komünistler kadar hızlıydı, hatta ülkesindeki bütün tersliklerden emperyalistleri sorumlu tutmaktaydı. Çankayşek, "emperyalizme ve feodalizme karşı devrim" formülünün birinci yönüyle (anti-emperyalist yön) ne kadar bağdaşıyorsa, ikinci yönüne (antifeodal yön) o kadar ters düşüyordu. Ulusçularla komünistler arasındaki fark, işte bu "feodalizme karşı devrim" noktasında kendini göstermekteydi.

"Feodalizme karşı devrim" formülüyle bir tarım reformunu anlatmak isteyen komünistler gerçekte devrim yolunda yeni bir evreyi, burjuva demokratik devrimi evresini gerçekleştirmeyi amaçlıyorlardı. Komünistler bu ilk evrede burjuva devrimcilerinin asıl devrimci gücü meydana getirdiğini düşünmekteydiler; bu yüzden, burjuva kesimine yaklaşıyorlar, giderek işi, Çankayşek'in partisi olan Guomin-

Ulusçu parti *Guomindang*'ı kurmuş olan Sun Yat-sen 1911 Devrimi'nin öncüsüydü.

Karşı sayfada, Bokserlerin yabancı kuruluşlara karşı ayaklanmasını konu alan bir propaganda gravürü.

Çin tarihinin en önemli kişilerinden biri olan Çankayşek.

dang'a doğrudan doğruya katılmaya kadar vardırıyordu. Oysa komünistler, daha sonra yanıldıklarını anlayacaklardı. Çünkü Çankayşek'in iktidara gelir gelmez rejime kazandırdığı görünüm pek az "burjuva"ydı ve hiç de "demokratik" değildi. (Mao, Guomindang'ın yeni Çin tarihinin belirli bir döneminde 'olumlu' bir rol oynadığını kabul edecek, ama hem sınıfsal niteliği gereği, hem de emperyalizmin kışkırtmasıyla 1927'den sonra karşı-devrimci bir parti haline geldiğini söyleyecekti.)

Çankayşek, geleneksel yönetici sınıflara, özellikle de taşraya dayanmıştı. Burjuva demokratik devriminin önderliğinin, komprador ve toprak ağası sınıflara kapılmış olması, Mao'nun daha 1928'de söylediği gibi, gerek Çin emekçi sınıfı ve köylülüğü, gerekse, Çin ulusal burjuvazisi için ağır bir darbeydi. Çankayşek, iktidarı, geleneksel sınıflara, komünistlerden çekindiği için teslim etmişti. Çünkü ancak böylelikle komünistleri etkisiz bırakabileceğine inanmaktaydı.

Taşralı yöneticilerin, siyasi ve iktisadi ayrıcalıkları vardı ve söz konusu yöneticiler, bu yanlarıyla bir zamanlar Avrupa soylularını andırıyordu. Avrupalı benzerlerinden daha az zenginler, ne var ki, düzeyleri Çin'in yoksulluğu içinde pek göze batıyordu. Sömürmekte oldukları kırsal kesim insanları yoksulluk içindeydiler.

Bu yönetici sınıfının üyeleri, her şeyden önce, büyük toprak ağalarıydılar. Çiftçilerden, tarımsal üretim değerlerinin yarısına yakın bir rant alıyordu. Böylece elde ettikleri satılabilir artık ürünle tahıl ticaretini tekelleştirebiliyor, uygun za-

manla stok yapıyor, spekülasyona gidebiliyorlardı. Bunlar stoklarından borç vererek tefeciliği elde tutuyorlardı. Güvensizliğin keşin, borç almak isteyenlerin kayısız, faiz oranlarının yüksek olduğu bir ortamda tefecilik çok kazançlı bir işti.

Toprak ağalarının siyasi temsilcileri olan savaş efendileri, yerel despotlar ve memurlar, siyasal gücün temelini ellerinde tutuyorlardı. Bu da, onlara yasal olan ya da olmayan yeni gelir kaynakları sağlıyordu. Bu yöneticiler, korku ve saygı uyandırmaktaydılar. Korku uyandırıyorlardı, çünkü her köylülüğü yapabiliyorlardı. Saygı uyandırıyorlardı, çünkü "okumuş" tular. Az da olsa öğrenim görmüş olmak, imparatorluk zamanında olduğu gibi, memurluğa giden kapıyı açıyordu. Yöneticiler bu nitelikleriyle yerlerini sağlamlaştırıyorlar, sürekli yeni kazançlar sağlıyorlardı.

Konfüçius'tan kalma gelenekler doğrultusundaki "okumuş saygı"nın kötüye kullanılışıyla, kırsal alan sömürüsü giderek güçleniyordu. Bu yöneticiler, ellerindeki çeşitli kozlardan yararlanarak, patlamaları göze almak pahasına evrimli dizginleyebiliyorlardı. Öte yandan, verimli artıracak biçimde yatırım yapmıyorlardı. Sömürülerine yenilik getirmeyi bile düşünmüyorlardı. Tek düşünceleri topraklarını genişletmek ve para kıtlığından ötürü borç almak zorunda kalan bir devletin sağladığı koşullardan yararlanmaktı.

Zenginlerin, tarım alanına yenilikler getirmeyi ve donanım sağlamayı düşündükleri yoktu, çünkü kolay yaşamının yolunu bulmuşlardı. Yoksullara gelince, onlar bu alanda isteseler de etkili olamıyor-

lardı. Arazi kırsı, vergiler, borç ve faiz yükü altında ezilen insanlar, ancak düşük kazançlarıyla yaşamalarını sürdürmek zorundaydılar. Bazen kuraklık her yanı kavuruyor, kuraklığı su baskınları ya da çekirge istilaları izliyordu. Bu olaylar, ürünü hemen hemen yok ediyor, köylünün aç kalmasına yol açıyordu. Bazen bir çekirge sürüsünü bir haydut sürüsü izliyor, bazen bir kuraklığın ardından bir askeri birlik geliyordu.

Bütün bunlar köylünün yaşayışını son derece güçleştiren olgular-
dı. Kıtık sık rastlanan sıradan bir olaydı ve baş gösterdiği yerlerde insanlar otları ve ağaç kabuklarını tükettikten sonra, açlıklarını bastırmak için toprak yiyorlardı; ama toprak, öldürücü etkisini kısa zamanda gösteriyor, tarlalar cesetlerle örtülüyordu. O zaman insanların cesetlere ya da yarı-ölü, yarı-diri kimselere saldırdığı görülmüyordu. İnsanı, insan eli yemeye zorlayan bu acılı yoksunluk, kafa-
larda ve yüreklerde derin izler bırakmaktaydı.

Çin Devrimi öncesindeki bu açlık döneminde kitlelerin durumu her gün biraz daha sarsıldı. Bu sarsıntıyı çeşitli yan nedenlere bağlayanlar da vardır. Söz gelimi bazıları, el sanatlarının yok olmasını ve köylünün böylece bir yan gelirden yoksun kalmasını açlığın başlıca nedenleri arasında sayarlar. Kuşkusuz bu tür yan nedenler de köylünün güç bir yaşam sürdürmesini körüklemiştir, ama asıl nedeni toplumun kendi içinde, kendi düzeyinde aramak gerekir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında durum buydu. Yıkılan imparatorluğun toplumsal düzeni hemen bir başka düzene yer değiştirmemiş, üstelik belki biraz daha bozularak sürmüştür. Özellikle Japon yayılması sırasında savaş fırsatları ve gözü dönmüş gangsterler, ülkeyi haraca bağlamışlardı. Bu kişilerin bir bölümünü düzeni korumakla görevli olanlar oluşturuyordu. Milis şefleri ve alyon kaçakçılığını önlemekle görevli memurlar, kaçakçılıktan ve benzeri yolsuzluklardan büyük kazanç sağlıyorlardı. Bunlar, kısa zamanda egemen sınıfa katıldılar ve Çin halkının kaderiyle oynamaya giriştiler.

Çin Devrimi'nin başlangıç dönemini, devrimcilerin Konfüçius geleniğiyle ve onun en bozulmuş biçimleriyle hesaplaşmaları olarak almalıyız. Bu dönem tam anlamıyla bir geçiş dönemidir ve geçiş dönemi olanın bütün güçlüklerini ve aksaklıklarını taşıır.

Çin Devrimi'nin Üç Evresi

Çin Devrimi'nin gelişmesini belirleyen büyük aşama üç evreye ayrılabilir:

1. Komünist hareketi öncesindeki dönem (bu dönemde mücadele toplumsal olmaktan çok, ulusal di).

2. Komünizmin başlangıç ve gelişme dönemi (bu dönemde emperyalizme karşı mücadele bütün şiddetini korurken, toplumsal sorunlara eğilme hareketi başlamış, böylece bir ulusun kurtuluş çabaları halkçı bir nitelik ve yeni bir boyut kazanmış).

3. Başarılı bir girişimle, ulusal ve toplumsal devrimin gerçekleştirildiği dönem.

Bu evrelerin özellikleri şöyle sıralanabilir:

İlk dönemin devrimcileri, bazı gizli örgütlerde, köy kökenli üyelerle zaman zaman sıkı işbirliği yapmış olsalar da, genellikle, kitlelerden kopmuş insanlardı. Bunlar köylüleri devrim hareketine buluştırmayı pek istememişlerdi. Bu yüzden, birinci dönem devrimcileri, cahil ve batıl inançlı buldukları kırsal kesim insanlardan kopmuş aydınlar olarak ortaya çıktılar. Seçkinlere özgü bir iş olarak gördükleri devrim, onların gözünde, bazı olağanüstü kişilerce başarılan ve bir çırpıda dünyayı (hiç değilse yurdu) değiştiren göz kamaştırıcı bir eylemdi. Bireysel teröre ve gözükpeğe girişimlere sık sık başvuran bu kişiler, Lenin öncesi Rusya'sı *narodnik*'lerinin (*Narodničestvo* adı verilen Rus aydınları hareketinin yanlıları) devrim anlayışı içinde, örgütlenmenin gerekliliği ve

kuralları konusunda bilinçlenmiş değillerdi.

Bu durum bilinen başarısızlıkları getirmiş, yüzyıl başlarında Çin'de baş döndürücü kahramanlık gösterilerine yol açmıştı. Devrim, önünde sonunda benimsendi ama, bu arada Çin toplumu da, iyi bilinçlenmemiş devrimcilerin zararını gördü.

İşe kötü başlanmıştı. 10 Ekim 1911'de Yang-dzi yöresinde, Vu-Çang'da bir ayaklanma baş gösterdi. Ayaklanmacılar, eylemin bastırılması korkusuyla pek erken davranmışlardı. *Yeminli Birlik* olarak adlandırılan topluluğun giriştiği bir eylem, hazırlık ve işbirliği yetersizliğinden ötürü bocaladı. Belirsiz bir sabırsızlığın içinde yitip giden *Yeminli Birlik* eylemi, tarihin akışını çabuklaştırmaktan çok, güçleştirdi.

Burada, Sun Yat-sen'den ve 1911 girişiminden biraz daha söz etmekte yarar vardır.

Sun Yat-sen, 1866'da Kanton yakınlarında doğdu. Honolulu'da Amerikan Koleji'nde öğrenim gördü. Hongkong'da İngiliz Üniversitesi'ni bitirdi. Hekim diploması aldıktan sonra öğrenimini Amerika'da ve İngiltere'de sürdürdü. 1900'de, Çin'de *Guomindang*'ı kurdu. Bu ulusçu parti, sanayi ve ticaret kesiminde çok yandaş buldu. Sun Yat-sen 1904-1910 yılları arasında birçok yapıt yayımladı ve konferanslar verdi; böylece *Guomindang*'ın ilkelerini halka açıkladı. Partinin üç ilkesi vardı: *Ulusçuluk*, yani yabancı baskısından kurtulma; *demokrasi*, yani halkın kendi kaderini çizmesi ve *toplumsal adalet*. Bunlar *Üç Halk İlkesi* olarak adlandırılmıştı.

Üçüncü ilke, sosyalizme kapı

açılıyordu. Ama öngörülen sosyalizmin, sınıf çatışmasını zorunlu gören Marxçı sosyalizmle ilişkisi yoktu. Çünkü Sun Yat-sen'e göre, sanayi ve ticaret kapitalizmi, Çin'de halkı ezecek kadar güçlü değildi. Önemli olan, toprağı verimli kılmak, vergileri azaltmak, kırsal kesim insanların durumunu geliştirmekti. Bu görüşler Sun Yat-sen'in kurduğu *Halkın Gazetesi*'nin de ve daha başka gazete ve dergilerde işlendi.

Ekim 1911 hareketine böyle bir ortam içinde girildi. Hareket, Mançu sülalesinin düşüşünü ve ülkeye cumhuriyet ilan edilmesini sağla-

Kargaşalıkların yaygın olduğu dönemde keyfi idam cezalarının meydanlarda infazı da son derece olağandı. Resimde, 1920'de bir idam hükmünün halk önünde yerine getirilişi görülüyor.

Kargaşalıklar, isyanlar, vergiler ülke düzenini sürekli tehdit ediyordu. Gerçek birer zorba olan savaş efendileri ülkeyi dolaşarak köyleri ve kentleri soyuyorlardı. Yandaki resimde en ünlü zorbalardan biri olan Çang Tso-lin görülüyor.

Guomindang, komünistleri ortadan kaldırmaya girişti. Yanda 1927'de Kanton'da öldürülen komünistlerin cesetleri görülüyor.

dı ama, Çin'i de kesin bir anarşiye itti. Bu hareketle birlikte ülkede ayrılıkçı eylemler baş gösterdi. Bu eylemler Çin'i beş parçaya (Çin, Mançurya, Moğolistan, Tibet, Çin Türkistanı) bölme tasarılarını oluşturacak kadar ileriye gitti.

1911'den sonra, hem merkezde hem taşrada etkin olan "savaş efendileri" (bunlar, savaşta vurgunlar yaparak zengin olan Guomindang'a bağlı yüksek rütbeli subaylardı ve 1916-1923 yılları arasında eyaletlerin askeri valileriydiler) ülkeyi paylaştılar. Ordu devrim yapınca, birçok general önemli sivil görevlere atandı. Oysa bu sivil görevleri o zamana kadar diplomalı kişiler üstlenmişti. Böylece iktidar, askerlerin eline geçti. Yüksek rütbeliler feodal rejimi canlandırmaya koyuldular. Bunlar bağımsız davranıyorlar ve orduyu kendi çıkarları için kullanıyorlardı. Askeri birlikler, izlemekle görevli bulundukları haydutların yerine geçmişlerdi; kentler ve köyler yıkılıp yakılıyor, yağma ediliyordu. Sonunda işler o kadar kanştı ki, köylüler haydutlara işbirliği yapmaktan, hatta giderek haydutluk yapmaktan başka çare bulamadılar.

Bu kargaşada yabancı parmağı görmek yanlış olmayacaktır. Avrupalılar, Amerikalılar ve Japonlar, Çin'de her alanda etkiliydiler. Bir yandan her türlü kaçakçılığı, özellikle silah ve cephane kaçakçılığı, nı kışkırtıyorlar, bir yandan *Standard Oil* ya da *Asiatic Petroleum* gibi şirketlerle, ticareti denetim altında tutuyorlardı. Yabancıların varlığından yararlanan ve onlarla işbirliği yapan Çinli memurlar, elde ettikleri serveti yabancı bankalarda biriktirmekteydiler.

Demek ki, 1911 Devrimi, yönetici kesimle ilgili bir işti. Ulusçuluk, bu ilk devrim hareketini sağladıktan sonra, imparatorluğun yandaşlarından çoğunu kendine bağladı, ama halk kitlelerine tümüyle yabancı kaldı. Kitleler, imparatorluk rejiminin yıkılmasında rol almadıkları gibi, yazgılarını hiç değiştirmeyecek olan cumhuriyet rejiminin kurulmasına da ilgisiz kaldılar; komünistlerin sahneye çıkışına kadar bütün eylemlerden uzak durdular. 4 Mayıs öğrenci eylemi, bir kitle hareketine benzer ama, bu eyleme katılan kitleler öğrencilerden başkası değildi. 4 Mayıs hareketi, öncelikle bir aydın hareketiydi, yeni bir aydınlar topluluğunun geleneğe, özellikle Konfüçyüsçülüğün kurallarına başkaldırmasıydı. Dergi yazıları da bu aydın kişilerin başlıca silahı oldu.

Söz konusu harekete katılanların çoğu Batı yanlısıydı. 4 Mayıs-çılar garip bir çelişki içinde gibiydiler: Ulusal kültürü kurtarmak için, ulusal kültüre saldırıyorlardı. Bir anlamda haklıydılar ve şunu demek istiyorlardı: "Yaşamı tehdit altında olan ülkemizin gerektirdiği çağdaşlaşmaya engel olacaksa, geleneksel Çin uygarlığına ölüm." Bu 4 Mayıs hareketinin aydın radikalizmini, toplumcu olmaktan çok, ulusçu olan bu birinci devrim dönemiyle bağdaştırmak yanlış olmaz. Ancak 4 Mayıs'ın etkileri ve yankıları o kadar büyük olmuştur ki, devrimci sürece hemen yeni bir dönemin açılmasını sağlamıştır.

4 Mayıs'ı izleyen kaynaşmalı günlerde, öteki topluluklar arasında yer alan küçük bir topluluk, kimisinin dikkatini çekmedi. Bu küçük topluluk, Çin Komünist Partisi'yd.

Partinin resmi kuruluş tarihi, Temmuz 1921'di. Ama, 1920 Yayı'ndan sonra komünist hücreler çalışmalarına başlamışlardı. Bu hücrelerin başında genç aydınlar bulunuyordu. Genç olmak ve aydın olmak, 4 Mayıs hareketleriyle komünist eylem arasındaki yakınlığı ortaya koyar. 4 Mayıs aydınlarının dergisi *Gençlik*, yeni partinin organı haline gelmişti. Parti, ayrıca, daha resmen kurulmadan bir yayın organına sahip olmuştur: Komünist Parti. Bu yayın organının çıkış tarihi (1 Kasım 1920), Ekim Devrimi'nin üçüncü yıldönümüne rastlar.

Mao Dzi-dung'un Siyasal Yaşamı

Mao'nun siyasal yaşamı özellikle bir devrimci için geç başlamış sayılabilir.

Birçok genç adam, partinin üst düzeyinde, ondan çok daha önce görev almıştı. Mao, Marx'çılığı yirmi yedi yaşında benimsemişti. Bundan önceki dönem uzun bir hazırlık dönemi olmuştur.

Mao'nun militan çabalarının başlangıcı Çang-şa'daki öğrenim yıllarına (1913-1918) kadar uzanır. Orada, komünist hareketin gelecekteki önderleriyle Çin'i güçlendirecek bir birliğin kurucusu olmuştur. 1918 Sonbaharında yeni bir dönem açıldı: Mao büyük bir yolculuğa çıktı, Pekin'e gitti. Burada ülkesinin ünlü düşünürleriyle Marx öğretisini benimsedi. Çang-şa'ya döndü, orada, öğrenim gördüğü yüksekokula bağlı bir ilkokulu yönetti, bu arada eski öğretmenlerinden birinin kızıyla ev-

Polisin, Şanghay'da engellediği I. Kongre çalışmalarını, Nanhu Gölü üzerinde bir mavnada yapmıştır.

lendi. Ayrıca, ileride kurulacak bir komünist partisinin ilk hücrelerini oluşturdu. Haziran 1921'de, Çin Komünist Partisi'nin ('Kungçan-tang') kuruluş kongresinde, Hunan'ın iki temsilcisinden ve ülkeyi temsil eden on iki delegeden biriydi.

1921-1927 yılları arasında Guomindang ve Komünist Partisi, birçok ortak hedefe doğru birlikte yöneldiler. Savaş efendilerine ve öbür yıkıcı güçlere karşı ittifak halindeydiler; rakip siyasal topluluklar, askeri serüvenlerini sürdürmek için, emperyalistlerden mali destek ve silah istemişlerdi; Guomindang da kendi yönünden, bu gibi yardımlar almıyor değildi. Ama ona yardım eden, Sovyet Devrimi'ydı: Dr. Sun Yat-sen'le S.S.C.B. arasında iyi ilişkiler kurulmuştu.

Bu ilişkilerin kurulmasında, Sun Yat-sen'in Güney eyaletlerindeki savaş efendileri ile çatışmasının büyük rolü vardı. Savaş efendileri Sun Yat-sen rejimine karşı mücadeleye girişmişlerdi. Bunun üzerine Sun Yat-sen, Ağustos 1922'de Kanton'dan kaçtı; 1923 yılı başında da Şanghay'da Lenin'in gönderdiği Sovyet temsilcisi ile görüştü ve bir anlaşmaya varıldı. Buna göre SSCB, Çin'e bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü sağlama konusunda gereken yardımı yapacaktı.

Sovyetler'le anlaşılan Sun Yat-sen, Çin Komünist Partisi'nin de yardımıyla Guomindang'ı yeniden örgütlemeye girişti. Amacı Guomindang'la Komünist Partisi arasında işbirliğini gerçekleştirmek, Komünist Partisi üyelerini Guomindang bünyesine katmaktı. Sun Yat-sen, Ocak 1924'te Guomindang'ın Birinci Ulusal Kongresi'ni

Kanton'da toplayıp Üç Büyük İlke adını verdiği ilkeleri yürürlüğe koydu. Bu üç ilke, S.S.C.B. ile ittifakı, Çin Komünist Partisi'yle işbirliğini, köylü ve işçilere yardımı içermektedir. Guomindang'ın Birinci Ulusal Kongresi'ne Mao Dzı-dung da katıldı ve öbür arkadaşlarıyla birlikte Guomindang'ın devrimci bir çizgiye getirilmesinde önemli katkıda bulundu.

Üç Büyük İlke Guomindang'ın Birinci Ulusal Kongre Bildirisi'nde yer aldı. Bu, Sun Yat-sen'in daha önce ortaya koyduğu Üç Halk İlkesi ile bütünleşerek yeni bir siyasal biçim aldı. Bu siyasal biçim, Guomindang'la Çin Komünist Partisi arasındaki işbirliğinin ideolojik temellerini meydana getirdi.

SSCB ile yapılan anlaşma gereğince, Sovyet hükümeti Kanton'a teknisyenler ve danışmanlar yolladı. Bunlar arasından siyasal danışman Mihail Borodin 1924'te Huang-pu Askeri Akademisi'ni kurdu. Sun Yat-sen 1924'te Çankayşek'i S.S.C.B.'ne göndermişti. Çankayşek orada Kızıl Ordu'nun örgütlenişini inceledi, dönüşünde Huang-pu Askeri Akademisi'nin başına geçti. Bütün bunlar Guomindang'ın siyasal eğilimini ve S.S.C.B. ile Çin komünistlerine yakınlığını ortaya koyar.

Sun Yat-sen 1925'te öldü. Onun mirasçısı olmayı başaran Çankayşek'in yönetimindeki orduda, Moskova'da ve Kanton'da yetiştirilmiş sayısız komünist vardı.

Sun Yat-sen'in zamansız ölümü bir önder sorununu ortaya çıkardı. Çankayşek'in, Guomindang içinde henüz önemli bir yeri yoktu. 38 yaşındaydı ve merkezi icra

komitesi üyesi bile değildi. Bir başka deyişle "halef" statüsü taşıyordu. 1925'te Guomindang başsız kalınca, partide iki görüş çatışmaya başladı. Çankayşek'ten yana olan ilimliler, büyük burjuvaların temsilcileriydiler. Sun Yat-sen'in eski sekreteri Vang Cing-vey'in önder olduğu öbür kesimse küçük burjuvaların adamlarıydılar.

İki önder, 1925-1927 yılları arasında partiyi birlikte yönettiler. Vang, hükümet başkanı oldu, Çankayşek de başkomutanlığı üstlendi. İktidarın iki başı 1927'de birbirlerinden ayrıldılar. 1931'de de yeniden bir araya geldiler. Ama artık Guomindang'da Çankayşek ağır basıyordu. Komünistlerle bütün bağların koparılmasını da o sağladı. Çankayşek, 1925-1928 yılları arasında, parti içinde sessiz bir kendini benimsetme siyaseti uyguladı. Hiç acele etmiyor, oldukça dikkatli davranıyordu; bugünü sağlamaktan çok yarına hazırlanıyor gibiydi. Yerini giderek sağlamlaştırdı. Bu sağlamlaştırma, bir yandan Huang-pu'daki astlannın desteğiyle, öte yandan da Orta Çin'in ele geçirilmesinde oynadığı rol sayesinde olmuştu.

Çankayşek, bu başarılarını komünistler aleyhine kullanmaya çok daha önceden başlamıştı. 20 Mart 1920'de Kanton'daki komünist müttefiklerine karşı girişilen beklenmedik bir saldırıyı düzenlemişti. Bu, Çankayşek'in ertesi yıl komünistlere karşı giriştiği ihaneti haber veren bir olay oldu. Söz konusu saldırılarla Guomindang'daki son rakibi Vang Cing-vey'i sindirdi. Ama komünistlerle tam bir kopuş için zamanın gelmediğine inanıyor, saldırılarından ölçülü olmayı

Düşmana karşı bir demiryolu sabotajı.

çaba gösteriyordu. Aslında her şey yolundaydı. Kanton'daki Sovyet temsilcisi Mihail Borodin de Çankayşek'le işbirliğini sürdürmekteydi. Çankayşek bundan böyle kendi adamlarını parti içinde önemli yerlere yerleştirmekte serbest kalmıştı.

Çankayşek'in Sürekli Yükselişi

1926'da, Çankayşek'in ordunun başkomutanlığını üstlenmesinde şaşılacak bir şey yoktu; çünkü ordunun başarıları bir ölçüde, Çankayşek'in başarılarıydı. Çankayşek Nisan 1927'de, Şanghay komünistlerinin ortadan kaldırılmasından hemen sonra Nankin'de ulusal bir hükümet kurdu. Onun bu girişimi, yeni bir tepki gücü oluşturdu. Guomindang'ın sol kanadından ve komünistlerden oluşan rakip bir hükümet birkaç ay Şanghay'da varlığını sürdürdü. Bu sırada Çankayşek yeni bir oyun denmekteydi: 1927 Sonbaharında parti birliği adına sözde kendini fed ederek ortadan silinir gibi yaptı. Oysa, Çankayşek, bu geçici ç-

kilişini kendi yararına kullanacak, Sun Yat-sen'in baldızıyla evlenerek iktidar mirasçısı durumunu yaratacak. Kesin sonuç uzakta değildi. 1928 yılı başlarından sonra Çankayşek açıkça birinci plana geçti ve partisinden çok, kendi kişisel damgasını taşıyan bir rejim kurmayı başardı.

Üçüncü Enternasyonal, Çin komünistlerine, "emperyalizme ve feodalizme" karşı olduğunu ilan etmiş olan Guomindang'la işbirliğini şart koşmuştu. Guomindang, savaş efendilerini saf dışı bıraktı, ama bir süre sonra garip bir dönüş yaparak özellikle Kuzeyli savaş efendislerine ve emperyalistlere yeniden yaklaştı. Demek ki ulusçu kesim, zaferin ortak yapımcıları olan komünistlerle işbirliğinde artık yarar görmemekteydi. Çankayşek, komünistlerin ve onlara yakın sendikacıların katliamını başlattı. Çevresine Guomindang'ın sağ kanat üyelerini ve birkaç Kuzeyli savaş efendisini toplayan Çankayşek, karşı-devrimci planlarını hazırladı; 12 Nisan 1927'de de Şanghay'daki katliam ile karşı-devrimci hükümet darbesini gerçekleştirdi.

Mao Dzi-dung, Hunan-Klangsi

sınır bölgesi İkinci Parti Kongresi için hazırladığı "Siyasal Sorunlar ve Sınır Bölgesi Parti Örgütleri'nin Görevleri" adlı raporunda, Çankayşek'in karşı-devriminden sonraki iç siyasal durumu şöyle anlatır:

"Guomindang'ın yeni savaş efendilerinin günümüzdeki rejimi, kentlerde komprador sınıfının, köylerdeyse toprak ağaları sınıfının rejimidir. Bu rejim, dış ilişkilerde emperyalizme teslim olmuş, içeride eski savaş efendilerinin yerine yenilerini getirmiş ve böylece işçi sınıfını ve köylüleri daha da insafsız bir iktisadi sömürüyle ve siyasal baskıyla karşı karşıya bırakmıştı. Guang-dung eyaletinde başlayan burjuva-demokratik devrimi, daha yolun yarısındanayken, önderliği ele geçiren komprador ve toprak ağaları sınıfları tarafından derhal karşı-devrim yoluna sokulmuştur. Ülkenin her yanında işçiler, köylüler, halkın öbür kesimleri hatta burjuvazi ('ulusal burjuvazi') karşı-devrimci yönetim altında iktisadi ve siyasal özgürlüğün kırıntısını bile elde edemediler."

Komünistler, bundan böyle yasadışı çalışarak kaçak yaşama yo-

lunu seçeceklerdi.

Çankayşek, komünistlere açıkça karşı çıktı: Devrimi belli bir düzeyde tutmaya çalışmış, toplumsal devrimi önleyerek ulusal devrimi güçlendirmek istemişti. Çin komünistlerinin durmadan artan gücü, komünizmden korkan bir adamın kaygılarını doğrulayacak cinstendi. Guomindang içinde komünist çekirdek pek hızlı gelişmişti: Çankayşek'in birdenbire yön değiştirmesiyle bu gelişim, sallantılı bir duruma girdi. Bunun üzerine komünist etkinliği taşraya kaydı. Bu taşraya açılışın asıl nedeni, Çin emekçi sınıfının 1927 olaylarında ortaya çıkan güçsüzlüğüydü.

1927'ye kadar komünistlerle Çankayşek arasındaki mücadele Guomindang çerçevesinde sürmüştü. Üçüncü Enternasyonal'in kararı gereğince Çin Komünist Partisi'nin Sun Yat-sen'in ulusçu partisiyle işbirliği yapmasını isteyenlerden biri de Mao'ydu. Bu yüzden epeyce eleştirilmiş, hatta alaya alınmıştı. Çin Komünist Partisi'nin Merkez Komitesi'nde bir süre üye olmasına (Haziran 1923'te toplanan III. Kongre'den sonra) ve Guomindang'da önemli sorumlu-

luklar üstlenmiş bulunmasına karşın Mao, ikinci dereceden önem taşıyordu. Onun ön plana geçmesini *Kiangsi Sovyetleri* sağlamıştır.

Kiangsi Hareketi

Mao Dzi-dung ve arkadaşları, Marx'çı gelenekten ayrılarak yeni bir yol tutmayı, köylü kütlesine dayanmayı kararlaştırdılar. Sömürünün ve yoksulluğun beslediği bir hoşnutsuzluğu savaşıllığa, Çin köylüsünün taşıdığı başkaldırma gücünü eyleme dönüştürmek istiyorlardı. (İşte Kiangsi hareketi'nin anlamı buydu)

Mao'yu izleyen bir parti azınlığı, Çin'in güneyindeki Kiangsi eyaletinde bir devrimci üs kurmuştu. Beyaz orduların baskısı altında bu üs bazen küçüldü, bazen büyüdü, hatta yer bile değiştirdi. Ama, her şeye karşın varlığını sürdürdü. Giderek, kırsal alanda başka üsler oluştu. Kasım 1931'de Kiangsi'de, Mao'yu başkan olarak kabul eden bir *Çin Sovyet Cumhuriyeti* kuruldu.

Çankayşek, komünistleri yok etmekte kararlıydı. Yine de, bu yeni kuruluş üç yıla yakın bir zaman ya-

şadı. Kızıl Ordu, köylü milisler ve halk, düzenli ordulara karşı koymakta oldukça başarılıydılar. Ama, sonunda Çankayşek, 1933'te Kiangsi'deki Çin Sovyet Cumhuriyeti'ne karşı saldırıya geçti. Çankayşek'e bağlı ulusçu kuvvetlere bir Alman askeri uzman heyeti danışmanlık yapmaktaydı. Kızıl Ordu ve köylü milisler bu saldırıya karşı direnebildikleri kadar direndiler; sonra da geri çekilmek zorunda kaldılar. Düzenli orduların yeni taktikleri, yeni donanımları ve yeni silahları, bu sonucun yaratılmasına yardımcı olmuştu.

Geri çekilme, ünlü *Uzun Yürüyüş*'ün başlangıcı oldu. Uzun Yürüyüş bir yıl kadar sürdü (Eylül 1934- Ekim 1935). Bu süre içinde Guomindang'ın sol kanadı Japon tehlikesi karşısında, ulusal bir uzlaşmaya gidilmesini istedi. Komünistler bunu kesinlikle reddettiler.

Uzun Yürüyüş oldukça çetin koşullar altında geçti. Bu uzun seferde sağ kalanlar Avrupa kıtası büyüklüğünde bir kesimi, güneydoğudan kuzeybatıya kadar bir uçtan bir uca aşmışlardır. Mao, 27 Aralık 1935'te parti örgütüne sunduğu raporda Uzun Yürüyüş'ü şöyle

1947'de Şensi'de Kızıl Ordu'nun başında Mao.

Nisan 1949'da Nankin'i gösteren bir tablo.

anlatır: "On iki ay boyunca biz, göklerden bir sürü uçağın günlük keşif uçuşları ve bombardımanı altında, karada yüzbinlerce kişilik bir kuvvet tarafından kuşatıldık, izlendik, engellendik ve durdurulduk. Yol boyunca duyulmadık tehlike ve güçlüklerle karşılaştık. Buna karşın yalnızca iki ayağımızı kullanarak on bir eyaletin bir ucundan öbür ucuna kadar 20 000 "li"den (Çinlilerin kullandığı, aşağı yukarı 576 m'lik uzunluk ölçüsü) fazla yol yürüdük. Tarih bizimki kadar uzun bir yürüyüş kaydetmiş midir? Hayır, asla; Uzun Yürüyüş bir manifestodur." Uzun Yürüyüş bir simgeydi ve zafere uzanan yolu simgeliyordu. Bu uzun yolu Japon emperyalizmi kestirmeden kısaltıverdi. Uzun Yürüyüş son bulduğunda, komünistler Kiangsi Dağları'nı'dan daha yoksul ve daha geri kalmış bir bölgede, bir doğal barınak buldular. Bu barınak, kuzeydeki Şensi iliydi. Böylece Uzun Yürüyüş, 1935 Ekimi'nde, az çok başarılı bir sona ulaşmış oluyordu.

1935'ten sonra, Mao ile Devrim olgusu kesin bir biçimde birbirleriyle kaynaştı. 1935'ten önce Mao, partisinde bir azınlık üyesi durumundaydı; Kendisini önce küçümsemişler sonra da ona karşı çık-

mışlardı. Bu dönem Uzun Yürüyüş'ten önceki yaz aylarına rastlıyordu. Partinin yönetimi uzun süre Şanghay'dan yürütüldü. Eyalet çapında sorumluluk taşıyan Mao'ya oradan bol bol övgü ve yergi yağdırıldı. Kendisine köylü ordularıyla büyük kentleri kuşatması bile önerildi. Öğretiye sıkı sıkıya bağlı olan kişiler, devrimi kentlerdeki pek etkin olmayan işçi sınıfına dayamak istemekteydiler. Söz konusu kişilere göre, işçi sınıfı, yitip gitmekte olan bir Sovyet hareketi üstünde denetim kurmak zorundaydı.

Oysa, Mao, ilk köylü deneyinin karşılığını çok ağır ödemişti. (1927 Eylülü'nde başlayıp bastırılan, Hunan sonbahar hasadı ayaklanması sırasında Mao canını zor kurtarmıştı) O zamanlar, kısmen askeri serüvencilikle kınanmış, parti içinde geri plana itilmişti.

Uzun Yürüyüş'ten sonra, özellikle 1935'te, durgun bir dönemde, ülkenin güneybatısında toplanan konferansın kararından sonra, Mao'nun parti önderliği daha da kesinlik kazandı. Bu elbette kolay olmadı. Mao, hem Uzun Yürüyüş sırasında hem daha sonraları, Çang Ku-tao ya da Vang Ming gibi rakipleriyle mücadele etmek zorunda

kaldı. Ama, bu mücadeleler, çoğunlukla Mao'nun yararına sonuçlandı. Bu, o dönemde Mao'nun rakiplerinden daha başarılı olduğu anlamına gelmez. Ne var ki Mao, hareketin kuramını da oluşturan bir kişiydi; dış ve iç düşmana karşı uygulanacak yöntemleri belirlemekle ve tanımlamakta rakipsiz kalıyordu. *Pratik Üstüne* ya da *Çelişki Üstüne* adlı çalışmaları bu çabanın önemli ürünleridir.

Mao söz konusu çalışmalarını başkent Yen-an'da yaptı. Yen-an yılları, Mao'nun yazar olarak en verimli yıllarıdır.

Diktatörün Çöküşü

On yıllık Nankin rejimi (1928-1937) Çin Devrimi'nin, Çankayşek'in koruyuculuğunda rayına oturduğu yanlıgısını vermeyi başardı. Oysa, Çin birliği sözde kaldı. Nankin hükümetinin otoritesi, Aşağı ve Orta Yang-dzi havzasını aşamadı. Çankayşek oyun üstüne oyun denemek ve bir yandan da durmadan savaşmak zorunda kaldı. Bölgesel zorbalara ayaklanmalarını bastırmak ve entrikalarını önlemek kolay olmuyordu. Komünistlerin etkinliklerini önlemek iyice

1949 Şubatı'nda Pekin'e giren Mao, artık Çin Devrimi'nin tek adamı olmuştu. Mao, 1 Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etti. Yanda hükümetin kuruluşu onuruna düzenlenen töreni konu alan bir tablo görülmüyor.

zordu. Bütün bu kargaşa içinde, Çankayşek, düşmanları (Guomindang'ın Hu Han-min, Vang Cing-vey gibi eskileri, Yen Hsishan gibi yerel despotlar) karşısında belli bir üstünlük kurabildi; 1936'da hapse girdi: Şensi eyaletinin başkenti Sian'da, emperyalizme karşı komünistlerle işbirliği isteyen asatlarından birinin elindeydi. Sian olayı etkisini göstermişti. 1936 Noel'i öncesinde serbest bırakılan Çankayşek, hemen komünistlere yaklaştı. Bundan böyle Japon istilacıları karşısında daha kesin davranacaktı. Zaten 1937 Temmuzunda savaşı başladı.

Bundan sonraki on iki yıl, ünlü diktatörün yavaş yavaş çöküşü olarak belirdi.

1937'de başlayan Çin-Japon savaşı, önceleri Japonların Çin'e boyun eğdirmeye taktiği içinde sönük geçti ve ancak 1941 sonlarında kızışarak İkinci Dünya Savaşı çerçevesine girdi. Savaşın ilk yıllarında limanları ve başlıca karayollarını tutarak Çin'i zararsız kılmaya çalışan düşman kuvvetleri, bunu başaramayacaklarını anlayınca birçok yönden saldırıya geçtiler ve ilk anda büyük başarılar kazandılar. Ama Çinliler direnişlerini başarıyla sürdürüyorlardı. Özellikle Mao'

nun komutasındaki komünist ordu su savaşta etkili olmaktaydı. Savaş, 1945'te Japonların yenilgisiyle son buldu.

Savaş koşullarında Çankayşek'le uzlaşmaya girmiş olan komünistler, giderek güçlenmekteydiler. Savaş sonrasında, doksan milyon köylü Kuzey Çin'de komünist yönetiminde çalışıyordu. (Bu sayı 1937'de bir buçuk milyondur.) Artık Kızıl Ordu'nun dokuz yüz bin düzenli askeri vardı. Kalabalık bir milis gücü, bu kuvvetleri desteklemekteydi. Savaş sırasında komünistler, yığınları harekete geçirme ve gerilla savaşını geniş biçimde uygulama konusunda etkili oldular.

Japonya'ya karşı girişilen direnme savaşında gerek Çin Komünist Partisi içinden ve gerekse dışından gelen eleştirilerde gerilla savaşının stratejik önemi konusunda kuşku lar öne sürülmüştü. Gerilla savaşının küçümsenmesi doğrultusunda bu eleştirilerde, umutlar düzenli ordularca girişilecek savaşlara, özellikle de Guomindang ordusuna bağlanmıştı. Mao Dzi-dung bu görüşü reddetti ve Japonlara Karşı Gerilla Savaşında Strateji Sorunları adlı yazısında (Mayıs 1938) bunun gerekçelerini ortaya

koydu. Mao Dzi-dung bu konuyu şöyle dile getirmiştir: "Çin, gerilla savaşının rolünün, düzenli ordunun hareketına yalnızca kısa mesafelerde dolaysız bir destek sağlayabileceği küçük bir ülke olsaydı, hiç kuşkusuz, stratejik değil, ancak taktik sorunlar söz konusu olurdu. Öte yandan Çin, S.S.C.B. gibi güçlü bir ülke olsaydı, istilacı düşman, ya çabucak def edilir ya da def edilmesi zaman alsa bile, geniş bir bölgeyi işgal edemezdi; ve o zaman, gerilla savaşı, harekatta gene ancak destekleyici bir rol oynar ve stratejik sorunlar değil, yalnızca taktik sorunlar söz konusu olurdu."

Halkla Kaynaşma

Komünist kadrolarla kırsal kesim arasındaki kaynaşma, sıkı ve sürekli işbirliği, devrim için en büyük etkinliği oluşturdu. Mao Dzi-dung, daha 1927'de kesinlikle şu görüşe varmıştı: "Çin Devrimi bir köylü devrimi olacak, ya da hiç olmayacaktır." Bu görüşünü 1927'deki ünlü raporunda ortaya koydu.

Mao, bu yazısında şu sorunu ele aldı: Köylüleri yönetmek mi, eleştirmek mi, bastırmak mı? Onun görüşü, köylüleri yönetmektir. Mao,

1937'de Japon işgali, iki rakip kuvvetin Çankayşek başkanlığında birleşmesine yol açtı. Resimde, Çin kuvvetleri, Çin-Japon savaşında görülüyor.

1945'te Mao ve Çankayşek kadeh tokuştururken.

Kiangsi Sovyetleri döneminde (1927-1934) de hep bu inancı doğrultusunda hareket etmiştir.

İç Savaş

Japon saldırısı yıllarında (1937-1945) Guomindang'la belirli bir uzlaşma içinde bulunan Çin Komünist Partisi, 1946'da iç savaşı (halk savaşı da denir) başlattı. 20 Temmuz 1946'da Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin yayınladığı bildiride şöyle denilmekteydi: "Çankayşek'i yenebiliriz. Bütün parti bundan tümüyle emin olmalıdır."

1946 Temmuzunda Guomindang kuvvetleri, komünistlerin elinde bulunan Guangsi-Anvay kurtarılmış bölgesini geniş çapta işgale başladılar. Guangsi'ye saldıran Guomindang birlikleri Tang-En-po komutasında yaklaşık 120 000 kişilik on beş tugaydan oluşmaktaydı. 13 Temmuz ile 27 Ağustos arasında genel olarak merkezi Guangsi bölgesinde önemli muharebeler oldu. Guomindang birlikleri, ayrıca Şansi-Hopay-Şantung Hunan bölgesine de saldırdılar. Komünistlerin elindeki bu "kurtarılmış" bölgelerde bulunan bazı toprak ağaları ve yerel despotlar, Guomindang bölgelerine kaçtılar. Bunlar Guomindang tarafından silaya dönen temsilciler, silaya dönen lejyonlar ve başka silahlı gruplar olarak yeniden örgütlendirildiler.

1947'de durum, giderek komünistler yararına gelişmeye başladı. Ekim 1947'de Çin Halk Kurtuluş Ordusu ve Mao Dzi-dung tarafından yayımlanan siyasal bildiride şöyle deniliyordu: "Çankayşek saldırısını ezen Çin Halk Kurtuluş Ordusu şimdi geniş ölçüde bir karşı saldırıya geçti. Güney cephesindeki ordularımız Yang-dzi Irmağı vadisi boyunca, kuzey cephesindeki ordularımız da Çang-Çun demiryolu ile Payping-Layoning demiryolu boyunca ilerliyorlar. Askerlerimiz girdiği her yerde, düşman ardına bakmadan kaçıyor ve halk bizi büyük bir sevinçle karşılıyor. Bir yıl öncesine göre durum temelden değişti. Bu savaşta ordumuzun amacı ulusumuza ve dünyaya yeniden ilan edildiği gibi, Çin halkının dileğini yerine getirmek, yani iç savaşın baş suçlusu Çankayşek'i devirmek ve halk ile ulusu kurtarma hedefine ulaşmak için demokratik bir koalisyon hükümeti kurmaktır."

Çin Komünist Partisi yöneticileri, gerek Japon istilası sırasında,

Çankayşek'in bir askeri Tayvan'dan Çin kıyılarını gözletirken.

gerek iç savaşta kırsal kesimde yaşayan Çin köylüsünün desteğinden büyük ölçüde yararlandılar ve 1927'deki köylü devriminden 1949'daki kesin devrime kadar bu köylüyle *yan yana olma inancını* sürdürdüler. Bu dönem, Mao'nun otuz dört ile elli altı yaşları arasında kapsar ve onun en etkin dönemi oluşturur. Köylü kitlelerinde devrimci bilincin oluşmasıyla belirginleşen bu dönemde, Kiangsi'nin ilk yıllarından, devrimi sağlayan iç savaşın sonuna kadar Mao, köylünün gerçek önderi olmuştur.

Japonya ile savaş, hem komünistlerin gücünü artırmış hem de devirmek istedikleri rejimi yıkmıştır. Nitekim savaş, Çankayşek'in diktatörlüğü için son darbeyi oluşturmuştur. İktisadi ve toplumsal çalkantılar, Doğu Çin'de zengin bölgelerin düşman istilasına uğramasıyla ortaya çıkan yoksullaşma,

Baskı günlerinde Şanghay'da bir komünistin kurşuna dizilişi.

1949'da Çin tam bir
düzensizlik
içindeydi; kargaşa,
enflasyon, etkili bir
otorite yoksunluğu
gibi önemli
sorunlarla karşı
karşıyaydı.

Üstte, yenleri,
altınla ya da
gümüşle değiştirmek
üzere bankaların
önünde bekleyen
halk görülüyor.

Çin Komünist
Partisi, başa geçer
geçmez toprak
reformu sorununu
ele aldı. Eski rejimi
destekleyen büyük
toprak sahiplerinin
topraklarını
köylülere dağıttı.
Yanda bazı toprak
sahiplerinin
yargılanışı
görüülüyor.

malî güçlükler, spekülasyonu ve çürümeyi getiren bir enflasyon ve bütün bunların ortaya koyduğu ruhsal bunalım hep savaşın beslediği sıkıntılardı. Bu sıkıntılar, 1946'da başlayan iç savaşı, gizli gizli hazırlamaktaydı.

Bütün bunlar, komünist devriminin iç ve dış güçlüklerle uğramadan gerçekleştiği anlamına gelmez. Komünist devrim gerçekleşirken ciddi hoşnutsuzluklar oldu; köylülerin kendi aralarında tartışıkları görüldü. Ama, olağan sayılan bu durumlara iyi kötü çözüm getirildi. Japon istilacıları devrime yardımcı olmuşlar, devrimi sağlayacak koşulları, farkında olmadan, desteklemişlerdi. Yine de devrimi gerçekleştiren aydınlr ve köylüler oldu.

Ama bu devrimi, yalnızca aydınlrın ve köylülerin devrimi olarak görmemek gerekir. Çin Devrimi de her devrim gibi, her şeyden önce kendi özelliklerini taşır. Mao Dzüng, daha 1936'da yazdığı *Çin'de Devrimci Savaşın Strateji Sorunları* adlı kitabında, Çin Devrimi'nin ayrıcalıklıklarını ortaya koyar ve Çin devrimci mücadelesinin Rusya'daki devrimci mücadeleyle bir tutulmaması gerektiğini belirte-

rek şöyle der: "Çin devrimci savaşının kendi ayrıcalıklıkları olduğunu kabul etmeyen, bilmeyen ya da bilmek istemeyen kimseler, Kızıl Ordu'nun Guomindang kuvvetlerine karşı verdiği savaşı, genel olarak savaşı ya da S.S.C.B'nde ki savaşı bir tutarlar. S.S.C.B'nde Lenin ile Stalin'in yönettiği iç savaş deneyinin dünya ölçüsünde bir önemi vardır. Çin Komünist Partisi de dahil, bütün komünist partiler bu deneye ve Lenin ile Stalin'in savaşıyla ilgili kuramsal yorumlarına, kılavuzları olarak saygı duyarlar. Ama bu, onu kendi koşullarımıza mekanik olarak uygulamamız demek değildir. Çin'in devrimci savaşını S.S.C.B'ndeki iç savaştan ayıran pek çok özellik vardır. Bu ayrıcalıklı özellikler hesaba katılmamak ya da onların varlığını yadsımak, hiç kuşkusuz yanlıştır".

Çin Halk Cumhuriyeti

1948, Çin'de komünistlerin zafer yılı oldu. Ulusçular Mançurya'yı kaybettiler. Ocak 1949'dan başlayarak komünist birlikler kesin ey-

leme giriştiler. 20 Nisan'da Yangdзі'yi geçtiler. O sırada Şanghay düştü. 1949 sonlarında ulusçular için her şey bitmişti. Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti ilan edildi.

Mao ve arkadaşlarının 1949'da teslim aldığı Çin, dünya gelişme cetvelinin en aşağılarında yer alan uçsuz bucaksız bir yoksulluk ülkesiydi. O dönemlerde kaynaklardan çok, teknik donanım yetersizdi.

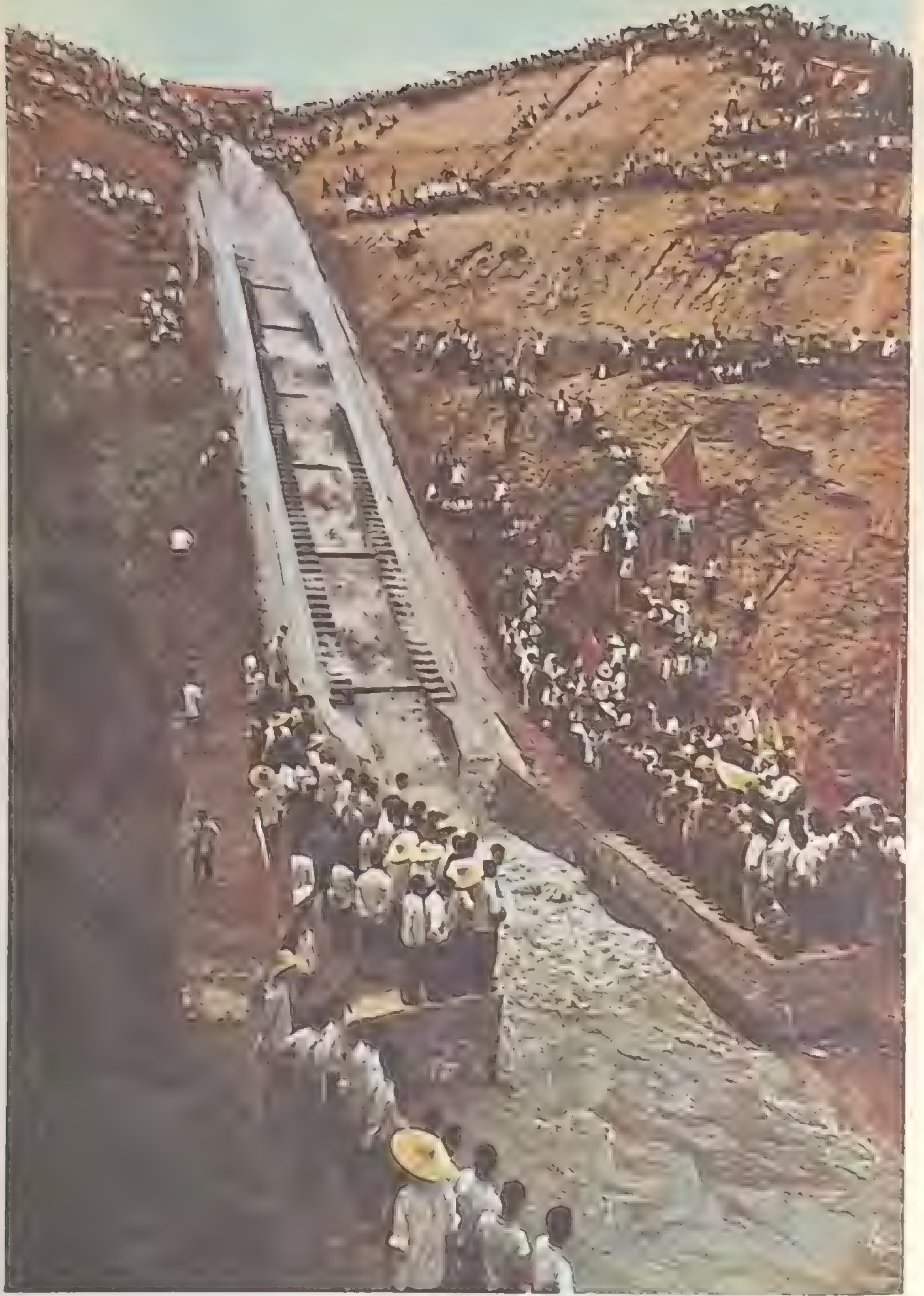
Çin'in en büyük güçlüğü tarım alanındaydı. Durumu anlatılabilmek için şu karşılaştırmayı yapmamız yeter: 1950 Çin'inde bir hektar ekilebilir toprağa düşen insan sayısı, 1917 Rusya'sındakinden on kat çoktu.

İşte böylesine güç koşullar içinde "Yeniden Kurma" evresi başlatıldı.

İlk üç yıl (1949-1952), Çin-Japon savaşının ve iç savaşın yıkıntılarını onarmakla geçti. Bu büyük atılımda Sovyet Rusya örneğine göre bir iktisadi kalkınma düşünüldü: Kolektifleşmeye ve sanayileşmeye ağırlık verilecekti. 1953'ten sonra hazırlanan birinci beş yıllık plan (1953-1957) başarılı biçimde uygulandı. Sanayi, tüketim sanayisinden çok, ağır sanayiye yöneltildi. İstatistiklere bakıldığında elde edi-

Toprak sahiplerinin tapularını yakan köylüler.

*Hunan bölgesindeki
bir kanaldan
görünüş.*

*Karşı sayfada,
Mao düşüncesini
destekleyen bir grup
Çinli.*

len sonuç oldukça olumluydu: Resmi Çin kaynaklarına göre yüzde 8,6 ile yüzde 9, kapitalist uzmanlara göre yüzde 6 ile yüzde 6,5. Ama, yüzde 2,3 hızla giden "nüfus artışı, üretim fazlasının önemli bir bölümünü yutmaktaydı. Bu durum, 1957'de yapılan yeni planlamada güçlükler çıkardı. Nüfus artışı büyük bir sorun olarak ortada dururken, işsizliğe de kesin

çare bulunamıyor, iş isteklerinde görülen yüzde 1,5 artış, artan nüfus tarafından yutuluyordu.

Tarım alanındaki durgunluk ayrı bir kaygı konusuydu. Tarım kesimi sanayileşmenin yükünü kaldırmaya çalışıyordu. Bu kesim, //k beş yıllık plan döneminde yükümlülüklerini yerine getiremedi. Tarımın başlıca yükümlülüğü, yalnızca kendi üreticisini değil, sanayinin

çağrısına uyarak kentlere göçmüş olan köylü yığınlarını da beslemektir. (Kent nüfusu, 1952-1972 arasında, 72 milyondan 92 milyona çıktı.) Tarım kesimi, ayrıca yüzde 75 oranında tarım ürünü işleyen tüketim sanayisinde de hammadde yetiştirmek zorundaydı. O yıllarda pamuk sanayisi üretim kapasitesinin çok altında bir düzeyde çalışıyordu. Tarımın bir yükümlülüğü daha

Karpuz tarlalarında
serinleyenleri konu
alan bir propaganda
afişi.

Mao'yu, yazarken
ve içinde bulunduğu
durumu incelerken
gösteren iki resim.

vardı: Donanım gereçlerinin ithalinin finansmanına katılmak, 1956'dan sonra Çin'in S.S.C.B'ne olan borçlarını ödemeye başlaması, tarım alanına daha ağır bir yük getiriyordu.

Kısacası, ilk beş yıllık planın gördüğü Sovyet örneği Çin'de yürümemişti. Çinli planlamacılar bu aksamadan sorumlu tutulmalı mıdır? Onlara, S.S.C.B. gibi oldukça farklı bir ülkede, üstelik çeyrek yüzyıl önce gerçekleştirilmiş uygulamaları örnek almaları dışında, büyük bir sorumluluk yüklenemez. S.S.C.B'nde sanayileşme tarım alanındaki durgunluğa karşı başarılı olmuştu. Çin'de böyle bir başarıya ulaşılmadıysa, bu Çin'in S.S.C.B'ne göre çok daha az gelişmiş olmasındandı. Başarısızlıktan çabucak ders alındı. Çin yöneticileri başka bir gelişme stratejisine başvurmak zorunda kaldılar.

İki Yıllık Liberalleştirme Dönemi

S.S.C.B. Komünist Partisi'nin XX. Kongresi'nde Stalin'e yöneltilen suçlamaların sosyalist dünyayı birbirine kattığı günlerde, Çin'de bir liberalleşme siyasetine kayma oldu. Bu değişiklikte, ilk planın karşılaştığı güçlükler önemliydi. 1957'de Çin yöneticileri, tarım alanındaki ciddi güçlükleri kabullendiler. Yöneticiler, ayrıca, köylülerin hükümetle işbirliğinde çekingen ve kuşkulu kalmalarından da yakınıyorlardı. İktidara geçişten sonraki ilk kongrede, yani VII. Kongre'de Çin Komünist Partisi yöneticileri, uyrukların dileklerine ve yakınmalarına titizlikle eğildiler. 1956'da alınmaya başlayan önlemler 1957'de de sürdürülecek, halkın isteklerini karşılayacak kararlı bir *sağlama* siyaseti uygulanacaktı. Bu siyasetin en önemli yanı, kooperatiflerin yeniden örgütlenmesiydi. Kooperatiflerin yeniden örgütlenmesi, yerel özerklik tanınması anlamına geliyordu. Ürünlerin fiyatları yükseltilmiş, özel payların kooperatif topraklarındaki oranı yüzde 5'ten yüzde 10'a çıkarılmıştı. Alınan önlemler umulan sonuçları vermedi: Köylü özel kesimden elde ettiği geliri çoğaltıyor, kolektif kesimi ihmal ediyordu.

Çin tarımının liberalleştirilmesi girişimini *Yüz Çiçek* olayı izledi.

Yüz Çiçek olayı nedir? Çin toplumunda köylü ile aydın iki temel

İlk beş yıllık plan süresi dolmadan, iki yıllık (1956-1957) bir liberalleşme dönemi başladı. Bu dönemde köylüler ve aydınlar görüşlerini ve isteklerini açıkça ortaya koyabilmek için daha geniş olanaklara kavuşmuşlardı. Bu arada tarım kooperatifleri yeniden düzenlenmişti. Resimde, pirinç ekimi için ilkbahar hazırlıkları yapanlar görülüyor.

Kruşçev, 1958'de Pekin'i son ziyaretinde Mao ile görüşürken.

direği oluşturmaktaydı. Kooperatiflerin yeniden örgütlenmesi, işlerin iyi gitmediğinin benimsenmesi demekse, *Yüz Çiçek* olayı da aydınlarla ilişkilerin iyi olmadığının benimsenmesiydi. Çu En-lay'ın deyişiyle "*yüksek düzey aydınları*", sosyalist düzenin kuruluşu karşısında ilgisiz kalmışlardı. Son oluşumları seyretmekle yetinen 50 000 aydının sosyalizme "*kazandırılması*", Mao'nun 1956'da

dediği gibi "*yüz çiçeğin açması*" gerekiyordu.

Mao, "*Yüz Çiçek yan yana açsın*", "*yüz fikir akımı tartışsın*" (bunların ikisi de birer eski Çin atasözüdür) sloganının nasıl ortaya atıldığını şöyle anlatır:

"*Bunlar, Çin'deki özel koşulların ışığı altında, sosyalist bir toplumda çeşitli çelişkilerin hâlâ var oluşunun kabulüne dayanarak ve ülkenin iktisadi ve kültürel kalkın-*

Bir çelik fırınında çalışanlar.

Çin'de 1958'de yeni bir iktisat siyaseti dönemine girildi; bu çerçeve içinde bentlerin, yolların yapımına önem verildi. Resimde, Çin'de bir çelik köprü görülüyor.

masının hızlandırılması gereğine uyularak ortaya atılmıştır. 'Yüz çiçek yanyana açsın, yüz fikir akımı tartışsın' siyaseti, sanatın gelişmesini ve bilimin ilerlemesini sağlamak için ortaya atıldı. Ülkemizde sosyalist bir kültürün serpilip gelişmesi için bu yol tutuldu. Sanatta çeşitli biçimler ve üsluplar serbestçe gelişebilir ve bilimde farklı okullar serbestçe birbirleriyle yarışabilir. Belli bir sanat üslubunu ya da belli bir fikir akımını idari önlemlerle kabul ettirmek, bunun yanı sıra başka bir üslup ya da akımı yasaklamak, bızce sanat ve bilimin gelişmesine zarar verir. Sanat ve bilimde 'doğru', 'yanlış' sorunlar, sanat ve bilim çevrelerindeki serbest tartışmalar, sanat ve bilimde uygulamalı çalışmalar yoluyla çözümlenmelidir. Geçmişte yeni ve doğru şeyler, çoğu zaman, halkın çoğunluğuna hemen kendisini kabul ettirememiş ve bir mücadele için zigzaglar çizerek gelişebilmişlerdir. Doğru ve iyi şeylere, başlangıçta, 'güzel kokulu çiçekler' gözüyle değil, 'vahşi ve zehirli

çiçekler' gözöyle bakıldığı çok olmuştur."

Aydınlar, yöneticilerin bu çağrısına katılmakta çekimser kalıyorlardı. Mao, bunun üzerine, yeni bir çağrıda bulundu; 27 Şubat 1957'deki ünlü söylevinde "halkın bağrında oluşan çelişkileri doğru biçimde çözümlemenin çareleri" ni araştırdı.

Mao'nun bu son girişimi 27 Şubat 1957'de oldu. Mao "aydınlar sorunu" üzerine şöyle diyordu:

"Çin'in, sosyalizmin kurulması gibi büyük bir görevde olabildiğince çok aydına gereksinimi vardır. Sosyalizme gerçekten hizmet etmek isteyen aydınlarla güvenmeliyiz ve kendileriyle ilişkilerimizi düzeltip karşılaştıkları sorunları çözümlemelerine yardım etmeli, yeteneklerini tam olarak ortaya koymalarını sağlamalıyız. Arkadaşlarımızın çoğu aydınlarla anlaşmayı, onlarla geçinmeyi pek beceremiyorlar. Onlara sert davrandıkları gibi, işlerine de saygı duymuyorlar ve yerli yersiz bilim ve kültür konularına burunlarını sokuyorlar. Bu

Kırsal kesimde yaşam düzeyinin yükseldiğini gösteren iki resim(solda ve üstte).

Çankayşek'i konu alan bir afiş.

eksiklikleri kesinlikle ortadan kaldırmalıyız".

Bundan sonra parti üyelerinin çalışma biçiminde bir *düzeltilme*'ye gidildi. Aydınlar, partinin siyasetini büyük ölçüde etkilediler, bu arada iktidarın parti elinde toplanmasına karşı çıktılar.

Öğrenciler de aydınların yanında yer aldı. Acımasız bir eleştirisi dönemi başladı. Eleştiriler giderek gösterilere, yıkıcı davranışlara dönüştü. *Düzeltilme* kampanyasının açılışından beş-altı hafta sonra "yüz çiçek"ten bazıları önce "vahşi çiçekler," sonra "zehirli çiçekler" haline geldiler. Tepki birden bire kendini gösterdi ve eleştirilerle kendilerini açığa vuranlar, sağcılıkla suçlanmaya başlandı.

Yüz Çiçek deneyinden kısa sürede vazgeçildi. 1956-1957 liberalleşme dönemi iki yönlü bir başarısızlık getirmişti: Kooperatifleşme de başarısızlık ve aydınlarla ilişkide başarısızlık.

Sosyalist düzenin daha iyi yürütmesini sağlamak için daha bütün-

ÇANKAYŞEK

Çankayşek (Ciang Kay-Şi de denir) 1887'de Ningpo yakınlarında doğdu. Ailesinin isteği üzerine Tokyo'da askerî öğrenim gördü. Bu arada, Çin'in radikal görüşlü önderi Sun Yat-sen'in Tokyo'da sürgünde bulunan yandaşlarıyla ilişki kurdu. 1911'de yurduna döndü ve devrim ordusuna katıldı.

Bir süre Şanghay'da ticaretle uğraşan Çankayşek, 1920'ye doğru Sun Yat-sen'in yanında yeniden siyasete atıldı: Guomindang partisine girdi. 1925'te Sun Yat-sen ölünce partideki ilimli grubun başına geçti. Moskova'da askerî staj gördü ve Huang-Pu'daki askerî akademisinin müdürlüğüne getirildi. 1926'da üst üste askerî harekâta girişti. 1927'de Sun Yat-sen'in baldızı ile evlendikten sonra Guomindang partisinin yürütme kurulu üyesi seçildi: Partiyi yeniden örgütledi, aşırılık taraftarlarıyla mücadele etti, Sovyet heyetleriyle olan ilişkileri kestti, Yang-dzi bölgesine egemen oldu. Nankin'i başkent seçen Çankayşek kuzey yönünde ilerlemeye başladı ve Pekin'i ele geçirdi. Bu arada komünistler, Kanton'da bir hükümet darbesi hazırladılar; ama Çankayşek darbeyi kanlı bir biçimde bastırdı, Kiangsi eyaletinde üslenen komünistlerle amansız bir mücadeleye başladı. Komünistler, "Uzun Yürüyüş" adı verilen bir geri çekilme harekâtına girişmek zorunda kaldılar, Şensi'ye kadar çekildiler. Çankayşek'in gerçekleştirmek istediği bazı planlar vardı, ama Japonlar Çin'e savaş açarak Mançurya'yı istila ettiler, Nankin'i ele geçirdiler. Bunun üzerine Çankayşek, komünistlere

karşı ırlıştğı harekâtı durdurdu, hatta savaş süresince komünistlerin yaptığı yardımı kabul etti; yedi yıl süreyle çok otoriter bir siyaset uyguladı; ama, gene de, ordudaki ahlak bozukluklarını, yönetimde çevrilen dolapları önleyemedi.

Çankayşek, İkinci Dünya Savaşı boyunca uluslararası konferanslara katıldı, A.B.D. ile sıkı işbirliği kurdu, Çin'in uluslararası siyasette etkili bir rol oynamasını sağlamak için çabalar harcadı.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra komünistler yeniden Çankayşek'e karşı savaşlarını sürdürmeye başladılar. Çankayşek, 1949'un son günlerinde Kıta Çin'inden ayrılarak Formosa (günümüzde Tayvan) Adası'na sığınmak zorunda kaldı.

Milliyetçi Çin hükümeti başkanlığı (1928-1931), Guomindang partisi genel başkanlığı (1938), Milli Savunma Komitesi başkanlığı (1939) ve başkomutanlık (1942-1945) yapan Çankayşek, 1943 ve 1948'de iki kez arkaya hükümet başkanlığına seçildi. 1949'da hükümet başkanlığından istifa ettiyse de ertesi yıl görevine döndü. Milliyetçi Çin anayasasının başkanlık süresini iki kezden fazla uzatmayı yasaklamasına karşın, 1960 ve 1966'da gene başkan seçildi. Çankayşek, ABD ile yapılan sözleşmelere sıkı sıkıya bağlı kaldı ve A.B.D.'nin yardımıyla Kıta Çin'ine yeniden egemen olmak için bir ordu kurdu.

Çankayşek, 4 Nisan 1975'te Tayvan'da öldü.

sel, daha köklü yöntemlerin yürürlüğe konması gerekecekti.

Büyük Atılım

Başkan Mao, Nisan 1958'de, partinin yayın organı *Kızıl Bayrak*'ta altı yüz milyon Çinliyi kastederek şöyle diyordu: "Bunlar önce

yoksuldu, sonra da bembeyazdır," ve ekliyordu: "Yoksullar, var olanı değiştirmek istiyorlar. Beyaz bir kâğıda da en güzel yazılar yazılabilir." Mao'nun bu sözlerinde Çin halkının her türlü deneye açıklığı ve uyarlılığı vardır. Büyük Atılım başlıyordu.

Çin, yola çıkarak, ikinci beş yıl-

lık planını (1958-1962) gerçekleştirecek, on beş yılda ileri bir düzeye ulaşacaktı.

Bunun için, önce kırsal işgücü tümüyle harekete geçirildi. 1957-1958 Kışı'nda, yüz milyonu aşkın kadın ve erkek işçi büyük hidrolik kuruluşların yapımında canla başla çalıştılar. Milyonlarca köylü

Mao düşüncesinin doğrultusundaki gelişmelerin kutlanmasını konu alan bir afiş.

(1958'de 67 000 000), ülkenin yeniden açaçlandırılması için dev bir girişime katıldılar. Her şey iyi gidiyordu. 1958'de rekor düzeyde ürün elde edildi. 1958-1960 yılları arasında sanayi üretimi büyük ölçüde artış gösterdi.

Ne var ki, bu durum uzun sürmedi. 1959, kötü bir tarım yılı oldu. Onu daha da kötü iki yıl izledi. Tarım ürünleri dışsatımı durduruldu. Bazı tarım ürünlerinin dışalımını

na gidildi (1961'den sonra Avustralya ve Kanada'dan buğday alındı). Sanayi için gerekli donatımın dışalımını durduruldu. Kıtlığın etkisini azaltabilmek için, *Büyük Atılım* döneminin başlarında kentlere koşmuş olan milyonlarca köylü geriye gönderildi.

Bu başarısızlıkta doğal olayların etkisi büyüktü. Ayrıca, siyasette beliren ayrılık nedeniyle Kruşçev'in Sovyet uzmanlarını geri çekmesi

de bu başarısızlıkta etkili oldu. Bunun yanı sıra, zaman zaman akıl almaz düşüncesizlikler de görüldü. Tohumları yiyerek ürüne zarar veren kuşlar topluca ortadan kaldırılırken kuşların zararlı böcekleri yok ettiği unutuldu. Kuşlar gıdince, zararlı böcekler çoğaldı, ürün daha büyük zarar gördü. Bunun gibi, dev sulama çalışmaları da toprakların alkalinleşmesi ya da tuzlanması sonucunu doğurdu. Bunlar, dü-

MAO DZI - DUNG

Çin Halk Cumhuriyeti'nin ünlü devlet adamı Mao DZI-dung (Mao Çe Tung ya da Mao Zedung'da denir), 1893'te, Hunan eyaletinde, Şao-şan köyünde doğdu. Pek zengin olmayan bir toprak sahibinin oğluydu. İlkokulu okuduktan sonra babasıyla çalıştı; gündüz tarlalarda çalışıyor, gece babasının hesaplarını tutuyordu. Bir süre sonra babasının boyunduruğundan kurtulmaya karar verdi ve bir öğretmen okuluna girdi. Bu öğretmen okulunu başarıyla bitirdikten sonra, Çin'in en önemli kültür merkezi olan Pekin'e gitti; Pekin Üniversitesi kitaplığında çalıştı, orada bol bol kitap okumak ve Çin'in en önemli düşüncüleriyle konuşmak, tartışmak fırsatını buldu. Marx ve öğretisini merak ediyordu. 1918'de, zamanın ünlü düşünürlerinden Li Ta-şao ile birlikte Marx'çılığı inceleme Derneği kurdu.

Çin'de komünist hareket yavaş yavaş gelişmekteydi. Mao, Şanghay Konferansı (1921) adıyla bilinen Çin Komünist Partisi Birinci Kurultayı'na Hunan delegesi olarak katıldı. Komünistler Guomindang'la birleşme kararı alınca, Mao bu partinin ilk kurultayına katıldı, yönetim kurulunda görev aldı. 1927'de Guomindang'ın güçlü adamı ve o zamanki Çin'in bir numaralı önderi komünistleri ezme kararı alınca, Mao siyasal çalışmalarına yeni bir yön verdi: Hunan'da bir kızıl ordu kurdu ve köylüleri kendinden yana döndürmek için Hunan'da toprak reformu uyguladı. 1931'de yapılan Çin Sovyet Kurultayı'nda, Çin Sovyet Cumhuriyeti Başkanı seçildi. Mao'nun sürdürdüğü eylemler başlangıçta kesin sonuçlar getirmedi. 1933-1934'te Kiangsi kızıları ağır bir bozguna uğradılar.

Bozguna karşın etkisini yitirmeyen Mao, en önemli girişimi olan Uzun Yürüyüş (1934-1935) düzenlemeye koyuldu. Kiangsi'de bozguna uğrayan komünistler, uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra Kuzey'e çekildiler ve eylemlerini daha etkin bir biçimde orada sürdürdüler.

Mao, Ocak 1935'ten sonra Komünist Partisi'nin yönetimini resmen eline aldı. Guomindang kuvvetleri, ikinci karısını kurşuna dizdiği halde Mao, Çankayşek'e yardım etti, hatta onu Si-an'da düştüğü pusudana kurtardı. Çünkü Mao, o zaman Çin'de yaygın olan şu inanca katılıyordu: Ulusal birliği ancak Çankayşek sağlayabilirdi. Çankayşek komünistleri orta-

dan kaldırmak için başlattığı mücadeleyi durdurunca, Mao, yeniden Çankayşek'in önderliğinde eyleme bulunan ulusçulara katıldı. Ulusçuların ve komünistlerin bu uzlaşması sırasında Mao komünist kuvvetlerin çıkarlarını korumayı sürdürdü ve birliklerinin egemen olduğu bölgede toprak reformunu uyguladı.

Japonların bozgunundan sonra Çankayşek'le buluştu (1945). Ama, Guomindang'ın bağımsızlık sorununa en küçük bir çözüm getiremeyecek kadar güçsüz olduğunu görünce halk savaşını başlattı. Başlatma kararını alırken, S.S.C.B'indesteğine bile başvurmadı. 1 Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'ni ilan etti. Çin Halk Danışma Meclisi'nin kararıyla cumhurbaşkanlığına getirildi. Yeni anayasa ilan edilince cumhurbaşkanlığı kesinleşti (20 Eylül 1954). Mao, aynı zamanda parti genel sekreterliği görevini de yapmaktaydı, 1958'de, Çin'i, yeni dönüşümler getirecek hareketlerin alanı haline getirdi.

1958'in sonlarında, Vu-han'da toplanan Komünist Partisi Merkez Komitesi'nde Mao, cumhurbaşkanlığı görevini bıraktı. Bununla birlikte, parti yönetimi bütünüyle kendisinde kalmaktı. Ulusal Halk Meclisi, 27 Nisan 1959'da Liu Şao-çi'yi cumhurbaşkanı seçti. Liu Şao-çi'nin cumhurbaşkanı olmasından sonra, Mao, sert eleştirilere uğradı. Bu eleştiriler, bir süre sonra, Mao'nun kişiliğini hedef alacak kadar gelişti. Mao, bunun üzerine, bir kampanya açtı. Kültür Devrimi'ni getirecek olan bu kampanya, başlangıçta iyi yürümedi ve sayısız engellerle karşılaştı. Bu çalışma parti çalışmalarını da aksattı. Mao'nun muhalifleri onun giriştiği karşı davranış etkisiz bırakmak için eleştirilerini daha da sertleştirdiler. Mao, muhaliflerinin daha etkili olduğu Pekin'den uzaklaşmak zorunda kaldı. 1966'dan sonra eski nüfuzunu yeniden kazanan Mao, Kültür Devrimi'ni başlatarak devrimci eyleme yeni bir atılım kazandırmaya çalıştı.

1973'ten sonra, yaşlanmış ve parkinson hastalığı yüzünden güçsüz düşmüş olan Mao DZI-dung, giderek siyasal yaşamdan uzaklaştı ve 9 Eylül 1976'da Pekin'de öldü.

Yalnızca bir devrimci değil, aynı zamanda bir düşünür olan Mao, eylemleriyle olduğu kadar yapıtlarıyla da Çin Devrimi'ne yön vermiştir. Kuramsal çalışmaları, fikirlerinin temel kural kitapları haline gelmiştir.

şüncesizce alınan birçok önlemlerden yalnızca ikisidir.

Ancak Çinli yöneticiler yanlıştan dönmeyi biliyorlardı. Alınan yeni önlemler, yeni verimlilikler sağladı. 1964 ürünü 1958 ürününe yaklaşıyordu. Tarımın bazı kesimleri (özellikle sebzeçilik, meyveçilik) ve bazı sanayi dalları (özellikle yapay gübre, petrol ürünleri) çok hızlı bir gelişme gösterdi. Ulusal üretim, 1965'te, kesin bir artış gösterdi.

Yine de, toplu bir bakış, bilançonun pek parlak olmadığını ortaya koyar.

Temizlik Hareketi

Mao Dzi-dung, rejimin ilk dokuz yılında (1949-1958), görüşlerini tartışmasız benimsetmeyi başarmıştı. Bu benimsetme *Büyük Atılım*'a kadar sürdü. Mao gerçekten yorgun görünüyordu. İşleri ayrıntılarıyla izleyemiyor, bunları Komünist Partisi Genel Sekreteri Deng Hsiao-ping'le hükümet başkanı Çu En-lay'a bırakıyordu. Mao ancak büyük değişiklikleri belirlemekle, dış siyasete yön vermekle yetinmekteydi (bu arada, Moskova'ya iki yolculuk yaptı: 1949 sonlarına doğru ve 1957 sonlarına doğru. 1949 yolculuğu, onun dışarıya ilk yolculuğudur).

Mao, 1958'de, *Büyük Atılım*'ın beklenen sonuçları vermediğini görünce, birdenbire cumhurbaşkanlığından ayrılmak istediğini bildirdi. Onun bu ayrılışında *Büyük Atılım*'daki başarısızlıklarının ne ölçüde etken olduğu iyi bilinmemektedir. Mao, 1 Ekim 1949'da Pekin'de Çin Halk Cumhuriyeti'ni ilan ettikten sonra, Çin Halk Danışma Meclisi tarafından hükümet başkanlığına getirilmiş, yeni anayasa ilan edilince de cumhurbaşkanı olmuştu. Bu arada parti genel sekreterliğini de elinde tutan Mao, Aralık 1958'de Vu-han'da yapılan Komünist Partisi Merkez Komitesi toplantısında, parti yönetimi kendisinde kalmak üzere cumhurbaşkanlığından ayrıldı. Ulusal Halk Meclisi de 27 Nisan 1959'da Liu Şao-çi'yi cumhurbaşkanı seçti.

Liu Şao-çi 1898'de doğmuştu ve zengin bir köylünün oğluydu 1921'de Çin Komünist Partisi'ne girdi. *Uzun Yürüyüş*'e katıldı. 1945'te parti genel sekreteri oldu. Çin Halk Cumhuriyeti'nin altı başkan yardımcısından biriydi. 1959'da cumhurbaşkanı oldu; 1964'te de yeniden cumhurbaşkanı seçildi. Liu Şao-çi, rejimin hiyerarşisinde ikinci sırada yer alıyordu. Ona "Mao'nun yerini alacak

Çin'deki yaşamı yansıtan ve Yaşasın Büyük Atılım yazılarının okunduğu bir afiş.

adam" gözüyle bakılıyordu. Ama birden nüfuzunu kaybetti ve görevlerinden uzaklaştırıldı. (*Kültür Devrimi* başladıktan sonra, hiyerarşi de sekizinci sıraya düşecek, az sonra da partiden çıkarılarak 'Revizyonistlerin elebaşısı' sayılacaktı.)

Liu Şao-çi cumhurbaşkanı olduktan sonra, Mao ve siyaseti düzensiz bir eleştiriye hedef olmaya

başlamıştı. Bu eleştirinin yöneticisi, Kiangsi hareketinin ünlülerinden olan Savunma Bakanı Ping Di-huay'dı. Mao'nun otoritesi 1959-1962 yılları arasında büyük sarsıntı geçirdi. Saldırıları Mao'nun kişiliğine de yönelikti. Bu saldırıları yüksek yerlerdeki bazı kişiler kışkırtmaktaydı.

1959-1962 yılları arasında, Mao, parti işlerinin süruncemede kaldı-

*Klasik tiyatro
gelenekinden
uzaklaşan Kızıl
Kadınlar Alayı adlı
operadan bir sahne.*

*Mao askerleriyle
konuşurken.*

ğini anladı. Yokluğu rejime zarar vermekteydi. Bu dönemde Liu Şao-çi etkisini iyice artırdı. Parti yöneticileri (özellikle Ping Di-huay), ayrıca yazarlar ve gazeteciler, üstü örtülü sözlerle Mao'nun siyasetini eleştirmeye başladılar. Mao, işleri yeniden ele almaya girişti, bu girişiminde Lin Piao'nun yardımına başvurdu. Lin Piao, 1959'da Ping Di-huay'ın yerine Savunma Bakanlığı'na getirildi.

Mao, önce, ordu içinde durumunu sağlamlaştırdı. VIII. Merkez Komitesi'nin onuncu toplantısından sonra da karşı saldırıya geçti. Eylül 1962'de başlattığı bu girişimle Mao, ordu içinde etkin olan "Mao düşüncesi"ni ulus çapında yaygınlaştırmaya yöneldi. Onun gençlik, köylü ve aydınlar katında açlığı kampanya, genellikle hiçbir sonuç vermeden dağılıp gidiyordu. Parti kademeleri, bu kampanya karşısında kuşku içinde kalmaktaydı. Mao ile muhalifleri arasında kesin bir çatışma kaçınılmaz duruma geliyordu. Mao yeni bir hamle yaptı ve *Kültür Devrimi*'ni başlattı. Bu, yalnızca bir devrimci gençleşme

hareketi değil, aynı zamanda büyük çapta, bir "temizlik" hareketiydi.

Kültür Devrimi

Mao'nun *Kültür Devrimi* dört evreden oluşmaktadır.

İlk evrede (Kasım 1965-Ağustos 1966) işin kültür yanına önem verilmiştir. Bu evrede, yazıları ya da davranışları yüzünden aydınlar saldırıya uğradı. Bu saldırılar, giderek kültürle doğrudan doğruya ilişkili olmayan hedeflere yöneltildi. Sözgelimi *Kültür Devrimi* çerçevesinde, Pekin Belediye Başkanı Peng Çen azledildi.

Ağustos 1966-Ocak 1967 arasını kapsayan ikinci evrede, hedefler tümüyle siyasal hedeflerdi. Başlıcaları da cumhurbaşkanı Liu Şao-çi ile parti genel sekreteri Deng Hsiao-ping'di. VII. Merkez Komitesi'nin on birinci toplantısı (1-12 Ağustos 1966), Liu Şao-çi'nin gözden düşmesi ve *Kültür Devrimi*'nin temel ilkelerinin kesin bir biçimde belirlenmesiyle sonuçlandı. Bu ikinci evrede kitlelere çağrıda bulunuldu. Kitleler birinci planda etkin olacaktı. Partinin ve yöneticilerinin eleştirisi, kitlelerden gelecekti. (Özellikle öğrencilerden oluşan bu kitleler hızla artacak, 18 Ağustos-26 Kasım 1966 arasında Mao, ülkenin her yanından gelen ve Pekin'i işgal eden on bir milyon *Kızıl Muhafız*'ın büyük geçit törenini izleyecektir.)

Bu devrim, Mao'yu yeniden ön plana çıkarıyordu. Mao'nun eşi Çiang Çing, yeğeni Yao Ven-yuan, Yen-an dönemindeki sekreteri Çen Po-ta *Kültür Devrimi*'nin etkin yaratıcıları arasındaydılar. Çen Po-ta parti hiyerarşisinde dördüncü sırayı almayı başardı. Ayrıca, Savunma Bakanı Lin Biao, (Lin Piao) Mao'nun resmi varisi oluyor, bu durum IX. Kongre'de kabul edilen anayasada yer alıyordu.

Burada üçüncü evre başladı, (Ocak-Temmuz 1967). Bu evrede ordu topluca işe kanştı. Ordu, parti kademelerinin direncini kırmaya hazırdı. Kitleler *Kültür Devrimi*'nin coşkunluğu içindeydi ve bu coşku zaman zaman uygunuz davranışlara yol açıyordu. Saldırganlaşan coşkunun başlıca örneği Şanghay'da görüldü: Bu kentte kitleler, Aralık 1966 ve Ocak 1967 arasında, toplu grevleri ve sokak çarpışmalarını getiren bulanık eylemlere girişmişlerdi.

Kültür bunalımı, kısa zamanda bir siyasal ve toplumsal bunalım haline geldi. Başlatılan hareketi

Komünist Partisi'ndeki çalışmalarda Mao'nun yanı sıra gerçek bir taktikçi olan Çu Teh de vardı.

Yen-an'da bir duvar gazetesini okuyanlar.

*Mao'nun Yen-an'da
Edgar Snow'un
1935'te çektiği bir
fotoğraftan
yararlanılarak
yapılmış bir resmi.*

dizginlemek güçleşmişti. Bu karmaşa, ordu içinde de çatışmalar yaratmaktaydı. Askerler, artık bir iç savaşın eşiğine gelmiş bulunan ülkede, düzeni sağlamak gibi güç bir işle yükümlüydüler. Halkın oluşturduğu Devrimci Komiteler'in eylemleri, bir halk kurtuluş ordusu kavramına iyice ters düşüyordu.

Böylesine güç bir dönem, yeni bir dönemi, bir "taviz dönemi"ni getirdi. Bu dördüncü evrede (Ağustos 1967-Nisan 1969), *Kültür Devrimi* amaçlarından uzaklaştı. Yıkılan şeyler yeni baştan kurulmuş, bir süre önce aşağılanmış olanlar bu kuruluşa katılmaya çağırılmışlardı. Ancak, kitleler yine de

etkindi. *Devrimci Komiteler* her yerde çalışmaya başladığı sıra, VIII. Merkez Komitesi on ikinci toplantısını yaptı (Ekim 1968); bu toplantıda Liu Şao-çi görevinden alınarak, parti kongresi hazırlığına geçildi.

IX. Kongre, 1969 Nisanı'nda toplandı, yeni bir anayasa kabul etti ve yeni bir Merkez Komitesi seçti.

Bu komitenin oluşumu, kitlelerin bundan böyle "devreden çıktığını" gösteriyordu; çünkü yeni komitede kitleler simgesel olarak temsil edilmekteydi. Lin Piao ile Çen Po-ta da bir süre sonra tasfiye edildiler. Mao, siyaset değiş-

tirmek için, yardımcılarını değiştirmişti.

Kültür Devrimi, böylece 1969'da son buldu.

Gerçekten son buldu mu? 1968 Yazı'nın şiddet eylemlerinden ve IX. Kongre'den sonra *son buldu* diye düşünmek olağandır. Mao'nun özel sekreteri Çen Po-ta'nın görevinden uzaklaştırılması, (Çen Po-ta, *Kültür Devrimi*'nde, parti hiyerarşisinde dördüncü sıraya yükseltilmişti), Lin Biao'nun ve bazı yüksek rütbeli subayların tasfiyesi bunu ortaya koyar. Ancak kimi ufak tefek olaylar, bu hareketin, küçük çapta, 1969'dan sonra da sürdüğünü göstermektedir

Nixon, 1972'deki Çin gezisi sırasında Çu En-lay ile birlikte.

Bazı Belirlemeler

*Kültür Devrimi'*ne kurban gidenlerin 1960-1965 arasında uyguladıkları iktisat siyaseti gerçekten verimli olmuş, *Büyük Atılım* ile ilgili düzensizlikleri onarmıştı. Bununla birlikte, bu kişilerin aldığı önlemler, *Büyük Atılım*'dan önceki geleneğin bir uzantısı gibi de görünür. Ayrıca, *Kültür Devrimi*'nde Mao'cuların yakınmaları da büsbütün yabana atılır cinsten değildi. Mao'cular eğitim siyasetinin seçkinlerden yana kayışından, kentlerle taşra arasındaki büyük farklılaşmadan yakınmışlardı. *Büyük Atılım*'ın başarısızlığa uğramış olması, onun dayandığı düşüncenin ve ona bağlı eylemin tümüyle yanlış olduğunu da göstermez. Mao'nun düşmanları S.S.C.B. örneğine uymaya çalışıyorlardı. Ancak onların bu taklitçilikte nereye kadar gittiklerini kesinlikle belirlemek olanaksızdır. Taklitçilik, yer yer pek aşırıya kaçıyordu. Sözgelimi Liu Şao-çi "Çin'in Kruşçev'i" diye adlandırılıyordu. Liu Şao-çi zamanında toplumsal farklılıkların arttığı, bürokrasi

tık iktidarın güçlendiği göz önünde tutulursa, bu benzetmenin ne kadar uygun olduğu anlaşılır.

Ne olursa olsun, Mao'nun "bürokrasi kalesini yıkma ve devrimi yeniden canlandırma" tasarısı tutmuştur.

Bütün bu anlattıklarımızdan, olumsuz bir bilanço çıkarılabilir mi? Hem evet, hem hayır. Olaylara özellikle Çin dışındaki Mao'cuların gözüyle bakarsak, evet. Çünkü onlar en küçük şeyleri bile büyük başarı gibi gösterme eğilimindedirler. Devrimin Mao'cularca dikkate alınmayan bazı önemli yanlarına eğilirsek, hayır. Bu önemli yanlardan biri, ülkenin birleştirilmesinde henüz büyük bir yol alınmamış olmasıdır.

Ancak, ne olursa olsun, somut başarılar da vardır. Çin komünistleri, ideolojilerine inanç beslemeyen sayısız aydını, eninde sonunda kendi saflarına çekmeyi başarmışlardır. İktisadi kalkınma büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir. Salgınlar önlenmiş, sineklerle mücadelede iyi sonuç alınmıştır. Ülke bağımsızlığına, saygınlığına kavuşmuştur. 1964'te atom bombası

patlatılmış, 1967'de hidrojen bombası yapılmıştır.

Bunun öyküsü de şöyle gelişmiştir. 1959'da Kruşçev bir açıklamada bulunmuştu: S.S.C.B. 1957'de yapılan gizli bir anlaşmaya göre, Çin'e nükleer silahların yapımı için gerekli donanımı ve bilgileri vermeyi kabul etmişti. Bunun üzerine Çin, dünya kamuoyu önünde, S.S.C.B.'ne karşı bir tavır takındı. Başlangıçta bu karşı çıkış, Kremlin yöneticilerine doğrudan doğruya yöneltilmiyor, Yugoslavya aracılığıyla dolaylı olarak iletiliyordu. Sonra her şey daha açık ortaya kondu. Anlaşmanın Ruslarca açığa vurulmasının ardından Çin, Rusya ile sınırları konusunda sorun çıkarmaya başladı; bu, belki ulusçu bir davranıştı. Ama gerçek olan bir şey varsa o da 1960-1963 arasında Çin'in, sınır komşusu olduğu ülkelerle sınırlarını yeni baştan gözden geçiren bir dizi anlaşma imzalamış olmasıydı.

Düşmanlığın nedenini Kruşçev'in iki yanlış siyasetinde görmek olasıdır. Rusya'da Kruşçev döneminde iki yönlü bir siyaset uygulandı. Dışta, barış içinde birlikte yaşama

*Nixon ve Mao'nun,
Şubat 1972'de
Pekin'de tarihi el
sıkışmaları.*

*Çin'de Mao'nun
Kızıl Kitap'ı her
fursatta geniş
kitlelerin başvurduğu
bir kılavuz haline
gelmiştir. Resimde,
bir tören sırasında,
Kızıl Kitap'tan
bölümler okuyan
öğrenciler görülüyor.*

siyaseti, içte Stalin'e sırt çevirme ve onun yaptıklarını kınama siyaseti. Barış içinde birlikte yaşama demek, atom bombasına sahip iki ülkenin, yani S.S.C.B. ile A.B.D.'nin uzlaşması demektir. O halde bu iki ülke arasındaki başlıca sorunlar barış içinde çözümlenecekti. Çin'e göre bu erken bir davranıştı, çünkü o sırada atom bombasına henüz sahip değildi. Kendisi de atom bombası yaptığı zaman, sosyalist blok ile emperyalist blok arasındaki çatışmanın önlenemez olmadığını savunacaktır. O sıralarda Çin, sosyalist ülkelerle anlaşmalar yapmaya kalkacak, sözgelimi Pakistan'la müttefik olacak, 1972'de A.B.D. ile yakınlaşacaktır (dönemin A.B.D. başkanı Nixon'ın Çin'i ziyareti).

Çin dış siyasetinde önemli sonuçlar olduğu görülmektedir: Çin-A.B.D. yakınlaşması, Birleşmiş Milletler'e alınma (Ekim 1971) bunlardan bazılarıdır. Eğitimde ilerlemeler olmuş, okuryazar sayısı büyük ölçüde artmış, yol sistemi geliştirilmiş, köylere radyo ve elektrik götürülmüştür. Tarımsal görünüm, 1970 ve 1971 ürünlerinin de gösterdiği gibi, iyimserliğe yol açmıştır. Nüfus artışına karşın, iktisadi düzen de belli bir sağlığa kavuşmuştur.

Mao'nun Ölümünden Sonra

Kültür Devrimi'nin sarsıntılarından ve rejimin üç büyük önderinin 1976 yılı içinde ölmesinden (Çu En-lay, Ocak 1976; Çu-Teh, Temmuz 1976 ve Mao Dzi-dung, Eylül 1976) sonra, Çin siyasal dengesi ne aşamalı olarak yeniden kavuştu ve yönetim, Hua Guofeng'e verildi.

İlimlilere olan desteğini artıran Hua Guofeng, radikallerin başlıca sorumlularını aralarında Mao'nun dul eşi Çiang-Çing'in de bulunduğu "Dörtlü Çete" diye adlandırılan önderlerini tutuklattı. Çin Komünist Partisi'nin en aşırı uçlarında yer alan bir grup yöneticinin oluşturduğu "Dörtlü Çete"de Mao'nun dul eşi Çiang-Çing'in yanı sıra partinin başkan yardımcısı Vong Hung-vin (Wong-Hong-wen), başbakan yardımcısı Cang Çun-çao (Zhang Chungqiao) ve topluluğun kuramcısı, siyasal daire üyesi Yao Vin-yuan (Yao Wen-yuan) da bulunuyordu. Bu grubun üyeleri bir davanın (1980-1981) sonunda çe-

Mao'nun dul eşi Çiang-Çing, "Dörtlü Çete" olarak adlandırılan önderlerle birlikte tutuklandıktan sonra, elleri kelepçeli kolarak mahkeme önünde.

şitli ağır cezalara çarptırıldı. Bunlara Çin'in Kültür Devrimi'nde oynadıkları önemli rolden dolayı, "Şanghay Grubu" da dendi.

Rejimin sürmesini isteyen ve Mao'nun ideolojik, siyasal mirası-

na tümüyle sadık kalmayı amaçlayan Hua Guofeng'i bu süreklilik taahhüdüne karşılık, partinin başkan yardımcısı Deng Hsiao-ping (1975'te bu göreve atanmış, revizyonist görüşleri yüzünden görev-

den uzaklaştırılmıştı ama 1977'de yetkilerine yeniden kavuştu ve çok çabuk rejimin gerçek güçlü adamı olarak belirdi, geçmişle bağları koparma siyasetini ortaya attı. Bu iki eğilim arasındaki güç dengesi temel sonuçlarına 1980'de ulaştı. Aynı yıl içinde yüksek mevkilerdeki birçok yönetici, görevini kaybetti. Hua Guofeng Ağustos 1980'de başbakanlık, Haziran 1981'de de parti başkanlığı görevlerinden uzaklaştı. Bu görevlerden ikini Zao Ziyang, ikincisini de Hu Yaobang (Hu Yao-pang) üstlendi. "Pragmatistler", doktrin açısından, "entegristler" karşısında üstünlük elde ettiler ve rejimin, Mao'nun mirası

karşısında kendini tanımlamasını sağladılar. Bu iki gruptan birincisinin bir kopma yanlısı olmakla birlikte, her zaman için rejimin ideolojik temelini oluşturan Mao düşüncesinden tümüyle kopmaları söz konusu olmadı. Bu revizyon işlemi, çoğu kez, ihtiyatla sürdürüldü. İktisadi alandaysa, Çin, bir "açılma" siyasetine yöneldi. 1980'li yılların başlangıcında, Çin'in siyasal yaşamında büyük bir durgunluk görüldü.

Aralık 1982'de, Ulusal Halk Meclisi tarafından cumhurbaşkanlığı makamı (Kültür Devrimi sırasında kaldırılmıştı) yeniden kuruldu ve Haziran 1983'te, bu makama Li

Sien-nien atıldı Deng Hsiao-ping ise, rejimin güçlü adamı olarak etkisini sürdürdü. 1987 yılının ilk aylarında, Çin'de reformcular ile tutucular arasında giderek kızışan mücadele sürerken, ülkenin önde gelen aydınlarının en büyük destekleyicisi ve Çin Komünist Partisi Genel Sekreteri Hu Yaobang istifa etmeye zorlandı. Hu Yaobang'ın istifasından sonra parti genel sekreterliği görevini geçici olarak başbakan Zao Ziyang yürüttü.

Deng Hsiao-ping'in en güçlü adamı ve önderi durumunda olduğu günümüz Çin'inde, Mao'nun adından giderek daha az söz edilir olmuştur. ●

1839-1842 Batılı ülkelerle Çin arasında Afyon Savaşı.
1851-1864 Tay-ping ayaklanması.
1866 Sun Yat-sen'in doğumu.
1887 Çankayşek'in doğumu.
1893 Mao'nun doğumu.
1894-1895 Çin-Japon savaşı.
1900-1901 Bokserlerin yabana güçlere karşı ayaklanmaları.
1905 Sun Yat-sen'in ileride Guomindang'ı oluşturacak komiteyi kurması.
1911-1912 Mançu sülalesinin devrilmesi, cumhuriyetin kurulması, Sun Yat-sen'in cumhurbaşkanlığına getirilmesi.
1912 Guomindang'ın kurulması.
1919 Pekin'de 4 Mayıs hareketi.
1921 Çin Komünist Partisi'nin kurulması (1 Temmuz). Kurucular arasında Mao da vardır.
1924-1927 Guomindang ile Çin Komünist Partisi'nin birleşik cephe kurmaları.
1925 Sun Yat-sen'in ölümü.
1926 Çankayşek'in Guomindang'a, Merkez Komitesi Yürütme Kurulu başkanı seçilişi (6 Temmuz).
1927 Ulusçularla komünistlerin birbirlerinden kopmaları. Komünistlerle karşı bastırma hareketi. Çankayşek'in yeni bir ulusal hükümet kurması (Nisan).
1927-1934 Kiangsi'de Sovyetler'in kuruluşu.
1931 Japonların Manchurya'yı ele geçirmeye başlamaları.
1934-1935 Uzun Yürüyüş. Komünist kuvvetler Mao'nun öncülüğünde Kuzey'e doğru yürürler, Şensi bölgesinin kuzeyine ulaşırlar.
1937-1945 Çin-Japon savaşı.
1946-1949 İç savaş.
1949 Komünistlerin Pekin'i ele geçirmesi (Şubat) ve Nankin'i alması (Nisan). Mao'nun Çin Halk Cumhuriyeti'ni ilan etmesi (1 Ekim). Çankayşek hükümetinin Tay-

1950

1953

1953-1957
1955-1956

1956

1956-1957

1958

1959

1960

1960-1961

1962

1964

1969

1971

1972

1975

1976

1980

1982

1983

1987

van'a sığınması.

Tarım reformu. Rus-Çin antlaşması. Çin'in Kore Savaşı'na müdahalesi.

Nüfus sayımının sonucu: Çin'de 582 milyon insan yaşamaktadır. Birinci beş yıllık plan. Köylerde kolektifleştirme hareketinin hızlandırılması.

Çin Komünist Partisi. VII. Kongresi.

Aydınlara yaklaşma girişimi: Yüz Çiçek olayı.

Büyük Atılım'ın başlatılması.

Mao'nun cumhurbaşkanlığı görevini Liu Şao-çi'ye bırakması.

Kendisi bundan böyle parti başkanı olarak kalacaktır. Lin Piao'nun Savunma Bakanlığı'na getirilmesi.

Çin'in sanayileşmesi için çalışan Sovyet uzmanlarının ülkelerine dönmeleri. Pekin-Moskova arasında gerginliğin artması.

İktisadi bunalım.

Kültür Devrimi'nin başlaması.

Çin'de ilk atom bombasının patlatılması.

Çin Komünist Partisi IX. Kongresi. Kültür Devrimi'nin son bulması.

Lin Piao'nun uzaklaştırılması.

Nixon'ın Pekin'i ziyareti (Şubat).

Çankayşek'in ölümü.

Çu En-Lay'in (Ocak) ve Mao Dzü-dung'un ölümü (Eylül), Hua Guofeng'in parti başkanlığına getirilmesi (Ekim).

Zao Ziyang'ın başbakanlık görevini üstlenmesi (Eylül).

Cumhurbaşkanlığı makamının yeniden oluşturulması (Aralık).

Li Sien-nien'in cumhurbaşkanlığına atanması (Haziran).

Komünist Partisi Genel Sekreteri Hu Yaobang'ın görevden uzaklaştırılması (Ocak).

Vietnam Devrimi

Acı Bir Tarih

Tayların, Çinliler ve Muongların karışmasıyla meydana gelen Vietnamlılar, Cılalıtaş Devri'nden bu yana Çinhindi Yarımadası'nın doğusundaki topraklarda, doğayla çetin bir mücadele içindedirler. Beşte dördü dağlık, beşte biri ovalık olan bu topraklar, ancak büyük emekler karşılığı ürün veren topraklardır. Ülke yer yer bataklık ve bataklıklar daha çok kuzeyde ve güneyde yer alır. Vietnamlılar en çok pirinç yetiştirirler. Pirinç onların başlıca besin maddesidir. Çinhindi Yarımadası boyunca bir yay gibi uzayıp kıvrılan bu ülkenin kuzey bölgesi Tonkin, orta kesimiyse Annam diye adlandırılır. Güneyde, 1949'da Vietnam'a katılmış olan Koşınşın yer alır.

Vietnamlıların oldukça acılı bir tarihi vardır. Vietnam Devrimi, tarih boyu biriktirilen acıların tatlı meyvesi niteliğindedir. Vietnamlılar, bir süre Çinlilere boyun eğdi-

ler, ama İ.S. 939-1428 arasında güçlü bir krallık kurabildiler. Çin boyunduruğu on beş yüzyıl kadar sürmüş, Vietnamlıları her bakımdan hırpalamıştı. Ama bu çileli halk, Çin etkilerinden tam olarak sıyrılmadı. XIV. yy. başlarında Çinliler Vietnam'a yeniden el attılar.

Çin etkisi, yerini bir süre sonra Avrupa etkisine bıraktı. Portekizliler 1535'te Fay Fo'da (günümüzde Hoy An) bir ticaret acentesi kurdular. Daha sonra ülkede İngilizler ve Hollandalıların etkisi görüldü. XVIII. yy'ın ortalarından sonra ülkede Fransız etkisi kendini gösterdi. Fransa'nın Vietnam'a kesin müdahalesi 1883'te oldu: Fransız birlikleri aynı yıl Annam ve Tonkin'e çıktılar.

Fransız sömürgeciliği, Vietnam'da başsansızlığa uğramıştır. Çünkü, Fransız sömürgeciliği, Vietnamlıların yaşam ve düşünce anlayışını, yerine yenisini getirmeden yıkmak istemiştir. Bu, kuşkusuz devrimciler yarana bir durumdur. Fransa'nın

Çinhindi'ni sömürgeleştirme siyaseti, bölge halkının çıkarlarıyla hiçbir biçimde bağdaşmayan tekelci iktisat ilkelerinden esinlenmiştir. Fransızlar bu sömürgeleştirme işinde yalnızca polis baskısına güvenmiştir. Fransızların amacı, hemen yalnızca sömürgecinin eline bırakılmış olan güney bölgelere köylü akınının polis gücüyle durdurulması, Vietnamlının giriştiği her yeni iktisadi etkinliğin önlenmesi, geleneksel etkinliklerin özellikle zanaatçılığın ve küçük sanayinin köreltilmesi, bu arada kaynakların acımasız biçimde sömürülmesiydi. Arazi vergisi, tuz, afyon ve alkol tekelleri bu amaçlara ulaşmada sömürgecinin etkin silahlarıydı.

Vietnamlı, kendi yurdunda itilip kakılmakta, bir yabancı, bir sığıntı sayılmaktaydı; orta ve yüksek dereceli yönetim mevkilerinde görevlendirilmesi yasaktı. Fransızlar, kültürün, hatta yabancı kültürün insana neler katacağını iyi bildiklerinden, kendi kültürlerini Vietnam-

Vietnam ulusal geleneğinin bir parçası olan ve günümüzde de canlılığını sürdüren bir efsanenin kahramanı kutsal kral Than Giong'u, halkın başına geçip düşmanı kovan biri olarak gösteren bir tablo.

*Yabancı güçler,
Vietnam'da
sömürüyü
kolaylaştırmak için
adalet
mekanizmasını da
ele geçirmişlerdi.
Resimde, 1883'te
Hanoi'de Fransız
askeri
mahkemesinde bir
duruşma görülüyor.*

*Köy, Vietnam'da en
önemli yönetim
birimidir. Resimde,
1884'teki bir
Vietnam köyü
görüldüğü.*

lıdan buca buca kaçırmaktaydı. Okullara Fransız kültürünün girmesi yasaklanmıştı. Ancak, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, sömürgeciler, ihtiyatlı olma kaygısıyla, Fransız-Vietnam karma öğretimini birkaç okulda uyguladılar. Bu arada, bazı iktisadi girişimlerde de Fransız-Vietnam ortaklığı gerçekleştirildi. Bunlar sömürgecinin göz boyamak için bulduğu yöntemlerdi.

Sömürgeci İnceliği

Fransızlar, bu arada, kendilerine bağlı bir ayrıcalıklı sınıf ya da topluluk yaratmaktan geri kalmadılar. Sömürge rejiminin hizmetindeki bir avuç Vietnamlı, iktisat, maliye ve yönetim alanlarıyla ilgili ayrıcalıklardan yararlanmaktaydı. Bunlara güneyde topraklar, tarım kredileri, tekel bayilikleri veriliyordu. Ayrıcalıklı Vietnamlıları polis korumaktaydı. Ayrıcalıklı olma durumu, Fransız hükümeti yararına etkin ve elverişli bir burjuva sınıfı yaratacak kadar gelişmedi. Bunun başlıca nedeni, Vietnam'da sömürgecilik döneminde sermaye biriktirme olanaklarının son derece kısıtlı oluşuydu. Aşırı kazanç sağlayan kesimler bile sermaye biriktiremiyorlardı.

Fransızların bir yerli burjuva kesimi yaratma yolunda bütün girişimleri, Paris'ten yönetilen büyük sömürgeci sermaye topluluklarının beceriksizlikleri karşısında, her zaman başarısızlığa uğradı. Oysa Fransa hükümeti böyle bir oluşu-

Fransızlar, sanılanın tersine, Vietnam'da kendilerini kolayca kabul ettiremediler; 1883'te yabancılara karşı elde edilen Nam Zinh zaferini gösteren bir gravür.

ma büyük önem vermektedir. Bu başarısızlığa yol açanlar arasında, tekel haklarını ellerinde tutanlar, kauçuk üretimini yöneten toprak sahipleri ve Yabancı Misyonerler Derneği'nin güçlü misyonerleri de vardı. Demek ki, İngilizlerin Hindistan'da başardığı işi, yani bir burjuva kesimi yaratma işini, Fransızlar Vietnam'da başaramamışlardır.

Fransızların yönetim düzeni tam anlamıyla bozuktur: Çinli genel valisi, Fransız hükümetince atanıyor ve görevde tutuluyordu; atama, yukarıda sözünü ettiğimiz nüfuzlu kişilerin isteklerine bağlı olarak yapılıyordu; bu kişiler genel valiyi istedikleri biçimde etkileyebiliyorlardı; ılımlı bir reform düşüncesi genel valiye ulaşacak biçimde yaygınlaştığı zaman, hemen bu nüfuzlu kişiler etki araçlarını çalıştırmaya başlıyorlardı; bu arada küçük memurlar ve sömürge basını da reformların gerçekleşmesini önlemek için kolları sıvamıştı. Fransızların Vietnam'daki yönetim düzeni, ne Vietnamlıların ne de Fransızların çıkarını öngörüyordu. Her şey tam bir dağınıklık içinde yürümekteydi. Sonunda bundan kuşkusuz Vietnamlılar kazançlı çıkacaktı.

Değişen Dünya

1911 Çin Devrimi'nin ardından, Vietnam'da bir şeyler değişmişti. Fransızları sömürge siyasetinde sakinimli olmaya iten Birinci Dünya Savaşı da ülkede çok şeyi değiştirdi.

Fransız sömürgeciliği döneminde, Lang Son bölgesi köylülerinin demiryolu döşeyen şirkete kereste sağlaması.

Fransızlar, kendilerine çekidüzen verme zamanının geldiğine inanarak, önce polisin zorbalığına ve gümrükteki sertliklere birer çizgi çektiler. Bunun yanında, Fransız-Vietnam karma öğretimine yönelik yeni okulların açılmasına girişildi. Bu, sömürgecinin uyanıydı. Sömürge döneminden önce, okullarda öğrencilere Çin yazısı öğretilir, Konfüçius öğretisi ezberletilirdi; yeni Vietnam aydınları, artık bambaşka bir yöntem önermekteydiler.

Okullarda Vietnam dili, bunun yanı sıra da Fransızca okutulmalıydı; en önemlisi de Batı kültürü verilmeliydi. Batıcılık, Çin'de olduğu gibi Vietnam'da da, devrim öncesinin büyük tutkusuydu. Vietnam dili, birkaç yüzyıl önce, Cizvit misyonerlerinden, Latin özelliklerini almıştır (bu özellikler günümüzde de sürdürülmektedir).

Bu kaygıların temelinde aydın işi bir duygusallıktan çok, bugüne ve yarına sağlam bir biçimde yönelmek isteyen bir gerçekçilik yatar. Vietnam aydınları, Çin'i ve Vietnam'ı köleleştiren nedenleri saptamış bulunuyorlardı. Onlar, yitirmiş oldukları özgürlükleri geri alabilmek için, düşmanın silahından yararlanmak istiyorlardı. Batı ve Uzakdoğu, kültür savaşında, gide-rek toplumsal mücadelede aynı silahları kullanmalıydılar.

Gerçekten, Vietnam'da eğitimle devrim bir arada yürütüldü. Ne devrim eğitimden soyutlandı, ne de eğitim devrimin dışında tutuldu. Ayrıca, okullar gizli siyasal eylemlerin merkezi oldu. Yurt dışına kaçmak zorunda kalmış kişiler, sınır dışı edilenler, aranmakta olan kişiler sonunda gizlice bu okullarda bir araya geldi.

Günümüzdeki bir
Vietnam köyü.

Camau yöresinde
pirinç tarlaları.

Sömürgecinin Yalanı

Birinci Dünya Savaşı, Fransızları Vietnamlılara yeni sözler vermek zorunda bırakmıştı. Bu sözler kuşkusuz yalandı. Yalanların başında büyük iktisadi kalkınma ve halkın yönetime katılması geliyordu. Yalanın büyüğü arkadaydı: Fransa bundan böyle Vietnam'ı sömürge gibi görmeyecek, ona kesin bağımsızlığını kazanmasında yardımcı olacak, ilk planda onu *dominyon* sayacaktı (bu kararların altında Fransa'nın Vietnam'daki çaresizliği yatar).

Birinci Dünya Savaşı bitince, Fransa verdiği bütün sözleri unuttu ve bu sözlerle aykırı düşen eylemlere girişti: Fransa'dan yeni gelen çiftçilere büyük toprak ayrıcalıkları verildi, Vietnamlıların elindeki pirinç tarlaları azaltıldı, Vietnam'ın hammadde kaynaklarının sömürülmesi yoğunlaştırıldı, onbinlerce aç Vietnamlı kauçuk işletmelerine

Sömürge döneminde Fransız yöneticilerin geçeceği yolu düzeltirmeye çalışan Hayfong'lu kadınlar.

ve kömür madenlerine sürüldü. 1926'da Kuzey Vietnam'ı kırıp geçiren korkunç kıtlık, sarı ırk dünyasını sömüren esir tüccarlarının işini kolaylaştırmıştı. Hükümet ihraç edilecek pirinci halka dağıtarak ve vergileri erteleyerek duruma müdahale edecek yerde, esir tüccarlarının çıkarına, elinden geleni yapıyordu. İşçi toplayıcılar, aç insanları hayali sözleşmelerle kendilerine bağlayarak, kitle halinde tarım işletmelerine sürüyorlardı.

Köylü yığınlarının yakasına yapışan iktisadi ve ahlaksal yoksunluklara, öğrenim görmüş olanların işsizliği eşlik etmekteydi. Vietnam toplumunun iki temel direği olan köylüler ve aydınlar, aynı biçimde aşağılanmaktaydılar.

Bu baş döndürücü baskı düzeninde, Vietnamlının siyasal eyleme geçmesi çok güçtü. Savaşın sona, birkaç yıl için gerçekleştirilen tek eylem basın çalışmaları oldu. Basın, halkın yoksunluğunu ve isteklerini kabaca da olsa yansıtabilmekteydi. Böyle bir baskı döneminde bunu azımsamamak gere-

kir. Basın, ılımlı bir dille, bazı önerilerde bulunuyordu: Güney Vietnam, öteki bölgelerden gelen insanlara açık tutulmalıydı; Vietnamlılar sorumlu mevkilere atanabilmeliydiler; adalet alanında onur kırıcı dokunulmazlıklar kaldırılmalıydı, yasalar yalnız beyazlar yararına işletilmemeliydi.

Kurullardan Partiye

O sıra, Vietnam halkının isteklerini genel valiyi yasal yollardan ve doğrudan doğruya iletebilmesi için bazı kurullar oluşturuldu. Bu kurullara Vietnamlılar kısıtlı haklarla katılabiliyorlardı. Kurul seçimleri sömürge yönetiminin gözetimi altında yapılıyordu. Bunlar, sözde "halk meclisleri"ydi. Bu meclislerde siyasal konulara değinmek kesinlikle yasaktı. İnce Fransız kültürünü almış bazı aydınlar, bu kurullarda gü-rültü koparmakta gecikmediler. Bunlar, sanki çok liberal bir ortamdaymışlar gibi Vietnam'ı Fransa'ya bağlayan bağların liberal bir biçim-

de yorumlanmasını istiyorlardı.

Aydınların girişimi biraz romantik bir girişimdi. Sanki Vietnam'da Fransızlar 1789 ruhunu yaşıyorlardı, sanki az sayıda maliyeci, çiftçi, memur ve misyonerin ördüğü sömürge çemberi gerçek değildi. Ancak, bu kurullar devrimcilerin bir araya gelmesine ve devrim kavramının gelişmesine büyük ölçüde yardım etti.

Bu hava içinde, yasal bir parti de kuruldu. Parti programı genel valiye sunuldu (1925). 1924'te Fransa'da solcuların kazandığı zafer, Vietnam'da da umut ışıkları yakmıştı: 1924 Fransız meclisinde Kartel, çoğunluğu elde etmişti. (Kartel, Fransa'da, ulusçulara karşı olanların, 11 Mayıs 1924 seçimleri için kurduğu koalisyondu ve radikal solu oluşturan partileri içeriyordu.) Ama, Fransız solunun bu başarısı kısa sürünce, Vietnam'daki umutlar da dağılıverdi.

Vietnamlıların istediği şeyler, gerçekte, büyük şeyler değildi: Onlar, kurullardaki Vietnamlıların sayısının artırılmasını, ülkenin genel yöneti-

Bir kıtlık dönemi sırasında, Nam Dan halkına yiyecek dağıtılması.

mine şu ya da bu biçimde Vietnamlıların da katılmasını istiyorlar, ayrıca basın özgürlüğünü savunuyorlardı. Aydınların amacı, Fransa'da zaman zaman etkili olan solcularla, Vietnam'ın geleceğine ilişkin bir köprü kurabilmektir. Ama Fransız solcuların siyaset alanında büyük bir etkinlik kazanamıyorlardı: Girişimleri kesin, başarıları sürekli olmuyordu; iktidara aralıklı olarak geliyorlar ve bu yüzden etkilerinin Çin-hindi'ne yansımaları gecikiyordu. Ayrıca, Fransa'daki bir değişiklik Çin-hindi'ni birdenbire etkilemeyecekti. Toprak ve maden ayrıcalıklarından alabildiğine yararlanan sömürgeciler, her çeşit siyasal oyunla, her gün biraz daha güçleniyorlardı; Fransa'da oluşup gelişen düşünce akımlarına da pek aldınış ettikleri yoktu.

Vietnam'daki Fransız varlığı bir kaç bin kişiyi aşmamaktaydı. Bunların gücü, yalnızca paraya dayanıyordu. Sömürgeci sermaye, bankalar ve basını da denetliyordu. Misyonerler ayrı bir güce sahiptiler, ama bunlar hemen yalnızca sömürgeci sermayenin çıkarlarına hizmet ediyorlardı. Yönetim alanındaki Fransız görevliler, anayurtlarında bulamayacakları bir rahatlık içinde yaşamaktaydılar. Yüksek maaş alan bu adamlar, kurulu düzenin sürdürülmesi adına ellerinden gelen her şeyi yapmaya hazırdılar. Sömürge bürokrasisi ve sermaye, gerici siyasetin kalıcılığını güvence altında tutmaktaydı. Belki bir patla-

ma olabilirdi ama bu adamlar her türlü kıvılcımı önlemekteydiler.

Güneydoğu Asya'da büyük bir gelişme vardı. Özellikle Çin, geleceğin sosyalist toplumu yaratma yolunda bütün gücüyle çalışmaktaydı ve Vietnam bu gelişmelerin etkisinden uzak kalamazdı. Fransız polisinin sert ve etkili tutumuna karşın, Çin'den siyasal yazılar ve özel görevliler gelmekteydi. Polisin gözünden kaçmayı başaran birçok insan, Kanton'la Vietnam arasında gidip geliyordu.

Çin'den ayrılmış Vietnam'a gelmek zorunda kalmış olan siyasal sürgünler, yurtlarıyla ilişkilerini sürdürüyorlar, yurda dönmek için uygun zamanı beklerken Vietnam'da boş durmuyorlardı. Devrimci bir kıpırdanma içinde bulunan Çin, mistik bir bağımsızlık isteminin egemen olduğu Hindistan, yenileşme yolunda oldukça hızlı bir ilerleme gösteren Siyam (günümüzde Tayland), özerkliğini büyük ölçüde elde etmiş bulunan Filipinler, o yıllarda Vietnamlı aydınlar için gözden uzak tutulamayacak örneklerdi.

İlk Devrimci: Phan Boi Chau

Phan Boi Chau (1867-1940), Vietnam'da yabancı işgalinden beri egemen olan sürekli ayaklanma durumuna devrimci yönünü ka-

zandıran ilk mücadeleci ve Vietnam'ın geleceği için içeride ve dışarıda çalışan bütün devrimcilerin esin kaynağı ve danışmanı olmuştur.

Phan Boi Chau, edebiyatçıların ve isyancıların yuvası sayılan Nghe An'da doğdu. Babasının edebiyatçı olması, onu çabucak Batı kültürüne yöneltti. Hem edebiyat, hem siyaset ilgisini çekmekteydi. Rousseau, Voltaire ve Darwin, Phan Boi Chau'nun beslediği ilk kaynaklardı. Yerli yüksek memur sınavını kazandığı halde, sömürge yönetiminin verdiği görevi kabul etmedi, iki dostuyla birlikte Japonya'ya gitti. Vietnam'ı Japonların yardımıyla özgürlüğe kavuşturmayı düşünüyordu. Genç Vietnamlıları Japonya'da öğrenim görmeye isteklendirecek, Japonya'dan Vietnam'a ordular gönderilecekti. Bu ordular, De Tham'ın çetelerini başşarıya ulaştırıyordu. De Tham, sömürgeci birlikleriyle durmadan çatışan bir çeteci idi; bir efsane kişisi haline gelmiş, 1908'de Filistinli ve Vietnamlı göçmenlerin katılmasıyla *Doğu Asya Birliği*'ni kurmuştu. Birliğin programı sömürgecilğe karşıydı, bu yüzden bütün Asya halklarını ilgilendiriyordu.

Fransa'nın müdahalesi Japonya'daki göçmen direnişçilerin yuvalarını dağıttı, Phan Boi Chau, Çin'e geçti. Burada Çinli devrimcilerle ilişki kurdu, onlardan yeni şeyler öğrendi. Phan Boi Chau orada şu öneride bulundu: Çinliler

önce Vietnam'ın kurtuluşu için yardım etsinler, Vietnam kurtulduktan sonra Vietnam'ı, Çin Devrimi için üs olarak kullansınlar. Çinli devrimciler bunun tam tersini istiyorlardı. Yine de Çinli devrimcilerle Vietnamlı devrimciler arasında bir anlaşma yapıldı. Phan Boi Chau, bu dönemde İtalyan devrimcisi Mazzini'nin düşüncelerinden etkilendi. Mazzini'nin, devrimci etkinlikle halk eğitimini birbirine yaklaştırması Phan Boi Chau'yu hayran bırakmıştı. Genel valinin isteği üzerine 1914'te Çin yetkililerince tutuklandı. Üç yılını cezaevinde geçirdikten sonra 1917'de çıkan bir karışıklık sırasında serbest bırakıldı.

Phan Boi Chau, artık Vietnam'da kalkınmanın Fransız yardımıyla olacağına inanmaktaydı. Çabalarını bu yönde yoğunlaştırdı. Bir yandan da S.S.C.B'ndeki gelişmelerle ilgileniyor, oradaki teknikleri ve deneyleri izliyordu. Batı ile Japonya'nın sonunda savaşta tutuşacağını düşünmekteydi. Bu durumda Vietnam'ın durumu ne olacaktı? Sanki uluslararası siyasetin akışı, onun devrimci görüşlerini çeşitlendiren bir yön kazanmıştı. Son dönemdeki çocuksu görüşleri bir yana bırakılırsa, Vietnam direnişini Asya çapında bir eyleme dönüştürmek ve Çin Devrimi ile Vietnam Devrimi arasındaki bağların ilk düğümlerini atmak şerefine Phan Boi Chau'ya ait olduğu söylenebilir.

Tedhişçilikten Komünizme

Aydınların Vietnam'da başlıca çabası, seçkin Vietnamlılar kesimiyle Fransız kamuoyunun ilerici kesimi arasında ortak noktalar bulmaya çalışmak olmuştur. Bunun yanında, Vietnam Ulusal Devrim Partisi'nin "tedhişçilik" diye nitelendirilebilecek eylemleri ortaya çıktı. 1927'de kurulan Vietnam Ulusal Devrim Partisi, Vietnam'ın bağımsızlığını ve Vietnamlıların özgürlüğünü öngörmekteydi. Tedhişçilerin varlığı ilimlilerin önerilerine belli bir ağırlık kazandırıyor, ilimlilerin başarısızlığı da tedhişçilerin yöntemlerini doğruluyordu. Vietnam Ulusal Devrim Partisi'nin üyeleri, ülkede daha etkin ve çok değişik yöntemler uygulamak niyetindeydiler: Suikastlar yapacaklar, baskınlar düzenleyecekler, açık ve gizli propaganda uygulayacaklardı. Sürgünde bulunanlarla aynurtta bulunanlar arasında gizli ilişkiler kurulmaktaydı. Bu gizli ilişkiler, özellikle, Çin ile Vietnam arasında alyon kaçakçılığı yapan kişiler aracılığıyla sürdürülüyordu. Kaçakçılar da devrimciler kadar gözü kara kimselerdi.

Çin'de çok sayıda Vietnamlı devrimci vardı. Gelecekte Ho Şi Minh adını alacak olan Nguyen Ay Kuok da, 1925'ten beri Kanton'da bulunuyordu. S.S.C.B. konsoloslu-

ğuna resmen bağlı olarak ilk komünist hücrelerini örgütlüyor, Marx'ın ilkelerini Vietnam'a sokan ilk yazıları yazıyordu. Komünistler yavaş yavaş Ulusal Devrim Partisi'nin tedhişçilerini içlerine aldılar ve tasfiye ettiler.

Vietnam'daki hücreler bir süre sonra bütünüyle komünist hücrelere dönüştü. Ulusal Devrim Partisi'ni yıkan yalnızca komünistlerin eylemi olmadı.

İlk Hareketler

1930 yılı Vietnam tarihinde bir dönüm noktası oluşturan önemli bir yıldır. Devrimin ilk gerçek adımları o yıl atılmıştır, bir ulusun emperyalizme karşı ilk gerçek başkaldırısı baş göstermiş, bir toplumun sömürgeci dış güçler karşısındaki kararlı tutumu belirlenmiştir.

1930 yılındaki olaylara şöyle bir göz atalım:

1927'de kurulan Vietnam Ulusal Partisi'nin başlattığı Fransızlara Karşı Direnme Hareketi, Yen-Bai garnizonu ayaklanmasına yol açmıştı (10 Şubat 1930). Nguyen Ay Kuok'un (Ho Şi Minh) 1930'da Hong Kong'da kurduğu Çinlileri Komünist Partisi'nin aynı yılın sonlarında başlattığı birçok ayaklanmaya, başarısızlıkla sonuçlanacaktı. Bu ayaklanmalardan en büyüğü, 12 Eylül 1930'da girişilen Nghe An köylü ayaklanmasıdır.

Devrimin başlamasını tasvir eden bir resim.

Solda,
Çin'den kaçarak
Vietnam'a sığınan ve
burada köylülerle
sıkı bir işbirliği
yaparak birçok
başarılı eyleme
giren Tay-ping'ler.

Sağda,
ülkenin efsaneleşmiş
önderlerinden olan
ve 1913'e kadar
savaş alanlarında
kalan De Tham.

Çağdaş Vietnam tarihinin dönüm noktası olan 1930 yılı, Ulusal Devrim Partisi'nin bağımsızlık için en büyük çabayı gösterdiği ve kana boğulduğu yıldır. 12 Eylül'deki büyük Nghe An ayaklanmasından birkaç ay önce, sürgündekiler çok tehlikeli bir eylem tasarlamışlardı: Çin'den çıkarak Hanoi'ye kadar inceklerdi. Bu eylemi kolaylaştırmak için, acemi erlerden oluşan bir Vietnam garnizonu, ayaklanmacıların önceden belirledikleri yol üzerinde, Yen Bai'de mevzilenecekli. Garnizondan ancak, bir bölük ayaklanmaya katıldı. Bu hareketi, siyasal bakımdan harekete hazır olmayan bölükler öndediler. Vietnam birliklerini ayaklandırmaya girişimi, Phan Boi Chau'nun eski bir tasarısıydı. Onun görüşüne göre, Vietnam'da bir devrim hareketi, Fransızların hizmetindeki Vietnam birlikleri tarafından desteklenmezse başarıya ulaşamazdı.

Bu girişimin başarısızlığını doğuran şey, Fransız askeri yönetiminin sivil yönetimden çok daha etkili oluşuydu. Fransız askerleriyle Vietnam askerleri arasında, aşırıya kaçan bir disiplin bağı vardı. Bu durum, kuşkusuz, Fransızların işine yarıyordu. Onlar, böylece, her şeye evet demeye hazır birliklere sahip oluyordu.

Yen Bai ayaklanması kanlı bir biçimde bastırıldı. Bu bastırma hare-

keti, Yen Bai çevresindeki bölgelere de yöneltildi. Ayaklanan bir köy bombalandı, yakılıp yıkıldı. Bu köy, bombayla yıkılan ilk Vietnam köyü oldu.

Bu arada köylerde ve fabrikalarda kargaşa çıktı. O sıralarda pirinç fiyatına zam yapılması, sürmekte olan kıtlığı daha da çekilmez duruma getirmişti. Ulusal Devrim Partisi'nin gerillacı kesimi, baskınlarla parti kasasını doldurmaktaydı. Ancak, devrimcilerin bu kentli topluluğu, kolayca polisin eline düşüyordu. Zaman zaman kazanç sağlayan bu iş, zaman zaman da zararlı olmaktaydı. Kısa süren bir mücadeleden sonra, partinin kentli serüvencileri cezalandırıldılar. Kısa bir yargılama sonunda ölüm cezası verildi. Ölümü göze alanlar, sömürge gazetelerinin bile saygısını kazanan bir soğukkanlılık içinde öldüler.

Ulusal Devrim Partisi'nin kadroları saf dışı bırakıldığı sırada komünistler sahneye çıktılar, ülkeyi baştan başa saran kargaşayı devrim yaranına kullandılar.

12 Eylül 1930 ayaklanması bu doğrultudaki olaylardan biridir. O gün Nghe An'daki köylüler, Vinh'e üç kilometre uzaklıktaki Hung Nguyen yönüne doğru yürüşüye geçtiler (Nghe An ili, Kuzey Vietnam'da, aşağı Song Ca havzasındadır). Köylüler sömürge yönetimini temsil eden il binasını ve Fran-

sızlara hizmet eden varlıklı Vietnamlıların evlerini ateşe verdiler. Vinh'e yaklaştıklarındaysa onları, kalabalığa bomba yağdıran Fransız uçakları karşıladı. Yollar kısa zamanda cesetlerle örtüldü. Ayaklanmacılar tarlalara dağıldılar. Akşam karanlığı bastırınca, sağ kalanlar ölenleri toplamak üzere yollara döndüler. Vinh, tümüyle yabancılardan, sömürgecinin denetimindeydi.

Vinh'e yapılan saldırı başarısızlıkla sonuçlanmıştı, ama ayaklanmacılar kırsal alanları bırakmadılar. Direnmekte kararlıydılar ve kurulu düzenle ilgili her şeyden, özellikle kentlerden uzak durmaları gerektiğini anlamışlardı. Bu arada köprüleri yıktılar, yolları kestiler, yerli otoriteleri istifaya zorladılar. Köylüler özerk ve devrimci bir yönetim istiyorlardı.

Bu arada, köylüleri temsil eden bir hükümet kuruldu. Sömürge yönetiminin tepkisine kurban gidenlerin ailelerine yardım etmek, adalete dayalı bir halk yönetimi kurmak, bunun için gerekli maliye düzenini getirmek bu hükümetin amaçları arasında yer alıyordu. Komünist köy örgütleri bu hareket içinde oluştular. Bu örgütler Vietnam tarihinde Nghe An Sovyetleri diye anılırlar. Nghe An Sovyetleri birkaç hafta için de olsa, bölgenin özerkliğini sağlamayı, ezilmiş bir topluma özgürlüğün ne ol-

Fransızların Son Tay kentinden kovulmasını konu alan bir Çin yapımı.

duğunu göstermeyi başardılar.

Nghe An Sovyetleri küçük bir örnek oluşturmıştı. Oysa, dehşet bütün ülkede kol geziyordu. Ölümlerin ve tutukluların sayısını bilen yoktu. Polisle ve askerle çatışanlar kırılmaktaydılar.

Kitleler bu devrimci etkinliğe nasıl ulaşmışlardı? Daha doğrusu, şu soruyu sormalıyız: Bağımsızlık çabaları nasıl oldu da devrimci bir yön kazandı? Aslında, Vietnamlıların bu alanda çok eski deneyimleri vardır: Vietnamlılar, yüzyıllarca önce Çinlilere karşı kamufle edilmiş hendekler ve tuzaklar kullanmışlardı. Dış baskıya karşı da, şu yöntemleri kullanmaya öteden beri alışıktilar: İşgalciyle işbirliği yapmamak, vergi vermemek, sınır bölgelerinde kargaşalık çıkarmak, eşkiyalık yapmak ve böylece Fransızların ilerlemelerini önlemek; Katolik köylerini baskınlarla yakıp yıkmak, casusluk için yetiştirilmiş Fransız misyonlarını ortadan kaldırmak.

Köylülerden oluşan çeteler, savaş yönteminde oldukça ileri gitmekteydiler. Deneyler onlara yeni olanaklar veriyordu. Dağlardaki gizli fabrikalar, çetelere ateşli silahlar sağlıyorlardı. Böylece, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Vietnam'da yeni bir mücadele dönemi açıldı; direnişin ideolojik kapsamı genişledi ve karmaşıklaştı.

Komünistler, iki savaş arasında-

ki bu geçiş döneminde, sınıf kavgasını ikinci planda bırakarak, bağımsızlık savaşına öncelik tanıdılar. Yazıları elden ele, sözleri dilden dile dolaşan Nguyen Ay Kuok (Ho Şi Minh) yalnızca özgürlükten ve bağımsızlıktan söz ediyordu. Bu sırada komünist propaganda sürdürülmekte, Marx'çı ilkelerin Vietnam'ın koşullarına uyarlanmasına çalışılmaktaydı.

Güney'in Değişik Yapısı

Vietnam'ın toplumsal ve iktisadi yapısı içinde, Güney'in ilgi çekici bir yeri vardır. Geleneklerin pek güçlü olmadığı Güney'de, sömürgecilerin etkinliği öbür bölgelerdekinden çok daha köklü olmuştur. Bu etkinliği, Güney'in el değmemişliği büyük ölçüde kolaylaştırdı.

Sömürgeciler Vietnam'a geldiklerinde, Güney'deki topraklardan büyük bir bölümünün dağıtılması ve verimliliğinin artırılması gerekiyordu. Bu bölgede ekilebilir toprakların tarıma ayrılması 1900'lerden sonra olmuştur. Bu girişimi saray değil, sömürgeciler ve Vietnamlı ayrıcalıklar gerçekleştirmiştir. Ülkenin iktisadi dengesini sağlamak ve sınırları genişletmek isteyen Vietnam sarayı, buraya hem köylü,

hem asker niteliğinde insanlar göndermişti. Ancak saray büyük mülkiyetten çekiniyor, büyük mülkiyetin oluşmaması için elinden geleni yapıyordu.

Sömürgecilerin ve ayrıcalıklıların girişimi bir süre sonra ürünü vermedi. Yıllar geçtikçe toprak sahibi kuşaklar oluştu. Bu kuşakların insanları hem zengin hem seçkin olma telaşındaydılar: Batı tutkusu onlarda da yer etmişti. Çocuklarını Fransız üniversitelerine okumaya gönderiyorlar, bu yönde hiç bir fedakarlıktan kaçınmıyorlardı. Batı kültürüyle donanmış bir sosyal sınıfı oluşturmak istiyorlardı; bu yolda en büyük tutkulan da çocuklarının Fransız kültürüyle yetişmesiydi.

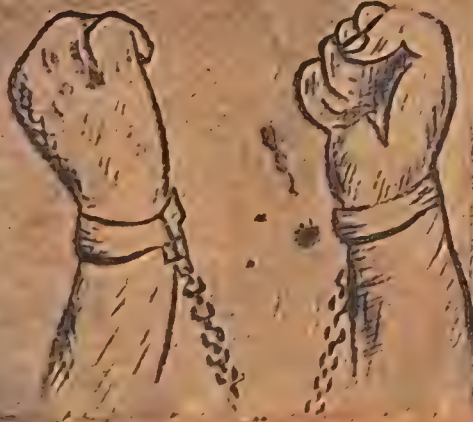
Güney bölgelere gerçek Vietnam uygarlığını taşımak zordu. Vietnam'da etnik bir yapı, Çin'den Güney'e doğru iki bin kilometre boyunca uzanır. Güney'in, özellikle Koşinşin'in bir çeşit uygarlık dışı kalmışlığı, burada bir kültür aşamasına rahatça olanak veriyordu.

Güney'deki toprakların çoğunu, köyden gelmiş, toprağından kopmuş, yoksul ve korumasız köylüler işliyordu. Sömürgecinin kurduğu büyük Saygon limanı, bu bölgeden gönderilen pirinci ve kauçuk dış ülkelere satıyordu. Büyük mülkiyetin kurulması, Kuzey bölgelerdekine göre çok değişik bir durum yarattı: Mal sahipleri toprak-

獄中日記

29.8.1932
10.9.1933

身傳在獄中
精神在獄外
敬成大事業
精神更要大

Ho Şi-Minh'in,
1932-1933'te
hapishanede şifirler
yazdığı defterin bir
sayfası.

larını peşin parayla ya da tahlil karşılığı kiraya veriyorlardı. Bu alışkanlık tefeciliği doğurdu. Bunun sonucunda yoksul çiftçiler, alacaklarının ikide bir hayalet gibi karşısına dikildiği bir düzende, zengin mülk sahiplerinin kölesi durumuna düştüler. Bu koşullarda Güney'in köylüsü de, Kuzey'in pek ilkel tarım yöntemleri uygulayan köylüsü kadar yoksuldu.

Dolayısıyla Güney bölgeler, siyasal karışıklıklara oldukça açık bölgelerdi. Böyle olduğu halde bu topraklardan komünizme büyük bir katkı gelmemiş olması pek anlamıdır. Güney'de tersine, birçok siyasal-dinsel mezhep ortaya çık-

mıştır. Bunların en yaygını "Kaodaycılık"tır (Kaoday, Ulu Varlık anlamına gelir). Kaodaycılık, Buddhacılıkla Vietnam isprilizmacılığının bir karışımıdır ve bütün din öğretilerinin birleşmesi gerektiğini savunan bir öğretilir. 1926'da Saygon'da kurulan bu öğreti yanlılarının oldukça kaypak bir siyaset uygulamış olmaları ilgi çekicidir. Bunlar önceleri Japonları desteklediler, sonra bazen Fransızlardan yardım istediler, bazen de ulusçu bir tutum benimsediler.

Güney Vietnam'da mantar gibi biten irili ufaklı mezhepler, bir çeşit sağcı reformculuk önermekteydiler. Sömürge statüsüne giren

Koşinşin, sömürgeleştirme hareketinin ilk on yılı sonlarında, siyasal açıdan Vietnam bütününden ayrılmış, özerklik görünümü sürdüren bağımlı bir ülke durumuna gelmişti. Bu yeni mezhepler, bu sözde özerk topraklarda kaynaşıp duruyordu.

Bu arada gene Kaodaycılık üzerine birkaç söz söyleyelim: Sömürge Meclisi'nde üye olan Vietnamlı bir işadama, Kaodaycılık denen bu yeni din akımına büyük canlılık kazandırdı. Ataerkil iktisat düzeninin bundan böyle Fransız varlığının yattığı gelişmelere ayak uyduramayacağını, geleneksel Vietnam hukukunun Batı'dan alınan bireysel

*Ho Şi-Minh'in 1930
yılına ait bir resmi
(solda).*

*Komünist partisinin
en önemli kişileri
arasında yer alan
Fam Dung (sağda).*

özgürlük düşüncesi karşısında etkisiz kaldığını herkes biliyordu. Bu nedenle, Kaodaycılık, bir yandan siyasette sağcı reformculuk ya da liberal reformculuk önerirken, bir yandan da Doğu dinleriyle Hristiyanlığı kaynaştıracak yeni bir dinin propagandasını yapmaktaydı. Gerçekte Kaodaycılar, din temeline dayanan çelişkileri, uysarsızlıkları, terslikleri, bağrında eritecek bir birlikçilik istiyorlardı. Geniş bir yayılma alanı bulan Kaodaycılık, Güney Vietnam'da uzun süre, komünizm kafa tutan bir felsefe oldu. Komünizmin felsefesi, kalıplara körükörüne uyan bu tutucu, gelenekçi duragan yapıyı kolay kolay sarsamayacaktı.

Komünizmin Güney Vietnam'dan sonuç alması olanaksızdı denilemez ama, komünistler burada öylesine güçlüklerle karşılaştılar ki, Koşınşin'de belli bir sonuç elde edebilmiş olan bir Troçki'ciler topluluğuyla işbirliği yapmaktan başka çare bulamadılar. Güney Vietnam'da çok etkili olan Troçki'cilerin Vietnam'daki varlığı, Vietnamlıların Batı düşüncesine duydukları yakınlığın sonucudur. Troçki'ci topluluğun başı Ta Thu Thau, 1946'da komünistler tarafından öldürüldü, ama bundan sonra bile Troçki'ciler varlıklarını sürdürdüler. Güney'deki bu ideolojik kaynaşma, acımasız sömürgeciliğin ürünüydü.

1932'de ortalık birden karıştı: Küçük toprak sahibi köylülerin yüzde 7,5 faizli ve uzun vadeli bir kredi sisteminden yararlanmaya başlayacakları bir sırada, Michelin kauçuk işletmelerinde, askerler işçile-

*Komünist partisinin
ileri gelen
kişilerinden biri olan
Glap.*

re ateş açtılar. İşçiler, gündeliklerinin ve pirinç paylarının azaltılmasını protesto ediyorlardı.

Bunalım

1932'den sonra karışıklıklar din-di.

1930 kılıfının önüne geçilmişti, ama pirinç stoku çok azalmıştı. Ayaklanmalar kanlı bir biçimde bastırılmış, her şey bir fırtına sonrası sessizliğine bürünmüştü. Kim sürdürecekti direnişi? Ulusal Devrimci Parti gibi bir parti mi? Bu parti öncü kadrolarını eylem içinde tez elden harcamış, onların yerini dolduramadığı için de eylemsiz kal-

mıştı. Mazzini taktiği ve kahramanlık inancı, mücadeleyi ancak belli bir yere kadar götürebilmişti. Bu durumda direnişi sürdürme işi yine komünistlere düşüyordu. Az çok güçlü mücadele araçları ve ülke dışında kaynakları bulunan tek güç, Moskova doğrultusundaki komünistlerdi.

Japonya 1931'de Çin'e saldırı-maya başladı. Saldırı bütün Doğu Asya'da yayılma eğilimi gösteriyordu. S.S.C.B. bütün Asya komünistlerini Japon tehdidi karşısında birleşmeye çağırırdı. Çinhindi Komünist Partisi, kararları büyük bir bağlılıkla uyguladı. Şimdi Japonlara karşı kenetlenmek, hatta sömürge-

Leclerc, Mart 1946'da Hanoi'ye girerken.

cilerle işbirliği yapmak gerekiyordu. Bu siyaset değişikliği, 1936'da Fransa'da başarı kazanmış olan solcuların hoşuna gitti. Fransızlar, Vietnam'da, polis rejimini biraz gevşettiler. Artık Fransa'da Vietnam'a karşı geniş bir sempati oluşmaktaydı. Sonunda, geniş bir siyasal af uygulamasına gidildi. Devrimci hareketin öncü kişileri bile hapisten çıkarıldı. Bununla birlikte, 3 bin kadar siyasal mahkûm cezaevlerinde kaldı. Vergi alma düzeninde yoksullar yaranna değişiklikler yapıldı. Öğrenim görmüş Vietnamlıların Fransız yurttaşı olmaları kolaylaştırıldı. Koşın'ın'de siyasal parti kurmaya ve gazete çıkarmaya izin verildi. Bütün Vietnam'da siyasal örgütler hoşgörüyle karşılandı. Kuzeyde on kadar komünist gazete yayımlanıyordu. Sekiz saatlik işgünü, hafta tatili, kadınların gece çalışmaları, iş kazalarına bağlı emeklilik gibi yenilikler getirildi.

1937'de işçi hareketleri yeniden başladı. Grevcileri desteklemek üzere bir fon kurulması, protesto hareketlerine gidilmesi, gösteriler düzenlenmesi gibi eylemler bu dönemde ön plana çıktı.

Bu dönemde, Moskova'ya bağlı komünistler ile Troçki'ciler arasında çekişmeler de kendini gösterdi. Troçki'ciler kavgayı Japonlara karşı eylem anlayışında sınırlandı-

dırmak istemiyorlardı.

1939'da Fransa'da ve Fransa'ya bağlı denizaşırı topraklarda komünist eylem yasaklanınca, Vietnam'daki komünistler yeraltı çalışmasına yöneldiler ve S.S.C.B. hükümetinin siyasetini izlediler. Başlıca hedefleri Fransa'nın ve Japonya'nın emperyalist girişimlerine karşı çıkmaktı.

Fransa'nın 1940'ta uğradığı büyük yenilgi, Vietnam'da hemen tepki yaratmadı. 25 Haziran 1940'ta silahlar bırakılmıştı. Vietnamlılar artık Fransa'dan askeri takviye bekleyemezlerdi. O sırada A.B.D. bir yan tutmazlık görünümü içindeydi. Japonlar çok yakındaydılar, ancak Çinliler'i ni tümüyle işgal edilmesi gereken bir yer saymıyorlardı, onlar için önemli olan burayı stratejik öneminden ötürü denetim altında tutmaktı.

S.S.C.B'ne bağlı kalan Vietnam komünistleri, Rusya'dan yardım görmediler. Bunun üzerine bir süre sonra Çin'e yaklaştılar. Ulusal Devrim Partisi'nden geriye kalan yerel özellikli küçük topluluklardı. Vietnamlılar için Fransa'daki solun yardımıyla eylem geçme olanağı yoktu. Fransız sömürgecilliği gidererek zayıflamıştı, ama Vietnam halkı bunu, tümüyle ortadan kaldıracak durumda değildi. Böyle bir şeyi ancak dış desteklerle gerçekleştirebilirdi. Kurulu siyasal düzeni yıka-

bilecek askeri ve siyasal güce ve desteğe sahip olmadıkça, kurtuluş yolunda fazla bir şey yapamayacaktı.

Nguyen Ay-Kuok (Ho Şi Minh) Vietnam bağımsızlığının kaderini III. Enternasyonal'e bağlayınca, birkaç yabancı gücün desteğini sağlamayı başardı. Fransızlar, Saygon'a ayak basalı yetmiş yıl olmuştu. Nguyen Ay Kuok (Ho Şi Minh), Vietnamlı yurtseverlerin o zamandan beri yapmaya çalışıp bir türlü yapamadığı şeyi yaptı: Vietnam'ın bağımsızlık mücadelesini uluslararası bir sorun durumuna getiriverdi.

Japon İşgali

Japonya'nın Çinliler üzerinde ki istekleri çok önce başlamıştı. Japon genelkurmayı, yüzyılın başlarında, Güneydoğu Asya'yı ele geçirmek isteğinde olduğunu açıkça ortaya koymuştu. Bu davranış karşısında Fransız sömürgecilerinin ilk tepkisi korku ve telaş olmuştu. Rus Devrimi'nden sonra, Japonya, Bolşevikliğin Uzakdoğu'ya taşınmasını önleyen bir kale gibi görünmeyi bildi.

Fransız sömürgeciler, Japonların Çin'e saldırmasını, Bolşevikliğin bulaşmasını önleyen köklü bir girişim saydılar; bunu Çin Cumhu-

1931'de Paris
Sömürgeler
Fuarı'nda Çinli
pavyonunu temsil
eden bir suluboya
resim.

Fransız birliklerini
Saygon'a girerken
gösteren bir resim.

*İki ayrı kuşaktan
Vietnamlıya
Fransızlara karşı yan
yana mücadeleyi
sürdürürken
gösteren bir gravür.*

*Japonlar Vietnam'ı
Fransızlara bırakıp
çekilmek zorunda
kaldılar. Resimde,
general Leclerc,
A.B.D'ne ait
Missuri zırhlısında,
2 Eylül 1945 günü
Japonların
Vietnam'dan
ayrılmasıyla ilgili
anlaşmayı
imzalarken
görülüyor.*

riyetli'nde eski düzene dönüşün ilk adımı olarak alkışladılar. Japonya, hem ticari alışverişle, hem yerli ulusçularla kurduğu ilişki ağıyla, bütün Güneydoğu Asya'da geniş bir siyasetin temellerini atmayı başardı; böylece, bağımsızlık hareketlerinin komünist olmayan kesimlerinde kendini bir koruyucu saydırma yolunu tutmuş oluyordu.

Uzun bir demiryolu Vietnam'ı Çin'e bağlar: Bir yol Hayfong (ya da Haiphong) limanından Yunnan içlerine kadar uzanır; sömürgeciler bu demiryolunu büyük umutlarla yaptırmışlardı. Onlara göre, bu yol, hem iki ülke arasındaki ticaret alışverişini kolaylaştıracak, hem de Fransız siyasetinin Çin'e girişini sağlayacaktı. Gerçekten bu yol sömürgecilerin işine yarıyordu. Ama

komünistlerin de işine yaramaktaydı. Bu demiryolu, Vietnamlı komünistlerin Çinli yandaşlarıyla ilişki kurmalarına, haber alışverişinde bulunmalarına, sınır baskınları düzenlemelerine büyük ölçüde yardımcı oldu. İkinci Dünya Savaşı'nın başlarında bu yol Çin için büyük bir önem taşımaktaydı. Çünkü Japonlarla savaşta, Çinlilerin dış dünyadan araç ve gereç sağlayabilecekleri tek yoldu.

19 Haziran 1940'ta Japonya, Çinhindi genel valisine bir ultimatom verdi: Demiryolunun denetimine katılmak istiyordu. Fransız hükümeti bu beklenmedik durum karşısında şaşırды. Demiryolunun Japonlarca denetimine razı oldu ayrıca üç havaalanının denetimini de Japonlara bıraktı. Japonlar

bundan başka, Çinhindi'nde altı bin asker bulunduracaklardı. Buna karşılık, Fransa'nın Çinhindi'ndeki egemenliği kesinlikle korunacaktı.

Bu dönemde Vietnam'da üç ayaklanma baş gösterdi. Bunlara ayaklanma girişimi demek daha doğru olur. İlki, 1940 sonbaharında, Çin sınırındaki Lang Son'da gerçekleşti. Japonlar, Fransızlarla iyi geçinmek niyetinde değillerdi ve Fransızları yıldırarak, böylece isteklerinin genel vali tarafından gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla, Lang Son bölgesindeki Fransız garnizonunu yerle bir eden baskın yaptılar. Durumu kurtuluş için fırsat sayan Lang Son yurtseverleri bir ayaklanma düzenlediler. Bastırma hareketlerinde uzman-

laşmış olan sömürgeciler bu ayaklanmayı kolayca etkisiz hale getirdiler. Bu sırada Cao Bang bölgesi köylüleri ayaklandılar. Fransız kuvvetleri ayaklanmacıları havadan bombaladı. Üçüncü girişim 13 Ocak 1941'de oldu. Sömürge ordusundan birkaç Vietnam mangası başkaldırdı; bu girişim de çok kısa sürdü.

Vietnamlıları yeniden etkili bir eylemin içinde görebilmek için 1944 Aralığı'nı beklemek gerekcekti. Aradaki üç yıllık boşluk Japon müdahalesinden kaynaklanmıyordu. Ağırılıklarını "sömürgeci-sömürge" ilişkileri üzerine koymamış olan Japonlar, hep Fransız polisinin etkisini kırmaya çalıştılar; ayrıca ulusçu önderleri, Fransız polisine karşı bir ölçüde korundular.

Fransızlar diplomatik manevralarla Vietnam'da tutunmayı başardılar. Ama, kısa bir süre sonra Ho Şi Minh'in kuvvetlerini karşılarında buldular. Resimde, Ağustos 1945'te halkın yaptığı gösteriden bir an görülüyor.

Eylül 1945'te
Vietnam Demokratik
Cumhuriyeti'nin
bağımsızlığını ilan
eden Ho Şi-Minh,
Mart 1946'daki bir
seçim konuşması
sırasında.

Giderek, Vietnamlı ulusçularla Japon rejimi arasında ölçülü bir yakınlaşma oldu. Özellikle Kaodaycılar ve Hoa Hoa'lar Japonlara güveniyorlardı. (Hoa Hoa tarikatı, Budhacı rahip Huynh Fu So tarafından, 1939'da Batı Kışın'ın'da ortaya atılmıştır. Huynh Fu So, toprak sahibi olduğu halde, yabancı düşmanlığını içeren ve tanıma dayanan bir tür sosyalizm öngörüyordu.) Ayaklanmaların durmasında Fransız kültürü almış olan aydınların büyük etkisi oldu. Onlar varolan koşullar altında gelişigüzel ayaklanmaların, yarardan çok zarar getireceğine inanmaktaydılar. Bu durgunlukta, genel valinin yaptığı bazı yeniliklerin payı oldu. Söz konusu yenilikler uygulamada çok şey getirmemekle birlikte Vietnamlılara yönetime katılma olanakları sağlamaktaydı.

Vietminh'in Doğuşu

Komünistler 1939'da Fransa'da ve Fransa'ya bağlı ülkelerde "tehlikeli" ilan edilmişler, bu yüzden, Çinliler Komünist Partisi üyeleri Çin'e sığınmışlardı. Çinliler Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin VIII. toplantısında bir "Ulusal Cephe" kurulması kararlaştırıldı. Bu cephe, yalnızca köylüleri ve işçileri değil, aynı zamanda yurtsever toprak sahiplerini içerecekti. Şu ilimli formül üzerinde birleşildi:

Hainlerin topraklarına el koymak ve bu toprakları yoksul köylülere dağıtmak.

Bu yeni örgütün adı, Vietnam *Doc Lap Dong Minh* ('Vietnam'ın Bağımsızlığı İçin Devrimci Birlik'), ya da kısaca, *Vietminh* oldu.

Vietminh, Çinliler Komünist Partisi'nin yerini aldı. Yeni örgüt, yalnızca bağımsızlığı amaçlıyordu. Vietminh'in programında Fransa'nın Vietnam adına Japonya ile imzalamış olduğu anlaşmaların reddedilmesi ve faşist olmayan ülkelerle işbirliği yapılması öngörülmekteydi. Çok ilimli bir reform programı hazırlanmış, programa genel oy hakkı, eğitimin yaygınlaştırılması, demokratik özgürlüklerin sağlanması, siyasal af, iktisadi durumun düzeltilmesi ve geliştirilmesi gibi maddeler konmuştu. Askeri alanda, gerilla üslerinin hazırlanması ve örgütlenmesi önerisiyle sınırlandırılmıştı.

Vietminh'in başında Nguyen Ay Kuok (bu, Vietnam dilinde 'ülkesini seven kişi' anlamına gelir) vardı. Bu ünlü siyaset adamı, bir süre sonra Ho Şi Minh ('ışığa kavuşuran kişi') adını aldı.

Başlangıçta Ho Şi Minh'i kimse önemsemedi; Çin'de, Vietnam'ı ele geçirmeyi uman bazı savaş efendilerinin konuğuydu. Savaş efendileri ona kendileri hesabına çalışması için baskı yaptılar. Ho Şi Minh hapsedildi; bir buçuk yıl sü-

ren tutsaklıktan ve sürgünden sonra savaş efendileriyle çalışmayı kabul etti. Çin'de sürgünde bulunan Vietnamlılar, general Çankayşek'in koruyuculuğu altında geçici Vietnam hükümetini kurdular. Vietnamlı komünistler bu geçici hükümette azınlık durumundaydılar. Siyasal durumu uygun gören Çinli generaller, Vietminh'in gerilla üsleri kurmak üzere "özel görevliler" göndermek istemesine de ses çıkarmadılar. Generaller duruma hâkim olduklarını sanıyorlar, komünistlerin köylü kitleleriyle işbirliği yapabileceğini düşünmüyor ya da ummuyorlardı.

Ağustos 1945 Devrimi

Bazı Vietminh toplulukları, 1942'den sonra, Çin sınırındaki dağlık Cao Bang bölgesinde güçlü bir yönetim ve siyaset düzeni uygulamaya giriştiler. Etkin bir askeri varlıkları yoktu ama; ellerindeki az sayıda savaşçı, oldukça önemli sonuçlar almaktaydı. İlk düzenli silahlı topluluk, ancak 1944 sonlarında kurulabildi. Aslında bu topluluk, Çinliler'de düşen pilotları aramakla ve onları Amerikan Stratejik Servisi'nin desteğiyle kurtarmakla görevliydi. (Bu Amerikan Stratejik Servisi, geleceğin C.I.A.'sidi.)

Dünya kamuoyu Ho Şi-Minh'in adını 1945'te duydu. Oysa, Ho Şi-Minh yıllardır siyaset sahnesindeydi. Yanda, Ho Şi-Minh, 1920'de Tours'da yapılan bir kongrede sömürgeleşmiş ülkelerin sorunlarını açıklamak üzere söz alırken görülüyor.

Ağustos 1945 ayaklanmasını örgütleyen çalışmalar, Mart 1945'te Japonların Fransızlara verdikleri iki saatlik ultiimatomdan sonra başladı. ultiimatom, Fransızların Japon genelkurmayı emrine geçmesini istiyordu. ultiimatomdan sonra Japon kuvvetleri Çin'inde yönetimi ele geçirdiler. Böylece, Fransa'nın Vietnam toprakları üzerindeki sömürge egemenliği son buluyordu. Fransa'da bir hükümet değişikliği olmuştu. Fransızlarla Japonların bir arada yaşamaları için artık hiçbir neden yoktu. Her yer birden karışmıştı. Amerikalılar Filipinler'e saldırmışlardı. Müttefiklerin Çin'inde kıyılarına saldırmasından korkulmaktaydı. Japonlar, imparator Bao Dai'nin ağzından, Fransızların Vietnam'da bağımsızlığı kabul ettiklerini bildirdiler. Beklenmedik bir ödül gibi gelen bu bağımsızlık bildirisi'ni büyük bir şaşkınlık izledi. Kimse sevinç gösterisinde bulunamadı. Önemli kişiler Japonlarla işbirliğinden kaçındılar. Gerçek iktidarın Japon ordusunda olduğu kuşku götürür cinsten değildi. Ayrıca, ülke sivil hükümetten yoksundu.

Bu siyasal bulanıklık kesin sonuçlarını vermekte gecikmedi: Orta ve Güney Vietnam korkunç bir kıtlığın pençesine düştü. Kıtık binlerce insanı kırıp geçirmekteydi. Ölüş sayısı gittikçe artıyordu. Bu kıtlığın iki milyon insanı silip süpür-

Usta bir devlet adamı ve iyi bir şair olan Ho Şi-Minh.

Ho Şi-Minh ve arkadaşları, Versailles'da bir bahçeyi gezerken.

NGO DINH DIEM

2 Ocak 1901'de doğan Ngo Dinh Diem bir mandarin ailesinin çocuğuydu. Mandarinler işlerini bilen insanlardı. İmparatorun bakanı olan babası, hükümdar tahttan indirilince, bütün görevlerini bırakmış, sürgündeki yurtseverlerle ilişki kurmuştu.

Diem, toplumu hiçe sayan bir kişiydi. Bu umursamazlığını şöyle ilkeleştirmişti: "Toplum, doruğa yükselmiş insanların kişisel ilişkileri sayesinde işler."

Diem, Hue'de, Ho Şi Minh'in okuduğu okulda okudu; sonra Hanoi'de hukuk öğrenimi yaptı. 1929'da vali oldu. Doğruluğuyla ve çıkar gözetmezliğiyle dikkati çekti. Ama, yeni devrimci kuşağa çok sert davrandı. Bunu, Fransızlardan korktuğu için yapmıyordu. Onda da komünizm korkusu vardı. Komünizm Vietnam'da başarı kazanırsa, mandarin gelenekleri yıkılır gider diye düşünmekteydi. Yöneticilikteki ünü 1933'te başkente ulaştı. İmparator, Diem'i İçişleri Bakanlığı'na getirdi. Diem, bir süre sonra, İmparatoru Fransızlara hizmet etmekle suçlayarak görevinden ayırdı. Sömürge otoritesinin, Annam Halkı Temsilciler Meclisi'nin haklarını hiç sayması Diem'e çok dokundu. On yıl gözden uzak kaldı. Bu süre içinde ulusçu kişilerle ilişki kurdu. İlişki kurduğu kişiler, sömürge boyunduruğundan kurtulma yolunda Japon müdahalesine bel bağlamış kişilerdi.

Japonlar, Vietnam'ı işgal ettiklerinde, Diem'i Fransız polisine karşı korudular. Diem, Japonların işbirlikçileriyle ortak olarak kurduğu hükümette bakan olmayı reddetti. Daha sonra Vietminh tarafından tutuklandı. Ho Şi Minh Diem'i kurtardı ve ona bakanlık önerdi. Diem, Vietminh'in kardeşlerinde birini öldürdüğünü hatırlatarak, bakan olmak istemediğini bildirdi. 1949'da aşırı ulusçu bir parti kurdu. Parti, Fransızlara olduğu kadar Vietminh'e de karşıydı.

Bu arada bir geziye çıktı, bu gezisi sırasında Japonya'da bir Amerikalı profesörle tanıştı. Bu profesör, Diem'e, görüşlerini Amerika'da yaymasını öğütledi. Diem, Amerika'da bazı senatörlerle tanıştı, bunlar arasında John F. Kennedy de vardı.

Diem Dien Fu'nun düşmesinden sonra, Diem, İmparatorun tam yetkili başkanlık önerisini kabul etti (Haziran 1954). Onun otoriter yönetim merakı başbakanlığı sırasında bellmeye başladı ve bu merak hep artarak sürdü. Diem, otoritesini cesaretiyle süslüyordu. C.I.A'yı bile etkiledi cesaretiyle Başkanlık sarayına bir saldırı yapılacağı haberi gelmişti. Muhafızlar hep kaçmışlardı. Heyecanla saraya koşan Amerikalı subaylar onu masasının başında çalışırken buldular. Ancak Diem'in bu cesareti kaba bir cesaretti ve sonunda kendisini felakete sürükledi; 1963'te Saygon'da öldürüldü.

düğü söylenir. Büyük kıtlıklar Vietnam'da da başka yerlerde de genellikle büyük siyasal değişimlerin habercisi olmuştur. Bao Dai'nin kurduğu hükümetin varlığıyla yokluğu arasında bir fark yoktu. Bu etkisiz hükümet bir süredir eli kolu bağlı beklemekteydi. Amerikan bombardımanları Güney'e Kuzey arasındaki bütün ulaşımı altüst etmişti, yiyecek stokları tükenmişti. Bağımsızlık ya da daha doğrusu sözde bağımsızlık, açlık ve yıkımla birlikte gelmişti.

Japonların hükümet darbesinden sonra Vietminh genel ayaklanma hazırlıklarına başladı. Vietminh'in yeni bir askerî gücü vardı:

Sömürgecinin iktidardan düşmesiyle boş kalan Vietnam birlikleri. Bununla birlikte, bu kuvvetleri yeni baştan örgütlemek gerekiyordu. Genlla eylemleri önceleri sınırlı kaldı, halk devrim komiteleri kurulmasına önem verildi. Bu komiteler, ülkede yavaş yavaş sivil iktidarı temsil edecek duruma gelmekteydiler. Haziranda, Vietnam'ın güneyini kapsayan bir serbest bölge oluşturuldu. Ho Şi Minh, korkunç kıtlığın sonuçlarını değerlendirmekte özel bir dikkat göstermekteydi. Kıtlik, Güney'de devrimi engellemekteydi. Gerçekten, devrimci eylemler güney bölgelere her yönelişinde büyük engellerle karşılaşyordu

Ho Şi Minh, her şeyden önce kıtlığa karşı savaş açtı. Japonların pirinç depolarına saldırılar düzenliyordu. Bu eylemlerin sonuçları pek parlak olmadıysa da halkın psikolojisini büyük ölçüde etkilemekten geri kalmadı.

13 Ağustos 1945'te Ho Şi Minh ve arkadaşları genel ayaklanma ilan ettiler. Kurtuluş Ordusu 16 Ağustos'ta Hanoi'yi işgal etti. Saygon, 25 Ağustos'ta Vietminh'in denetimine girdi. Bao Bai, iktidarı, 30 Ağustos'ta, Demokratik Cumhuriyet'in geçici hükümet temsilcisine bıraktı. Ho Şi Minh, 2 Eylül'de, Hanoi'nin Ba Dinh alanında, yarım milyon kişinin önünde Bağımsızlık

Ho Şi Minh'i, düşünen bir şair olarak tasvir eden bir gravür.

Bildirisi'ni okudu. Bildirinin temel anlamı şuydu: "Vietnam halkı, bağımsızlık ve özgürlük haklarını korumak için, maddi ve manevi güçlerini harekete geçirmekte, bu yolda malını ve canını feda etmekte kararlıdır." Ho Şi Minh her şeyi karşın ihtiyatlı davranıyordu.

O günlerin ulusal ve uluslararası koşullarını yakından gözlemlemiş olanlara bu ihtiyatlılık şaşırtıcı gelmez. Olayların etkisiyle, Ho Şi Minh, ideolojik planda oldukça yumuşak başlı kalmış, kesin amaca ulaşmak için her şeyden önce bütün ulusal güçleri parti çevresinde toplama ilkesine kesinlikle bağlanmıştı.

Vietminh'in İç ve Dış Siyasetteki Tutumu

Vietminh'in iç siyasetteki tutumunu şöyle özetleyebiliriz: Yurtseverleri toplamak, bağımsızlık konusunda duyulan ulusal heyecanın merkezi olmak. Dış siyasette başlıca amaç, A.B.D'nin ilgisini çekmekti. A.B.D'nin bu yeni hükümeti tanıması, elbette, çok önemli sonuçlar doğuracaktı.

O güç günlerde Vietminh, Vietnam'ın her yanına kol salmış tek

örgüttü. Vietnam halkının büyük bir sevinçle Vietminh'e katılması, daha çok Vietminh'in zaferi kazanmış olan müttefik kuvvetleriyle bağlantısından kaynaklanır. Bir ara, yurt toprakları üzerinde doğup gelişmiş bütün siyasal akımlar, umutlarını Japonların Fransızlara karşı tavır takınmasına bağlamışlardı. Ancak, bunlar, sömürgeci iktidarı yıkılır yıkılmaz ulusal nitelikli bir bağımsızlık hareketine yöneldiler.

Vietminh giderek, büyüdü, güçlendi. Ho Şi Minh öylesine ihtiyatlı davrandı ki, toprak ağaları ve Katolikler bile kendisini desteklediler. Genel görünüm şuydu: Çinlileri Komünist Partisi, Marx'çı araştırmalar yapacak basit bir derneğe dönmüştü.

Hemen herkesin onayladığı iktisadi önlemler alındı: Afyon, tuz ve alkol tekellerinin kaldırılması, arazi vergilerinin azaltılması, sömürgecilerin işlediği toprakların yoksul köylülere dağıtılması, vb. Ama, kolay kolay başedilmeyen bir sorun vardı: Kıtık. Hükümet her karış toprağın işletilmesi ve kısa süreli tarım ürünlerinin elde edilmesi için bütün güçlerin ortaya konması yolunda kampanya açtı. Bu tarım savaşına paralel olarak okuma-yazma seferberliğine girildi: Sekiz yaşından yukarı bütün Viet-

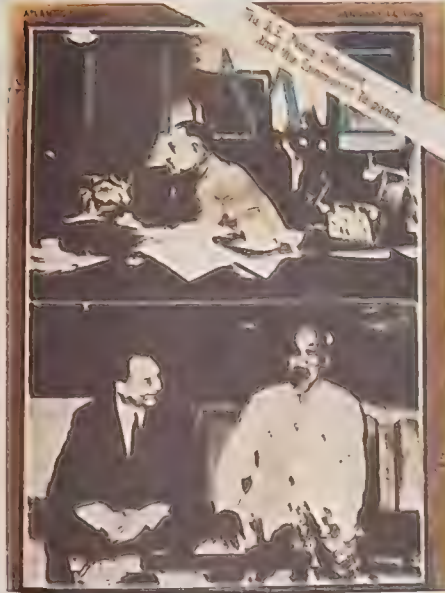
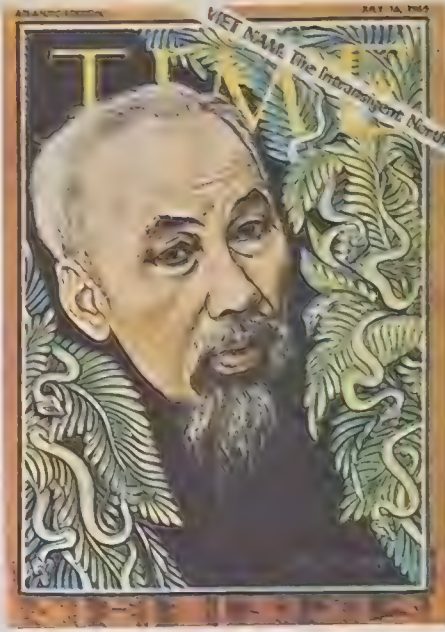
namlının bir yıl içinde okuma-yazma öğrenmelerini şart koşan bir kararname çıkarıldı. Pazara giden köylüler durduruluyor, hemen oracıkta okuma-yazma dersi alıyorlardı. Köylerde halk komiteleri çalışmaya başlamıştı. Bir kurucu meclis oluşturulması için harekete geçildi. Ulusa yeni bir düzen getirmek amacıyla, bu meclis genel oylamayla seçilecekti; kadınlar ve etnik azınlıklar da genel oylamaya katılacaklardı.

Vietminh, toplumsal eylem alanına gösterdiği bu ilimliliği, siyasal rakiplerine karşı göstermiyordu. Rakipler ve rakip olabilecek olanlar toptan saf dışı bırakıldılar. Troçki'cilerin önderi, Ho Şi Minh'le yaptığı bir görüşmeden dönerken aynı akıbete uğradı. Sürgünden gelen ulusçuları etkisiz bırakmak ise daha güç oldu.

Ho Şi Minh bir iç çatışmayı göze alamazdı. Bu bakımdan, şöyle bir formül buldu: Vietminh dışında kalanlar seçime girmeyi kabul ederlerse yaklaşık 400 sandalyeden 70'ine sahip olacaklardı. Ho Şi Minh, bu formülü ortaya atarak, engelin etrafını çevirmiş oluyordu. Sürgünden dönenler Vietnamlının yakından tanıdığı kişiler değillerdi. Bunlar, ayrıca, Vietminh'in kolay kolay giderilemez olan gücünü yakından görünce, kendilerinin

Savaş araç ve gereçleri kentlerden uzakta yapılmaktaydı. Burada, Kuzey'deki bir yeraltı fabrikası görülüyor.

En ünlü kişilere bile kapak ayırmaktan çekinen Time dergisinin, Ho Şi Minh'in fotoğraflarına ayırdığı dört kapak resmi.

siyasal bir yarışmada pek geride kalacaklarını anladılar. Sürgünden dönenler, Ho Şi Minh formülünü kabul ettiler. Bu kabullenişleriyle, her türlü propaganda olanağını yitirmiş oluyorlardı.

Yine de, Ocak 1946 seçimlerinden sonra kurulan hükümet tam

komünist bir hükümet olamadı. Çin kuvvetleri kuzeyde kapıyı bekledikçe kolay kolay olamazdı da. Çinliler, Vietnam'a biraz yan gözle bakmaktaydılar. Oyle ya, Vietnam'ı savunmamışlar mıydı? Şimdi Vietnam üzerinde iktidar umuyorlardı. Ho Şi Minh, her şeyden

önce, A.B.D. tarafından tanınmayı ve Birleşmiş Milletler Örgütü'ne alınmayı sağlama isteğindeydi. Bunu gerçekleştirebilirse, engelleri büyük ölçüde aşmış olacaktı. Ho Şi Minh, Şubat 1948'de A.B.D. başbakanına bir mektup yazarak "Amerikalılar, Filipinler'in bağımsızlığını

Ho Şi Minh'in çabaları boşa çıkmıştı: Fransa'nın Vietnam üstündeki isteklerini önlemek olanaksızdı. Savaş yeniden başladı. Vietnamlılar bütün güçleriyle savaşılmaya koyuldular. Resimde, 1946'da, bir gerillacı topluluğu görülüyor.

Fransızlar sürekli olarak kuşku içindeydiler. Fransız askerlerini 1946'da köyleri arayıp tararken gösteren bir resim.

Vietnamlılar yedisinden yetmişine düşmana karşı koymaktaydılar. Bu yüzden Fransızlar yalnızca erkekleri aramıyordu. Resimde, saman yığınları altına saklanan Vietnamlı kadınların Fransızlar tarafından bulunuşu görülüyor.

destekledikleri gibi, Vietnam'ın bağımsızlığını da desteklemelidirler" diyecektir. Fransızların Vietnam'ı yeniden işgali böylece önlenecek, dünya barışı yeniden tehlikeye düşmemiş olacaktı.

Yeni Fransız İşgali

Vietnam'dan apar topar çıkmak Fransızlara biraz ağır gelmişti. Ayrıca Fransa, Vietnam gibi bir gelir kaynağından yoksun kalmak istemiyordu.

Bir Fransız birliği, 25 Eylül 1945'te Güney'e indirme yaptı Ho Şi Minh, Amerikalılara, Fransızların Japonlarla işbirliği yaptığını bildiriyor, sivil hükümetin işbaşında kalacağı konusunda güvence veriyordu. Seçimlerin demokratik bir anlayışla yapıldığını, adaletsiz vergi sisteminin yeniden düzenlendiğini, iktisat ve eğitim alanlarında büyük girişimler olduğunu açıklıyordu. Ho Şi Minh'in A.B.D.'nden tek isteği Fransız işgalinin durdurulması ve Vietnam sorununun Birleşmiş Milletler'e götürülmesiydi. Aksi takdirde, Vietnamlılar Fransız emperyalizmine karşı savaşı sürdürecektlerdi.

A.B.D. aldırılmaz bir tutum gösteriyordu.

1945'te toplanan ve Almanya'ya karşı savaşmış üç büyük devletin, S.S.C.B., A.B.D. ve İngiltere'nin katıldığı Postdam Konferansı'nda Çin ve İngiliz birliklerinin Vietnam'ı 16. enlem olmak üzere işgal etmeleri kararlaştırıldı. Bu, Japon ordusunun kalıntılarını temizlemeyi öngören askeri bir harekattı. Bu askeri girişim, siyasi sonuçlarını hemen verdi. Güneydoğu Asya'da sömürgeleri bulunan İngilizler, Fransızların Çin'indeki, Hollandalıların da Endonezya'daki sömürgelerine dönmelerini desteklediler. Çankayşek'in gönderdi-

Savaş yeniden başlayınca imparator Bao Dai gibi kişiler ön plana geçti. Resimde, Bao Dai, 1951'de De Lattre ile birlikte.

Fransızlar ile Vietnamlıların mücadelesi kıran kırana geçiyordu. Resimde, gizlendiği yerden çıkarılan bir Vietkong savaşı görülmüyor.

ği savaş efendileri de Kuzey Vietnam'daki geçici işgali, kalıcı siyasal iktidara dönüştürmeye çalışmaktaydılar. Bu yüzden, Çinliler Fransızların Vietnam'a dönmesine karşı çıkıyorlardı.

Amerikalılar da Fransız sömürge iktidarının dönüşünü hoş karşılamıyorlardı. Fransızların Vietnam'da nasıl bir yeni düzen kuracakları bilinemezdi. Ancak, Amerikalılar ne yapacaklarını bilmez durumdaydılar. Ho Şi Minh'in komünistlerle olan ilişkileri onları kuşkuya düşürüyordu. A.B.D.'nin genel eğilimi, Vietnam'da komünist olmayan bağımsız bir iktidar kurulması yönündeydi. Sonunda A.B.D. Dışişleri Bakanlığı, Vietminh'i desteklemeyeceğini Vietnam'a bildirdi. Ho Şi Minh, Fransızlarla Çinlilerin Vietnam için gerçek bir tehlike durumuna geldiğini anlamaktaydı.

1946 ilkbaharında Fransızlar, Çinli generallerle anlaşarak, Viet-

nam'ın güneyine çıktılar. Fransızlarla Vietminh arasında, Vietnam'da ve Paris'te uzun görüşmeler yapıldı. Ne Fransa, ne de Vietnam ödün veriyordu. Fransızlarla Vietminh arasında silahlı çatışma çıktı. Bir Fransız kruvazörü, Haylong'da halka ateş açtı: 6 bin sivil öldü. Ho Şi Minh, Aralık 1946'da halka bir çağrıda bulunarak şöyle diyeydi: "Din, parti, milliyet ayrımı gözetmeksizin herkes, erkekler ve kadınlar, gençler ve ihtiyarlar Fransız sömürgecilerine karşı savaşmak için, vatani kurtarmak için harekete geçsin!"

Yeniden sömürge egemenliğine giren Vietnam kentleri, en azından gündüzleri Fransız denetimindeydi. Ama, Fransızlar ülkeye tam olarak yerleşememişlerdi. Motorlu araçların geçtiği yollar dışında kalan yerlerde, özellikle kırsal alanlarda Vietminh egemendi.

Fransızların Vietnam'da geçen eski kolay günleri elbette anyorlardı

Bu kez karşılarında modern silahlarla güçlenmiş bir Kurtuluş Ordusu bulmuşlardı. Fransızların eylemleri başarılı bile olsa, bu büyük bir sonuç vermiyordu. Vietnamlılar savaş tekniğinde iyice ustalaşmışlardı, herhangi bir sarsıntıdan sonra çabucak toparlanmayı biliyorlardı. 1949 sonlarında durum Fransızlar için tehlikeli olmaya başladı: Mao'nun birlikleri Vietnam sınırındaki Çin bölgelerini ele geçirmişlerdi.

Fransızlar, kendi genelkurmay başkanlarının yolladığı gizli raporun Vietminh radyolarından yayınlandığını duyunca şaşırdılar. Rapor, Fransız kolordusunun sınır bölgelerinden çekilmesini, ovalık kesimlerde toplanmasını istiyordu. Bu çekilme gerçek bir toparlanmayı getirebilirse, Fransız ordusunun morali biraz olsun düzelebilirdi. Ne var ki, çekilme umulanı vermemişti. Amerikan yardımının ulaşmasıyla, Fransızların durumu biraz iyie

Çarpışan Vietnamlı askerler.

gitti. Vietnam'da olup bitenleri yeni yeni anlamaya başlayan A.B.D. hükümeti, Mao'nun Çin'de kazandığı zaferlerle çok sarsılmıştı. Çin ve S.S.C.B., Demokratik Vietnam Cumhuriyeti'ni Ocak 1950'de tanıdılar. Buna karşılık, A.B.D., Şubat'ta, Fransızların da katıldığı Vietnam hükümetini tanıdı. Mayıs'ta Washington, Çinhindi'deki Fransız kolordusuna bir askeri yardım planladı.

Jean-Marie Gabriel de Lattre de Tassigny

Kısaca De Lattre diye tanınan Jean-Marie Gabriel de Lattre de Tassigny, Fransa'nın en ünlü mareşallerinden biridir. 1889'da doğdu; başarılı bir subay oldu, 1939'da generalliğe yükseltildi. Kasım 1942'de Almanların serbest bölgeye zorla girmelerine karşı başkaldırdı, tutuklandı. Hem emekliye ayrıldı, hem de 10 yıl hapse mahkûm edildi. 1943'te Cezayir'e kaçtı. Bir süre sonra Fransa'nın kurtuluşunda müttefiklerle işbirliği yapan Fransız birliklerinin

başına getirildi. 1945'te, Fransa adına, Alman ordularının teslim sözleşmesini imzaladı. Bundan sonra birkaç görev aldı ve 1950-1952 arasında Çinhindi'deki Fransız kuvvetlerinin başkomutanlığını yaptı; ulusal Vietnam ordusunu örgütmeye çalıştı.

De Lattre, Fransızların Vietnam'da en büyük kozuydu. Taktik uzmanı olarak tanınan bu ünlü asker, Vietnam'da siyaset adamı yeteneğiyle de etkili oldu. Zayıf kalan Fransız kuvvetlerini derleyip toplayarak, Fransa'nın Çinhindi'nde ikinci egemenliğini sağladı. De Lattre, askeri gösterişe önem veren bir komutandı. Gösterişli üniformasıyla gözleri üzerinde toplamayı sevdi. Vietnam'da gerçekten, küçük düşmüş paraşütçülere ve gerillalara yeni bir hava vermeyi başardı. Siyasetçi yanını da özenle kullanmaktaydı. Vietnamlıların kurduğu birlikleri örgütlerken, kendini savaşın kazanılmasında tek etken gibi gösteriyordu.

De Lattre, ilişkilerini sivil alana da yaydı. Genç Vietnamlı aydınlarla konuşurken, "seçim zamanının çoktan geldiğini" söylüyordu. Demek, Vietnam'a demokratik bir düzen getirmekte kararlıydı. De Lat-

tre, propagandacı yeteneğini, ABD'ne gidip askeri yardım sağlamakla kullandı. Kore'de durum kötüye gitmekteydi, Fransız zaferleri Amerikan kamuoyunda sevinç yaratabilirdi.

De Lattre'in karşısında, Vietnam kuvvetleri başkomutanı Vo Nguyen Giap vardı. Giap genel saldırıya erken geçmiş, umduğu kesin sonuca ulaşmakta bu yüzden gecikmişti. 1951'de genel saldırı yapıldı. Giap 1951'i sonuç yılı olarak düşünmüştü. Ne var ki, Vietminh'in saldırıları o yıl çok şey getirmede. Giap bu saldırılardan birine De Tham adını vermişti. (De Tham, 1887-1913 yılları arasında, yoğun ormanlarla kaplı gerilla savaşı sürdürmüş olan Kara Bayraklılar çetesinin başıydı.) Şimdi aynı yerlerde Vietminh çarpışıyor. Giap, kesin sonucun gecikmesi üzerine taktik değiştirdi: Vietminh yoğun saldırıdan vazgeçecek, tek tek baskınlar yapacaktı. Savaşçılar, bunun üzerine geniş ve kalabalık ovalardan dağlara çekildiler. Artık, Fransız savunma sisteminin dış noktalarından birini hedef alıyor, her defasında bir kesimi yok ediyorlardı. De Lattre, karşı saldırıya geçmek zorunda kaldı.

aksi takdirde Fransız kuvvetleri yavaş yavaş eriyip gidecekti. 1952'de karşı saldırı umulanı vermedi ve Fransız kuvvetlerinin *Vietminh*'e bağlı kuvvetlerden çok zayıf olduğunu ortaya koydu. Öldürücü tuzaklar arasında geri çekiliş çok daha acıklı oldu. Alınan sonuç *Vietminh*'in depolarında Rus malı araç ve gereçlerin bulunduğunu öğrenmekten öteye geçemedi. DeLattre bunu dünya basınına açıkladı.

Dien Bien Fu

1912'de doğan ve bir köylü ailesinin çocuğu olan Vo Nguyen Giap'ın çocukluğu yoksulluk içinde geçti. Ortaokulu Hue'de okudu 1925'ten sonra öğrenci hareketlerine katıldı. Bir ulusçu gazetede çalıştı. Devrimci kişilerle tanıştı Nguyen Ay Kuok üzerine anlatılanları dinledi. 1930'da komünistlerin arasına girdi. O sıra yine gazetecilik yapıyordu. Bir süre hapis yattı. İkinci Dünya Savaşı'nın başlarında Çin'e kaçtı. Silahlı ayaklanma hazırlanırken, Ho Şi Minh'le Vietnam'a, sınıra yakın Cao Bang bölgesine döndü. 1944'ten sonra daha çok askerî görevler aldı

Riboud'nun bu resmi Vietnam'ın acı dolu geçmişini ve savaşlarla yoğrulmuş olan bugünü çok güzel temsil eder. Yılların, yüzyılların emeği olan bentler pirinç tarımının can damarıdır. Ama, bombardımanlar bu bentleri dağıtmıştır.

Ho Şi Minh ile Che Guevara'ya birlikte gösteren bir afiş.

*Saygon'da
(günümüzde Ho Şi-
Minh kenti), Bao
Dal'yı temsil eden
kuklânın çevresinde
yapılan sevinç
gösterilerinden iki
görünüş.*

1947'de Vietminh kuvvetleri başkomutanlığına atandı.

Giap, 1953'te askeri harekâtı genişleterek Laos'a yaydı. Amacı, Fransız kuvvetlerini daha geniş bir alana dağıtmaktı. 1953 sonlarıyla 1954 başlarında partizanlar, Fransız hatlarının içlerine kadar sokuldular, düşmana büyük kayıplar verdirdiler. Laos'un orta ve güney bölgelerini ele geçirdiler; Fransızların elinde ancak birkaç hava üssü kaldı. Bu güç durumunda Fransızlar, Dien Bien Fu'da büyük bir hava üssü kurdular. Dien Bien Fu, Kuzey Vietnam'da, Laos sınırının yakınında, Kızıl İrmak (ya da Song Koi) ile Mekong arasındaki alüvyonlu bölgenin bir parçasıdır.

Burası Çinlilerin en büyük yığınak yerli haline getirildi. Bu durumda, bölge, karşı hava saldırı-

na uğramayacaktı, elde Vietminh uçaklarının herhangi bir girişimini önleyebilecek güçte araç ve gereç vardı. Ancak Dien Bien Fu üssü, ikmal merkezlerinden iyice uzakta, ormanlık dağların çevrelediği bir vadideydi. Bu durumda, üssün varlığını sürdürbilmesi, havadan ikmal almasına bağlıydı. Fransız paraşütcü birlikleri, savaş gereçlerini sırtlarında ya da bisikletle taşıyan Vietminh kuvvetlerine karşı, güçlü bir savunma sistemi kurmuş oluyordular.

Fransızların hesabı yine tutmadı. Giap'ın adamları, 55 gün ve 55 gece hiç durmadan tünel kazdılar, lünel bambu kamışlarıyla örtüler. Böylece, düşmanın savunma hatlarının içlerine kadar sokularak, kısa mesafeden baskın yapma olanağı sağladılar. Uçakların, zırhlı

araçların, topçu bataryalarının sağladığı üstünlük boşa gidecekti. Fransızların kurduğu 49 güçlü mevzi bir bir ele geçirildi, bunları Fransız savunma hattı içinde yeni Vietminh mevzileri haline getirildi. (Giap, bu harekâtı anlatırken şöyle der: 'Düşman cephe gerilerini savaş cephesine dönüştürerek, düşmanın cephe gerilerine sızdık. Gerilla ile düzenli savaşın bir arada yürütülmesi sayesinde saldırımızı ilerileye doğru geliştirdik.') Sonunda, Vietnamlılar, iki hava üssünü doğrudan doğruya ateş altında tutabilecek duruma geldiler. Bu, zafer demekti. Fransızların direnmesi artık intihar anlamına gelirdi. 7 Mayıs'ta son ateş yuvaları da düştü.

Vietnam'ın Dien Bien Fu zaferi zırhlı araçların ve uçakların desteklediği koca bir tümeni silip atan bir hafif piyade birliğinin olağanüstü başarısında olduğu kadar, saldırıya yardımcı olan ve zaferi kolaylaştıran bir halkın çabalarında yatar

Cenevre Görüşmeleri

18 Şubat 1954'te düzenlenen Berlin Konferansı'nda, A.B.D., S.S.C.B., İngiltere ve Fransa şu kararı aldılar: 26 Nisan 1954'te Cenevre'de bir konferans toplanacak, bu konferans, Çinlilerin de barışın yeniden kurulması için çalışacaklı

Cenevre Konferansı sırasında Amerikan genelkurmayı, bir yandan Çinlilerin belli askeri hedeflerden arınmış biçimde tutarken, öte yandan dikkatini Kore ve Çin üzerinde toplamıştı. Çin'de büyük bir komünist gelişme vardı: Birinci beş yıllık planın uygulamasına çoktan geçilmişti. Kore'de durum çok kötüydü: 1953 Temmuz'undan sonra ateş durmuş, ama savaş başladığı yerde bitmişti. Vietnam'da Ho Şi Minh'in zaferi kesindi. Amerikalılara, Vietnam seçimlerini kabullenmek, ama uygulamasını elden geldigince ertelemek, belki de Birleşmiş Milletler denetiminde yaptırmak kalıyordu.

Komünistler, Cenevre Konferansı'nda, Vietnam'ın ikiye bölünmesini önerdiler: Güney bölgeleri Batı'ya bağlı kalacak, kuzey bölgelerin yönetimi Vietminh'e bırakılacaktı. Komünistler bu öneriyi, Çinlilerin "yansızlaştırılması" planını da ekliyordular. Amerika'nın South East Asia Treaty Organization'ı kısa adıyla SEATO'yu (Güneydoğu Asya Antlaşması Örgü-

tü') kurma tasarısı, Çin'i ve S.S.C.B'ni kaygılandırmaktaydı. (SEATO, 8 Eylül 1954'te, Manila'da, A.B.D., Avustralya, Fransa, İngiltere, Yeni Zelanda, Pakistan, Filipinler ve Tayland arasında imzalandı.) Vietnam, ayrıca Laos ve Kamboçya'nın hiçbir askeri ittifaka girmemesini şart koşuyordu. Vietnam topraklarında hiçbir yabancı askeri üs bulunmamalıydı.

Cenevre Konferansı 21 Temmuz 1954'te kapandı. Yapılan anlaşmaya göre, ülke 17. enlemden ikiye bölündü. Böylece Vietnam'da iki devlet kurulmuş oluyordu: Vietnam Demokratik Cumhuriyeti ('Kuzey Vietnam') ve Vietnam Cumhuriyeti ('Güney Vietnam'). Ülkeyi güneyde Fransa'nın denetimli altında bir hükümet, kuzeydeyse Vietminh hükümeti yönetecekti.

Cenevre Konferansı süresince ve onu izleyen günlerde, güneyde sağlam bir devlet kurulacağı umudu beslenmedi. Kuzey Vietnam'ın ardından gidebilecek öteki Asya ülkelerine çekici gelecek yetkinlikte, bir Güney Vietnam demokrasisi kurulması düşüncesi hayalden başka bir şey değildi. Amerikalılar, Fransızların ve Güney Vietnamlıların birlikte güçlü bir hükümet kurabileceklerine kesinlikle inanmaktaydılar. Fransızlar, işleri daha da karıştırabilirlerdi. A.B.D. genelkurmayına göre, Güney Vietnam'a yardımın ilk koşulu, Saygon'da kalan sivil ve asker Fransızların geri çekilmesi idi.

1955'te "Annam İmparatoru" Bao Dai'nin bir referandum sonucunda uzaklaştırılması üzerine, devlet başkanlığına getirilen Ngo Dinh Diem, Güney Vietnam hükümetine, komünizme karşı kurula-
cak sağlam bir ulusçuluk hareketi'nin temsilciliği görevini vermişti. Diem, sömürge geçmişiyle uzlaşmak niyetinde değildi; onun amacı Güney Vietnam'da ulusçuluğu egemen kılmaktı. Cenevre'de imzalanan anlaşmaya göre, 1956'da Vietnam'da seçim yapılması gerekiyordu. Diem, seçim konusunu komünistlerle görüşmeyi kabul etmedi. "Cenevre anlaşmalarını imzalayan Güney Vietnam değil ki; bu anlaşmanın koşullarına biz neden uyalım?" diyordu. Diem'i A.B.D. hükümetinden çok, Saygon'da üslenmiş C.I.A., yani Central Intelligence Agency (Merkezi Haberalma Örgütü) ajanları destekliyordu. Bu örgüt, Diem'i, darbeci generallerden, Kaodaycılardan, Hoa Hoa'lardan korumaktaydı.

Diem, Ekim 1955'te bir referan-

Ulusal Kurtuluş Cephesi, askerleri sürekli seferberliğe yöneltti; bu seferberlik, köylünün daha iyi ürün almasını sağladı. Resimde, pirinç tarlalarında çalışan köylüleri koruyan bir asker görülmüyor.

Ulusal Kurtuluş Cephesi kuvvetlerine karşı eyleme geçen birlikler.

dumla kendini başkan seçti; hiçbir demokratik yönü olmayan otoriter ve diktacı bir devlet kurdu. Bu arada, Fransız birliklerinden arta kalanların da ülkeden çekip gitmesini sağladı. Fransızlar, Cenevre Antlaşması'nın öngördüğü maddelerin uygulanmasını, seçimlere komünistlerin katılmasını isteyebilirlerdi. Ama Diem, seçimlerin yapılmasına karar vermişti. Cenevre Antlaşması'nı imzalayan güçlerden hiçbirisi olup bitenleri büyütme-ye eğilimli görünmediler. Güney Vietnam'da yapılacak bir seçim o kadar da önemli değildi. Bu konuda tek ses, Çin'den geldi. Çin, Cenevre Antlaşması'nın çiğnendiğini ileri sürerek yeni bir konferans toplanmasını istedi. Cenevre Konferansı koşullarını denetlemek durumunda olan S.S.C.B. ve İngiltere,

seçimlerin askıda kalması konusuna şöyle bir değindiler.

Buna karşılık, Vietnam Demokratik Cumhuriyeti durumu sert bir dille protesto etti. Kuzey Vietnamlılar, Güney'de seçimi kazanacaklarına inanmaktaydılar. Bunun üzerine Moskova, Vietnam'ın ikiye bölünmesinin Birleşmiş Milletler tarafından benimsenmesini istedi. Dünyanın dikkati, 1956 Macaristan olaylarına çevrilmişti. Vietnam konusu, ister istemez ikinci plana düştü.

"Baş içinde bir arada yaşama" ilkesi Diem'e geniş bir hareket serbestliği vermişti. Kuzey Vietnam'da tarım reformu uygulaması sırasında ortaya çıkan olaylar ve Macaristan olayları Güney Vietnamlılara hafif bir esneklik duygusu vermişti. Diem, bu esneklik duygusu-

*Fransızlar
Vietnam'dan
çıkınca,
destekledikleri Bao
Dai tahttan indirildi.
Resimde halkın bu
nedenle yaptığı
sevinç
gösterilerinden bir
an görülüyor.*

nu, kurduğu rejimin otoriter niteliğini güçlendirmekte kullandı.

Diem, muhaliflerine karşı, daha önce de görülmüş olan bir formülü uyguluyor, rejime karşı duranları komünist olmakla suçluyordu. Polis rejimi yürürlüğe girdi. Bu rejimin tek dayanağı, baskıydı. Demokratlar da, komünistler de, yan tutmayanlar da sıkı bir polis rejimi içinde kıpırdamaz duruma geldiler. Güney Vietnam, ne olursa olsun, Diem'in baskısını hiç ses çıkarmadan benimseyecek bir yapıda değildi.

Silahlı ayaklanma 1957'de başladı. Ayaklanmanın çapı ve şiddeti giderek genişliyordu. 1959'da Diem rejimi sallanmaya başladı.

Ayaklanmacılar, işe mahalli memurları öldürerek başlamışlardı. Yer yer baskınlar düzenlenmekteydi. Bu baskınlar pek de etkili olmuyordu. Yavaş yavaş, gerilla birlikleri kuruldu. Gerçekte Diem, bütün bu uygulamalarıyla komünizme hizmet etmekteydi; A.B.D. yardımı nın hemen tümünü iç güvenlik için harcamıştı. Kuzey Vietnamlılar, Diem'i, askeri mahkemeleriyle, bütün siyasal etkinlikleri yasaklayan özel buyruklarıyla komünizmi çağıran kişi olarak görüyorlardı. Komünistlerin beklediği de buydu. Ülkenin bölünmesini, özellikle Kuzeyliler istemişti. Böylece Fransızlar ülkenin bir bölümünden uzaklaşmış olacaktı, onların bulun-

madığı yerde sosyalist düzeni gerçekleştirmek, elbette, daha kolay olacaktı. Komünistler seçimlerin yapılmasını beklerken, Güney'de yalnız siyasal işlevi olan güçsüz bir örgüt bırakmışlardı. Diem, Güney'deki komünist topluluklarını çabucak dağıttı. Baskı rejiminin iyice koyulaştığı günlerde komünistler, vaktin geldiğini görerek, Kuzey'den emir beklemekten ayaklanmayı başlattılar.

Kuzey Vietnam'da Komünist Partisi Merkez Komitesi ayaklanmanın başladığını görerek heyecanlandı; 1959 Mayıs'ında ayaklanmanın yönetimi Kuzey'dekilerin eline geçti. Ho Şi Minh'e Güney Vietnam yolu açılmıştı.

Güney'de Muhalefet: Ulusal Kurtuluş Cephesi

Güney Vietnam'da, 20 Aralık 1960'ta, Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (U.K.C.) kurulduğu ilan edildi. Siyasal amaç, ülkenin tarafsızlaştırılması ve Diem rejiminin yıkılmasıydı. U.K.C., Vietkong denen silahlı komünist topluluğunu desteklediği için Güney'in komünist partisi olarak biliniyordu. Bu parti, aslında Vietkong'un yön verdiği bir partiydi. Vietkong, komünist topluluklarının hemen hemen kendiliğinden bir araya gelmesiyle oluşmuştu, bu nedenle kuruluş tarihi bilinmiyordu. Bu savaşçı komünistler topluluğu, kısa zamanda askeri bakımdan güçlendi, birlikleri hızla büyüdü. Vietkong çetecileri, ilk çatışmalar başladıktan sonra, kesin sonuç için meydan savaşlarına geçmeye çalıştılar. Ama bu pek de kolay olmayacaktı. Yine de örgüt, başarılı askeri sonuçlar elde etti. Aslında, "devrim savaşı" hem "psikolojik savaş", hem de "çete savaşı" olarak sürdürülüyordu. Psikolojik savaş U.K.C., çete savaşlarını Vietkong sürdürmekteydi. U.K.C. oldukça esnek bir siyaset uyguladı: İyi bir eğitim düzeni kurulması, özgürlüklerin sağlanması, şiddete başvurulmaması isteniyor, barış için propaganda yapılıyor. İlimlilik, U.K.C'nin şaşmaz yolu olmuştu.

Cephenin siyasetini Nguyen Huu Tho ve arkadaşları düzenlemekteydiler. 1910'da Vinh Long eyaletinde doğan bu usta siyasetçi Paris'te hukuk okumuş, 1930'dan sonra Saygon'da avukatlığa başlamıştı. Amerikan gemilerinin Saygon limanında demirlemesine karşı bir gösteri düzenlediği için, Lai Chau'da iki yıl tutuklu kaldı.

Nguyen Huu Tho, Cenevre anlaşmalarına dayanarak Saygon'da Saygon-Çolon adlı barışçı bir dernek kurdu (bu derneğin üyeleri daha sonra U.K.C'ne girdiler). Saygon-Çolon, Cenevre anlaşmalarının kesinlikle uygulanmasını istiyordu. Nguyen Huu Tho, 1958'de yeniden tutuklandı. Phu Yen eyaletinde hapis yattı. 1961'de U.K.C'nin düzenlediği bir baskın sırasında kurtulabildi. Cephe, onu hapisedeyken başkan seçmişti (1960). Bu seçim, 1962'de yapılan ilk kongrede onaylandı.

Bir süre sonra, U.K.C., Vietkong'un büyük çabalarıyla, bazı bölgeleri denetimi altına almayı ba-

Vo Nguyen Giap.

şardı. Onun denetlediği bölgelerde toprak sahipleri topraklarını yurtseverlik adına dağıtmaya razı oldular. Kooperatifler kuruldu. Hükümete açıkça yüklenmekten çekinen U.K.C., siyasal düzlemde dolaylı olarak etkiye bulunmaya dikkat ediyordu.

Hükümete, U.K.C. kadar, Budhacılar da muhalifti. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra oldukça yıpranmış olan Budhacılık, Diem'in baskı yönetimi altında eski yerini kazandı. 8 Mayıs 1963'te, Budhacılığın 2506. yıldönümünde hükümet kuvvetleri, Diem yönetimini protesto eden Budhacıların üzerine ateş açtı: Bir kadın ve yedi çocuk öldü. Birkaç hafta sonra bir Budhacı rahip, bu vahşeti protesto etmek için, kendini yakarak öldürdü. Haziran-Eylül arasında sekiz rahip de aynı biçimde intihar etti. Artık Diem'in sonu gelmişti. 1 Kasım'da Diem rejimi, A.B.D'nin habersiz olmadığı bir ayaklanmayla yıkıldı. Diem, Saygon'da öldürüldü. Düşünce özgürlüğü sözü veren bir askeri cunta işbaşına geçti. Ama, ülkede huzursuzluk son bulmadı.

A.B.D. Birlikleri Vietnam'da

Kennedy, A.B.D. Cumhurbaşkanı olunca Vietnam sorununa birinci derecede önem verdi. O zamana kadar A.B.D. silahlı kuvvetleri birkaç yüz askeri danışman bulundurmak dışında Vietnam işine bulaşmamıştı. Cumhurbaşkanı, Vietnam'a 16 000 askeri danışman gönderdi ve onları savaşa sürdü (1961). Amerikalılar şöyle düşünüyorlardı: Bombardıman tehdidi bile Kuzey Vietnam'ı felce uğratabilirdi.

Kruşçev, 6 Ocak 1961'de bağımsızlık savaşlarını destekleyeceğini bildirmişti. Bu durum, A.B.D'ni kaygılandırmaktaydı. Amerikalılar bir program yaptılar. Program Vietnam halkını tahkim edilmiş köylerde toplamayı, böylece onları Vietkong sızmalarından korumayı öngörüyordu. Köylülerin topraklarından ayrılmak istememeleri nedeniyle söz konusu program uygulanamadı.

Kuzey Vietnam'a karşı geniş çapta bombardıman başlatma kararı, korkunç bir yanlış anlamadan kaynaklandı. A.B.D. hükümeti, almış olduğu radyo mesajlarına dayanarak, Hanoi'nin Vietkong çetecilerini örgütlediğine ve silahlandırıldığına inanmıştı. Bombardımanları başlatmadan önce Johnson, Kuzey Vietnam'a bir tehdit savurdu: Güney Vietnam'daki saldırılar durmazsa, Kuzey Vietnam yerle bir edilecekti. Şubat 1965'te A.B.D., Kuzey Vietnam'a hava saldırılarını başlattı. Bombardımanların karşılığı, Saygon'un batı yöresinde gerilla savaşının genişletilmesi oldu. Kırk yedi bilimadamı Kuzey Vietnam'dan Güney Vietnam'a insan ve araç sızmasını önlemek isteyen Amerikan genelkurmayına yardımcı olmak için toplandıklarında, dünya

kamuoyunun kinadığı Vietnam girişimi trajik bir anlam kazandı.

31 Ocak 1968'de Vietnam yılbaşısının (Tet) arifesinde U.K.C., Saygon'da ve Güney kentlerinde geniş çaplı bir saldırı hareketi başlattı (bu saldırı tarihe Tet saldırısı olarak geçti). İlk saldırı Saygon'daki Amerikan elçiliğine yapıldı. Ayrıca, yüz kadar kent ve yerleşme merkezi saldırıya uğradı. Genillalar Hue'ye bayraklarını astılar. Amerikan genelkurmayı bu saldırılar karşısında pek beceriksiz kaldı. Güney'deki ayaklanmaları Kuzey'i bombalayarak durdurmanın anlamsızlığı ortadaydı. Ama, Amerikan genelkurmayının isteği üzerine, Vietnam'a yeni birlikler gönderildi. Tet saldırısından iki ay sonra, 31 Mart günü, Johnson 20. paralelin kuzeyine yapılan bombardı-

manların sona erdiğini bildirdi. Kuzey Vietnam bunun üzerine Paris'te yapılacak barış görüşmelerinin başlatılmasını kabul etti. Kuzey Vietnam heyetine Xuan Thuy başkanlık ediyordu. Görüşmelerde, A.B.D. ve Kuzey Vietnam'dan başka, Güney Vietnam da temsil edildi. Güney Vietnam'ı U.K.C'nin desteklediği Güney Vietnam Geçici Devrim Hükümeti temsil ediyordu.

7 Nisan'da, 19. paralelin kuzeyine yapılan bombardımanlar durduruldu. 31 Ekim'de Johnson, 1 Kasım saat 14.00'ten sonra "Demokratik Vietnam Cumhuriyeti'ne yapılan hava akınlarının tümüyle durdurulacağını" açıkladı. Bununla birlikte küçük çapta savunma saldırıları sürdü.

14 Mayıs 1969'da, A.B.D. Cum-

Silah kullanmasını öğrenen Kuzey Vietnamlı kadınlar ve çocuklar.

Karşı sayfada, ülkede sivil halkın yaşantısı giderek güçleşmekteydi; kitleler sivillikten uzaklaşarak savaşa katılıyordu. Resimde, Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne yardım ettiğinden kuşku edilen korku içinde bir kadın görülüyor.

Ho Şi Minh.

hurbaşkanı Nixon, yabancı kuvvetlerin karşılıklı olarak çekilmesini, ateşin kesilmesini, Güney Vietnam'ın kendi geleceğini belirlemesini önerdi. Xuan Thuy bu planın "saçma" olduğunu belirtti. 4 Ağustos'ta Kissinger ile Kuzey Vietnam temsilcileri arasında ilk gizli buluşma oldu. 7 Ekim 1970'te Nixon "Askerlerimizin kesin olarak çekilmesiyle ilgili takvim üzerinde görüşmelere hazırız" dedi ve "her iki taraf tutsaklarının koşulsuz olarak hemen serbest bırakılmasını" önerdi. Kuzey Vietnamlılar bu öneriye 26 Haziran'da karşılık verdiler, dokuz maddelik bir barış planı önerdiler. 1 Temmuz'da Güney Vietnam Geçici Devrim Hükümeti temsilcisi Bayan Binh, yedi maddelik bir barış planı sundu. Planda, A.B.D. kuvvetlerinin Vietnam'dan çekilmesi ve Güney'de Geçici Devrim Hükümeti'nin de katılımıyla bir Ulusal Birlik Hükümeti

HO Şİ MİNH /

1890'da Hanoi'de doğan Ho Şi Minh'in asıl adı Nguyen Ay Kuok'tur. Daha sonraları "Işık veren" anlamına gelen Ho Şi Minh adını aldı. Vietnam bağımsızlığını kaybederken mandarin oldu. (Vietnam'da yüksek dereceli memurlara, mandarin denirdi.) Sömürgeci buyruğunda çalışmak onuruna dokunduğu için bu işi kabul etmedi; bu yüzden çok yoksulluk çekti. Henüz dokuz yaşındayken, babasının da üye olduğu anti-empereyalist gizli örgütlerde görev alan Ho Şi Minh ilk öğrenimini köy okulunda yaptı, sonra birkaç yıl Vinh'te Batı kültürünü veren bir Fransız okulunda okudu, ardından da bir Vietnam lisesine girdi.

Daha sonra yeni bir yaşam arayışında olan bütün Vietnamlılar gibi güneye gitti. Küçük bir balıkçı limanı olan Fan Thiet'teki bir ortaokulda öğretmen oldu. Ho Şi Minh'in kafasında Batı'ya gitme tasarısı yatıyordu. 1911 sonlarında bir gemiye bulaşıkçı olarak girdi. Bundan sonrası tam bir serüven havasında geçti. Marsilya'yı gezdi, Afrika'nın batı kıyılarına geçti. A.B.D'nin bazı limanlarında karaya çıktı. Birinci Dünya Savaşı'nın başlarındaysa Londra'daydı. Londra'daki yaşamı da pek kolay olmadı. Gündüzleri bir okulun bahçesindeki karnları temizliyor, akşamları bir otelin mutfağında çalışıyordu. Bu arada, Çinlilerin yönettiği Denizci İşçi Birliği ile ilişki kurdu. Bu birlik, İrlanda'nın bağımsızlık çabasını desteklemekteydi. Ho Şi Minh, böylece, Batı ölçülerine uygun bir siyasal kavganın ilk örneğini yakından görmüş oldu. Sonra A.B.D'ne geçti; burada kanlı ırkçılık hareketlerini yakından tanıdı. Savaş biten Fransa'ya döndü. Paris'te yaşamını fotoğraf rötuşu yaparak sürdürdü.

Ho Şi Minh o sıralarda ülkesi için çıkar yol-

lar anyordu. Bu yıllarda onu ünlü Versailles sayarının koridorlarında görenler oldu. Vietnam için Fransız yetkililerine çok ılımlı bir 8 maddede sunmaya çalışıyordu. Buna göre, sömürgeciyle sömürge halkı arasında hak eşitliği sağlanacak, yaygın bir öğretim uygulanacak, Vietnam'ı ilgilendiren bütün işlerde Fransız hükümetine danışmanlık edecek bir kurul oluşturulacaktı. Ho Şi Minh, Versailles'in koridorlarında boş yere gezildi; onu dinleyen yoktu. Buna karşılık, 1920'de Tours'da yapılan sosyalistler kongresinde sömürge temsilcilerinden biri oldu, sömürge halklarının geleceği için III. Enternasyonal'e girilmesini destekledi.

Ho Şi Minh, böylece, Fransız Komünist Partisi kurucuları arasına katıldı ve partide sömürge sorunları uzmanı olarak görev aldı ve yaşamına kesin bir yön verdi. Haftalık Parla dergisinin yayımlanmasına yardımcı oldu. Dergiyi, Fransız sömürgelerinden gelen komünistler çıkarıyordu.

1922'de Komintern (III. Enternasyonal) içinde bir "Güneydoğu Asya Bürosu" kurulunca Moskova'ya gitti. Sonra kısa bir süre Paris'te kaldı. Ardından yine Moskova'nın yolunu tuttu. 1925'e kadar Moskova'dan ayrılmadı. O ara komünist Fransız basını için yazılar yazıyor, Doğu İşçileri Üniversitesi'ne devam ediyordu.

1924 sonlarında Kanton'a gitti. Borodin başkanlığındaki Sovyet delegasyonu o sıra Kanton'da bulunuyordu. Almanya'da ve Doğu Avrupa ülkelerinde devrim girişimleri başarısızlıkla sonuçlanınca, Çin ve Güneydoğu Asya III. Enternasyonal için büyük bir etkinlik alanı haline gelmişti. Ho Şi Minh, Borodin'in çevirmenliğini yapıyordu; daha doğrusu, resmi görevi, (Arkası sayfa 582'de)

1961'de Güney
Vietnam ordusunda
15 000 Amerikalı
askeri danışman
varken bu sayı
1965'te 165 000'e
çıkıyordu. Tümü de
savaşıyor ama
Vietkong
çetecilerinin her yere
sızmalarını
önleyemiyorlardı.

Kuzey Vietnam
kentlerinde yaşam
güçleşmişti. Her şey
silah koruması
altında yapılıyordu,
her yer yıkıntı
görünümündeydi.
Resimde, yangın
söndürmeye çalışan
sivil halk görülüyor.

Karşı sayfada,
Vietnam'da gerçekten
çok yoksul
durumdaydı,
elindeki olanaklar
son derece sınırlıydı.
Resimde, yangını
leğenlerle
söndürmeye çalışan
halk görülüyor.

ti kurulması öneriliyordu.

1972'de, Ocak-Nisan ayları arasında A.B.D. uçakları Vietnam'a yüzü aşkın "korunma saldırısı" yaptılar. 25 Ocak'ta Nixon, sekiz maddelik bir barış planı önerdi. Bu plan birliklerin geri çekilmesini, esirlerin serbest bırakılmasını, Güney Vietnam'da seçimlerin yapılmasını öngörüyordu. 24 Şubat'ta Hanoi hükümeti, A.B.D. bombardımanlarını protesto için, Paris Konferansı'ndan çekildi. Konferans 16 Mart'ta yeniden başladı. 23 Mart'ta Amerikalılar, Hanoi "görüşülebilir öneriler" sunmadığı sürece oturmaları katılmayacaklarını bildirdiler. 30 Mart'ta Cenevre Konferansı kararlarına göre "askerden arındırılması" gereken 17. paralel yakınındaki Güney Vietnam mevzilerine komünistlerin saldırıları başladı. Daha sonraki günlerde saldırı genişledi.

6 Nisan'da A.B.D., Kuzey Vietnam'a hava akınlarını yeniden başlattı. 7 Nisan'da çeteciler Loc

HO Şİ MINH /I

gözle görünen görevi buydu. Asıl işi Komintern'i Güneydoğu Asya'da örgütlemektir. Oradaki çalışmaları özellikle Vietnam yönünden çok etkili oldu.

1927'de Çankayşek komünistlerden kopunca, Ho Şi Minh Rusya'ya sığınmak zorunda kaldı.

Sağ kolu sayılan Le Hong Phong o sıralarda Hong Kong'da Vietnam Devrimci Gençlik Birliği'ni örgütlemeye çalışıyordu. (Le Hong Phong'u 1940'ta Fransızlar kurşuna dizdiler.) Bunu izleyen dönem karanlıktır. Ho Şi Minh ne yapar, ne eder, nerede, nasıl yaşar kimse bilmiyordu.

Daha sonra, 1930'da Tayland'da, Vietnamlı göçmenler arasında propaganda yaparken ortaya çıktı. Vietnam'daysa 1930 kıtlığı, köylülere ayaklanmalara itmişti. Bu gösteriler, Nghe An'da doruk noktasına ulaştı. Komünist Partisi hareketine bir yön vermek ve devrimci bir içerik kazandırmak yolunda başarılı olmuştu. Bunda Ho Şi Minh'in Kanton'da iki buçuk yıl yetiştirip Vietnam'a hücreler kurmaya gönderdiği iki yüz Vietnamlının büyük rolü vardı.

Bir Komintern üyesinin Singapur'da tutuklanmasından ve bütün bildiklerini söylemesinden sonra Ho Şi Minh, Hong Kong'da hapsedildi. Yıkıcı eylemlerinden ötürü altı aya mahkûm edildi. Zaten Fransız adliyesi tarafından da idama mahkûm edilmişti. Hapisten çıktığında Fransız ajanları onu yakalamaya hazırды. Bir İngiliz avukatın yardımıyla gizlendi, kaçmayı başardı.

Bundan sonra, Ho Şi Minh için gizlilik dolu yeni bir dönem başlamıştı. Şanghay'da bir sü-

re öğretmen olarak çalıştı. 1934'te S.S.C.B'ne döndü; 1937'ye kadar bu ülkede kaldı; S.S.C.B'ndeyken partinin yüksek görevlileri için açılmış olan Lenin Okulu'nda okuduğu sınırlı.

1938 başlarında Çin'e geçti. Görevi, İttihat memurluğu ve Japonlara karşı savaşan VII. komünist ordusunda hücre sekreterliğiydi. 1940'ta bir komünist Çin heyetine katıldı, burada Vietnam'la işbirliği yapan Çinli partizanların eğitimi için çalıştı. 1941'de Çinli Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin VIII. toplantısına başkanlık etmek üzere Vietnam'a döndü. Bu toplantı Vietnam'ın kurulmasıyla sonuçlandı.

Partiyi örgütlemek için Çin'e döndüğünde, sınır bölgesindeki Çinli generaller tarafından hapse atıldı. Eylül 1943'te de serbest bırakıldı.

Ho Şi Minh, 1944'ten sonra, A.B.D'nin İttifakını kazanmak için Çin'deki Amerikalılara yakınlaştı. Bu onun Amerikalılara güvenmesinden değil, kendinde diplomatik özelliklerinin ağır basmaya başlamasındandı.

Ancak, onun diplomatlığının ötesinde uluslararası koşullar vardı. Nitekim 2 Mart 1946'dan sonra, yani Demokratik Vietnam Cumhuriyeti başkanı olduktan sonra, sömürge rejimini Vietnam'da yeniden kurmak isteyen Fransa'yla savaşı önleyemedi. A.B.D'yle savaşı da önleyemedi. Ama kan dökülmesini önlemek için elinden geleni yaptığı için bütün dünyaya açıldı, bütün dünyanın buna tanık olmasını istedi. 1969 Eylülü'nde öldüğü zaman, Vietnam sorunu uluslararası düzeyde en önemli sorundu.

ASSEMBLEE MONDIALE DE PARIS

POUR LA PAIX
ET L'
INDEPENDANCE
DES PEUPLES
D' INDOCHINE
fevrier 1972

Çinhindi'ni barışa ve özgürlüğe kavuşturmak için 1972 Şubatı'nda Paris'te yapılan toplantıdan bir görünüş.

Ninh'i ele geçirdiler, An Loc'u tehdide başladılar. 10 Nisan'da Amerikalılar Vinh üzerine ilk B-52 bombardımanlarını yaptılar. 12 Nisan'da Kuzey Vietnam delegasyonu Paris Konferansı'nın yeniden toplanmasını istedi. 16 Nisan'da Amerikan uçakları Hanoi'nin çevresini ve Hayfong limanını bombaladılar. 17 Nisan'da Kuzey Vietnam'ın mig'leri VII. Filo'ya bağlı bir gemiye saldırdılar.

27 Nisan'da Paris Konferansı oturumları yeniden başladı. Nixon, 20 000 Amerikan askerinin 1 Temmuz'dan önce çekildiğini bildirdi. Bu arada çeteciler Pnom Penh'e şiddetli saldırılarda bulundular. Bunun üzerine Nixon, Güney'de bir komünist rejimin yerleşmesine izin verilmeyeceğini açıkladı. 4 Mayıs'ta A.B.D., Paris Konferansı oturumlarını belirsiz bir tarihe erteledi. Ertesi gün bir komünist komando birliği Pnom Penh'e girdi. 8 Mayıs'ta Amerikan uçakları Hanoi yakınlıklarında beş eyaleti bombaladı. 9

Mayıs'ta A.B.D. Hayfong limanını mayınladı. 18 Aralık'ta Kuzey Vietnam'a Amerikan bombardımanları yeniden başladı.

15 Ocak 1973'te Demokratik Vietnam Cumhuriyeti'ne hava saldırıları durduruldu. 25 Ocak'ta Paris'te silah bırakılması anlaşması imzalandı.

Bu anlaşmaya göre taraflar arasında ateş kesilecek, Güney Vietnam'da bulunan Amerikan askeri personeli ve savaş gereçleri iki ay içerisinde bütünüyle geri çekilecek, savaş tutsakları serbest bırakılacak ve en önemlisi, yapılacak demokratik seçimler sonucunda Güney Vietnam halkı, kendi yazgısını kendisi belirleyecektir.

Bu sırada Güney Vietnam'da Van Thieu iktidarda bulunmaktadı ve Paris Konferansı hükümlerinin uygulanması bu rejimin sonu anlamına gelmektedir. Doğallıkla Van Thieu, bu hükümleri uygulamamak için elinden geleni ardına koymadı. Ateşkes hemen her gün

ihlal ediliyor, Güney Vietnam'da bulunan savaş tutsaklarının serbest bırakılması işi savsaklanıyordu. Paris Barış Antlaşması hükümlerine uyulması yolunda Geçici Devrim Hükümeti'nin yaptığı çağrı ve uyarıların hepsi kulak arkası edildi.

1975 Mart sonunda Güney Vietnam Geçici Devrim Hükümeti bir bildiri yayımladı. Bu bildiride Paris Barış Antlaşması hükümlerinin Van Thieu hükümeti tarafından kasten uygulanmadığı; Tayland, Güney Kore, Filipinler ve Milliyetçi Çin'den ve oradaki Amerikan askeri üslerinden Güney Vietnam'a sürekli olarak askeri gereçler yollandığı açıklanıyor ve Paris Barış Antlaşması hükümlerinin uygulanabilmesi için Van Thieu hükümetinin çekilmesi gerektiği belirtiliyordu. Bu arada A.B.D., Van Thieu'den iyiden iyiye umudunu kesmişti ve A.B.D.'nin askeri ve siyasal desteğinden yoksun kalan Thieu hükümetine bağlı birlikler, Ulusal Kurtuluş

Londra'da Vietnam Savaşı'nı kınayanlar.

*Japonya'da Vietnam
Savaşı'ni protesto
eden halk.*

Birlikleri karşısında gerilemeye başlamışlardı. Güney Vietnam kentleri birbiri ardınca Ulusal Kurtuluş Birlikleri'ne teslim oluyorlardı. Nisan ayı sonlarında Ulusal Kurtuluş birlikleri Güney Vietnam başkenti Saygon kapılarına dayanmışlardı bile. 26 Nisan'da Thieu istifasını verdi, onun yerini Tran Van Huong, ardından da görüşmelerle görevlendirilen Duong Van Minh aldı. 30 Nisan'da, komünist tankları Saygon'a girdi, bu kente Ho Şi Minh kenti adı verildi ve Güney, kayıtsız şartsız teslim oldu. 15 Mayıs'ta Geçici Devrim Hükümeti kente resmen girdi.

Kuzey ve Güney'in Yeniden Birleşmesi

Komünist birliklerin güneye baş eğdirmesinden ve son Amerikalıların da ülkeyi boşaltmasından sonra Vietnam'da yoğun bir aske-

ri ve siyasal etkinlikler içinde geçen uzun yılların ardından yeni bir aşamaya gelinmiş oldu. Altı ay kadar süren askeri yönetimden sonra, Saygon'da Pham Hung yönetiminde bir sivil örgüt oluşturuldu. Muhalefet etkisiz hale getirildi ama bastırma hareketleri sınırlandırıldı. Güney Vietnam'ın tümüyle yapay olan ve savaş yıllarında A.B.D. yardımıyla "şişirilmiş" bulunan iktisadi son derece bozuktu ve karaborsa almış yürümüş, yaşam düzeyi giderek düşmüştü. Bu nedenle, Merkez Komitesi üyeleri ve Saygon Siyasal Konferansı'nın genel kurul toplantısında yeniden birleşmeyi hızlandırma kararı alındı. 25 Nisan 1976'da yapılan genel seçimlerde (bu seçimlere halkın yüzde 95'i katıldı) Ulusal Meclis üyeleri seçildi. 2 Temmuz 1976'da yeniden birleşmenin resmen gerçekleştiği ve başkenti Hanoi olan Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti'nin

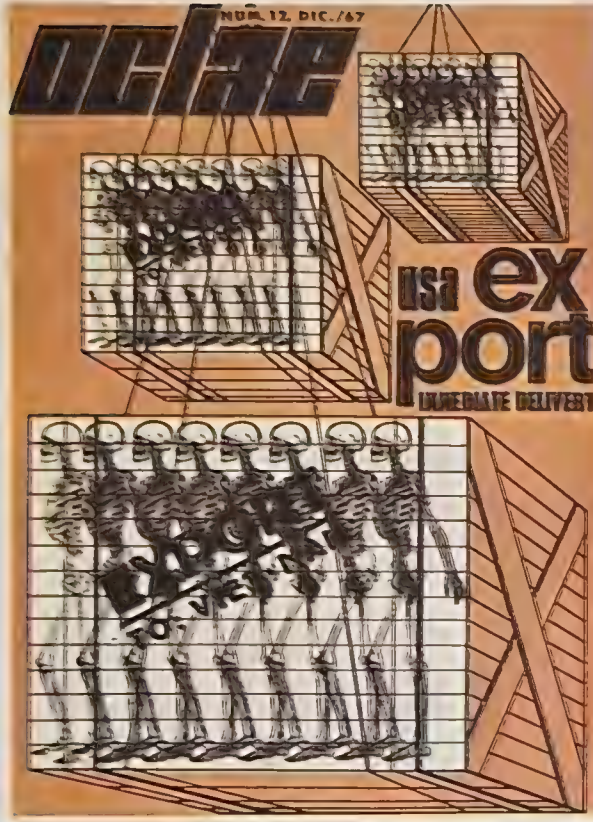
kurulduğu açıklandı

Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti

Ton Duc Thank'ın başkan seçildiği ve başbakan Pham Van Dong ile savunma bakanı ve başbakan yardımcısı Vo Nguyen Giap'ın yerini koruduğu Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti'nde ilk sorun, öbür ülkeler tarafından tanınmak ve Birleşmiş Milletler Örgütü'ne kabul edilmek oldu. Vietnam, Birleşmiş Milletler Örgütü'ne Temmuz 1977'de kabul edildi.

Aynı yıl çatışmalar arttı: Ekimde Vietnamlıların art arda giriştikleri iki saldırı Aralık'ta Khmer kuvvetleri tarafından durduruldu. 1978'de iki ülke arasında anlaşma görüşmeleri yapıldıysa da bir çözüme ulaşamadı. Çin'le ilişkileri bozulan Vietnam, 3 Kasım'da S.S.C.B. ile bir barış ve işbirliği an-

A.B.D.'nde Vietnam Savaşı aleyhinde protesto gösterisi yapanlar.

A.B.D'nin Kuzey Vietnam'ı bombalaması dünyada büyük tepkilere yol açtı. Yanda A.B.D'nin dışsatımını cesetler yığını olarak simgeleyen bir afiş görülüyor.

laşması imzalandı. 17 Şubat 1979'da Çin saldırıya geçti ve Vietnam'a girdi. 1. Mayıs'ta sonlarında Çin kuvvetleri geri çekilince Nisan 1979'daki ülke arasında pazarlıklar başlatıldı.

1980'de, İşçi Partisi içinde geniş bir taşıyıcı kampanyası başlatıldı, buna bir bakan değişikliği eklendi: Savunma Bakanı Vo Nguyen Giap'ın yerini kaybetmesi (buna karşılık başbakan yardımcılığını sürdürdü) kadrolarda gençleştirme hareketinin belirtisi oldu. 30 Mart 1980'de ölen Ton Duc Thank'ın yerine Nguyen Huu Tho vekâleten cumhurbaşkanlığına getirildi. Aralık 1980'de Ulusal Meclis yeni anayasayı onayladı. Temmuz 1981'de, Truong Chinh, Devlet Konseyi başkanlığına getirildi. Komünist Partisi'nin Mart 1982'deki V. Kongresi'nde başbakan yardımcısı Vo Nguyen Giap'ın ve iktisat sorumlusu Le Thanh Nghi'nin siyasal bürodan ihraç edildiği açıklandı.

18 Haziran 1987'de, Hanoi'de toplanan Ulusal Meclis'in oturumunda 1955'ten beri başbakan olan Pham Dong'un yerine Pham Hung, 1981'den beri devlet başkanlığı görevini yürüten Truong Chinh'in yerine de Vo Chi Cong getirildi. (Dong ve Chinh, Ho Şi Minh'in 1930'da Komünist Partisi'ni kurmasında önemli rol oynamışlardı.) Aynı zamanda meclis temsilcileri, Ulusal Meclis başkanlığına Nguyen Huu Tho'yu atadılar. ●

- 1930** Çinli Komünist Partisi'nin kuruluşu. Yen Bai ayaklanması ve köylü ayaklanmaları.
- 1931** Fransızlara karşı ayaklanmalar ve gösteriler.
- 1940** Japonlar "müttefiklerin Çin'e malzeme göndermesini önlemek için" Vietnam'ın stratejik noktalarını işgal ettiler (Eylül).
- 1941** Vietminh'in sahneye çıkışı.
- 1945** Japonya, Fransız sömürge egemenliğine son verdiğini bildirdi, Vietnam'a Bao Dai yönetiminde bağımsızlık verdi (Mart). Vietminh genel ayaklanma kararı aldı (13 Ağustos). Ho Şi Minh'in önderliğinde, Demokratik Vietnam Cumhuriyeti ilan edildi (2 Eylül).
- 1946** Çinli savaşı başladı.
- 1954** Dien Bien Fu zaferi (7 Mayıs). Fransa, İngiltere, A.B.D., S.S.C.B., Vietnam, Kamboya ve Laos'un katıldığı Cenevre Konferansı'nda, Vietnam'ın 17. paralelden ikiye bölünmesi kararlaştırıldı.
- 1959** Demokratik Vietnam Cumhuriyeti, Diem'in baskı rejimine karşı Güney Vietnam'da yürütülecek direnişe önderlik etmeye ka-

- 1960** Güney'de Ulusal Kurtuluş Cephesi kuruldu (20 Aralık).
- 1963** Budhacıların siyasi ve dini özgürlük için gösterileri (8 Mayıs-1 Kasım). Diem'in öldürülmesi.
- 1965** Amerika'nın Vietnam'da bombardımanlara başlaması.
- 1968** Tet saldırısı (31 Ocak-24 Şubat). Paris görüşmeleri. Amerikan hava saldırıları.
- 1969** Paris görüşmeleri. Amerikan hava saldırıları.
- 1972** Silah bırakışması anlaşmasının Paris'te imzalanması (23 Ocak).
- 1975** Komünistlerin Saygon'a girmesi (30 Nisan).
- 1976** Genel seçimlerin yapılması (25 Nisan). Kuzey ve Güney Vietnam'ın yeniden birleşmesi ve Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti'nin kurulması (2 Temmuz).
- 1981** Temmuz, Truong Chinh'in Devlet Konseyi başkanlığına getirilmesi.
- 1987** Haziran. Pham Hung'un başbakanlık, Vo Chi Cong'un da devlet başkanlığı görevlerine getirilmeleri.

Filipinler Devrimi

Toplam 7 100 adanın bulunduğu, 100'den fazla değişik dil ve lehçenin konuşulduğu Filipinler'in beyaz adamın "uygarlığıyla" tanışması 1521'de oldu. Ünlü kaşif Macellan, adaları bulduğunda, Filipinler, Kanton'lu Çinli tüccarların başlıca uğrak yerlerindendi ve buralarda oldukça etkin bir ticari yaşam hüküm sürüyordu. Adalar, kısa bir süre sonra, 1565'te İspanya'ya bağlanacak ve İspanyollar, Budha'cılığın, Konfüçius'culuğun ve

İslamîliğin etkisi altındaki Filipinler'de hızlı bir Hristiyanlaştırma ve İspanyollaştırma etkinliğine girişeceklerdi. Filipinler halkı, bundan sonra 350 yıla yakın bir süre İspanyol egemenliğinde yaşayacak ve burada tipik bir sömürge yönetimi kurulacaktı. İşgalci İspanyollar, kısa sürede etkin bir kurum haline gelen Kilise ve yerli kabile başkanları ile çıkar birliği içinde hareket ediyorlardı; toprakların mülkiyetini ticaret yaşamını ellerinde bulunduran

bu kesime karşı, yoğun bir yok-sulluk içinde yaşayan halk kitlelerinin ayaklanmaları son derece kanlı bir biçimde bastırılıyordu.

XIX. yy'da, bütün dünyayı saran milliyetçi akımlar, Filipinler'i de etkilemekte gecikmedi. Sömürge statüsünden bir an önce kurtulmak isteyen Filipinli aydınlar, 1892'den itibaren örgütlenerek İspanyol işgaline karşı ayaklanmaya başladılar; 1898'de çıkan İspanya-A.B.D. savaşıyla İspanya'nın ülke içinde

Japonya, 1942'de bütün Filipinler'i işgal edince general Douglas Mac Arthur, Filipinler'i terk etmek zorunda kaldı; ama "geri döneceğim" dedi ve bu sözünü tuttu.

*Magsaysay acımasız
Huk gerillalarının
peşinde.*

otoritesini kaybetmesinden yararlanarak, Filipinler'de cumhuriyet ilan ettiler. Ama, savaş sonunda, kaybeden taraf İspanya'nın, Filipinler'i A.B.D.'ne bırakmasıyla, aydınların mücadelesi ister istemez devam etti. Bu kez, savaş A.B.D.'ne karşı sürdürüldü ve 3 yıl sonra, A.B.D. ülkeye özel bir statü uygulamayı kabul etti. Buna göre, A.B.D. hükümeti örnek alınarak bir Filipin hükümeti kurulacak, zamanı gelince de ülkeye bağımsızlık verilecekti. Böylece, ülkede, yetkileri oldukça sınırlı bir ulusal meclisin kurulması ve buradan seçilecek bir delegenin Amerikan yasama organında ülkesini temsil etmesi A.B.D. Kongresi'nde kabul edildi. A.B.D.'nin başlıca hedefi, adalarda, A.B.D. yanlısı bir toplum kurarak, Büyük Okyanus'taki askeri varlığını güçlendirmektir. Bu hedefe uygun olarak, yüz yılın ba-

şında, ülkede iki A.B.D. üssü etkinlik göstermeye başladı. A.B.D. senatosunda Filipinler temsilcisi olarak bulunan Manuel Quezon'un girişimi sonucunda, 1916'da, ülkede iki meclisli parlamentonun kurulması bir anlaşmayla kabul ediliyor, aynı anlaşmada, Filipinler'deki A.B.D. üslerinin, iki ülkenin çıkarları için jeopolitik çıkar ve konumlarını güçlendirmeye hizmet ettiğine işaret ediliyordu. Bu anlaşmadan 19 yıl sonra, 1935'te yeni bir yasayla, Filipinler'in 10 yıl içerisinde bağımsızlık kazanması kabul edildi. (Bağımsızlık anlaşmasının imzalanmasındaki büyük pay Manuel Quezon ve 1933'te kurulan partisi Milliyetçi Parti'deydi.) Ama tarihi boyunca emperyalist devletlerin hegemonyası altında kalmış olan ülkeyi bu kez değişik bir tehlike bekliyordu. 1939'da patlayan İkinci Dünya Savaşı, Büyük Okya-

nus'ta bir Japon-A.B.D. savaşına dönüştü ve Japonya 1942'de bütün Filipinler'i işgal etti. Böylece bağımsızlık düşü yine bir düş olarak kalmıştı.

Japon işgali, Filipin direnişine yol açmakta gecikmedi. Direnişin en güçlü siyasal örgütü hiç kuşkusuz Filipinler Komünist Partisi'ydü. Hemen hemen bütün direnişçi örgütler bu partiyle ittifak halinde çalışıyorlardı. Bir başka güce, temelini A.B.D.'li askerlerin oluşturduğu A.B.D-Filipinler Birleşik Gücü'ydü. Üç buçuk yıllık direniş , Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında kayıtsız şartsız teslim olmasıyla başarıyla sonuçlanırken, Filipinler'e bir de savaş kahramanı hediye ediyordu: Kahramanın adı Ferdinand Marcos'tu. Direniş boyunca birçok yararlılıklar göstermiş, yaralanmış, esir düşmüş ama kaçmayı başarmıştı. Halk kahramanı

Huk gerillalarını gizlendikleri yerden çıkarmaya çalışan Manila polisi.

*Filipinler'in
güneyinde
Müslüman gerillalar.*

genç Marcos, artık hiyerarşi basamaklarını hızla tırmanabilecek güçteydi.

Tam bağımsızlığa İkinci Dünya Savaşı'nın ertesinde hemen geçilirken, seçimi, Filipin Komünist Partisi ve Milliyetçi Parti ittifakına karşı, A.B.D. ile ilişkilerin geliştirilmesinden yana olan Liberal Parti aldı. İlk cumhurbaşkanı da Manuel Roxas oldu. Savaş kahramanı Ferdinand Marcos ise, cumhurbaşkanının teknik danışmanıydı. Hukuk fakültesinde öğrenciyken, babasına muhalif bir siyasetçinin ölümüne karıştığı için bir süre de hapiste yatan Marcos, 20 yıl içerisinde bir yandan Senato üyeliği, ardından da Senato başkanlığı gibi önemli görevlere atandı, öte yandan da ülkenin ünlü toprak ağalarından Romualdez ailesinin, Filipinler güzellik kraliçesi seçilmiş kızıyla evlenerek ününe ün katmayı başardı. Marcos'un ilk başkan seçildiği dönem olan 1965-1969 yılları, Filipinler'de tarımda kapitalleşmenin hızlandığı, büyüme hızında yüzde 5,5'lük bir rakama ulaşıldığı, Marcos'un, kendi hedefleri açısından başarılı sayılabilecek bir dönem oldu. Marcos 1969'da İkinci kez başkanlığa seçildi, ama

kırsal kesimde günden güne büyüyen gerilla hareketiyle başa çıkamayacağını anlayınca 1972'de sıkıyönetim ilan ederek, nispi demokrasiyi "rafa kaldırdı." Marcos, sıkıyönetime uygun bir hukuki çerçeveyi çizmeyi de ihmal etmedi. 1973'te yapılan yeni anayasa ile başkanlık sistemine geçildi, böylece devlet başkanı, meclis karşısında olağanüstü yetkilerle donatıldı. Sıkıyönetimden sonra girilen tutuklamalardan sonra, yalnızca komünistler değil, ılımlılar da nasiplerini aldılar ve ülkede, aralarında Liberal Parti genel sekreteri, senatör Benigno Aquino'nun da bulunduğu Filipinler'in ileri gelen siyasetçilerinin tümü tutuklandı.

Komünist ve Müslüman Gerillalar

Filipinler'deki başkaldırı hareketleri tarihinde ülkenin esas büyük adası olan Mindanao Adası'nın kuzeyindeki Luzon bölgesinin ayrı bir önemi vardı. Dört tarafı dağlarla çevrili ve tek geçim kaynağı pirinç

olan bu bölgede, toprağın mülkiyetinin büyük bölümü toprak ağalarının elinde bulunuyordu. Yoksulluk ve adaletsizlik, bu bölgede, kökleri XIX. yy'a kadar giden bir başkaldırı geleneği yaratmıştı. 1930'lara gelindiğinde, bu gelenek örgütlü bir gücün ortaya çıkışına neden oldu. Hareket, Sosyalist Parti ile yakın ilişkiler içinde bulunan "Genel İşçi Birliği" idi. Sosyalist Parti'nin, 1938'de Filipinler Komünist Partisi'ne katılmasıyla, sosyalistlerin mirasına konan komünistler önce örgütlendikleri kentlerden kırsal alana inerek, köylü hareketinin önderliğini ellerine geçirdiler ve "Huk" hareketi ortaya çıktı. Komünist Parti'nin denetiminde, kırsal alanda örgütlenmiş bulunan bu gerilla hareketi, kurulduktan kısa bir süre sonra 10 bin kişilik silahlı bir güç oluşturdu. Kısa bir süre sonra patlayan İkinci Dünya Savaşı, Huk gerillaları için iyi bir sınav olmuştu. Huk'lar, Amerikalılar tarafından örgütlenen A.B.D.-Filipinler Birleşik Gücü ile Japon işgaline karşı savaşıyorlardı.

İkinci Dünya Savaşı sırasında büyük yararlıklar gösteren Huk'lar savaştan sonra iki ciddi tehlikeyle karşı karşıya kalmışlardı.

Luzon'un orta kesimlerinde tipik bir tarım merkezi.

Filipinler eski başkanı Ferdinand Marcos.

A.B.D., Huk gerillalarını silahsızlandırmak, A.B.D.-Filipinler Birleşik Gücü'nüye bu uygulamanın dışında bırakmak istiyordu. Japon işgali sırasında otoriteleri sarsılan eski toprak ağalarıysa silahlı muhafızlar tutuyor ve eski egemenliklerini yeniden kurmak istiyorlardı. Ama, bu tehlikeler, Luzon bölgesinde Huk'lara duyulan sempatiyi artırmıştı. Tarım ürünleri fiyatlarındaki düşmeler de, Huk'un dayandığı tarım işçileri tabanındaki huzursuzluğu büyütüyordu. Huk hareketinin, savaştan kısa bir süre sonra kurduğu Ulusal Çiftçiler Birliği, Komünist Partisi ve bazı başka sol grupların desteğiyle seçime girdi ve Luzon bölgesinden 6 milletvekili çıkarmayı başardı. Seçimlerin arasında, Filipinler Komünist Partisi Politbüro üyesi Luis Taruc da bulunuyordu. Ama seçimlerden hemen sonra, Birlik, seçimlere hile karıştırmakla suçlandı ve devlet başkanı Manuel Roxas ile görüşmeden sonuç alamayan Taruc dağa çıktı.

Taruc, dağa çıktıktan sonra, Luzon bölgesinde toprağın yeniden

bölüşümünü gerçekleştirdi. Bu merkezi otoriteye karşı ciddi bir savaş ilanıydı. Filipinler hükümeti, Huk'ların, artık bir an önce ortadan kaldırılması gerektiğine inanmaya başlamıştı. Kısa bir süre sonra, Filipinler ordusu, Luzon bölgesinde Huk sempatiyanı köylülere karşı geniş çaplı bir katliama girişecekti. Devlet başkanı Roxas için, her köy, Huk'lara ait olan ve yok edilmesi gereken bir hedefti. Ama Roxas'ın planı ters tepki yarattı ve köylülerin büyük bir bölümü daha Huk'ların yanına geçti. Huk'lar artık devlet içinde devlet haline gelmişlerdi. Kendi okulları, vergi toplama sistemleri bile vardı. Huk'lara karşı operasyonlara katılan asker ve polislerin sayısı 30 bine ulaşmıştı ama operasyonlardan bir sonuç alınamıyordu.

1950 yılında örgütün adı Halk Kurtuluş Ordusu olarak değiştirildi ve yeni bir strateji izlenmeye başlandı. Artık savunmadan çıkılacak ve saldırılara geçilecekti. Başta San Mateo ve Santa Cruz kentleri olmak üzere, çeşitli kentlerdeki ordu birliklerine ve resmi hedef-

lere baskınlar düzenleniyordu. Huk'ların başarıları, Filipinler Savunma Bakanlığı'na aynı yıl Ramon Magsaysay'ın atanmasına dek sürecekli.

Magsaysay, göreve başlar başlamaz, Huk'lara karşı olan desteği hükümetin yanına çekmek için çeşitli önlemler aldı. Bir yandan tarım kesiminde ücretleri artıran hükümet, Huk'lardan zarar gören köylülere tazminat öderken, öte yandan da askerler bölgenin koşullarına göre eğitiliyor, Huk'lara karşı savaştan sivil muhafızlar da askeri eğitimden geçiriliyordu. Hükümet, gerillalığı bırakan eski Huk'lara da toprak dağıtıyordu. Kısa bir süre içerisinde 105 üst düzey Huk militanı yakalanmıştı. 1954'e gelindiğinde, 10 bin kadar Huk öldürülmüş, 5 bin kadarı da yakalanmıştı. 1957'de Huk'lara ciddi bir darbe daha vuruldu ve Taruc yakalanarak hapse mahkûm edildi.

Luzon bölgesindeki devrimci gelenek 1960'lı yılların sonuna doğru yeniden sesini duyurmaya başladı. 1968'de, Çin-Sovyet kutuplaşmasının doruğa ulaştığı bir dönemde kurulan Mao yanlısı Filipinler Marxçı-Leninci Komünist Partisi silahlı gücü konumundaki Yeni Halk Ordusu (N.P.A.) 1970'li yıllardan başlayarak, gittikçe artan bir biçimde Luzon bölgesinde ağırlığını duyurdu. Gerçi 1972'de Marcos'un ülkede sıkıyönetim ilan etmesi, arkasında yeni bir toprak reformu programının uygulamaya konması, Filipinler ordusunun gerilla operasyonlarında giderek uzmanlaşması ve Çin Komünist Partisi'nin A.B.D. ile yakınlaşmasından sonra gerillalara sağladığı yardımı durdurması, N.P.A. gerillalarını zaman zaman geri çekilmeye zorluyordu ama 1980'lere gelindiğinde hareketin askeri gücü 7 bin kişiye ulaşmıştı. (Marcos, seçimleri kaybedip, Hawaii'ye göç ettiğinde, N.P.A., ülkenin etkin siyasal güçleri arasında sayılıyordu.)

Filipinler'de komünist gerilla hareketi ülkenin kuzeyindeki Luzon bölgesinde kendini gösterirken, Müslüman gerilla hareketi Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi (M.N.L.F.) Müslümanların yaşadığı güney bölgelerinde örgütlüyüdü. İspanyollar, adalar topluluğunu daha ilk keşfettiklerinde, Filipinler'in başlıca adası Mindanao'da ve Sulu'da Müslümanların yaşadıklarını görmüşlerdi. Malezya'daki Müslümanlarla kültür bağları olan Filipinli Müslümanlar, İspanyollarına uyguladıkları Hristiyanlaştırma siyase-

tine karşı ciddi bir direniş gösterecekler, sonunda, İspanyollar, Müslümanların varlıklarını kabul etmek zorunda kalacaklardı.

Ama İspanyol sömürgeciliği yerini Amerikan emperyalizmine bıraktığında, işin rengi biraz değişmeye başlamıştı. Filipinli Müslümanlar, ülkelerinin Hristiyan aydınları gibi yalnızca ulusal değil, aynı zamanda dinsel açıdan da bir sindirme siyasetiyle karşı karşıya kalacaklarını anlamışlardı. Ama bu kez düşman son derece güçlüydü. Müslümanların ilk başkaldırıları A.B.D. tarafından kolaylıkla bastırıldı. Amerikalılar, Müslümanlar arasında "böl ve yönet" taktiğini de başarıyla uygulayarak, Müslüman önderleri birbirlerine düşürdüler ve kendi kurumlarını, eğitim sistemlerini bir ölçüde güneyde de egemen kıldılar.

Ülkenin bağımsızlığını kazanmasından sonra, kuzeyden, nüfusun nispeten az ve toprakların verimli olduğu güney bölgesine başlayan Hristiyan göçü, Müslümanların huzurunu iyice kaçırmıştı. Öte yandan 1960'lı yıllara gelindiğinde

devlet başkanı Marcos'un, ülkede kapitalizmi geliştirmek amacıyla aldığı bazı önlemler, aşiret düzeninin hüküm sürdüğü Moro Müslümanları arasında tepkiyle karşılanıyordu. Bu huzursuzluklar, 1970'li yılların başlarında, Filipinli Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında ciddi bir çatışmaya yol açtı. Müslümanlar, artık, hem dini varlıklarını, hem de toplumsal düzenlerini korumak için örgütlenmenin gerekliliğine her zamankinden daha fazla inanıyorlardı. Sol eğilimli bir Müslüman olan Nur Misuari 1972'de Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi'ni kurdu, bağımsız bir Müslüman devletin ilanını hedefleyen cephe, aynı yıl, sıkıyönetimin ilanından sonra silahlı mücadeleyi başlattı. Libya ve Malezya tarafından desteklenen Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi, Libya'nın sağladığı silahlarla kısa süre içinde askeri başarılar kazandı ve hızla genişleyerek Güney Filipinler'in önemli siyasal örgütlerinden biri durumuna geldi.

Filipinler'in hem kuzeyinde, hem de güneyinde iki etkin gerilla ha-

reketinin oluşması, ulusal gelirin büyük bir bölümünün orduya harcanmasına yol açıyor, 1972'de sıkıyönetimin ilan edilmesinden sonra ordudaki asker sayısı 58 bine çıkartılıyordu. Ama, bu durumda da, Filipinler ordusu, sayıları 50 bini bulan iyi örgütlenmiş Müslüman gerillalara karşı etkin olamadı, zaman zaman en stratejik noktalardan bile çekilmek zorunda kaldı, kentlerdeki de dahil olmak üzere birçok yerleşim binini M.N.L.F'nin eline geçti.

1974 yılına gelindiğinde, Müslüman gerillaların saldırıları daha da etkin olmaya başlamıştı. Moro gerillaları, Mindanao Adası'nın güneyinde bulunan Jolo Adası'ndaki Jolo kentini ellerine geçirdiler, hükümet kuvvetleri, ancak hava ve deniz kuvvetlerinin yardımı gelmesiyle, birkaç gün sonra adayı geri alabildi. Aynı yıl O.P.E.C. üyesi ülkelerin petrol fiyatlarını büyük ölçüde artırmaları, bütün dünyada büyük bir petrol bunalımına neden oldu, petrol üreticisi Arap ülkelerinin önemi birden arttı. Marcos, hem Filipinlerin petrol zengini Arap

Ferdinand Marcos (sağdan ikinci) 1981'de katılmış olduğu bir toplantıda.

*Huk gerillaları lideri
Luis Taruc gazete
okurken.*

lkeleriyle ilişkilerini bozmamak, hem de Moro gerillalarını denetim altına alabilmek için aynı yıl, Suudi Arabistan'da, Moro gerillalarına barış için görüşme çağrısında bulundu ve M.N.L.F.'yi destekleyen ülkelerle ilişkiler kurmaya çalıştı. Marcos'a göre, Filipinler'de Müslüman halka ve gerillalara karşı baskı uygulandığı, ordunun soykırımlara giriştiğı yalandı. Filipinli diktatör, bu sözlerini kanıtlamak için de Müslüman ülkelerin temsilcilerini ülkesine çağırđı. Kısa bir süre sonra, bazı Müslüman ülkelerin gözlemcileri Filipinleri ziyaret etti. 1975'te Ferdinand Marcos'un karısı Imelda, Moro gerillalarının en büyük destekçisi olan Libya'yı ziyaret ederek Kaddafi ile görüşü. Filipinli diktatörün çabaları bir süre sonra meyvelerini vermeye başlamıştı. Hkmetle Moro gerillaları arasında ateşkes ilan edildi ve ülkenin güneyine, M.N.L.F.'nin elinde bulunduğu 13 bölgeye, özerklik verilmesi anlaşmaya bağ-

landı. Ama anlaşma imzalandıktan sonra, Marcos, bunun uygulanmasının referandum sonucuna bağlı olduğunu açıkladı. Ona göre, özerklik verilmesi söz konusu olan bölgelerde referanduma gidilecek, bölgelerin statüsü bundan sonra belli olacaktı. 4 milyon Müslüman'a karşılık, 6,5 milyon Hristiyan'ın yaşadığı bölgelerde referandum sonuçlarının ne olacağı beliydi. M.N.L.F., referandumu boykot etti ve artık tam bağımsızlıktan başka hiçbir formüle yaşamaya çağını duyurdu. Bu karara karşın, ateşkes, uzunca bir süre daha yürürlükte kaldı, ama 1977 Ekim ayında Moro gerillalarının, aralarında 1. Ordu Komutanı da olmak üzere 36 silaşsız Filipinli subayı öldürmelerinden sonra, iç savaş yeni bir aşamaya girdi. Filipin ordusu, bu olaydan sonra ciddi bir operasyon başlattı: Müslüman gerillaların etkin olduğu bölgelerde geniş araziler mayınlanıyor, serbest ateş etme bölgeleri ilan ediliyor, bura-

lara hava akınları düzenleniyordu. Aynı yılın Aralık ayında, ordu kuvvetleri M.N.L.F.'nin karargahını ortaya çıkarak yerle bir etti.

Filipin ordusunun bu başarılarından sonra, Marcos, beklenmedik bir biçimde, Müslümanlara yaptığı baş çağrılarını artırdı. Amacı, Arap lkelerinin şimşeklerini özlerine çekmemek ve Müslüman gerillaların kendisine karşı daha fazla "bilenmesini" nlemektir. Filipinli diktatör, Moro gerillaları için af çıkardı. M.N.L.F. nderleriyle görüşmeler yapılmasında yardımcı olanlara para yardımı yaptı. Kısa bir süre sonra da, ülkede içişlerini serbestçe yürütecekleri iki özerk bölge verdi. Marcos'un bu başarılı girişimiyle, gerilla hareketinde başlayan bazı isorunlar, M.N.L.F. içinde bölünmelere yol açtı. 1980'lere geldiğinde, hareket e blnmş. Hareketin kurucusu olan Nur Misuari, Marcos'un diplomatik ataklarından sonra Libya'nın yardımı kesmesiyle zayıfladı ve za-

Manila'da Mayıs 1984 parlamento seçimlerini boykot eden göstericiler.

Ferdinand Marcos.

man içinde örgütün önderliğinden tecrit edildi. Misuari'nin örgütü, bölünmeden sonra ortaya çıkanlar arasında en önemlilerinden biriydi. İkinci grupsa, Haşım Salamat tarafından kurulan ve 1977'de Moro'lardan kopan, Mısır'ın desteklediği, hükümetle uzlaşma yanlısı bir örgüttü. Üçüncü ve nispeten önemsiz gerilla hareketiniyse Suudi Arabistan destekliyordu.

Önemli Bir Muhalif Kurum: Kilise

1960'lı yıllarda, ülkede komünist hareketle sık sık çatışan Kilise, Marcos'un gittikçe diktatörlaşmesinden sonra Latin Amerika Kiliseleri gibi toplumsal muhalefetin önemli kalelerinden biri oldu; buna koşut olarak da gittikçe daha çok sola kaydı. Böylece Filipinli rahipler, sol örgütlere katılmaya başladılar ya da kendi radikal örgütlerini oluşturmaya koyuldular.

1972'de, rahip Ed de la Torre, Ulusal Kurtuluş İçin Hristiyanlık ve Sosyalist Hristiyanlar adlı iki radikal örgüt kurarken, Jose Blaneo ve Romeo Intengan adlı iki rahip, ülkede radikal sosyal demokrat akımın en etkin örgütünü, Filipinler Demokratik Sosyalist Partisi'ni 1973'te oluşturdular.

Aquino'nun Ölümü: Bardağı Taşırın Damlalar

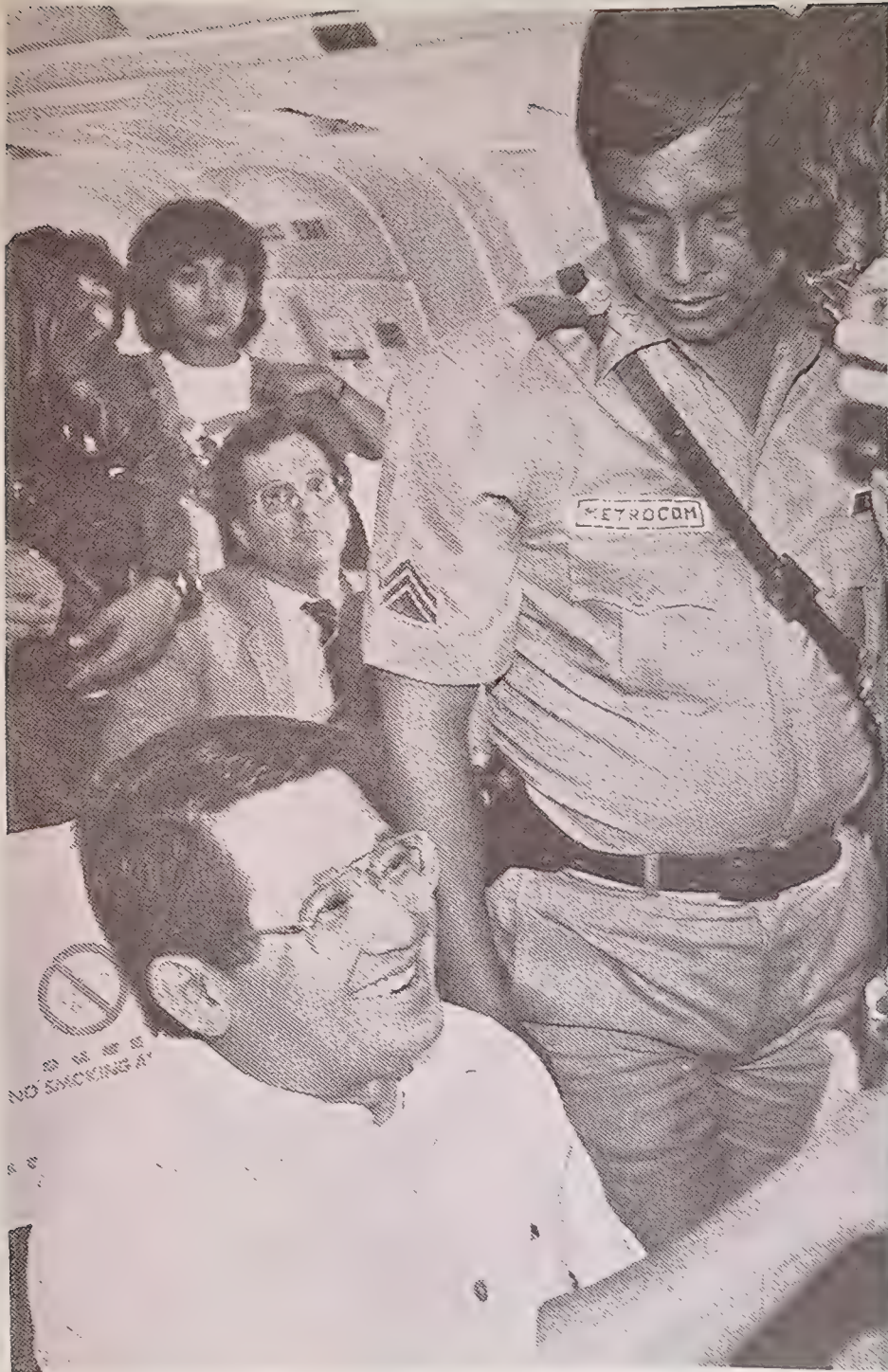
Marcos, 1978'te kurucu meclis seçimlerinin "demokratik" bir biçimde yapılabilmesi için, 6 yıl önce sıkıyönetimin ilanıyla kapatılan partilerin siyasal etkinliklerini başlatmalarına yeniden izin verdi. Seçimde adaylığını koyanlar arasında, 6 yıl önce tutuklanıp, cinayet, irza geçme, silah depolama ve ayaklanmaya teşvik suçlarından

ölüme mahkûm edilen senatör ve Liberal Parti genel sekreteri Benigno "Ninoy" Aquino da bulunuyordu. Eski senatör Aquino, Filipinler Demokrasi Partisi Laban adına; tutuklu hücresinden katıldığı seçimlere, Imelda Marcos'a karşı girdi ama, az bir farkla kaybetti. Seçimi, oyların yüzde 90'ını aldığı iddia edilen Marcos'un desteklediği Yeni Toplum Hareketi kazanmıştı. Seçimlerden bir süre sonra, 1981 yılı başında sıkıyönetim, baskı rejiminin sürdürülmesine karşın göstermelik olarak kaldırıldı, aynı yılın ortalarında yapılan başkanlık seçimlerini Ferdinand Marcos yine kazanarak başkanlık koltuğuna üçüncü kez oturdu.

Ama Marcos, seçimi kazanmadan önce, Filipin muhalefetine önderi olan Benigno Aquino'nun, ölüm hücresinden çıkarılarak, tedavi amacıyla A.B.D.'ne gitmesine izin verdi. Böylelikle, hem, muhalefete karşı bir jest yaparak, pek anti-demokratik bir önder olmadığını gösterdi, hem de Aquino kadar tehlikeli bir muhalifi yurt dışına çıkartarak ondan kurtuldu. Ama olaylar, hiç de umduğu gibi gelişmedi. 1981 Martı'nda, Benigno Aquino, 1980'de kurulan ve önderliğini eski senatörlerden Salvador Laurel'in yaptığı Birleşik Demokratik Muhalefet'in başkan adayı olarak, başkanlık seçimleri için ülkesine döneceğini açıkladı. Benigno Aquino'nun açıklamasından 2 yıl kadar sonra, 1983'te New York'a giden Imelda Marcos, Aquino ile yaptığı gizli bir görüşmede, Filipinler'e dönmesi halinde güvenliğinin sağlanamayacağını, yaşamı boyunca siyasetle etkin olarak ilgilenmemeyi kabul ederse, kendisinin mali yönden geleceğinin güvence altına alınacağını söyledi. İş bununla da kalmadı. Filipinler askeri mahkemesi, 31 Temmuz'da Benigno Aquino'nun dönmesi halinde hemen tutuklanacağını karara bağladı.

Ama Aquino kararlıydı. Filipinler'e döneceğini, zor kullanmadan, ülkede özgürlüklerin ve insan haklarının egemen olması için çalışacağını açıkladı. Dönüş tarihi 21 Ağustos 1983 olacaktı. Muhalefet önderi, söylediği gün, Tayvan Havayolları'na ait bir uçakla başkent Manila'ya geldi, ama uçak pistine ayak basar basmaz, "kimliği bilinmeyen" kişilerce açılan ateş sonucunda vurularak öldürüldü.

Ertesi gün, Marcos, cinayetin kim tarafından işlendiğini bilmediğini, ama bu işi komünistlerin teşvikiyle yaptığını söylüyor ve

Üç yıllık bir sürgün döneminden sonra ülkesine dönen Filipin muhalefet önderi Benigno Aquino.

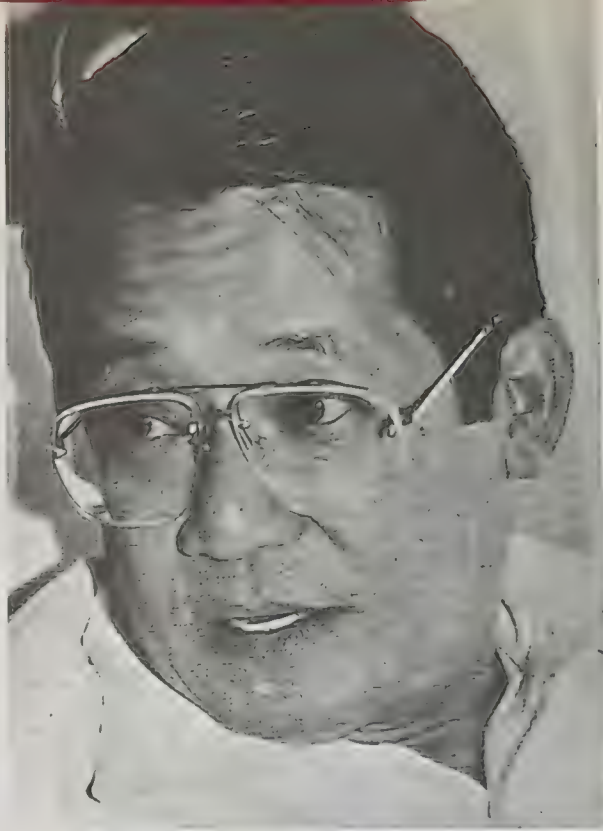
ekliyordu: "Eğer, ben Aquino'yu saf dışı bırakmayı isteseydim, bunu başka biçimde yapardım." Müttefik Demokratik Birlik adındaki değişik siyasal grupların istifasıyla oluşan muhalefet örgütü, aynı gün, diktatör Marcos'u doğrudan suçlamıyor ama hükümetli Aquino'nun dönüşünde gereken önlemleri almamakla suçluyor ve katilin bulunması için hemen araştırmaya başlanması için başkana çağrıda bulunuyordu.

Hükümetin açıklamasına göre, üzerinde havaalanı görevlisi üniforması bulunan biri, Aquino'ya ateş etmiş, hemen arkasından da Aquino'yu korumak amacıyla havaalanına gönderilmiş bulunan 15 kişilik askeri birlik, ateş açanı vurmuşlardı. Ama, o anda Manila Havaalanı'nda bulunan bir Japon gazeteci, birkaç askerin tabancalarını Aquino'ya doğrultarak ateş ettiklerini gördüğünü söylüyordu.

Hükümet, cinayetin ertesi günü, olayın aydınlatılması için bir komisyon kurdu. Katilin askerler tarafından vurulan ve profesyonel bir katil olan Rolando Galman olduğunu açıklayan Manila polis şefi Prospero'nun komisyonda görev alması muhalefet tarafından şiddetle eleştirildi. Aquino'nun ailesi ile Marcos karşıtı Kardinal Jaime Sin, komisyonda görev almayı reddettiler.

Benigno Aquino'nun ölümünden 10 gün sonra yapılan cenaze töreniyle muhalefetin bir gövde gösterisine dönüştü. Tam 2 milyon Filipinli, Benigno Aquino'nun cenazesinin önünden geçti ve muhalefetin başkanı durumundaki, eski senatör Laurel, "Marcos demokratik seçimlere gitmedikçe ve yeni bir anayasa oluşturmadıkça bütün seçimleri boykot edebileceklerini" açıkladı. Aquino'nun başkanı olduğu ve Demokratik Birlik içinde yer alan Laban partisiyle, hükümete karşı bir sivil itaatsizlik kampanyası başlatacaklarını açıkladı, başkan Marcos'un, hükümetin ve üst düzey subayların istifasını istedi. Ertesi gün güvenlik güçleriyle halk arasında çıkan sokak çatışmaları Manila'nın altını üstüne getirdi, olaylar sırasında en azından 11 kişi yaşamını yitirdi.

Benigno Aquino'nun öldürülmesi, Marcos'un iktidarında bir dönüm noktası oluşturmuştu. Bu tarihten sonra, Marcos diktatörlüğü gittikçe ivme kazanarak çöküşe doğru hızla ilerleyecek, Benigno Aquino'nun insan haklarına ve özgürlüklere saygılı bir Filipinler düşüncesi kısa bir süre sonra gerçek olacaktı.

Benigno Aquino.

Aquino'nun öldürülmesi, kuşkusuz bardağı taşıran son damlaydı. Ama bu önemli muhalefet önderinin "ortadan kaldırılması"nın üzerinden çok fazla bir süre geçmeden, 20 yılı aşkın bir süredir diktatörlüğünü sürdüren Marcos'un devrilmesi, şüphesiz 1980'li yılların başlarında muhalefetin daha ciddi bir biçimde örgütlenmesinin, Kilise ve gerillaların her zamankinden daha etkin olmalarının, iktisadi durumun gittikçe kötüleşmesinin ve Marcos'un bunların üstesinden polis önlemleriyle gelmeye çalışmasının bir sonucuuydu.

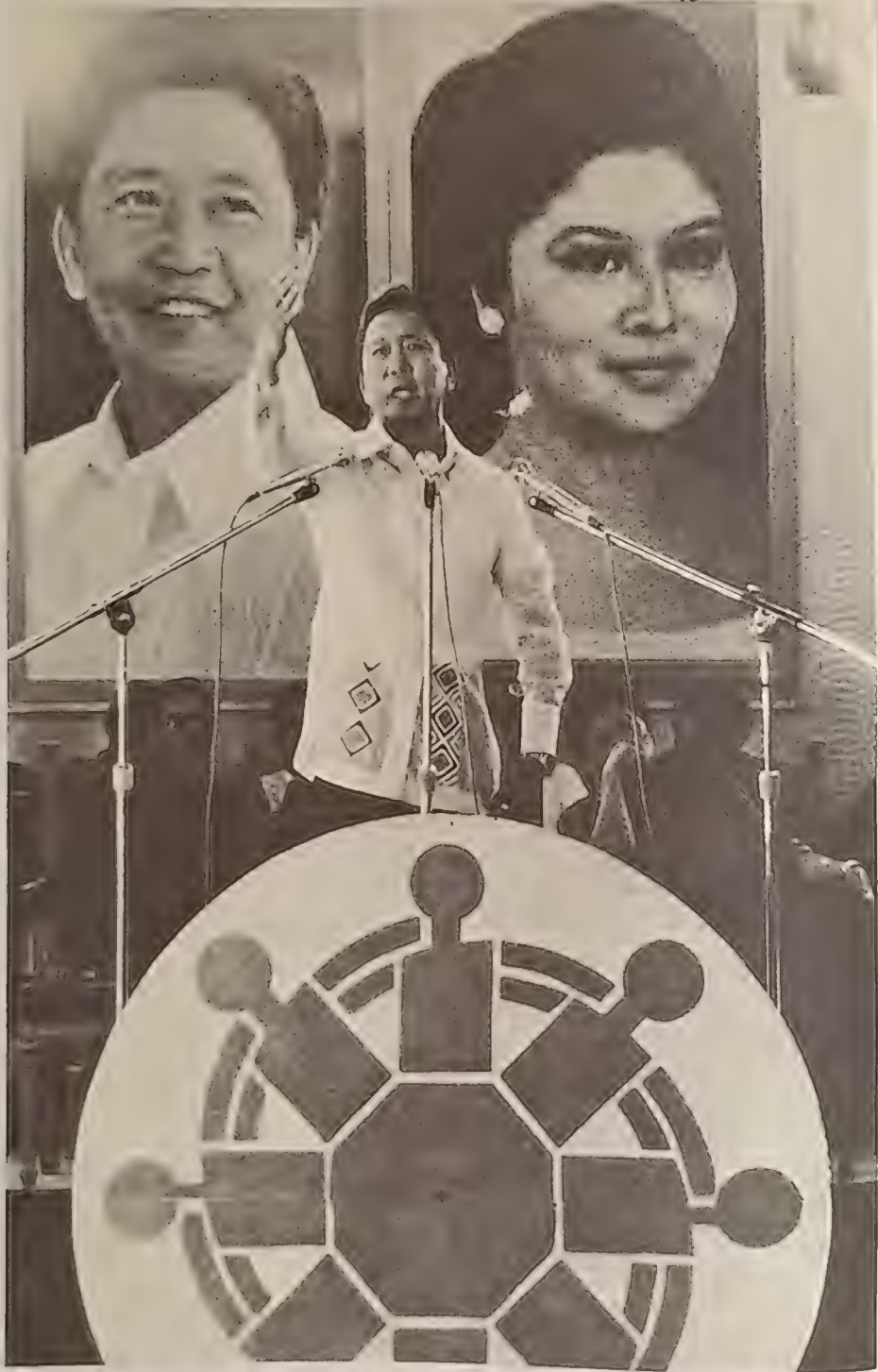
1980'lerin başlarında, ülkedeki çeşitli muhalefet grupları bazı siyasal örgütlenmelere gitmişlerdi. 1981'de değişik muhalefet gruplarına bağlı 14 kişi bir araya gelerek Sosyal Demokrat Parti'yi kurdular. Partinin başında, Enformasyon Bakanı iken, Marcos'un sıkıyönetim uygulamalarına karşı çıktığı için görevinden alınan Francisco Tatad vardı. Siyasal yelpazenin daha solunda yer alan Filipinler Demokratik Partisi 1982'de kurulmuştu. "Emperyalist hegemonyanın her çeşidine karşı olduğunu" açıklayan partinin temel hedefi, köylülere, tarım işçilerini ve aydın-

ları bünyesinde barındırarak, ülkedeki muhalefetin yüzde 80'ini temsil etmekte. 1982'de oluşturulan Müttefik Demokratik Birlik ise, Filipinler Demokratik Partisi, Benigno Aquino'nun önderliğini yaptığı Liberal Parti, Laban Partisi ve Milliyetçi Parti'nin birleşmesi sonucunda meydana gelmişti.

1981'e gelindiğinde, Filipinler Komünist Partisi'nin silahlı kolu konumundaki Yeni Halk Ordusu, ülkenin değişik kesimlerinde etkinliğini artırdı. Gerillaların halktan tecrit etmek isteyen hükümet, bu yıl, yeni bir uygulamayı yürürlüğe koydu. 250 bin köylü, gerillaların etkinlik gösterdikleri bölgelerden alınıp başka yerlere yerleştirildiler. Bir yıl sonra, Savunma Bakanı Enrile'nin bu yeni siyasetin uygulanmayacağını söylemesine karşın, uygulama genelde yürürlükte kaldı. Uygulamanın sonucunda, bazı bölgelerde gerillalar gerçekten kitle tabanlarını kaybettiklerinden etkinliklerini sürdürmemişler, ama binlerce köylü, kendilerini sürgüne gönderen hükümete karşı iyice bilmiştiler.

Aynı yıl, ılımlı muhaliflerden, eski senatör Diokno, Komünist Partisi'nin iktidar partisinden sonra ülke-

Karşı sayfada, Marcos karşıtı göstericiler.

*Ferdinand Marcos
bir konuşma
sırasında.*

nin en iyi örgütlenmiş partisi olduğunu, ülkedeki demokratik muhalefetinse, başkan Marcos'un zayıflığından yararlanamayacak kadar güçsüz olduğunu söylüyordu. Bir başka muhalefet önderine göreysen ilimli muhalefet, Marcos rejimini iktidarı, barışçıl yollardan ele geçiremeyecekti. Ona göre ülkedeki en son çatışma, Marcos ile demokratik muhalefet arasında değil, komünistler arasında olacaktı.

Komünist gerilla hareketi gittikçe gelişirken, hükümetin Müslümanlara özerklik verme siyaseti meyvelerini vermeye başlamış ve Müslüman gerilla hareketini zayıflatmıştı. Bunun da ötesinde, Moro gerillaları, İslam Konferansı'nda sahip oldukları ayrıcalıklı konumlarını da yitirmeye başlamışlardı. Bir başka muhalefet kurumu olan Kilise ile de hükümetin arası her geçen gün biraz daha açılıyordu. 1981'de Papa Johannes Paulus II'nin ülkeyi ziyareti sırasında Kilise'nin kendisine ülkedeki insan haklarının ihlal edilmesi konusunda bilgi vermesi, hükümetçe hiç de hoş karşılanmamıştı. Bir yıl sonra, Filipin Katolik Kilisesi, sıkıyönetimin ilanından sonra ülkede 268 kişinin kaybolduğunu, işkencenin sistemli olarak sürdürüldüğünü ve

halen 1332 siyasal tutuklu bulunduğunu iddia ediyordu.

Ote yandan, dünyada enerji fiyatlarındaki artışı, ülkenin ihrac ettiği ham ya da yarı mamul maddelerin fiyatlarındaki düşme, bütün dünyada egemen olan korumacılık siyasetlerinden sonra ihracatın azalması, borç faizlerindeki yükselmeler, 1980'lerin başında ülke iktisadını iyice sarsmıştı.

Benigno Aquino'nun öldürülmesinden sonra, Marcos, ülkede gemi iyice aza düşmüş olan muhalefeti mümkün olduğunca törpülemek için bazı fırsatlar aramaya başlamıştı. Bunlardan en önemlisi, kuşkusuz 14 Mayıs 1984'te yapılacak olan parlamento seçimiyle ilgiliydi. Filipinli diktatör, ancak seçimlerden başarıyla çıkarsa başkanlığını meşrulaştırabilecekti.

Çeşitli sol örgütlerin boykot çağrılarına karşın, Müttefik Demokratik Birlik başkanı Laurel, "Seçimleri, Filipinler demokrasisi için şans olarak gördüklerini ve boykot etmeyeceklerini" açıklıyordu. Benigno Aquino'nun dul karısı Corazon da, "Marcos rejiminin kansız bir biçimde devrilmesi için" halkı oy vermeye çağırıyordu. Katolik Kilisesi Kardinale Jaime Sin de, Müttefik Demokratik Birlik yanında ta-

vır aldı ve Filipinlileri seçimlere davet etti. Boykotçu sol örgütlere göreysen, Marcos'un denetimindeki seçimlere katılmak, diktatörün yasadışı iktidarı meşrulaştırmaktan başka bir şeye yaramayacaktı.

14 Mayıs seçimleri, sonuç olarak, daha öncekilerden hiç de farklı olmadı. Gerek seçmenlerin yazılımları, gerekse oy verme sırasında büyük yolsuzluklar yapılmış, seçimlerden iki ay sonra yapılan resmi açıklamalara göre iktidardaki Yeni Toplum Hareketi, oyların büyük çoğunluğunu alarak Marcos'un koltuğunu kimseye kaptırmamıştı.

Halkın, seçim sonuçlarına tepkisi oldukça sert olmuştu. Seçimi izleyen haftalar içinde sonuçların bir türlü açıklanmaması, hileli sayım, halkın sokaklara dökülmesine yol açtı. Birlik lideri Laurel, seçim suistimallerine karşı, halkı gerektiğinde zor kullanmaya davet etti. Gösterilere 21 Mayıs günü televizyondan yanıt veren diktatör Marcos, muhalefete gösterileri durdurma çağrısında bulundu ve yaşamı boyunca seçimlerde hiçbir zaman hile yapmadığını söyledi. Seçimleri iktidardaki Yeni Toplum Hareketi'nin kazandığını açıklaması ve iktisadi koşulların gitgide bozulma-

Benigno Aquino ülkesine döndüğü gün, uçaktan iner inmez kiralık bir katil tarafından katledildi; daha sonra bu kişi de hemen orada polisler tarafından öldürüldü.

Corazon Aquino

si, gösterilerin sürekli olarak artmasına neden oldu. Gösterilerin önünün alınamaması üzerine, Marcos, 1982'den beri etkinlikleri askıya alınmış olan özel polis timini devreye soktu. Aynı tarihlerde, Filipinli diktatör, dışişleriyle görevli devlet bakanlığına, kendisine karşı olan Tolentino'yu getirerek, muhalefetle uzlaşma çabalarına açık olduğunu göstermek istedi.

Başkan Marcos, ayrıca meclisin yeni üyelerinin ant içme töreninde yaptığı konuşmada, gittikçe artan komünizm tehlikesine karşı yeniden sıkıyönetim ilan edilmesinin gerekliliğini vurgulayacaktı. Marcos'un "şaiabeli seçimler" sonrasında iktidarını baskı yoluyla sürdürmek istediğine artık kimsenin kuşkusu kalmamıştı. Kardinal Jaime Sin, Marcos'un konuşmasının hemen ardından yaptığı açıklamada, sıkıyönetimin ilanı halinde bunun yeni bir ulusal kargaşaya ve ülkede kan dökülmesine neden olacağını söylüyor, meclisin açılı-

şı sırasında biriken 18 bin protestocuyu polis göz yaşartıcı gaz kullanarak dağıtabiliyordu. Ertesi gün, 11 muhalefet örgütünün önderi, düzenledikleri basın toplantısında polisi zor kullandığı için kınadılar ve mecliste bu konuda araştırma açılmasını istediler.

Benigno Aquino'nun ölüm yıldönümünde resmi kaynaklara 450 bin, Batılı gözlemciler göre 1,5 milyon kişi gösteri yapmıştı. Bu, Benigno Aquino'nun cenazesinden sonra ülkede görülen en büyük muhalif gösteriydi ve Marcos'un düşmanlarının iyice güçlendiğinin iyi bir kanıtıydı.

Marcos'un seçimlere hile karıştırarak çöküşünü iyiden iyiye hızlandırdığı 1984 yılı, Moro gerillaları için neredeyse ikinci doğuş yılı oldu. Aquino'nun öldürülmesinden sonra iktidarın meşruiyetini çok büyük bir hızla kaybetmesinden de yararlanan Müslüman gerillalar, hükümet kuvvetlerine karşı saldırılarını artırmışlardı. Bu yılın yalnız-

ca Şubat ayında ordu ile gerillalar arasında çıkan çatışmalarda, 57 gerilla ve 27 asker ölmüştü. Ordu kuvvetlerinin, bir ay kadar sonra Müslümanların bulunduğu ülkenin güney kesimine düzenlediği operasyonlarda 60 gerilla daha öldürüldü.

Aynı yıl N.P.A. gerillaları da ülkedeki etkinliklerini artırarak sürdürdüler. Batılı kaynaklara göre, N.P.A. gerillalarının sayısı, üç yıl içerisinde 3 katı artarak 30 bine ulaşmıştı. Marcos, 1981'den beri çıkan çatışmalarda 2300 asker ve 2602 sivilin öldüğünü bu süre içindeki toplam zararın 16 milyon dolar olduğunu duyurdu. Etkinliklerini gittikçe artıran N.P.A. gerilları, zaman zaman Müslümanların denetimi altındaki bölgelere de giriyorlardı. Moro gerillalarının kurucularından Nur Misuari, Dakka'da toplanan İslam Konferansı'nda yaptığı konuşmada, komünist gerillaların kendi topraklarına girdiklerini, onlarla aralarında hiçbir işbirliğinin bulunmadığını, ama yaptırım da uygulamadıklarını söylüyordu.

Bu arada, Aquino'nun öldürülmesinden sonra yurt dışına sermaye kaçırımı artmış, bunun sonucu olarak, ülkenin döviz rezervleri, 1984 başında, Filipinler'in yalnızca 25 günlük ithalatını karşılamaya yetecek olan 500 milyon dolar düzeyine inmişti.

A.B.D. başkanı Reagan'ın da, her şeye karşın Marcos'u desteklemeyi sürdürmesi, ülkede, A.B.D. karşıtı gösterilerin yoğunlaşmasına yol açtı. Bu arada, mayıs seçimlerinin demokrasi açısından beklenecek vermemesi ve Marcos'un demokratik reformlar konusunda hiçbir girişimde bulunmaması, A.B.D. Kongresi'nde eleştirilere neden olmaya başladı. A.B.D. Temsilciler Meclisi, 26 Ekim 1983'te Marcos'a çağrıda bulunarak Aquino davasının yansız ve adil bir biçim yürütülmesini, Mayıs seçimlerinin özgür bir biçimde yapılmasını ve başına özgürlük tanınmasını istemişti. Marcos, bu gibi çağrılara bir yanıt vermek üzere yaptığı televizyon konuşmasında, A.B.D.'nin Filipinler'in içişlerine karışmaya hakkı olmadığını söylüyordu.

1984 Ekim'i'nde, Benigno Aquino'ya düzenlenen sulakasti araştırma görevli 5 kişilik komisyon olayda askerlerin parmağının bulunduğu sonucuna vardı, ama sulakaste kimin önderlik ettiğini ortaya çıkaramadı. Komisyon bir yıl içerisinde, aralarında Marcos'un karısının da bulunduğu 200 kişiyle görüşerek raporu hazırlamıştı.

Karşı sayfada,
Benigno Aquino'nun
öldürülmesinden
sonra silyasetçi
dostları Marcos'u
suçladılar; sokağa
dökülen halk
yığınları Marcos
aleyhinde
gösterilerde
bulundular.

Marcos'un yerine devlet başkanı seçilen Corazon Aquino, ant içerken.

Bu arada, komisyona bir rapor sunan Filipinler Barosu Birliği ve Katolik Avukatlar Grubu, Benigno Aquino'nun muhafız alayı tarafından öldürüldüğünü iddia ediyordu.

Bir süre sonra, aralarında Corazon Aquino'nun da bulunduğu bir grup muhalif tarafından Marcos'a sunulan mektupta, ülkedeki yabancı üslerin kaldırılması, Marcos'un yabancı ülkelerle yaptığı iktisadi anlaşmaların gözden geçirilmesi, toprak reformu gibi ülkedeki yoksulluğu ortadan kaldırmaya yönelik bazı önlemlerin alınması, Komünist Partisi'nin serbest bırakılması, bütün siyasal suçlular için genel af ve yeni bir anayasanın ya-

pılması isteniyordu.

Yıl sonuna doğru gittikçe artan gösterilerde, polis, artık ateşli silah kullanıyor ve çatışmalarda ölenler oluyordu. Kardinal Jaime Sin, muhalefet önderlerine, işadamlarına ve halka çağrıda bulunarak, "sokak parlamentosunda" birlikte hareket etmeyi önerdi.

Yıl sonuna doğru Marcos'a muhalif olmalarıyla tanınan 3 kişinin bir ay arayla öldürülmeleri, bardağı taşıran damlalardan biri oldu: Sırasıyla, eylül ayında, gazeteci ve avukat Zorro Aguilar, ekim ayında ülkedeki birçok demokratik kuruluşun üyelerinden Alexander Orullo ve kasım ayında ünlü muha-

lif milletvekili Cesar Climaco kimliği bilinmeyen kişilerce öldürüldüler.

1985 başında, Savunma Bakanı Enrile, N.P.A.'nın ülkenin ulusal birliği için en büyük tehlikeyi oluşturduğunu ve komünistlerin her yıl yüzde 23 oranında sayılarını artırdıklarını, ayrıca öğrenci derneklerine ve sendikalara sızdıklarını açıkladı. Askeri kaynaklara göre ise, N.P.A. ülkedeki yerleşim birimlerinin yüzde 80'inde etkinlik gösteriyordu ve Filipinler'deki bütün yerleşim birimlerinin yüzde 20'si tamamıyla komünistlerin denetimindeydi.

Marcos büyük bir hızla yolun so-

nuna doğru ilerlerken, A.B.D. başkanı Reagan, Filipinli diktatörü sonuna kadar desteklemeye kararlı görünüyordu: 1986 yılı için Filipinler'e 70 milyon dolar iktisadi, 110 milyon dolar da askeri yardım yapılmasına karar verildi, ama Kongre, bunu, ülkedeki siyasal tutukluların durumu, Aquino suikastının sorumlularının ortaya çıkarılması ve özgür seçimlerin yapılması koşuluna bağladı. Filipinli diktatör, Kongre'nin kararının hemen ardından, Amerikalıları üsler anlaşmasını yeniden görüşmeye çağırdı ve ülkenin A.B.D.'nden askeri yardım almadan da yaşayabileceğini ileri sürdü. Bir süre başkan Reagan,

Marcos'u demokratik reformlara zorlamak için en yakın arkadaşlarından senatör Laxalt'ı Filipinler'e yolladı.

Filipinli diktatör, 1985'in Kasım ayında, A.B.D.'nde televizyonda kendisiyle yapılan bir söyleşi sırasında, başkanlık seçimlerine gitme niyetinde olduğunu açıkladı. Marcos, muhalefetin sesini kesmenin yolunun, iktidarına yeni bir seçimle meşruiyet kazandırmaktan geçtiğine inanıyordu. Bir süre sonra da seçimlerin, 1986'nın 17 Ocak'ta yapılacağını duyurdu.

Ama kendisini gerçekten büyük bir sürpriz bekliyordu. 11 Aralık günü, adayların adlarını bildirmeleri-

ne yalnızca 90 dakika kala, Corazon Aquino ile Laurel, başkan ve başkan yardımcısı olarak, adaylıklarını birlikte koyacaklarını açıklıyorlardı.

Seçim propagandaları sırasında Marcos, sağcı diktatörlerin kalıplaşmış ağzını kullanacaktı: "Aquino, ülkenin iktisadi sorunlarıyla ve komünizm tehlikesiyle uğraşacak kadar deneyimli değildi. Aquino'nun zaferi eninde sonunda komünistlerin zaferi anlamına gelecekti ve bu durumda, Filipinler, yeni bir Nikaragua ya da Kamboçya olacaktı." Aquino ise, "Hile yapmakta ve yalan söylemekte deneyimli olmadığını" söylüyor ve Marcos dönemindeki çürümüşlüğü ve adaletsizliği ortadan kaldıracağına söz veriyordu. Aquino'yu dinlemeye gelenler, Marcos'un kilerle karşılaşılmayacak kadar kalabalık ve coşkulu görünüyordular.

Seçimlere oldukça kısa bir süre kala, ocak ayı başında, Müttefik Demokratik Birlik seçim programını hazırlamıştı. Programda, Marcos tarafından aktedilmiş bulunan bütün anlaşmaların, ulusal çıkarlar doğrultusunda gözden geçirilmesi, anayasanın yeniden düzenlenmesi, basın özgürlüğünün yürürlüğe konulması, siyasi suçlulara af, vb. en fazla ağırlık verilen konulardandı. Bu arada, Filipinler Komünist Partisi, seçimleri boykot edeceğini, çünkü Corazon Aquino'nun toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin temsilcisi olduğunu iddia ediyordu.

Meydana gelen şiddet olaylarında 26 kişinin öldüğü seçimin sabahı, hem Marcos hem de Aquino zaferi kendilerinin kazandığını söylüyorlardı. Ulusal Seçim Komitesi'ne göre ise, seçimi kazanan Marcos, olmuştu. Aquino, seçimden bir hafta sonra, Manila'da, yüzbinlerce kişilik bir kalabalığa hitaben yaptığı konuşmada, Marcos'un zaferini "protesto etmek üzere ülke çapında greve gidilmesi" ve barışçıl araçlarla etkin direniş örgütlenmesi ve kampanyanın Marcos düşene kadar sürdürülmesi çağrısında bulundu.

A.B.D. başkanı, seçimden 3 gün sonra yaptığı konuşmada, Filipinler'de güçlü bir, iki partili sistem bulunduğunun anlaşıldığını söylüyor ve Marcos ile Aquino'nun hükümeti birlikte kurmaları gereğinden söz ediyordu. Reagan, bir gün sonra, özel elçilerinden Philip Habib'i, Filipin halkının "kim istediğini" öğrenmek üzere ülkeye yolladığını açıkladı. Corazon Aquino ise, Reagan'ı eleştirerek,

Corazon Aquino halka seslenirken.

başkanın Filipinler'deki A.B.D. Büyükelçiliği'nden ve seçim için göndermiş olduğu gözlemcilerden bilgi alabileceğini söylüyordu. Reagan, 15 Şubat'ta, Filipinler Millet Meclisi'nin seçimi Marcos'un kazandığını açıklamasından bir süre önce, ağız değiştirmişti. Bu kez, seçim sırasında iktidar partisi tarafından hile yapıldığını söyleyecekti. 22 Şubat'ta Savunma Bakanı Enrile ve Genelkurmay Başkanı Ramos'un, Manila'daki Savunma Bakanlığı'nı ele geçirerek, Marcos'u Filipinler'in meşru başkanı olarak görmediklerini açıklamaları ve seçim sırasında hile yapıldığını söylemeleri, Marcos için artık her şeyin tamamen bitmiş olduğunu gösteriyordu.

Reagan'ın, Marcos'un isyancılara karşı zor kullanması halinde bütün yardımı keseceği tehditinde

bulunmasının ertesi gün, Filipinli diktatör, ülkede sıkıyönetim ilan etti. Marcos, kendisine sadık kalan tek subayı general Ver'den isyancılara askeri saldırıda bulunmasını istedi ama Ver, binlerce kişinin toplandığı askeri üsse böyle bir saldırıda bulunmayı göze alamadı. Marcos ve Ver, 25 Şubat günü, bir helikopterle A.B.D'nin Clark askeri üssüne, oradan da uçakla Hawaii Adası'na kaçtılar, böylece XX. yy'ın en uzun süreli ve en kanlı diktatörlerinden biri tarih sahnesinden silinmiş oldu.

Aquino, işbaşına geçerek geçmez, yeni bir anayasasının oluşturulması için bir komisyon kuruldu, bütün siyasal suçlular için genel af çıkarıldı, komünist ve Müslüman gerillalarla görüşmeler başladı. Komünistler, Aquino'nun iktidara gelmesinden kısa bir süre sonra

"özeleştiri" yaparak ülkede demokratik devrim olduğunu ileri sürdüler. Ama yıllarca diktatörlüğün kalesi olmuş bir ülkede demokrasiyi yerleştirmek oldukça güç olacaktı. 1986 Kasımı'nda, Savunma Bakanı Enrile'nin planladığı bir hükümet darbesi ortaya çıkarıldı ve bakan görevinden alındı. Girişimin ardından, Ocak 1987'de Marcos yanlısı subaylar Corazon Aquino'yu bir kez daha devirmeye çalıştılar, ama yine başarısızlığa uğradılar. Bu arada, bütün uzlaşma çabalarına karşın, komünist ve Müslüman gerillalarla bir türlü ciddi bir diyalog oluşturulamadı ve çatışmalar sürdü. 1987'nin Şubat ayında yapılan anayasa referandumu ve Mayıs ayındaki genel seçimlerde Corazon Aquino, başarı elde etti ve büyük oy farkıyla kazandı. ●

Küba Devrimi

"Tarih Beni Haklı Bulacaktır"

Bundan yaklaşık otuz beş-kırk yıl önce, Küba denince akla, Karayipler Denizi'nde, romu, zenci-yerli kırması müziği ve dansları, Havana barlarıyla turist cenneti bir ada gelirdi, bir de şekerkaşısı.

Oysa, Amerikan turist acente-lerinin göz alıcı afişlerinin gerisinde bambaşka bir Küba gerçeği yatmaktaydı. Bir kere, Havana barla- rı demek, fuhuşu meslek edinmiş on bin Kübalı kadın demektir. Bu on bin kadının sağladığı paranın belli bir yüzdesi Havana polis şefinin cebine inirdi. Bu durum, o dönem-deki Küba'nın toplumsal gerçeği- ni kavramamızda yalnızca bir ipucudur.

Unesco'nun 1950 istatistiklerin- de Küba, kişi başına ortalama yıl- lık geliri 300-499 dolar olan ülke- ler basamağında yer alıyordu. Oy- sa o dönemde her iki Kübalı'dan birinin yıllık geliri 150 doların altın- daydı. Toplumsal piramidin doru- ğunda yer alan şekerkaşısı kralı Julio Lobo, ya da rom kralı Emilio Bacardi ile yoksul halk arasındaki uçurum, gözden kaçacak gibi de- ğildi. En büyük toprak ağalarından dokuz kişi en verimli toprakların yüzde 32,6'sına, yani 620 bin hek- tarna sahipti. Fidel Castro "La his- toria mi assolvera" "Tarih Beni Haklı Bulacaktır" adlı ünlü savun- masında, köylülerin devrim önce- si durumunu şöyle anlatır: "Küba' daki küçük çiftçilerin yüzde seksen beşi topraklarında kira ile oturma- ta ve işledikleri topraklardan kovul- manın sürekli korkusu içinde yaşı- maktadır. En verimli toprakların ya- rısından çoğu yabancılara ait bu- lunmaktadır. Ülkenin en geniş eya- leti olan Oriente'de, "United Fruit Company" ile "West Indian Company" adlı şirketlerin arazile- ri kuzey kıyılarından güneydeki kı- yıılara kadar uzanmaktadır. Açlıktan kıvranan çocuklarına yiyecek sağ- layabilmek için işleyecekleri tek bir dönüm toprağı bile olmayan iki yüz bin köylü ailesi var Küba'da... Bu- na karşılık öte yanda, güçlü ve zengin kişilerin sahibi bulunduğu 300 bin caballeria (4 026 200 hek-

Devrimin onuncu yıldönümünü kutlama amacıyla Küba'da yayımlanan bir afiş.

tar) genişliğindeki ekilebilir toprak- lar, işlenmeden bekletilmektedir."

Küba'nın başlıca tarım ürünü olan şekerkaşısının ekildiği büyük arazilerin (latifundia) yüzde 47,4'ü on üç Amerikan şirketinin eline geçmişti. Yalnız Cuban Atlantic Sugar Co'nun elinde 240 630 hek-

tar arazi vardı. Oteki şirketler şun- lardı: Cuban-American Sugar Co. 139 386 hektar; American Sugar Co. 137 790 hektar; United Fruit Co.(eskiABD DışişleriBaşlandıFoster Dulles bu şirkete ait senetlerin büyük bir bölümünü elinde topladı) 111 189 hektar; West Indi-

HACIA EL XXIV ANIVERSARIO DEL TRIUNFO

POR NUEVOS EXITOS EN LA CONSTRUCCION SOCIALISTA

Fidel Castro ile Camillo Cienfuegos'u konu alan ve zaferin 24. yıldönümünü kutlama amacıyla yayımlanmış olan bir afiş.

an Sugar Co. 101 608 hektar; Ver-tientes Camaguey Sugar Co. 103 259 hektar; Mannati Sugar Co. 75 803 hektar; Francisco Sugar Co. 69 459 hektar; The Cuba Co. 66 248 hektar; Punta Alegre Sugar Co. 45 136 hektar; Central Soledad 11 622 hektar.

Ayrıca 1975'te Agrupacion Co-takca Üniversitesi tarafından yapı-lan bir ankete göre, tarımla geçi-nen on Kübalıdan yalnızca ikisi et-yiyebiliyordu.

Ayrıca, tarım alanında çalışan dört Kübalı'dan biri "tiempo muer-to" nun (ölü zaman), yani şekerka-mışı toplama mevsiminden sonra başlayan dönemsel işsizlikten kur-banıydı. Şeker kamışının biçilmesi bitince, "Ne yapacağız?" sorusu herkesin kafasında vardı. Ölü zaman başlayınca, tarım emekçilerinin bazı-ları, toprakların bakımında ya da taşıyehanelerde iş bulabiliyorlar-dı. Ama büyük bir bölümü köyleri-ne gitmek zorundaydı. Kentlerde iş bulma olasılığı binde birdi. Bazıla-rı da, başka çiftliklerde, kahve top-lama işinde çalışmaktaydı. Ancak pek azının, geçimlerini sağlamaya yetecek küçük bir toprağı işleme olanakları vardı. Tabii, bu toprak parçasının senyöre ya da zengin çiftçiye ait olduğunu söylemek ge-

reksiz. En şanslıları kuytu bir ya-maçta sahihsiz toprak bulanlardı. Bunlara *precaristas* yani "sahipsiz toprağı işleyenler" denirdi. Ama el-lerine geçen para, doyurmak zo-runda oldukları insan sayısına oranla pek azdı. Çaresizlikten ana yolların kenarlarına "bohio" (köy evleri) inşaatında çalışanlar bile vardı. Fidel Castro önlü savunma-sında bu konuda şöyle diyor: "Ger-çekler bu olunca, niçin bir milyo-nun üzerinde insanın mayıs ve ara-lık ayları arasında işsiz kaldığı ve niçin beş buçuk milyon nüfuslu Kü-ba'da, her biri 40 milyonluk Fran-sa ve İtalya'dakinden daha kaba-rık bir işsizler ordusu bulunduğu apaçık ortaya çıkmaz mı?"

O dönemde her üç Kübalı'dan biri hiç okuma yazma bilmemek-teydi: "Köylerde okuma çağına gelmiş çocukların yalnızca yarısı okula gidebilmekte. Hem de ya-lınayak, yarıçiplak ve aç olarak? Ço-ğu zaman köy okullarında, öğre-tmenler okul gereçlerini kendi pa-raları ile karşılamaktalar.

Konut sorunu aynı şekilde ciddi ve hatta daha da beter bir durum göstermektedir. Şu anda, Küba'da, tam iki yüz bin kulübe ve tahta baraka bulunmaktadır; kent ve köylerde, içlerinde en küçük bir

sağlık tesisi bile bulunmayan ba-raka ve gecekondu-larda, adeta bir-birine yapışık yaşayan dört yüz bin aile bulunmakta, iki milyon iki yüz bin kişilik bir kent nüfusu gelirleri-nin beşte bir bölümünü, oturduk-ları konutlar için kira olarak öde-mekteler; köylerde ve kent çevre-sinde yaşayan iki milyon sekiz yüz bin kişilik bir nüfus elektrikten yok-sun bulunmakta." (Fidel Castro, Tarih Beni Haklı Bulacaktır adlı sa-vunmadan.)

1959'da patlak veren Küba sos-yalist devriminin toplumsal ve maddi temeli işte buydu. Pekli, bu temele hangi tarihsel odaklardan geçilip gelinmişti?

Küba'nın Tarihsel Gelişimi

Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfinden hemen hemen yirmi yıl sonra, 1511'de, Küba, İspanyol-ların işgaline uğradı. Daha önce adada *guanajátuley*, *siboney* ve *ta-ino* adını alan yerliler oturmaktay-dı. Sayıları konusunda kesin bir bil-gi edinilemeyen bu yerliler kimi ta-rihçilere göre bir milyon, kimileri-ne göreyle altmış bin kadardılar. Yalnız şu iyi bilinmektedir: İspan-yolların istilasından yarım yüzyıl sonra sağ kalan yerlilerin sayısı beş bini aşmıyordu.

İstilacılar kitle halinde yok et-tikleri yerlilerin yerini dolduracak işgücüne gereksinim duydular; bu-nu da köle ticareti yoluyla Afrika'dan getirttikleri zencilerle sağla-maya çalıştılar. Hristiyanlaştırma siyasetine karşı duran, bunun için de ya öldürülen ya da adayı terk eden yerlilerin yerini bu zenci kö-leler aldı.

1560'tan sonra Havana, Ame-rika'dan dönen İspanyol gemicile-rinin uğrak yeri haline geldi. Bu yüzden kent kısa zamanda gelişt-i. XVII. yy'da da Amerika kıtasın-daki gemi yapım tezgahlarının ikin-ci merkezi oldu. Küba'daki işgücü-nün önemli bir bölümünü kendine çeken Havana, adada çıkarılan şe-keri, derileri ve tütünü dış ölkelere satmaya başladı. Bu dışsatım kı-sa zamanda, büyük tüccarları ve yöneticileri bu kente doğru çekti. 1570 ile 1590'da şeker dışsatımı-nın hızla artması, Havana yakının-daki arazide şeker kamışı öğüt-me değirmenlerinin kurulmasına, bu da 1595'de adaya yeniden çok sayıda, zenci köle getirilmesine yol açtı. Öte yandan, XVII. yy'da Av-rupa'da tütün içme alışkanlığının yayılması, Küba'yi bu ürünün en

önlü merkezlerinden biri durumu getirdi. Yaprak tütün adanın her yerinde ekiliyor, Havana dolaylarında da işleniyordu. İspanya'nın, tütünü kendi tekeline almak, alış fiyatını da belirlemek istemesi üzerine, köylüler 1717 ve 1723 yılları arasında üç kere ayaklandılar. Sömürge ile anavatan arasındaki ilk ciddi anlaşmazlık böyle başladı.

XVIII. yy'da Gelişme ve Buhran

XVIII. yy'da sermaye birikimi Küba'da da etkisini gösterdi. 1763 ve 1774 yılları arasında Havana'nın dışsatımı iki kat arttı. Küba'ya 1778'de bütün İspanya limanları, 1779 ve 1783 yıllarında da, Amerika limanları arasında serbest ticaret yapma hakkı tanındı. Bunun üzerine, Havana'nın 1763'te 612 bin peso olan dışsatımı, 1790'da 11 milyon pesoya yükseldi. Bu büyük kazançlar adanın üretiminde yeniden büyük gelişmeler sağladı. Şeker kamışı değirmenlerinin sayısı 1763 ve 1780 yılları arasında iki kat arttı. Bazı Fransızların adaya gelerek yerleşmeleriyle kahve plantasyonları kuruldu. Nüfus 1775'te 272 bin, 1791'de 362 bin

iken 1815'te 550 bine çıktı, yani kırk yıl içinde aşağı yukarı iki misli arttı.

Nüfustaki asıl artış zenciler arasında oldu. Beyaz nüfusun yüzde 75 arttığı yerlerde zenci halk, aşağı yukarı üç kat arttı. Bu da işsizliğe yol açtı; köle emeğinin değeri düştü; kazanç ve servetler belli elerde yoğunlaştı. İktisadi bir sarsıntı dönemi başladı. 1791-1812 yılları arasında baş gösteren bunalımlar sırasında küçük ve orta arazi sahipleri iflas ederek sefalete düştüler.

Bu iktisadi bunalım dönemi içinde, 1795'te Nicolas Morales'in, 1812'deyse Jose Antonio Aponte'

nin elebaşılığında iki zenci ayaklanması patlak verdi. Kentli özgür zenciler tarafından başlatılan, ama en çok şeker kamışı işletmelerindeki köleler arasında yankısını bulan bu hareketler kanlı bir biçimde bastırıldı. Elebaşılar asıldı.

Bu sırada İspanya, eski rejimi ortadan kaldırarak "1812 liberal anayasası"nı kabul etmişti. Cadiz meclislerine Küba'nın iki milletvekili göndermesi İspanya hükümeti tarafından uygun görüldü. Bu arada Küba'nın bazı istekleri, özellikle serbest zenci ticareti önerisi kabul edildi. Amerika sömürgeleri kurtuluş hareketlerini başarıyla sürdürdükleri yıllarda, Küba, aydın

Adanın stratejik durumu ve A.B.D'nin çıkarları yüzünden, Amerikalı askerler Küba'da sık sık boy gösterdiler. Üstteki resimde, 1898-1899 işgali sırasında Küba belediye sarayına A.B.D. bayrağı çekilirken görülüyor.

1892'de New York'ta kurulan Devrimci Küba Partisi'nin başkanı olan ve İspanyol sömürgecilerine karşı koyan Jose Martí (üstte, solda).

Küba Komünist Partisi'ni kuran ve Machado tarafından 1929'da öldürülen Julio Antonio Mella (üstte, sağda).

*Batista tarafından
öldürülen Guterres
ve Aponte.*

*Batista'yı kınamak
için 5 Ağustos
1951'de intihar eden
Küba Halk Partisi
başkanı Eduardo
Chibas.*

vailerin yönetiminde tarım ve ticaret alanlarında yeni bir bolluğa ulaştı. 1818'de İspanya kralı adaya ticaret serbestiliğini tanımıştı. Bu nedenle; Küba'nın melez aristokrasisi İspanya'ya bûsbûtlün bağlandı. Böylelikle, servetin az elde toplanması, bu servetin zencî ticaretine ve zencîlerin yumuşak başlılığına dayanması, Küba'nın ulusal kurtuluş hareketini geciktirdi.

Kurtuluş Savaşları Öncesi

Küba egemen sınıfları hem sömürgecilikten çıkmak istiyor, hem

de dış destek olmazsa köleliğe dayanan iç egemenliklerini sürdürmemekten korkuyorlardı. Nitekim 1836'da İspanya'da kabul edilen anayasa, köleliği kaldırdığı halde, bu ilke yine İspanya'nın desteğiyle Küba'da uygulamaya konulmamıştı. Bunun sonucu olarak Küba, 1843'te ordu tarafından bastırılan büyük köle ayaklanmalarına tanık oldu. İspanyol makamları büyük tedhiş ve işkence hareketlerine girişti. Köle ayaklanmasına karşı olmayan aydınlar yargılandı, şair Placido kurşuna dizildi. Asılan kölelerin sayısı belirsizdi. Köle ayaklanmaları 1844-1845 yıllarında da sürdü.

Küba egemen sınıfları için, hem İspanya'dan kurtulma, hem de içteki düzeni sürdürme yolunda bir başka seçenek de A.B.D. ile birleşmektir. Amerikan kapitalistlerinin büyük kazançlarına, güçlü federal baskı sistemine katılmak, Kübalı burjuvaların bir bölümünün bağımsızlık idealinden her zaman üstün tuttukları bir umuttu.

1850 ile 1857 yılları arasında birçok gizli birleşme etkinliğine girildi. İspanya bu hareketlere karşı son derecesentdavrandı. A.B.D. de bunları açıktan açığa destekleme cesaretini gösterememekteydi.

1859-1865 yılları arasında Küba'ya atanan İspanyol valileri, adadaki egemen sınıflarla anavatan arasında işbirliğinin yeniden kurulması için çaba gösterdiler. Bu çaba, olumlu sonuçlar verdi. Küba'nın toplumsal, iktisadi ve siyasal sorunlarını inceleyerek İspanya'ya önerilerde bulunmak üzere bir "reformcu" kurul oluşturuldu. 1865'ten 1868'e kadar çalışan kurul, sonunda önerilerini hazırladı: Yürürlükteki vergilerin kaldırılıp, yüzde 6'lık tek bir gelir vergisine indirilmesi; Küba'nın hem İspanya parlamentosunda, hem de adadaki yerel meclislerde temsil edilmesi ve köleliğin kaldırılması. 1827-1868 yılları arasındaki makineleşmeyle, ücretli emek, köle emeğinden daha verimli hale gelmişti ve İspanya, önerileri reddetti. Düş kırıklığı ve öfke, otuz yıl sürececek olan sömürgecilikten kurtulma savaşını başlattı.

İk savaş aralığı olarak on yıl (1868-1878) sürdü. Savaş, köleliğin kaldırılması ve Hür Küba Hükümeti'nin kurulmasıyla başladı. Demokratik bir anayasa kabul edildi. Buna karşılık, İspanyolların göndüllü yazıldığı karşı-devrimci bir ordu kurulmuştu. Mevcudu kısa sürede 30 bin aşan bu ordu, yalnız

Burjuva kökenli,
önceleri liberal
görüşlü Fidel
Castro, 27 Temmuz
1953'te
Santiago'daki
Moncada kışlasına
bir baskın
düzenleyerek
Batista'ya
başkaldırdı. Bu
eylem başarısızlıkla
sonuçlandı ve
Fidel'in bu eyleme
katılan
arkadaşlarının çoğu
öldü (solda ve üstte).

*Moncada kışlasına
yapılan baskından
sağ kalanların
tutuklanması.*

*Yıllarca Batista
otoritesinin simgesi
olarak kalan
Moncada kışlası.*

kurtuluşçu askerlere değil, halka karşı da giriştiği zorbaca girişimlerle savaşın sonucunu belirledi. Küba hiçbir devletten, hatta A.B.D.'nden bile yardım görmemişti. Bu da "birleşme" taraftarlarını tek çıkar yolun, kurtuluş savaşı olduğuna inandırdı.

Kurtuluş savaşlarının sonucunu 1895'te Jose Martí başlattı. Eylemini belli bir kuram ve siyasal örgütle (Küba Devrimci Partisi)bütünleyen Martí, daha sonraları da Küba'nın ilk büyük devrimcisi sayıldı. Üç yıl iki tarafın da güçlerini büyük çapta tüketen bu kurtuluş savaşında ne İspanyollar, ne de kurtuluş mücadelesi veren Kübalılar kesin bir zafer kazandı; sava-

şın asıl galibi A.B.D.'ydi.

A.B.D. Tarih Sahnesinde

A.B.D.'nin Küba üzerindeki iktisadi egemenliği 1880'lerde belirmeye başladı.

Savaş yıllarında birçok şeker kamışı değirmenleri harap olmuştu. Bunlar yeniden yapılmadı. Dünya piyasalarında şeker fiyatlarının düşmesi üretimin makineleştirilmesini, merkezileştirilmesini gerektiriyordu. Onun için, değirmenlerin yerine fabrika kurulması kaçınılmaz duruma geldi. Toprak sahiplerinin çoğu bu değişikliği yapı-

madılar. Bir bölümü yalnızca tarımcı olarak kaldı, fabrikalara bağlandı; bir bölümü de her şeyini sattı. 1883'te ilk Amerikan kumpanyası, borçlu olan bir Kübalının büyük şeker kamışı işletmesini satın aldı. 1895'teyse A.B.D.'nin adada şeker ve maden işine yatırdığı sermaye, 50 milyon doları bulmuştu. Küba'nın, İspanya'nın da onayıyla A.B.D. ile yaptığı anlaşma şeker üretimini, dört yılda iki katına çıkardı. Ama Küba, şekerinin yüzde 90'ını, bütün dışsatımının yüzde 87'sini A.B.D.'ne yapıyordu. İktisadi bağımlılık kesin bir durum almıştı. Küba'nın A.B.D.'ne bağlı bir tek ürün ülkesi olması, işte bu tarihlerle rastlar

A.B.D. Küba kurtuluş savaşlarını dıştan seyretti. 1896'dan sonra da kurtuluş mücadelesine karşı cephe aldı. Amacı, gücü tükenmiş, bir sömürge imparatorluğu olarak son günlerini yaşamakta olan İspanya'dan Küba'yı satın almaktı. O zamanki başkan Mc Kinley, pek de resmi olmayan bir yoldan İspanya kraliçe naibine Küba için 300 milyon dolar önerdi. Öneri reddedildi. Bunun üzerine A.B.D. ağız değiştirerek 19 Nisan 1898'de Küba'ya bağımsızlık verilmesini istedi; İspanya bu isteğe tanınan süre içinde yanıt vermeyince 22 Nisan'da savaş ilan etti. Karayipler'deki iki filosunu kaybeden İspanya, Küba'yı A.B.D.'ne bıraktı. A.B.D. valisi, adayı 1 Ocak 1899'da devraldı. Artık Küba devrimcileri A.B.D. ile karşı karşıya bulunuyordu.

1902'ye kadar süren işgal, Küba'nın iktisadi sömürge niteliğini daha da belirginleştirdi.

Dört yıl süren işgalden sonra, Amerikan Tütün Şirketi, Küba'dan dış ülkelere satılan tütünün yüzde 90'ını denetliyordu. Şekere gelince, savaş yüzünden 1 milyon tondan 300 bin tona düşen ürün, 1902'de yeniden 800 bin tona yükseldi. Ama, birçok Kübalı topraklarını ve şeker işletmelerini satmak zorunda kalmıştı. 1903'te, Küba topraklarının, daha doğrusu işlenen toprakların yüzde 7-10'u A.B.D.'lilerin eline geçmiş durumdaydı. United Fruit Co., 70 bin hektar arazi sahibi olmuş, adanın kuzey doğusunda Mc Cann Sugar Refinery ve Gramerey Sugar Refinery adlı büyük arıtma tesisleri kurmuştu.

A.B.D., kendi taraftarlarını iktidara getirdikten sonra işgale son verdi. Birinci Dünya Savaşı'na kadar, A.B.D. yanlış iktidarlara karşı her hareket, adanın yeniden işgaline neden oldu.

Bu süre içinde, A.B.D. Küba ile olan iktisadi ilişkilerini daha da sıkılaştırdı. 17 Kasım 1914 tarihli bir yasayla, doların Küba'da peso gibi piyasada serbestçe geçerli olması kabul edildi. Böylelikle Küba parası peso Amerikan Doları'nın, istenildiği gibi düşürülebilen bir sömürge parası durumuna gelmiş oluyordu.

Diktatörlüklerden Devrim Ortamına

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra A.B.D.'nin iktisadi sömürgecilik

ğinin Küba'daki siyasal iktidar biçimi, diktatörlükler oldu. Machado'nun kanlı diktatörlüğüne 1933'te son verildi. Bunu Batista'nın diktatörlüğü izledi. İkinci Dünya Savaşı ve A.B.D.'nde Roosevelt'in başkanlık yaptığı dönemde, sahte bir liberalizmi benimseyen Batista, 1952'den sonra Küba'ya, A.B.D. yanlış son kanlı diktatörlük dönemini yaşattı.

Küba XIX. yy. sonlarından beri A.B.D.'ne bağımlı bir tek ürün ülkesi haline gelmişti. Elde ettiği şekeri A.B.D.'ne satıyor "cadillac" arabada tutun da, konserveye kadar, bütün işlenmiş tüketim maddelerini bu ülkeden alıyordu. Küba, dış ticaret dengesinin temelini A.B.D. ile olan ticareti üzerine oturtmak

zorundaydı. Bu durum elli yıl kadar sürdü. Ama 1950'lerde denge şiddetli bir sarsıntı dönemine girdi. Çünkü Kuzey Amerika pazan, kendi bölgesel üretimi olan şekerpancarından elde edilen şekeri yeğlemeye başladı. Bu yüzden, Küba'dan yapılan şeker alımı düşürüldü; Küba hükümeti de şeker üretimini azaltmak zorunda kaldı. Bu, ithal mallarının da aynı oranda düşmesi demektir. Oysa nüfus sürekli artış gösteriyor, tüketim maddelerine duyulan gereksinim de yıldan yıla artıyordu.

Ülkedeki siyasal bunalım sürekli yoğunlaşıyordu; giderek çoğalan huzursuzluğu artık, son yıllarda denenen sivil koalisyon hükümetleriyle gidermek olanağı da kalma-

Moncada kışlasına yapılan baskının XIV. yıldönümünde Küba'da yayımlanan bir afiş.

Küba halkı üstünde
en şiddetli baskı
yönetimini kuran ve
A.B.D.'nin desteğiyle
Küba diktatörü olan
Fulgencio Batista.

mişti. Bunun yerine yirmi yıldan beri adanın "güçlü adamı" sayılan ve dört yıl Havana'da A.B.D. elçiliği yapmış Arthur Gardner'ın "On-
dan iyi dostumuz yoktur" dediği Fulgencio Batista'yı başa geçirmenin zamanı çoktan gelmişti. Gerçekten de, 1950 yıllarının siyasal ortamı için biçilmiş kaftandı Fulgencio Batista; 1952'de gerçekleş-tirdiği hükümet darbesi ilk anda hiçbir engelle karşılaşmadı. Diktatörlüğünün amacı Kübalıları boyun eğmeye zorlamak, şeker buhranı-nın zararlı sonuçlarını kendi yurttaşlarına ödetmek ve Küba'yı, so-ğuk savaşta A.B.D.'nin uysal bir kölesi durumuna getirmektir.

Ama bütün Kübalılar boyun eğ-

FULGENCIO BATISTA

Fulgencio Batista y Zaldivar 1901'de tarım işçisi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Gençliğinde şeker kamışı çiftliklerinde çalıştı. Daha sonra devlet demiryollarında makini-
nist oldu; bir ticarethanede kâtiplik yapmak üzere bu işinden ayrıldı. Sonunda orduya girdi. Diktatör Gerardo Machado'ya karşı gerçekleştiren ayaklanma sırasında başçavuş rütbesindeydi; genelkurmayda stenograf olarak çalışıyordu.

Machado'nun düşmesinden sonraki kargaşalıklar dönemi, Batista'ya hızla yükselme zamanı sağladı. Machado'nun devrilmesinden sonra kurulan geçici hükümetin başkanı Dr. Grau San Martín de bir yarı darbe hareketi sonucu görevinden çekildi. Üst rütbeli subayların yerine assubayları getiren bu yarı darbe hareketinin başlıca örgütleyicisi Batista'ydı. Hareketten sonra dinamik başçavuşun rütbesi albaylığa yükseltildi. Batista arka planda kalmakla birlikte, Küba'nın "güçlü adamı" oldu. Kukla cumhurbaşkanları birbirinin yerini alırken Batista kısa sürede genelkurmay başkanlığına, sonra da başkomutanlığa yükseldi; astsubayların ayaklanmasıyla disiplini bozulan orduya yeniden çekli düzen verdi. Asker ve subaylara toplumsal ve iktisadi çıkarlar sağlamaya çalıştı. Bu sırada Meksika'da başkan Lazero Cardenas A.B.D. ve İngiltere'yi umursamadan Standard Oil ve Royal Dutch Shell şirketlerinin malı olan Meksika petrollerini ulusallaştırarak Latin Amerika halkının sevgisini kazandı. Değişen koşullara uymasını bilen Batista bunun üzerine ülkesindeki solcularla işbirliği yapmanın yollarını aradı. 1939'da özgür seçimlerle yeni Kurucu Meclis oluşturuldu. Meclis, halkçı bir anayasa kabul etti. Fulgencio Batista, 1940 seçimlerinde bütün solcu ve ilericilerin desteğiyle Küba cumhurbaşkanlığına getirildi.

Batista İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası ile Faşist İtalya'ya savaş ilan etmekten de geri kalmadı. Böylece yalnız Washington'un değil S.S.C.B'nin de desteğini kazandı. Sendikaların aşırı solcuların eline geçme-

sine göz yumdu; kabinesine komünist bakanlar aldı. 1944'te başkanlık dönemi bittğinde Batista, yine arka plana çekilerek kendi kuklası olan bir başkanı seçilmek amacındaydı. Ama evdeki hesap çarşıya uymadı. Küba ulusu muhalledin adayı Dr. Grau San Martín'i başkan seçti.

Batista, dört yıllık bir bekleme süresinden sonra 1948'de yeniden senatör oldu. İktidar, siyasi güçsüzlük içindeydi. Yolsuzluk iddiaları alıp yürümüştü. Batista artan hoşnutsuzluklardan yararlanarak, 1952'de gerçekleştirdiği hükümet darbesiyle iktidarı yeniden ele geçirdi.

Darbeden sonra 1940 anayasasını kaldırdı, meclisi dağıttı, kişi özgürlüklerini kısıtladı, yerel işçi örgütlerini kapattı, bazı gazeteleri yasakladı. Çeşitli kesimlerden gelen tepkiler karşısında sert önlemler aldı. Orduya ve polis örgütüne geniş yetkiler verdi. Küba'daki rejim artık, sırtını A.B.D.'ne dayamış bir polis rejimiydi.

Bu dönem, Küba Devrimi'nin, Fidel Castro önderliğinde başariye ulaşacağı 1959 yılına kadar sürdü. Batista'nın adı her türlü vurgunculuğa, beyaz zehir ve kadın ticaretine, kumarhane işletme işlerine karıştı. Batista'nın 6 yıl gibi kısa bir süre içinde birkaç yüz milyon dolarlık bir servet yaptığı söylenir. İçteki vurgunculuğa göz yumdu. Komisyon karşılığında birçok A.B.D. şirketine büyük ayrıcalıklar verdi.

Fulgencio Batista 1958 yılı sonlarında, gittikçe güçlenen devrimci eylem karşısında tutunamayacağını anladı. Devrimin kesin zafere rinden beş gün önce, yani 1958'i 1959'a bağlayan yılbaşı gecesi Dominik Cumhuriyeti'ne kaçtı. Küba'yı terk ettikten sonra Cuba Betrayed (İhanete Uğrayan Küba) ve The Growth and Decline of the Cuban Republic (Küba Cumhuriyeti'nin Yükselişi ve Düşüşü) adlı iki kitap yayımladı.

Bir süre Portekiz'in Madeira Adası'nda yaşadıkten sonra yerleştiği İspanya'da 1973'te öldü.

mediler. Tersine, Batista'nın koyu diktatörlüğüne, özgürlükleri ve canları pahasına karşı koyanların sayısı gittikçe arttı. Küba, devrim ortamına geldi.

Devrim Sürecinin İlk Halkası

Küba'da devrim sürecinin ilk halkasını 26 Temmuz 1953'te Oriente bölgesinin merkezi olan Santiago de Cuba'nın Moncada kışlasına yapılan saldırı oluşturdu.

Baskını ve asileri yöneten, Fidel Castro'ydu. Tasarlanan plana göre, önce kışlada saklı olan silahlar ele geçirilecek, hemen halka dağıtılıp savaşa başlanacaktı. Aynı günün erken saatlerinde sözde bir tavuk yetiştirme çiftliğinde toplanmış olan kadınlı erkekli 170 genç, Fidel Castro'nun söylevini dinlediler: "Arkadaşlar" diyordu Castro, "birkaç saate kadar ya yenecek, ya da yenileceksiniz. Ama ne olursa olsun, -aklinizden çıkarmayın bu dediğimi- mücadelemiz, sonunda, başarıya ulaşacaktır."

Moncada kışlasına yapılan baskın başarıya ulaşamadı ama, bu baskın devrimin ilk kıvılcımı oldu. 26 Temmuz sabahı, tutulacak yol kesin bir biçimde belli olmuştu: Silahlı mücadele.

Başarısız baskını yönetmiş olan Fidel Castro gizli olarak yargılandı. Ama suçlu kürsüsünde sanki kendi değil de diktatörlük rejimi, koksulluk, cehalet ve yozlaşmış düzen oturuyordu. Castro kendisine yüklenen suçları ve savcılarını hiçe sayarak "Tarih Beni Haklı Bulacaktır" adlı ünlü savunmasını okudu. Bu, aslında, bir savunmadan çok, bir itham ve bir devrim programıydı. Fidel Castro on altı yıl hapse mahkûm edildi. Ama yirmi bir ay sonra diktâ yönetimindeki görece gevşeme dönemi, onu özgürlüğüne kavuşturacaktı.

Meksika'da Hazırlanan Devrim

Cezaevinden çıkan Fidel Castro, Meksika'ya gitti. Orada bir sürgün hayatı yaşamakta ve Küba'ya yapacağı çıkarmanın hazırlıklarını uğraşmaktaydı. Castro ile birlikte Camilo Cienfuegos, kardeşi Raúl Castro ve arkadaşlarının, "Che" ("Che") Arjantin'de çok kullanılan bir ünlemdir ve "Hey dinle!" anlamına gelir) diye çağırıldığı, Arjantinli

Fidel Castro'nun Moncada kışlası eylemine katılan arkadaşları Melba Hernandez ve Haydée Santamaría.

Ernesto Guevara vardı. Daha sonra Oriente bölgesinin direniş önderi Franco Pais, harekâtın özellikle Küba'ya yapılacak çıkarmayı kapsayan evrelerini planlayıp, kotarmak için gelip aralarına katılmıştı.

23 Ekim 1956 günü, *Granma* adlı yat, Küba çıkarmasını yapacak insanlarla Meksika'dan yola çıkıyordu. Yat, taşıma gücünü kat kat aşan 82 insanla, silah, mühimmat ve erzakla doluydu. Deniz ortasında bir ceviz kabuğu gibi duran *Granma*'yı gören herhangi bir kimse, içindekilerin Amerika kıtasının ilk sosyalist devrimini başlatıp, zafere ulaştıracaklarına dünyada inanmazdı.

Granma, binbir tehlike atlattıktan sonra, 2 Aralık günü zorlukla Küba kıyılarına yanaştı. İçindekiler, bitkin durumda karaya vardıklarında beklemedikleri bir saldırıya uğradılar.

Çatışmanın sonunda 82 kişiden ancak 10'u savaşı sürdürecekti durumdaydı. Ayrıca adada, çıkarmayı izleyeceğini umdukları genel ayaklanma olmadı. Yalnız Santiago'da Franco Pais'in emrindeki militan-

Fidel Castro, Isla de Pinos (Çamlar Adası) cezaevinde.

Halkın düzenlediği gösteriler ve grevlerle, Moncada eylemine katılanlar özgürlüklerine kavuştular. Resimde, Fidel Castro ve arkadaşlarının cezaevinden çıkışları görülüyor.

ların bazı semtleri işgal etmesiyle bir ayaklanma çıktı. Ama Franco Pais ve arkadaşları umdukları desteği bulamayınca çekilmek zorunda kaldılar. Çıkarımcılar Sierra Maestra Dağları'na sığındılar. Castro gördüğü ilk köylüye "Sierra Maestra'da mıyız?" diye sordu, "Evet mi? Öyleyse devrimi kazandık!"

Fidel Castro, Sierra Maestra'daki kahve toplayıcısı köylülerin önderi Crescencio Perez'in kendisiyle birlik olduğunu gördü. Bir süre önce köylüler, kahve üreticileri tarafından toplu halde işlerinden çıkarılmışlardı. Böylece "tiempo muerto"nun ("ölü zaman") onlara, yüzyıllardır çektiirdiği acılara bir yenisil eklenmiş oluyordu. Bütün bun-

lar yetmiyormuş gibi, bulundukları bölgeden uzaklaşmalarını buyuran bir talimat almışlardı. Toprak davası yüzünden silahlı mücadeleyi seçen ve buna hazır olan Crescencio Perez'in Castro'nun askeri yardımına gereksinmesi vardı. Castro ona yardım elini seve seve uzatacak ve bu birleşmeden gerilla savaşı doğacaktı.

Bu savaşın önde gelen amacı toprak reformuydu. Gerilla, aynı zamanda, ülkenin öteki kesimleriyle diyalogun kurulmasını sağladı; hareket birkaç ay içinde bütün ülkeyi kapladı.

Havana'da durum birdenbire ciddileşmişti. Üniversite öğrencilerinden kurulu *II Directorio Revolucionario* adlı örgütün, başkanlık sarayına yönelttiği suikast eylemi başarısızlıkla sonuçlandı. Örgüt üyelerinden birçoğu, bu arada Üniversite Öğrenci Federasyonu başkanı José Antonio Echeverría öldü. Aynı gün dikta hükümetinin düzenlediği misilleme sırasında Partido Ortodosso'nun liberal başkanı Pelayo Cuervo öldürüldü. Santiago kenti olayların eylem merkezi haline geldi. Yargıç Manuel Urrutia, mahkeme jürisindeki küçük bir azınlığın oyunu benimseyerek, dikta rejimine başkaldırma hakkına sahip oldukları gerekçesiyle, tutukluları beraat ettirdi (bu davranışı onu, devrimin başarılmasından sonra cumhurbaşkanlığı makamına getirecektir). Bu umulmadık kararın yarattığı tepkiler yeni durul-

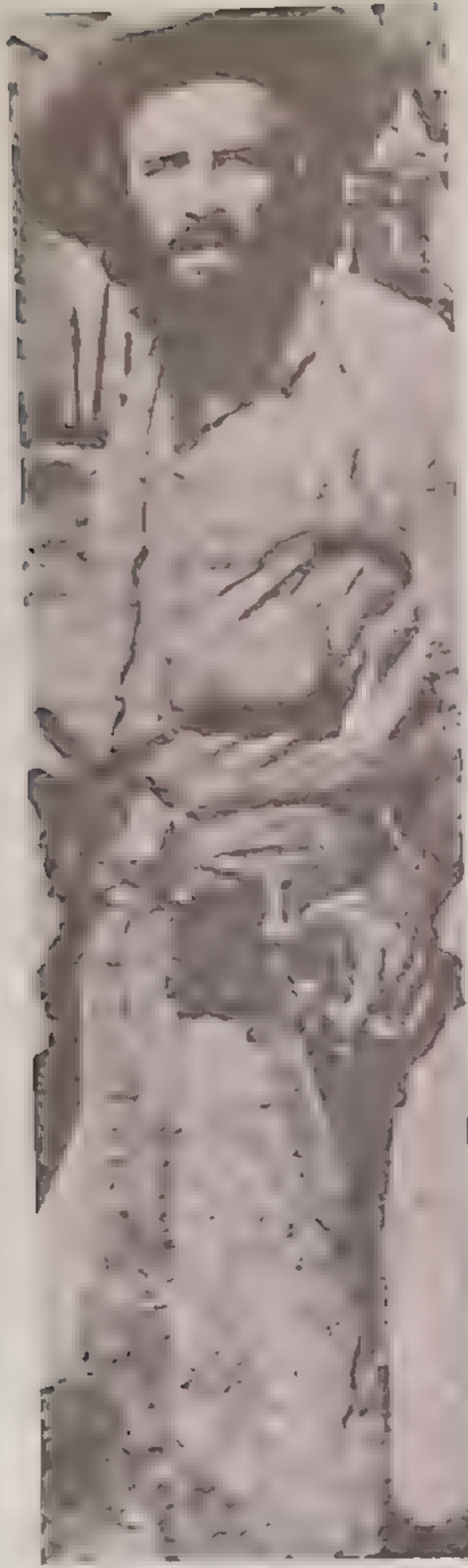

muşken bu kez de Sierra bölgesi sesini duyurdu. Saatler süren çarpışmalar sonunda Livero garnizonu bozguna uğradı. Bu, Batista ordusuna karşı kazanılan ilk kesin zaferdi. Dağlar arasına sıkışmış garnizonlarını tek tek koruyabilme olanaksızlığı karşısında ordu, gerilla hareketinin denetimine geçen geniş bir alanı boşaltma kararı aldı. Bu karar, militanlara bu bölge-

de, köylülerin yararına toplumsal eylemlere geçme fırsatını verdi. Dikta yönetiminden yana toprak sahiplerinin ürünlerine el kondu; köylüler her alanda eğitilip yardım gördüler. Midelerine belki yaşamalarında ilk kez et girdi; ilk kez bir doktor yüzü gördüler; okuma-yazma öğrendiler. Gönüllü köylü kadınlardan bir tabur kuruldu. Ama bu tabur gerillacıların bile eleştiri-

cezaevinden çıktıktan sonra Meksika'ya sığınan Fidel Castro, Küba'ya bir çıkarma yapmak için adamlarını topladı. Resimde, Fidel Castro, Granma çıkarmasını planladığı günlerde arkadaşlarıyla görülüyor (üstte).

25 Kasım 1956'da seksen kadar adamla, Meksika'dan ayrılan ve 2 Aralık'ta Küba'ya ulaşan Granma yatı (solda).

Fidel Castro ile Küba çıkarmasına katılan ve 1959'da bir uçak kazasında ölen Camillo Cienfuegos.

Altı yıl boyunca Sierra Maestra'da gerilla savaşı veren Fidel Castro sonunda bir savaş önderi haline geldi.

sine uğradı: Onlara göre kadınların yapabileceği tek iş hemşirelik ya da ahçılıktı. Savaş kadın işi değildi. Ama Fidel Castro diretti; sonunda, kadınların varlığı devrimci savaş sırasında "moral" verici bir öge oldu.

Tedirgin Batista

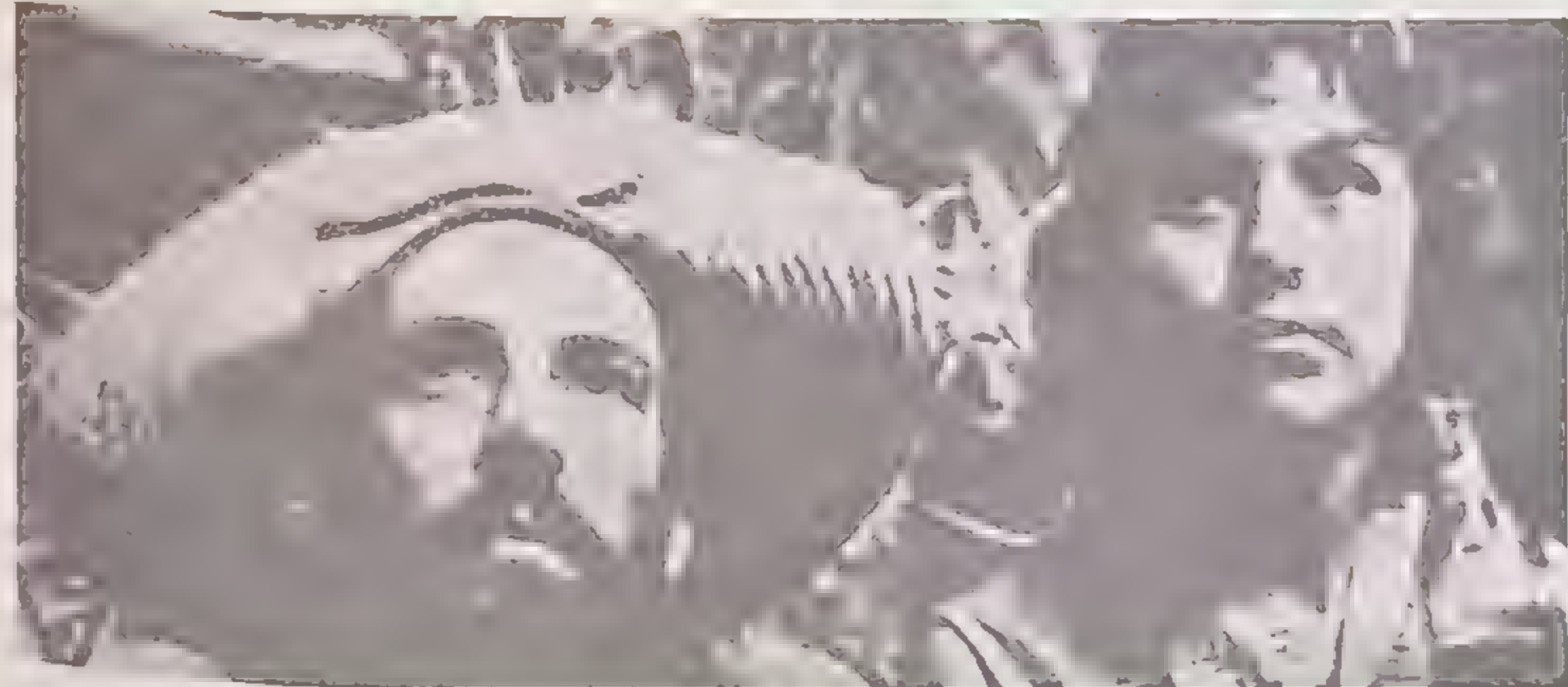
Fulgencio Batista tedirgindi. Gidışı hiç beğenmiyordu. Gerillacıları halktan koparmak amacıyla, köylülerin belli bir bölgeye taşınmalarını ('reconcentracion campesina') emretti; gerçek bir sürgündü bu; Sierra Maestra'nın çevresinde yaşayan binlerce insan, yangın

bombaları da kullanılarak, evlerinden, tarlalarından sürülüp, tel örgülerle çevrili kamplara konuyorlardı. Kentlerde, özellikle gerillacıların, yerinden, yurdundan edilmiş köylülerle ilişki kurma olanağı buldukları Santiago'da son derece büyük bir tepki doğdu ve sonunda, dikta yönetimi geriye dönüş yaparak kararından caymak zorunda kaldı. Bu kararla baskı yönetimi ve onun destekçisi büyük toprak sahipleri, köylüleri, sanki kendi elleriyle devrime armağan etmişlerdi.

Gerilla savaşı, bütün ülke tarafından benimsenmekteydi. Özellikle bölgesinin gerilla önderi Franco Pais'in polis kurşunlarıyla can verdiği 30 Temmuz 1957 gününden

sonra gelişen olaylar bunu kanıtlar. Pais öldüğünde ancak 23 yaşındaydı. Santiago'nun en sevilen gençlerinden biriydi: Ardından bütün kent gözyaşı döktü. Büyük bir kalabalığın izlediği cenaze töreni sırasında işçiler fabrikaları terk etti, dükkân sahipleri kepenkleri indirdi. Baskı yönetiminin engelleyemediği genel grev bütün adaya yayıldı ve 5 gün sürdü. Hükümet, sendelemekteydi.

Santiago'da Franco Pais'in öcünü almak için ayrıca, örgütlü misillemelere girişmeye gerek yoktu artık. Bu cinayet, hak ettiği karşılığı bütün halkın dikta yönetimine yönelttiği "Yeter artık!" haykırışında bulmaktaydı. Ama bu yurtseverce

İlk çatışmalarda çok kayıp verilen gerilla hareketi sırasında kendini gösteren usta gerillacılardan Camillo Cienfuegos.

Çarpışmalarda, aralarında kadınların da bulunduğu başka adlar da sıvrıldı. Bunlardan Cella Sanchez, Fidel Castro ve Camillo Cienfuegos'la görülüyor.

Tutuklular ve başlarında nöbet tutan bir savaşçı.

coşkuyu Batista'ya karşı olan öteki kuruluşlarla da sıkı bir işbirliğine girerek örgütlemek gerekiyordu. Böyle bir cephe kurmadan gerçekleştirilen 9 Nisan 1958 genel grevinin uğradığı başarısızlık, bu gerçeği su yüzüne çıkarmıştı.

Adını, Fidel Castro'nun Moncada kışlasına yaptığı baskının anısından alan *Movimiento 26 de Julio* (26 Temmuz Harekâtı) örgütü sol liberal kesimle cephe birliğine girdi. Batista'nın aldığı önlemlere kızan büyük burjuvalar, liberaller gibi, Fidel Castro'nun saflarına kayıyor, ya da hiç değilse tarafsızlaşıyordu. Batista, toplumsal sınıf desteklerini birer birer yitirmekteydi.

Hareket Yaygınlaşıyor

Ordu içinde de huzursuzluk baş göstermişti. Bu huzursuzluk deniz erleri arasında patlak veren bir ayaklanmayla ortaya çıktı! Bir süre sonra Sierra'da, orduyu bozgundan bozguna uğratarak, kur-

*Zaferden sonra
"Barbudos"lar geçit
töreninde.*

nazca akınlarla yaylaları ele geçiren Camilo Cienfuegos'un yürekli bütün kamuoyunun ilgisini çekiyor; Oriente bölgesine ait dağlık Sierra Cristal'de Raul Castro'nun yönetiminde ikinci bir cephe açılıyordu. Batista yönetimi bütün uçaklarını bu cephede toplayıp müthiş hava akınları düzenlediyse de 1930'larda komünistlerle birlikte toprak reformu için mücadele et-

miş olan bu bölgede, köylülenn iradesi bombalardan daha güçlü çıktı. Hava akınlarına karşı kendini savunmayı öğrenen bölge halkı Raul Castro'nun yönetimi altında yavaş yavaş savaşa hazırlanıyordu. Sonunda diktä hükümeti Sierra Maestra'ya karşı genel bir saldırıya geçmeye karar verdi. 300 gerillacının üstüne yollanan 10 bin asker onları 7 km çapındaki bir

alana kısırmayı başardı. 1958 Haziranı'nda başlayıp Temmuz sonuna kadar süren kesin bir savaştı bu. Belki de bir ölüm kalım savaşı.

Bu savaştan Batista orduları yenik çıktı. Komutanlarının beceriksizliği, taburların yaylardan uzaklaşmasıyla baş gösteren yiyecek sıkıntısı, köylülerin belirgin kin ve öfkesi, isyancıların yüksek morali,

Domuzlar
Körfezi'nde
yakalanan tutsaklar.

DOMUZLAR KÖRFEZİ ÇIKARMASI / I

International Rescue Committee'nin (Uluslararası Kurtarma Örgütü) tahminine göre, Küba Devrimi'nden sonraki iki yıl içinde A.B.D.'ne Batista başta olmak üzere, eski siyasetçilerden, devlet memurlarından, güvenlik kuvvetleri elemanlarından, toprak ağalarından, sanayicilerden, burjuvazi ve orta sınıfa mensup kişilerden oluşan kırk binden fazla Kübalı sığınmıştı. Bunların otuz bini Miami'de yaşıyordu. C.I.A. işte bu mültecileri kullanarak Küba'daki sosyalist devrime karşı bir komplo hareketini örgütlemek istedi.

Daha 1959 yılı sonunda Washington'daki National Security Council (Ulusal Güvenlik Kurulu), C.I.A. genel müdürü Allen Dulles'i Küba Devrimi'ne karşı girişilecek yıkıcı eylemin planlanmasıyla resmen görevlendirdi. Bu amaçla Kübalı mülteciler askerî eğitime tabi tutuldu. Küba'nın güneydoğu kıyılarında, Guantanamo yaresindeki filo üssü de bu çalışmalar için görevli kılındı. C.I.A. yöneticisi Allen Dulles'in Fidel Castro ve devrim yönetimini devirmek amacıyla bir "paralı askerler" birliği kurma tasarısını, A.B.D. başkanı Eisenhower, 17 Mart 1960'ta resmen onayladı.

Diktatör Ydígoras'ın yönetimindeki Guatemala'yla yapılan ve 1960 Mayıs'ında tamamlanan görüşmeler sonunda, bu ülke Amerikan gizli servisi C.I.A.'ye Guatemala'nın Retalhuleu bölgesinde geniş bir arazi ayırdı. Bu araziye, bir eğitim kampı ve çıkartma ordusu için bir hava alanı inşa edildi. A.B.D. Hava Kuvvetleri burayı silah, cephane ve malzeme depo-

su durumuna getirdi.

1960 sonlarında C.I.A., Küba'ya karşı hazırlıklarını iyice geliştirmiş, Guatemala'da Retalhuleu'nun dışında ayrıca altı üs ve bir hava alanı, Nikaragua'da bir üs ve bir hava alanı, Florida ve Louisiana'da birer eğitim kampı kurmuştu. Panama kanal bölgesindeki Amerikan For Gulick ve Porto Riko önündeki Vieques üsleri, sabotaj uzmanlarının ve balıkadamların eğitimi için kullanılmaktaydı.

Başkanlıktan ayrılmasından az önce, 4 Ocak 1961'de Eisenhower, Küba'yla olan diplomatik ilişkileri kesti.

1961 yılı başlarında Kübalı mültecilerden bir bölümü Fidel Castro'ya olduğu kadar, Batista'ya da karşıydı. Oysa bir yandan Küba'daki toprak devrimiyle uçsuz bucaksız arazilerinden yoksun kalan ve bu komponun hazırlanmasında ön planda etkinlikleri bulunan büyük Amerikan şeker şirketlerinin, öte yandan da C.I.A.'nin amacı, Küba'da Batista'cı rejimi yeniden işbaşına getirmekti. C.I.A. hemen harekete geçerek, Batista'ya karşı gönüllüler grubunu temizledi. Bunlar tutuklanarak aylarca cezaevlerinde kaldılar. Çıkarmadan bir hafta önce de C.I.A.'nin güvenilir bulmadığı yüz Kübalı, Florida'da ıssız bir çiftliğe kapatıldı.

Kennedy'nin göreve başlaması, çıkarma planının uygulamaya geçilmesini geciktirdi. Sonunda 4 Nisan 1961'de gizli servis yeni yönetimin bu konuda karar vermesini sağlayabildi. Ulusal Güvenlik Kurulu, Kennedy'nin başkan-

(Arkası sayfa 626'da)

Camilo Cienfuegos.

bölgenin coğrafi durumu, yağmur mevsimi oluşu, bir de Fidel Castro'nun askeri yeteneği bu sonucu hazırlayan etmenlerdi. Ama yenilginin asıl nedeni, Batista'nın 10 bin askerinin karşılarındaki 300 gerillacıya karşı gerektiği gibi savaşmaya niyetli olmamalarıydı. Nitekim birkaç yıl sonra o devrin yönetiminin iki etkin adamı Jorge Garcia Montez ve Antonio Alonso Avila şöyle konuşacaklardı: "Ordunun yenilgisine neden olan etmenlerin yorgunluk, gerillacıların tuzakları

ve özellikle ruh çöküntüsü olduğu yadsınamaz. Askerleri hep pasif savunma durumlarına, çekilmeye, ilenye değil, geriye itecek dereceye ulaşan bir ruh çöküntüsüydu bul!"

Devrimci hareket bütün ülkeyi sarmıştı. Baskı ve cinayetlerden bıkmış usanan, nefretle dolu kent ve yayla halkı dağlara göçmeye başlamıştı. Bu *reconcentracion campesina* olayından sonra, halkın ikinci toplu göçüydu. Batista hükümetinin gücü git gide tükenmekteydi.

Sierra Maestra'ya karşı giriştiği son saldırı büyük bir yenilgiyle sonuçlandı. Halk artık bütünüyle devrimin yanındaydı. Sierra Maestra-Santiago çizgisi üstünde gelişen devrim, Che ve Camilo Cienfuegos'un yönettiği isyancı ordularla adanın kuzeyine ve Havana'ya doğru ilerliyordu. Başkaldıran ordu disiplinli ve ustaca bir ilerleyişle hemen hiçbir direnmeyle karşılaşmaksızın adanın ortasındaki Las Villas bölgesine varmıştı. İç savaş başlıyordu.

Küba olaylarını ve askeri eylemini bütün dünyaya duyurma amacını güden Fidel Castro, 1957'de New York Times gazetesi muhabirlerinden Herbert Matthews ile bir röportaj sırasında.

DOMUZLAR KÖRFEZİ ÇIKARMASI / II

liğinde toplandı. Toplantıda C.I.A. şefi Allen Dulles, Dışişleri Bakanı Dean Rusk, Savunma Bakanı Robert Mc Namara, öteki bazı bakanlar, müsteşarlar, danışmanlar bulunmaktaydı. Küba'ya çıkarma yapılması kararına, yalnızca Senato dış ilişkiler başkanı William Fulbright aleyhine oy verdi.

Başkan Kennedy, 12 Nisan 1961'de yaptığı basın toplantısında, "A.B.D. ordu birliklerinin Küba'ya çıkarma yapmayacağını, A.B.D. hükümetinin Küba'ya karşı bir saldırının A.B.D.'nde düzenlenmesine izin vermeyeceğini, Amerikan makamlarının Küba'da Batista tarzı bir rejim kuracak herkesle mücadele edeceğini, Küba'nın geleceğine ilişkin anlaşmaların A.B.D. ile Küba arasında değil de, Kübalıların kendi aralarında çözülmesi gerektiğini" söylemekteydi. Oysa aynı sıralarda çıkarma filosu, Amerikan muhriplerinin ve uçak gemilerinin gözetiminde Küba'ya doğru yol alıyordu.

Üç gün sonra, 15 Nisan'da, sabah saat altıya doğru, Küba göklerinde Küba Hava Kuvvetleri'nin renklerine boyanmış C.I.A. uçakları görüldü. Saldırının başlamasından birkaç saat sonra Küba Dışişleri Bakanı Raul Castro, New York'ta Birleşmiş Milletler'de, "Bu emperyalist saldırının sorumlusu A.B.D. hükümetidir... Hiç kuşkusuz, büyük çapta bir saldırının provası söz konusudur. Bu saldırı A.B.D'nin ve yardımcılarını Orta Amerika diktatörlerinin örgütlemesi, donatım ve mali yardımıyla olmuştur" diyordu.

17 Nisan günü sabahı karşı, ilk kurbağa adamlar, çıkarma araçları için ışıklı işaret koymak üzere Domuzlar Körfezi kıyısına çıkarken, Fidel Castro, bütün Küba'yı harekete geçirmişti; ordu, hava kuvvetleri ve milisler alarm halindeydi.

Domuzlar Körfezi çıkarma harekâtının başlamasından kırk saat sonra Washington'da, Beyaz Saray'da binden fazla davetli toplanmıştı. Başkan, parlamento üyeleri ve eşleri için bir davet veriyordu. Oysa, aynı anda Domuzlar Körfezi, batırılmış çıkarma araçları ve yanık tanklarla dolmuştu. Paralı askerler Zapata Yarımadası bataklıklarında devrimci ordunun ve milislerin yoğun ateşi altında erimişlerdi. Gece yarısına doğru C.I.A. ajanları ve komutanlar, doğrudan doğruya askeri saldırıya geçtilerini, A.B.D. Deniz Kuvvetleri'ne bağlı avcı uçaklarının müdahalede bulunmasını istediler; başkan Kennedy bu isteği reddetti.

Ertesi günün sabahı Fidel Castro şu açıklamayı yaptı: "Saldırganlar mahvedilmiştir. Devrim bu çarpışmadan zaferle çıkmıştır. Devrim 72 saat içinde, aylardan beri A.B.D. emperyalist hükümeti tarafından hazırlanmış bir orduyu yenmiştir."

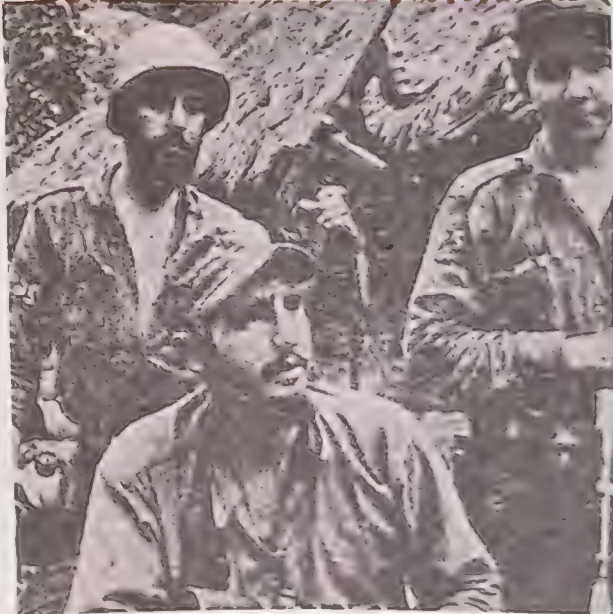
Aradan bir hafta geçtikten sonra, 26 Nisan'da, Beyaz Saray'ın basın sözcüsü Pierre Salinger gazetecilere, yenilgiyle biten Domuzlar Körfezi çıkarmasının bütün sorumluluğunu başkan Kennedy'nin üzerine aldığını açıklıyordu.

Fidel Castro.

Bu arada Fulgencio Batista, cumhurbaşkanlığı seçiminin yapılmasını önererek son kozunu oynamak istedi. Kendisi seçimlere aday olarak katılmayacak, yalnızca "halefını seçme" hakkını kullanacaktı. Ama bu oyun boşuna çıktı; Fulgencio'nun halefi, cumhurbaşkanlığı görevini yüklenemedi, çünkü halk cumhurbaşkanı seçimini boykot etmişti.

Savaş, Batista ordusunun cephaneye dolu arabalarına karşın, Fidel Castro'ya yenildiği Oriente'nin Guisa kasabasıyla, Che'nin zırhlı bir treni yolundan çevirip büyük bir zafer kazandığı Las Villas bölgesinin Santa Clara kentinde sürüyordu. Zaman zaman kızışan bu iki savaşın ikisi de, devrimcilerin davasına bütün coşkunluğuyla katılmış halkın, kın dolu davranışlarıyla karşılaşan hükümet birliklerinin teslim olmaları ya da kaçmalarıyla sonuçlandı. 1 Ocak 1959 günü Sierra Maestra'da bulunan Fidel "Bütün iktidar ve yetki isyancı ordunun hakkıdır" parolasıyla Küba halkını, altı gün boyunca adada hayati felce uğratacak olan bir genel

Fidel Castro, dağda bir sığınakta.

S.S.C.B. başkanı
Nikita Kruşçev,
Moskova'da Fidel
Castro ile.

FIDEL CASTRO / I

Fidel Castro Ruz, 1927'de Oriente'de doğdu. Büyük arazi sahibi, zengin bir göçmen ailesinin çocuğuydu. Bir Cizvit kilisesinde okudu. Daha sonra Havana Üniversitesi'nde hukuk öğrenimi yaptı.

Üniversite sıralarındayken o zamanın Küba cumhurbaşkanı Carlos Prío Socarras'ın yönetimini eleştiriyor, ateşli konuşmalarıyla çevresini etkiliyordu. Fakülteyi bitirince avukatlığa başladı. Daha sonra ilimci sol, reformcu bir parti olan Partido Ortodosso'ya katıldı. Henüz Marx'çı düşünceyi benimsememişti. 1952 seçimlerinde bu partiden adaylığı kesinleşti. Ama, daha seçim yapılmadan, 10 Mart 1952'de, Fulgencio Batista'nın hükümet darbesi gerçekleşti. Batista'nın diktatörlüğü altında çok ağır bir baskı dönemi başladı. Yürekli bir hareketin Batista'ya karşı ulusal bir ayaklanmaya yol açacağına inanan Castro, kadımlı erkekli 170 arkadaşıyla 26 Temmuz 1953 günü Santiago'da (Santiago de Cuba da denir) Moncada askeri kışalarına bir baskın düzenledi. Baskın başarısızlıkla sonuçlandı. Castro ve arkadaşları tutuklanarak Çamlar Adası (Is-la de Pinos) cezaevine kapatıldılar. 16 Ekim 1953 günü Santiago de Cuba Yüksek Mahkemesi'nde yaptığı savunmasında ('Tarih Beni Haklı Bulacaktır' adlı ünlü savunması) devrim

öncesi özgürlükçü ideolojisini dile getirdi. Yapılan yargılama sonunda Fidel Castro on altı yıl hapse mahkûm edildi. Burada kardeşi Raul Castro ve harekâttan sağ kalan öteki arkadaşlarıyla buluştu. Fidel Castro ve arkadaşları, Batista baskı rejiminin görece yumuşama döneminde 2 Mayıs 1955 tarihinde çıkarılan afan yararlandılar. Bu af, Batista'nın siyasal yaşamının belki de, en büyük hatası oldu.

Fidel Castro, cezaevinde, zamanını Jose Martí, Marx ve Lenin okuyarak geçirdi. Onda, Marx'çı düşüncenin ilk özü burada oluştu. Ama o, Marx'çı düşüncenin Küba gerçeğiyle yoğrulmadıkça, halkın en yoksul tabakalarında bile tepkiyle karşılanacağı görüşündeydi. Küba'da Marx'çı düşünce ve uygulamanın ancak ilerici ulusçuluğun odaklarından geçerek tabanına oturacağına inanıyordu. Birkaç yıl sonra bu dönemi için şunları söyledi: "O sıralarda olduğumdan daha az radikal göründüğüm doğru olabilir. Ama kendimi olduğumdan daha az radikal sanmış olmam da olasıdır"

1955 yılı Temmuz'unda, kardeşi Raul Castro'nun ardından siyasal sürgün olarak Meksika'ya gitti. Fidel Castro ve arkadaşları Küba'da gerçekleştirecekleri devrimci eylemi Meksika'da planladılar.

(Arkası sayfa 630'da)

Zorlu
çarpışmalardan
sonra üniversitenin
de polisin eline
geçmesi.

Che Guevara, Fidel
Castro ile.

Fidel Castro, zaferden sonra işgal bölgelerini dolaşırken.

FIDEL CASTRO / II

Fidel Castro ve arkadaşları 1956 sonlarında Granma yatıyla Küba'ya çıktılar. İki yılı aşan gerilla savaşlarından sonra hareket, başarıya ulaştı; Batista rejimi yıkıldı.

5 Ocak 1959 günü Manuel Urrutia Lleo, geçici olarak cumhurbaşkanlığı getirilmiş, İsyançı ordunun temsilcisi olarak da Fidel Castro'ya yeni hükümette yer verilmişti. Toprak reformu yapıldı. Devlet mekanizmasının kilit noktalarına devrimci unsurlar getirildi.

Bir süre sonra yeni hükümetin başları arasında anlaşmazlık çıktı. Anlaşmazlık, cumhurbaşkanlığına Osvaldo Dorticos'un, başbakanlığa ise Fidel Castro'nun getirilmesiyle son buldu. Fidel Castro, hükümetini en solcu unsurlardan oluşturdu. Devrimin Marx'çı yönü ağırlık kazanmaya başlamıştı. İktisadi ve diplomatik alanda Küba-S.S.C.B. yakınlaşmasını A.B.D. tepkiyle karşıladı. A.B.D., Küba'nın iktisadi yaşamında etkinliği bulunan büyük şirketleri kullanarak baskı siyasetini başlattı. Fidel Castro yönetiminin tepkisi, bu şirketleri ulusallaştırma hareketlerine girişmek oldu;

Sovyetler'le yakınlaşma ilyice arttı.

Fidel Castro, Domuzlar Körfezi tehlikesini de atlattıktan sonra, Aralık 1961'de Havana'da yeni siyasal programını halka açıkladı. "Havana Bildirisi" adını taşıyan bu program, Küba Devrimi'ni bütünüyle sosyalist temeller üzerine oturtuyor, emperyalizm ve A.B.D.'ni ağır bir dille suçluyordu. 1962'de Küba'ya yerleştirilen Sovyet füzelerinin, Kennedy'nin karşı çıkması üzerine Kruşçev tarafından ülkeden söktürülmesi Castro'nun, S.S.C.B. ile arasının açılmasına yol açtı. Ama, Havana Konferansı'ndan sonra ilişkiler yeniden düzelmeye başladı.

Castro, 1971'de Allende hükümetini desteklemek amacıyla Şili'ye, 1972'de Bulgaristan, Cezayir, Çekoslovakya, Romanya ve S.S.C.B'ne gitti; Aralık 1976'daysa Devlet Konseyi Başkanlığı'na seçildi. Halkının ilgisini yitirmeyen Fidel Castro, 1980'de hükümetinde büyük değişiklik yaptı ve yetkilerini artırdı; Şubat 1986'da Küba Komünist Partisi'nin Başkanlığı'na yeniden seçildi.

13 Mart 1957
çatışmalarında,
ölüsü yerde yatan
Jose Antonio
Echeverria (solda).

Batista tarafından
öldürülen Franco
Pais (sağda).

greve çağırdı. Ertesi sabahın erken saatlerinden başlayarak Batista rejimi çökmüş durumdaydı. Fidel, genel grevden yararlanarak, tek bir engelle karşılaşmadan, devrimci taburlarıyla Havana'ya girip kentli işgal etti.

Devrimci Güçler İşbaşında

Devrimci güçlerin, hükümeti ele geçirdikten sonra, beklediklerinden çok daha çetin bir gerçekler dünyasıyla hesaplaşmak zorunda kalmaları genel bir kuraldır. Öyleyse Kuba Devrimi, işbaşına geldikten sonra, tarihte eşine rastlanmamış olan bir gelişme çizgisi gösterdi.

20 yıl önce Fidel'le birlikte Moncada kışlası baskınına katılan gençler, önderlerinin mahkeme önünde okuduğu "Tarih Beni Haklı Bulacaktır" adlı savunmasında devrimin bütün programının bulunduğu inanmışlardı. Oysa bu program yalnızca, toprak reformunu gerçekleştirmeyi; Amerikan şirketlerinin tekelinde olan elektrik, telefon gibi kamu hizmetlerini devletleştirmeyi amaçlayan, ilerici bir ulusçuluk ideolojisini yansıtıyordu. Ne var ki, 1956-1958 kasırgası Fidel Castro'nun bu programını bile altüst etmişti. O yıllara ait belgelerde, özellikle Fidel Castro'nun A.B.D. basınına verdiği demeçlerde, devletleştirme konusu ya hiç değinilmeden geçiştirilir ya da üstünde fazla durulmaz. Toprak reformu unutulmamıştır, ama daha ılımlı hale getirilmiştir.

Bütün çaba, dikta yönetiminin düşmesinden sonra yapılacak seçimleri kazanabilmeye yönelmiştir.

Programdaki bu değişikliğin nedeni hiç kuşkusuz, şeker ticareti yapan büyük burjuvaziye de dahil,

Fulgencio Batista'ya karşı mücadele veren bütün güçleri tek merkezde toplama gereksinimiydi.

Devrimci güçler başa geçince devrimci programı yeniden ele alma zamanı gelip çatı. Gerçekleşen devrim konusunda büyük burjuvazinin ve hatta A.B.D'nin, kendilerine göre fikirleri vardı; ama başkaldıranlar ordusunu oluşturan yoksul köylülerin, rençper ve işçilerin, orta sınıfın temsilcisi olan radikal eğilimli gençlerin de, kendilerine göre bazı fikirleri vardı. Bu durumun birtakım sonuçlar doğuracağı kuşkusuzdu.

İlerici ulusçuluğun amaç edindi-

ği ve Fidel'in "Tarih Beni Haklı Bulacaktır" adlı bildirisinde anlatımını bulan, bütün reformlar inanılmaz bir çabuklukla gerçekleştirildi. Bunu 1960-1961 yıllarında atılan "Büyük Adım" izledi: Büyük üretim araçları üzerinde özel mülkiyet kaldırıldı. Şeker kamışı ağalarının, sanayici büyük burjuvazinin ve Amerikan şirketlerinin adadaki servetlerine el kondu.

Buna karşılık A.B.D., C.I.A'nın düzenlediği bir komployla, Kübalı mültecilerden oluşturduğu "gönüllüler ordusu"nu kullanarak adayı işgal etmeye yeltendi. Ama 1961 yılı Nisan ayı ortalarında girişilen

Batista'nın baskı
yönetimine karşı
gösteride bulunan
Kübalı kadınlar.

JANUARY 26, 1959

ATLANTIC EDITION

Democracy or Dictatorship?

CUBA

26 JUL 1959

NEWSMAGAZINE

Devrim gerçekleşmiştir:
Time dergisi 26 Ocak 1959 tarihli sayısının kapağını Fidel Castro'nun resmine ayırır ve 'Demokrasi mi, yoksa Diktatör mü?' sorusunu sorar.

Domuzlar Körfezi karşı-devrimci çikarması bir fiyaskoyla ve Fidel Castro'nun kesin zaferiyle sonuçlandı. Bu, Küba ile S.S.C.B. arasında büyük bir yakınlaşmaya neden oldu. S.S.C.B'nin adaya nükleer silahlar yerleştirip bir süre sonra da çekmesi üzerine Küba'da bir siyasal bunalım baş gösterdi. Bunu iktisadi açmazlar izledi. Üstelik A.B.D. Guantanamo yöresinde bu-

lunan A.B.D. deniz üssü aracılığıyla sabotajlar, sözde kazalar düzenlemekten geri durmuyordu. Savaşın kopmuş kopacak duruma geldiği böyle bir ortamda seçimleri düşünmek olanaksızdı. Ayrıca eski yönetim, miras olarak, son derece yozlaşmış bir seçim sistemi bırakmıştı. Üstelik Batista diktatörlüğüne karşı çıkmaya ikna edilebilmiş birçok siyasetçi, devrimin yöneti-

mi ele geçirdiği ve amaçlarına uygun bir program yayımladığı şu sıralarda, onunla işbirliği yapmaya hiç de istekli görünmüyorlardı. Yüksek burjuvazinin temsilcisi olan bu gedikli siyasetçiler, bir süre sonra Miami'ye kaçacaklardı.

1959-1960 yıllarında, toprak reformu, devletleştirmeler, cehalete karşı savaş, çıkarma girişiminin başarısızlığı uğratılması, devrimin sosyalist niteliğinin ilanı gibi önemli adımlar atıldı. Domuzlar Körfezi çıkartmasının ardından, F. Castro S.S.C.B'ne yöneldi ve Marxçı-Lenin'ci olduğunu açıkladı. 1962'de Küba'ya Sovyet füzelerinin yerleştirilmesi A.B.D'nde büyük bir kaygıya neden oldu ve Kennedy, Kruşçev'in füzeleri sökmelerini sağladı (1970'te de Kissinger adaya bir Sovyet nükleer denizaltı üssü yerleştirilmesini sağladı.) Küba'nın şekerinin bir bölümünü S.S.C.B'ne satmasını sağlayan 1964 anlaşmasına karşın, pazar sorunu ülke için önem taşımaya devam etti.

Küba Komünist Partisi'nin birinci sekreteri (başbakan ve silahlı kuvvetler komutanı görevlerini üstlenmişti) olan Castro, Aralık 1976'da meclis tarafından Devlet Konseyi başkanlığına seçilerek Osvaldo Dorticos Torrado'dan boşalan yeri de doldurdu. Küba 1977'den sonra Somali'ye karşı savaştan Etyopya'yı desteklemek için bu ülkeye yardım gönderdi. Castro'nun başa geçişinden beri ülke, toplumsal alanda (okullar açılması, vb.) çok gelişmiş olmakla birlikte, 1980 başlarında iktisadi güçlüklerin (karneye bağlanmalar) yanı sıra bazı yüksek memurlar tarafından ortaya konulan rejimin zorluk çıkarıcı yöntemleriyle ve bürokrattlaşmayla karşı karşıya kaldı.

6 Nisan 1980'de Havana'da, Peru Büyükelçiliği'ndeki siyasal mültecilerin başka bir ülkeye göç etmelerine izin verilmesi için gösteriler yapıldı. Fidel Castro, devrimden hoşnut olmayanların ülkeyi terk etmelerine karşı çıkmayacağını bir kez daha açıkladı. Beş ay içinde 130 binin üstündeki Kübalı, adayı terk ederek özellikle A.B.D'ne gitti. Bu durum, Küba'nın Batı dünyasındaki görüntüsünü zedeledi. Bağlantısız ülkelerin başını çeken ve Latin Amerika'nın ilk sosyalist cumhuriyeti olan Küba, Latin Amerika'da A.B.D'ne karşı önemli bir merkez olmayı sürdürdü. Kitlelerin gösterilerinden anlaşıldığı üzere Fidel Castro, halkın ilgisini çeken bir önder olarak kaldı. ●

Santa Clara sokaklarından birinde, bir evin duvarına yapıştırılan afişte Lenin'den Clenfuegos'a, Castro'dan Guevara'ya dek birçok devrimcinin portreleri.

Son çatışmaların ardından Fidel Castro'nun taburları Havana'ya girdiklerinde.

1868-1898 İspanyol sömürgeçiliğine karşı girişilen iki bağımsızlık savaşı. İkincisinin önderi José Martí, 1895'te bu amaç için öldü.

1898-1902 A.B.D askeri müdahalesi ve işgali.

1902-1933 A.B.D'ne istediği askeri mücadele hakkının tanındığı cumhuriyet dönemi. Bu dönemde birçok cumhurbaşkanı görev aldı. Estrada Palma, José Miguel Gomez, Mario García Menocal, Alfredo Zayas, Gerardo Machado. Zayas'ın yönetimi sırasında Julio Antonio Mella, Martinez Villena ve Balino gibi genç önderlerin öncülüğünde birçok devrimci eylem oldu.

1933 Genel grev sonucu meydana gelen bir devrim, diktatör Machado'nun devrilmesiyle sonuçlandı.

1933-1934 Batista'nın yönettiği hükümet darbesinden sonra kurulan Grau San Martín yönetimindeki halkçı hükümet. Bu hükümet dört ay sürdü.

1934-1940 Fulgencio Batista, Carlos Mendieta, Miguel Mariano Gomez ve Federico Laredo Bru gibi kuklaları aracılığıyla, ülkeyi yönetmeyi sürdürdü.

1939 Küba'ya yeni bir anayasa düzeni getiren Kurucu Meclis seçildi.

1940 Batista'nın iktidara gelmesi.

1944 Batista yetkilerini Grau San Martín'e devretti.

1948 Grau San Martín'den sonra yetkiler Carlos Prío Socarras'a verildi.

1951 Şeker işçilerinin önderi Menéndez'in öldürülmesi.

1952 **5 Ağustos.** Eduardo Chibas'ın intiharı.

1953 **10 Mart.** Fulgencio Batista'nın hükümet darbesi.

1955 **26 Temmuz.** Moncada kışlasına yapılan baskın.

Ekim. Fidel Castro'nun 16 yıl hapse mahkum edilmesi.

Mayıs-Haziran. Fidel Castro'nun affa uğrayarak sürgüne gitmesi.

1956 **Aralık.** Şeker kesiminde genel grev, öğrenci olaylarının gittikçe önem kazanması.

30 Kasım. Santiago'daki halk ayaklanmasının başarısızlığa uğraması.

2 Aralık. Meksika'da tasarlanan ve Fidel Castro tarafından yönetilen Granma yatı çıkarması.

1957 **Şubat.** New York Times'da,

Sierra Maestra olaylarıyla ilgili izlenimlerin yayımlanması.

13 Mart. Fulgencio Batista'ya karşı başarısız bir suikast girişimi.

Jose Antonio Echeverria, çatışmalarda ölür. Ertesi gün misilleme sonunda Pelayo Cuervo (Liberal Muhalefet Partisi'nin başkanı) öldürülür.

Mayıs. Granma ayaklanmasına katılanların yargılanması; Uvero Savaşı.

Haziran. "Reconcentration Campesina" göçü.

30 Temmuz. Pais'in öldürülmesi.

1-5 Ağustos. Genel grev.

Şubat. Yaylalarda gerilla olaylarının yoğunlaşması.

Mart. İkinci cephenin açılması.

9 Nisan. Devrimci genel grevin başarısızlığa uğraması.

Haziran-Temmuz. Sierra Maestra'ya karşı saldırıya geçen Batista ordusunun yenilgiye uğraması.

Ağustos. Devrimci taburların Havana'ya ulaşması.

4 Kasım. Seçimlerin halk tarafından boykot edilmesi.

Ayin sonunda, Guisa Savaşı

1 Ocak. Fulgencio Batista'nın ülkeden kaçışı; savaş sonunda Santa Clara'nın devrimcilerin eline geçişi.

2-6 Ocak. Devrimci genel grev.

2 Ocak. Devrim ordusunun Havana'ya girmesi.

Nisan. A.B.D'nin Küba'ya Domuzlar Körfezi çıkarmasını yapması.

Aralık. Havana Bildirisi adını taşıyan programın Fidel Castro tarafından halka açıklanması.

Küba'ya Sovyet füzelerinin yerleştirilmesi; Kennedy'nin girişimleriyle Kruşçev'in bu füzeleri söktürmesi.

Aralık. Fidel Castro'nun Devlet Konseyi başkanlığına seçilmesi.

Küba'nın Somali'ye karşı savaşan Etyopya'ya yardım göndermesi.

6 Nisan. Havana'daki Peru Büyükelçiliği'nde siyasal mültecilerin başka ülkelere göç etmelerine izin verilmesi için gösteri yapmaları.

Ağustos. Castro'nun, Nikaragua'daki bunalımdan A.B.D'ni sorumlu tutan bir konuşma yapması.

1958

1959

1961

1962

1976

1977

1980

1983

Latin Amerika'da Devrimci Hareketler

Eski Gelenek

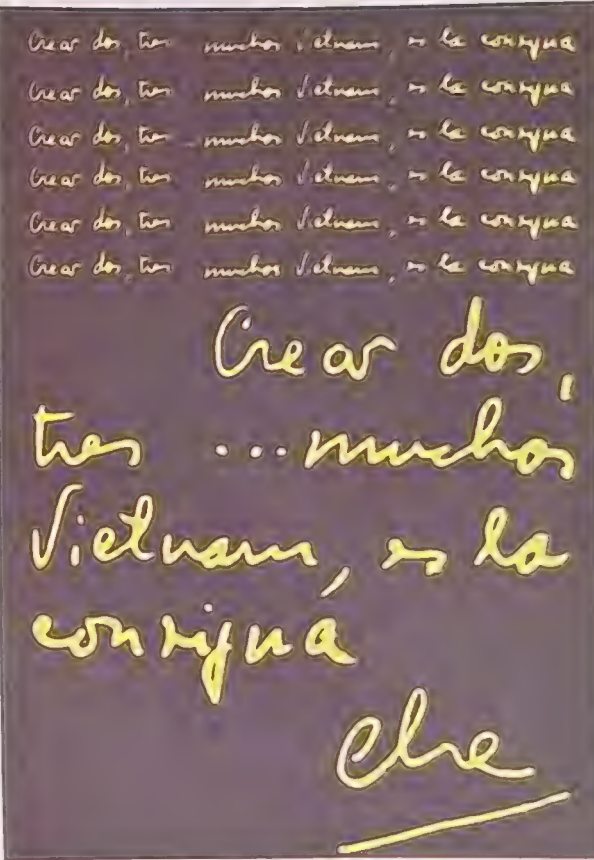
Latin Amerika'da gerilla savaşı-
nın, oldukça eski bir geleneği
vardır.

Tarihsel örneklerin ilki olarak,
XVIII. yy'da yerlilerin, Tupac Ama-
ru'nun önderliğinde, istilacı İspan-
yollara karşı verdiği çete savaşla-
rı gösterilir. Aynı yüzyılın sonlarına
doğru, Haiti'de, Toussaint Louver-
ture, Fransızlara karşı verilen ge-
rilla savaşının elebaşılığını yapmış-
tı. 1910'daki Meksika Devrimi'nde
Pancho Villa ve Emiliano Zapata,
eylemlerini çete savaşlarıyla yürüt-
müşlerdir.

1920'lerde ve 1930'larda Nika-
ragua'da Sandino ve Brezilya'da
"Prestes Kolu"nun başındaki Luis
Carlos Prestes, gerilla önderleri
olarak efsaneleşmiş bir üne sa-
hiptiler.

Ama, Latin Amerika'da gerilla
savaşı sürecinin doruk noktası,
1959'daki Küba Devrimi oldu. Ge-
rilla savaşı bu devrimle en somut
ürünü verdi: Kitadaki ilk sosya-
list devlet doğdu.

Öte yandan, Küba Devrimi, La-
tin Amerika'da, o güne kadar yü-
rütülen sol mücadelenin de somut
bir başarı noktası oldu. Yine de bu,
devrimin Latin Amerika'da, gerek
gerilla savaşı süreci, gerek sol mü-
cadele süreci içindeki tam yerinin
saptanması istendiğinde, bunları
söylemek yeterli midir? Sözgelimi
bunlardan, Güney Amerika'daki
sol mücadele için en geçerli yön-
temin gerilla savaşı olduğu sonu-
cu çıkarılabilir mi? Küba örneği büt-
lün Güney Amerika'da yaygınla-
ştırılabilir mi? 1959'dan sonra Gü-
ney Amerika'nın devrimci mücade-
le tarihi, işte bu sorulara verilen
birbirine karşıt yanıtlar üzerine ku-
rulmuştur. Bunun tartışması yalnız
ideolojik alanda, masa başında de-
ğil, eylem alanında, silahlı müca-
dele içinde de yapılmıştır. Bu sü-
recin ve sonuçlarının daha iyi kav-
ranabilmesi için daha gerilere git-

mek, Latin Amerika'daki sol müca-
delenin kökenlerine inmek gerekir.

Latin Amerika'da Sol Mücadelenin Geçtiği Üç Evre

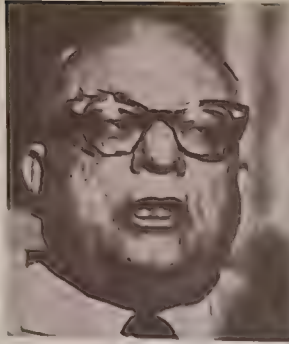
Küba Devrimi'nden önce, Gü-
ney Amerika'da sol mücadele, bir-

binyle iç içe üç ayrı yol izledi: Halk-
çılık, ulusçuluk ve komünizm. Kü-
ba Devrimi'nin öncesinde Güney
Amerika'da bunların üçü de başa-
rısızlığa uğramış durumdaydı.

Halkçı eylem 1930'larda iki ön-
cü örneklerle ortaya çıktı: Peru'da
Victor Raul Haya de la Torre'nin
Amerikan Devrimci Halk Birliği
(A.P.R.A.: Alianza Popular Revolu-
cionaria Americana) ve Venezuela'

*Che Guevara'nın
"İki, üç hatta daha
fazla Vietnam
yaratmak, işte
parola budur" sözü,
1960 yıllarında Latin
Amerika'da
birdenbire patlak
veren çok sayıda
gerilla eyleminin
nedenlerinden
birinin
simgeleşmesidir.*

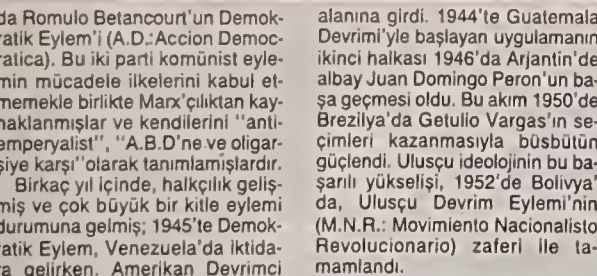
Gerilla için gerekli olan koşullar birtakım ilerici siyaset deneylerinin başarısızlıkları arasından, giderek gelişip olgunlaşmıştı. 1930 yıllarında, halkçılığı ile bu deneylerin öncülerinden olan Venezuelalı siyaset adamı Romulo Betancouri (sağda).

Üstte, ortada, Latin Amerika'da gerilla hareketinin bir başka öncüsü olan Perulu siyaset adamı Victor Raul Haya.

Üstte, sağda, Arjantin'de, ulusçu bir görüş açısıyla siyasal mücadeleye katılan Juan Domingo Peron.

Altta, Brezilya'da, Peron gibi ulusal bir görüş açısıyla siyasal mücadeleye giren Getulio Vargas.

da Romulo Betancourt'un Demokratik Eylem'i (A.D.: Accion Democratica). Bu iki parti komünist eylem mücadele ilkelerini kabul etmemekle birlikte Marx'çılıktan kaynaklanmışlar ve kendilerini "anti-empyrist", "A.B.D.'ne ve oligarşiye karşı" olarak tanımlamışlardır. Birkaç yıl içinde, halkçılık gelişmiş ve çok büyük bir kitle eylemi durumuna gelmiş; 1945'te Demokratik Eylem, Venezuela'da iktidara gelirken, Amerikan Devrimci Halk Birliği de Peru'da hükümet ortaklığına girmeyi başarmıştır. Ama sağ kanat çok güçlüdür: 1948'de üst üste, her iki ülkede de, ordu yönetimi ele geçirir. Betancourt kaçır ; daha az şanslı olan Haya de la Torre ise 8 yıl siyasal sürgün olarak yaşayacaktır. Bu darbelerden sonra, ne A.P.R.A.ne de A.D. eylemlerini gizli yollardan sürdürebildiler. Baskı, onları sertleştirinceği yerde ödün vermeye, uzlaşma yolu aramaya ve hatta sağcı bir tutum almaya itti. 1955'lerde, ılımlı ve gerici ilkeleri benimseyen iki parti olarak yeniden siyasal sahnesinde göründüler.

Ulusçu ideolojiyse, 1940-1950 yılları arasında siyasal uygulama

ted Fruit Company'nin birkaç ay sonra düzenlediği bir darbe, bu ülkedeki rejime son verdi.

Sıra Brezilya ve Arjantin'e gelmişti. Sermaye çevrelerine bağlı basın kendisine yönelttiği iftira ve hareketlerle yıpranan ve çöken Vargas, Ağustos 1954'te intihar etti.

Albay Peron ise bir yıl sonra, silah arkadaşları tarafından alaşağı edildi. Bu genel yıkımdan, yalnızca Bolivya kurtulmuştu. Ama bu zafer de, bir şeye değmeyecekti. Çünkü, kısa bir süre içinde, M.N.R., yönetimi de otoriter, yetersiz bir rejime dönüşecek ve 1964'te gerici bir eylem sonucu yıkılana kadar öylece kalacaktı.

Komünizme gelince, Latin Amerika komünizmini öteki iki akımdan (halkçılık ve ulusçuluktan) ayıran özellik, belli bir yükseliş ve çöküş aşamasından geçmeyip, tarihin bazı dönemlerinde, zaman zaman yaygınlaşması, etkinleşmesidir. Yine de nesnel bir açıdan baktığımızda, Güney Amerika'nın siyasal yaşamında, bu üç akımdan, en az komünizmin etkinliği olmuştur; hiçbir ülkede, yönetimi ele geçirememiş ve bir azınlık eylemi olmaktan kurtulamamıştır. Bu başarısızlığın, Latin Amerika sonunda uyandırdığı etki çok derindir.

Komünizm, Latin Amerika'ya, Rusya'da 1917 Ekim Devrimi'nin başariyi ulaşmasından hemen sonra sıçradı; ilk komünist partisi 1918'de, Arjantin'de kuruldu. Sonraki yıllarda, komünist eylem çok hızlı bir gelişme gösterdi. 1929'daki Birinci Kıta Konferansı'na örgütlerini çoktan kurmuş, 14 komünist partisi katıldı. Ama komünizm, pratikten çok kuramda gerçekleşmekteydi. Belli örneklerden yola çıkarak kurulan birçok parti ya kapatılmış ya da bir süre sonra kendiliğinden sönmüş gitmişti. Öyle ki, Dominik Cumhuriyeti, Haiti, Paraguay ve Guatemala gibi bazı ülke-

alanına girdi. 1944'te Guatemala Devrimi'yle başlayan uygulamanın ikinci halkası 1946'da Arjantin'de albay Juan Domingo Peron'un başa geçmesi oldu. Bu akım 1950'de Brezilya'da Getulio Vargas'ın seçimleri kazanmasıyla bütbütün güçlendi. Ulusçu ideolojinin bu başarılı yükselişi, 1952'de Bolivya'da, Ulusçu Devrim Eylemi'nin (M.N.R.: Movimiento Nacionalista Revolucionario) zaferi ile tamamlandı.

Tutarsız olmalarına karşın ulusçuların, sonuç olarak, önemli işler başardıkları söylenebilir. Bunların arasında Guatemala ve Bolivya'da toprak reformunu; Arjantin'de demiryollarının ulusallaştırılmasını ve sanayileşme yolunda atılan önemli adımları; Bolivya'da kalay işletmelerinin ulusallaştırılmasını; Brezilya'da devlet eliyle bir petrol şirketinin kurulmasını sayabiliriz.

Ama ulusçu akımın yaygın olduğu dönem de çok uzun sürmedi. Akımın yavaş yavaş gerileyip, kaybolması 1954'te A.B.D.'nin Guatemala'yı, bir Sovyet köprübaşı olmakla suçlamasıyla başladı; muz ticaretiyle uğraşan ve Guatemala'daki toprak reformundan en çok zarar gören Amerikan şirketi Uni-

Latin Amerika'da, sayıları gittikçe artan "güçlü adam"ların yer yer ortaya çıktığı siyasal bir panorama oluştu. Devrimci eyleme karşı önlemler alan yönetici sınıfının başlıcaları arasında 1933'ten, öldürüldüğü yıl olan 1956'ya kadar Nikaragua'yı yöneten Anastasio Somoza da vardı (solda).

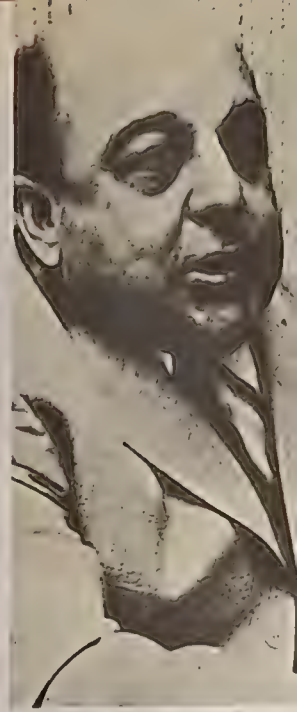
Fidel Castro ve aralarında Che Guevara'nın da bulunduğu arkadaşları tarafından devrilen, Küba'nın "güçlü adamı" Fulgencio Batista (yanda).

1957'den 1971'de ölümüne kadar Haiti diktatörü olan François Duvalier.

1954'te,
Guatemala'da
reformcu albay
Arbenz'i deviren
Carlos Castillo
Armas (solda).

1952'den 1958'e
kadar Venezuela'yı
yöneten Marcos
Perez Jimenez (sağda).

lerde, komünist partisini ikinci kez kurma zorunluluğu baş gösterdi. Akımın en büyük kusuru, bürokratik yapıydı. Partiler, gerçek bir halkçı temele dayanmaktan çok Moskova'dan gelen direktifleri izleyen bir görevliler topluluğuna dayanıyordu. Latin Amerika komünist partileri, bu yüzden iki büyük yanlışla düştü: Partilerin, sol kanadın öteki güçlerinden kopmaları sonucunu doğuran katılığı ve Komintern'in stratejik şemalarını Latin Amerika gerçeğine uygulamakta gösterdikleri esneklikten uzak dogmacılık.

Üstelik öteki sol güçlere karşı gösterdikleri düşmanlık bu partileri çok daha sağdaki güçlerle işbirliğine itti. Bunun en belirgin örneği, Küba Komünist Partisi'dir. Önceleli "sınıfa karşı sınıf" formülüne ve her türlü ilerici burjuva eylemini "sosyal-faşist" olarak nitelemeye dayanan III. Enternasyonal çizgisine bağlı kalarak Grau San Martin'in reformcu rejimine düşman kesildi. İkinci Dünya Savaşı sırasında, Halk Cephesi ve S.S.C.B.-A.B.D. anti-faşist stratejisi çerçevesi içinde diktatör Batista'yla birleşti. Sonunda ikinci Grau rejimi sırasında yeniden muhalefete geçti. Bu tür hatalar, çelişkiler ve karar değiştirmeler hemen her yerde görüldü. Brezilya Komünist Partisi, Estado Novo'nun faşist tutumuna karşı Getúlio Vargas'la birleşti, ama Getúlio Vargas ulusçu akım evresine geçince, ona karşı müca-

dele etti. Arjantin'de komünist partisi, Peron'a karşı savaşmak üzere büyük toprak sahipleriyle birleşti; Bolivya'daysa komünistler ilk M.N.R. hükümetini devirmek üzere kalay krallarıyla ortak cephe kurdular.

Bütün bunlara karşın komünizm, uzun bir süre Güney Amerika sol kanadının başlıca esin kaynağı oldu. Bu durumun birçok nedeni vardı. Bir yandan sosyalist dünyanın önderi olarak, S.S.C.B.'nin Latin Amerika'da saygınlığı vardı; öte yandan bazı başarılar sağlanmıştı. Sözelimi bazı komünist partilerin sendika aşamasına ulaşmaları (Arjantin, Peru, Brezilya, Şili ve Küba'da; ve başarılarında, Peru'lu Jose Carlos Mariategui olmak üzere bazı Marx'çı kuramcılarının etkisi).

"Yıllardır yaşanan birçok acı deneyden, kölü günlerden sonra Güney Amerika solu, kendini kabul ettirmek için son bir çare olarak, dört elle cumhurbaşkanlığı seçimlerine sarıldı. Seçimler, kıtanın en sağlam demokrasi geleneğine sahip olmakla övünen ülkesinde, Şili'de yapılacaktı. Ama Halk Cephesi adayı Salvador Allende seçimi kaybetti ve cumhurbaşkanlığı kolunu muhafazakâr aday kazandı.

Latin Amerika sol kanadı, şaşkın şaşkın çevresine bakmaktaydı. Acaba ne yapmak gerekiyordu? Tam bir ölü noktaya gelinmişti çünkü.

1950'li Yılların Sonuna Doğru

1950'yi 1960'a bağlayan on yılın sonlarına doğru, kıtanın jeopolitik durumu hiç de iç açıcı değildi. Karayip'lerden Macellan Boğazı'na kadar Güney Amerika haritası, diktatörlüklerin kara lekeleriyle kaplıydı: Haiti, Dominik Cumhuriyeti, Küba, Nikaragua, Paraguay, Guatemala, Venezuela. Ama büyük manevi çöküntünün nedeni tek başına bu değildi. Bir kez, ne kadar kurnaz olursa olsun, Güney Amerika'da iktidarı zorbalıkla tek başına elinde tutan herkesin sonu belliydi; ya bir suikast, bir saray komplosu diktatörün başını yiyecek; ya da halk tarafından alaşağı edilecekti. Bu hep böyle olmuştu Trujillo'yu Castillo Armas'ı, Perez Jimenez'i de ergeç aynı son beklemekteydi.

Oysa aynı dönemde, çok daha çetin bir rejim türemişti: Oligarşik yönetim. Oligarşi, özgürlüğüne kavuşan ülkelerin hepsinin yönelme tehlikesinin bulunduğu, çok yaygın ve iyi denetlenmiş bir sistemdir. Pekli, bu sistem nasıl açıklanabilir? Oligarşinin ayırıcı niteliği, iktisadi zenginliklere sahip olarak değil, siyasal iktidarın denetimiyile yaşamaktır. Yararlanan, kullanan, ükeyi çekip çeviren siyasal iktidardır. Hiç kuşkusuz bu iktidar egemen sınıf içinde oluşma eğilimini taşır.

Arjantin asılı Ernesto "Che" Guevara, tıp öğrenimini bitirdikten sonra, bütün Latin Amerika'yı dolaşır. Resimde, "Che", Arjantin'deyken görülüyor (solda).

Meksika'ya da giden Che Guevara, Universo Sanchez'le birlikte (sağda).

Ama, temelde tam o sınıf değildir. Oligarşi, ne toplumsal, ne de siyasal açıdan, bağdaşık ve tek yönlü bir rejimdir. Arjantin'de rejimi elinde tutan sınıf büyük toprak sahipleri, Guatemala'da A.B.D. tekellerinin adamları, Brezilya'da tarım ürünleri ihracatçıları, Meksika ve Bolıvy'a'daysa devrimin yarattığı yeni toplumsal sınıflardır. Oligarşinin iktidar kadroları da birbirinden çok farklıydı. Kimi yerde ordu yönetimi ele geçiriyor ya da sivil hükümeti sıkı bir denetim altında tutmakla yetiniyordu. Kimi yerde resmi tek parti sistemi geçerliydi; kimi yerdeyse çift partili sistem. İktidarda bulunma hakkı, siyaset yaşamında sözde birbirine düşman, ama toplumsal kökeni ve tavırları aynı, bu iki partiden birinde oluyordu.

Küba Devrimi ve Castro'culuk

İki yıl içinde, bütün Küba'yı saran devrimci hareketler hızla amacına ulaştığında, Latin Amerika'nın geri kalan ülkelerinde siyasal ortam böyle bir durumdaydı. Devrimci çevreler için tam bir karamsarlık, umutsuzluk ortamı egemendi.

Bütün gözler bu birdenbire parlayan alev çevrildi. Küba'da Fidel Castro ve arkadaşları, gerilla savaşı yoluyla bir devrimi amacına ulaştırmışlar, siyasal iktidarı ele geçirmişlerdi. Aynı şey öteki Güney

Amerika ülkelerinde denenip başarılabilir miydi?

Kıtada Castro'culuğun yayılması ilk altı ay içinde kendini belli etti. 1959 yılı henüz bitmeden Panama, Nikaragua, Dominik Cumhuriyeti ve Haiti'de Küba'nın desteğiyle dört ayaklanma patlak verdi. Bir bakıma Küba Devrimi'ni yinlemek isteyenler, dört ayaklanma da başarısızlıkla sonuçlanınca Castro "devrimi ihracı"nın olanaksızlığını anladılar, ama Güney Amerika'nın özgürlük kavgasının öncüsü olma rolünden de vazgeçemediler. Küba'nın kendi devrimini "ihraç" etmek istediği yolundaki suçlamaya Castro şu yanıtı verdi: "Devrimler ihraç edilemez, çünkü onları yapan halkın kendisidir. Ama Küba, Güney Amerika'ya başka bir şey verebilir ve vermiştir de: Kendi örneği."

Buna karşılık Küba Devrimi'nin en ön safında yer alan bir başka devrimci, Che Guevara, devrim "ihracı" konusunda, en yakın dostu Fidel Castro'dan biraz daha iyimserdi. "Kır gerillacılığı"nı savunuyordu. Daha sonraki yıllarda aşırı bir Castro'culuk, belki bir bakıma Castro'ya karşın, bütün Latin Amerika ülkelerine yayıldı ve acı, trajik "son"larla bitti. Bu ülkelerin başlıcaları Venezuela, Guatemala, Peru ve Kolombiya'ydı.

Venezuela: İkili Yol

Castro'cu eylemler bu dört ülke

arasında ilk kez, Venezuela'da başladı. Hem de kime karşı? Castro'nun Küba Devrimi'ni gerçekleştirdiği sırada seçimi kazanan, herkesin ikisi arasında ortak siyasal bir çizginin doğacağını sandığı Betancourt'a karşı.

Petrolü ve sanayisinin oldukça ileri niteliğiyle Latin Amerika'nın en zengin ülkesi olan Venezuela, Marcos Perez Jimenez'in diktatörlüğüne karşı on yıllık bir direnme dönemi yaşadı. Bu direnmede yer alan siyasal güçler, Demokratik Eylem (A.D.), Demokratik Cumhuriyetçi Birlik (radikal burjuva eğilimli U.R.D.) ve Venezuela Komünist Partisi'dir (P.C.V.). Sonunda, Jimenez 1958'de bir darbeyle düşürüldü.

Üçlü yurtsever cuntanın kısa süreli iktidarından sonra cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı ve halkçı önder Romulo Betancourt başkanlığı kazandı.

Romulo Betancourt, 1926'da bir öğrenci önderi olarak siyasal mücadeleye girmişti. İki yıl sonra Kosta Rika'ya sürüldü ve orada Marx'çı-Lenin'ci bir gruba katıldıysa da, komünist olduğu gerekçeyle bu ülkeden de sürüldü. 1936'da Venezuela'ya dönüşünde Ulusçu Demokrat Parti'yi örgütledi.

Ancak Lopez Contrera hükümeti, bu partinin "komünist" olduğu suçlamasıyla, yasal hale gelmesini önledi. 1937'de Betancourt yeniden ülke dışına sürüldü. 13 Ey-

*Venezuela'da,
Puerto Cabello'daki
ayaklanmadan bir
an.*

lül 1941'deyse anti-emperyalist bir köylü partisi olan Demokratik Eylem'i kurdu.

Betancourt'un seçilmesi, hemen ardından da Küba Devrimi'nin zaferi bir an için, iki ülke arasında büyük bir yakınlaşmaya gidileceği umudunu yarattı. Castro hemen Caracas'a gitmiş ve büyük bir sevgiyle karşılanmıştı. Oysa Fidel ve Romulo Betancourt'un halk önünde birbirlerine salımlarının ardından derin bir anlaşmazlığın tohumları yatmaktaydı. Castro rejimi, hızla radikalleşme yolundayken Betancourt, tutuculuğa yönelen bir dönüşün eşiğindeydi. Ayrılık o kadar belirliydi ki, bir yıldan az bir sürede, Venezuela rejimi, kıta çapında Castro'ya karşı cephenin öncülüğünü üstlendi.

Betancourt'un yön değiştirmesi, *Demokratik Eylem*'i desteklemiş olan, halkçı ilkelere bağlı eylemci sol kanatta bir bölünme yarattı. Bu bölünmeden, komünist partisiyle sıkı ilişkide bulunan, muhalefete geçen ve kendini Marx'çı-Lenin'ci

olarak tanımlayan Devrimci Sol Eylem (M.I.R.) doğdu.

1960 yılı, Venezuela sol kanadı için hem kongre, hem de sokak gösterileri açısından çok yoğun bir etkinlik yılıdır. Ama aynı dönemde çoğunluğunu öğrencilerle işçilerin oluşturduğu silahlı grupların eğitime de başlanmıştı. Kimi tarihçiler "ikili yol" dedikleri bu siyaseti, iç savaşın başlıca nedeni olarak görürler. 1959'dan sonra komünist partisinin kitleleri örgütleme yolundaki çabaları, M.I.R.'in kuruluşundan sonra solun ve muhalefetin çalışmaları, özellikle kentlerdeki baskı ve şiddet önlemlerinin artırılmasına neden oldu. 1959 Ağustosunda gösteri yapmak isteyen işsizlere karşı mitralyöz ateşi açıldı. Bu yüzden, komünist partisi, hemen ikili bir yol tutturmak gereğini gördü. Temelde, olayların esinlettiği bu taktik, sonradan 1961'de, Parti III. Kongresi'nde de onaylandı. "İkili yol"la şu anlatılmak isteniyordu: Parti, bir yandan, meclisteki 7 milletvekili ve 2 senatörü-

le, bütün resmi örgütleriyle, basınla, sendikalarla, öteki muhalefet partilerinin yanı sıra, yasalara uygun eylemini sürdürecekti; ama, aynı zamanda, bölgede çalışan gizli bir direnme örgütü kurulacaktı, Perez Jimenez günlerinden kalma baskı ve şiddet önlemlerine karşı yalnız bu örgüt karşı koyacaktı.

Bir yanda Küba örneğine ve kısa sürede elde edilebilecek zafere inanmış olan sol kanat; öte yanda da solun başarılarını engellemek için ne olursa olsun her yolu denemeye kararlı bir hükümet vardı. Bu, çok tehlikeli, her an patlama noktasına gelebilecek gergin bir ortamı. 1961'de Caracas'ın dış mahallelerinde çarpışmalar başladı: Bir yanda dinamitli sabotajlar, komando eylemleri, polis karakollarına baskınlar; öte yanda sıkı güvenlik önlemleri, aramataamalar, toplu tutuklamalar, damlarda mitralyözlu askerler. 5 ya da 6 kişilik birimler halinde örgütlenmiş yüzlerce militan güvenlik güçleriyle çatışmaktaydı

Caracas'ın "çıban başı" noktası "23 Ocak" adıyla anılan kenar mahallesiydi. Buraya polis, gündüz bile, tam donatılmadan girmeye cesaret edememekteydi.

İlk çatışmalarda, özellikle güvenlik güçleri büyük kayıp verdi. Yine de yılın sonunda bu yolun, sol kanadı kesin bir başarıya götüremeyeceği açıkça anlaşılmıştı. Militanlara destek ve sığınak sağlaması yönünden kırsal bölgelerin, devrimciler için en iyi mücadele alanı olduğunu Küba Devrimi göstermişti. Böylece komünistler ve M.I.R. yanlıları ülkenin iç kesimindeki dağlarda buluşmak üzere birer birer Caracas'tan ayrılmaya başladılar.

Gidenlerin arasında 32 yaşında Douglas Bravo adlı genç bir adam bulunuyordu. Burjuva kökenliydi; ama 15 yaşından beri Komünist Partisi'ne kayıtlıydı. Parti onu, sendikal örgütlenme için bir fabrikada işçi olarak çalışmakla görevlendirdi. Ancak, hukuk öğrenimini yarıda bıraktı.

Dikta rejiminin son yıllarındaki grevler ve gösterilerde, düzenleyici ve yönetici olarak yer aldı. 1959'da, Küba'nın desteğiyle Dominik Cumhuriyeti'nde patlak veren başarısız devrimci eyleme katıldı. Şimdiye eylem bölgesi olarak, doğduğu, ailesinin toprak sahibi olduğu ve çok iyi tanıdığı Falcon eyaletini seçmişti.

İlk gerilla eylemi, Lara eyaletinin Humocaro yöresinde bulunan bir inşaat malzemesi deposuyla bir polis karakoluna 1 Nisan 1962'de yapılan saldırıydı.

Artık sol eylem gibi, hükümet de "ikili yol" siyasetini bırakmıştı. Komünist Partisi ve M.I.R. yasadışı ilan edildi. Ocak 1963'te ordu, ayaklanmacıların tümüyle bastırarak amacıyla, çok geniş bir alanı içine alan bir saldırıya girişti. Harekâtın planları A.B.D. askeri uzmanlarının işbirliğiyle yapıldı. Vietnam'da bulunmuş bazı subaylar uzman sıfatıyla harekâta katıldılar. Böylece Pentagon, ilk olarak Castro'cu gerilla

ıllaya karşı girişilen mücadeleye ortak olmaktaydı.

Yeni Grupların Doğuşu. Şubat ayında polisin "arama-taramalar"ı hemen hemen olaysız sona ererken gerillacı gruplar bir tek stratejik komuta altında birleştiler. Böylece Silahlı Ulusal Kurtuluş Kuvvetleri (F.A.L.N.) doğdu; birkaç ay sonra da Ulusal Kurtuluş Cephesi (F.L.N.) bu örgütün siyasal beyni sıfatıyla etkinliklere başladı. F.L.N., komünist niteliğinden kurtulmak amacıyla kendini, geniş yelpazeli yurtsever bir düzen kurmayı, kurtuluşa ulaşmayı amaçlayan bir örgüt olarak tanıtmaktaydı. F.L.N. yalnızca komünist partisi M.I.R. birleşmesinden değil, Demokratik Cumhuriyetçi Birlik ve öteki azınlık grupların da katılımıyla oluşmuştu. Programları da ilimliydi. Sosyalizmden söz edilmeyen bu programda ulusçu, halkçı, devrimci bir hükümet dileğiyle yetinilmişti. Bu dilek daha sonra, sert bir tartışmanın can alıcı noktaları

Gerilla için elverişli koşulları olan Venezuela'dan bir dağlık görünüm.

Venezuelalı gerilla lideri Douglas Bravo.

olup çıkacaktı

1963 yılı gerilla açısından dağlarda, ama asıl kentlerde, bir saldıırı ve mücadele yılı oldu. Bu yıl, en yeni yöntemler olarak beliren, uçak, hattâ gemi kaçırılmalar, Caracas'ın göbeğinde suikastlar ve büyük gürültüler koparan insan kaçırılmalar gibi olaylarla dolu olarak geçti.

Şehir gerillası bütün dünyanın dikkatini Venezuela üstüne çekti ama F.A.L.N'de ağır kayıplar verdi. Örgüt üyelerinden birçoğu öldü, işkenceye uğradı. Adeta günlük olağan bir iş haline gelen arama taramalar çoğu kez başarısızlıkla sonuçlandı. Ama polis, eylül ayında, Venezuela Komünist Partisi Merkez Komitesi üyelerinin yaklaşık tümünü ele geçirmesi gibi başarılar sağladığı da oldu.

Gerçekte Venezuela solu en büyük yenilgiyi 1 Aralık 1963 günü yapılan cumhurbaşkanı seçimlerinde alacaktı. Betancourt'un, Venezuela anayasasının, bir cum-

hurbaşkanına tanıdığı süreyle sınırlı (Venezuela anayasası bir başkanın 2 kez üst üste cumhurbaşkanlığına seçilmesini yasakladığı gibi 10 yıl da adaylığını koymasını engelliyordu) egemenliği sona ermek üzereydi. Anayasanın ona tanıdığı 1400 günün 700'ü sıkıyönetim altında geçmişti. Şimdiyse neyeti, devrimci örgüt eylemine karşı ulusça "hayır" denildiğini ispatlayacak bir seçimle, partisinin seçeceği bir halefe yerini ve yetkilerini devretmekti. Betancourt bunu başardı; Demokratik Eylem adayı Raul Leonl büyük oy farkıyla cumhurbaşkanı seçildi ve 3 Ocak 1964'te görevi devraldı.

Seçimlerden sonra Venezuela sol eyleminde bir bunalım dönemi başladı. Yapılması gereken şey ve izlenecek strateji konumunda düşünölmeye başlandı.

M.I.R.'nin (Devrimci Sol Eylem) kurucularından biri olan Domingo Alberto Rangel dolambaçlı yollara sarmadan, silahlı mücadeleden

açıkça cayılmasını önerdi; bu yüzden de alçaklıkla, döneklilikle suçlanarak partiden kovuldu. Olay kapandı ama, kuşku tohumları da atılmış oldu. Venezuela Komünist Partisi kısa bir süre sonra, ama daha gizli kapaklı bir biçimde aynı yolu tutacaktı. Parti, karma bir mücadelenin, yeni değişik eylem türlerini kapsayan (hem tedhişçi, hem barışçı) bir mücadelenin, yeni bir hükümet kurulması yolunda sürdürölmesini önerdi. Parola şuydu "Demokratik barıştan yana, açlığa karşı bir hükümet". Demek ki, Venezuela Komünist Partisi, F.L.N'nin eski "devrimci, ulusçu ve halkçı hükümet" formülü yerine, yeni bir çözüm yolu önermekteydi. M.I.R. buna karşı çıktı. Demokratik barışçı hükümet yerine, eski F.L.N. formülünü yeniden ortaya attı; karma mücadele ilkesi yerineyse, gerilla savaşını savundu. Bir sağırılar diyaloguydu bu. Komünist partisi, koşulları saptanacak bir ateşkes yaratmanın yollarını aramakta; M.I.R. ise tam bir mücadele yolunu savunmaktaydı. 1965'te komünist partisi işi söz alanından, eylem alanına döktü; bazı cepheleri kapattı; ötekilerini de hükümetle yapılan gizli görüşmelerde değiş-tokuş aracı olarak kullanmak üzere kısıtlı bir etkinlik içinde tuttu.

1965 yılı sonunda bunalım en yüksek noktasına ulaşmıştı. Kırklar daki gerillalar, kentlerdeki yöneticiler tarafından desteklenmiyordu artık. Maddi donatım, silah, elbise yokluğu içindeydiler. 7 Kasım 1965 günü Venezuela Komünist Partisi Merkez Komitesi, gerilla mücadelesini bıraktığını açıkladı. Bununla ilgili bildiriyi komitenin Carlos kiş lasında tutuklu bulunan belli başlı üyeleri kaleme almıştı. Silahlı Ulusal Kurtuluş Kuvvetleri düşmanla herhangi bir çarpışmaya girişecek güçte değildi. Bu yüzden geril çekilme şarttı. Üstelik bu bir ricat, yani bir ateşkes durumu değildi. Çok daha köklü bir şeyler yapmak gerekliydi. Mücadele biçiminde yeni bir yol izlemek söz konusuydu. Böylece yeni bir taktik dönemine girildi.

Bu dönemde bütün mücadele biçimlerini bir arada kullanmak yerine, gerillaların eylemine ara verilecek, buna karşılık, siyaset atılımlar ön plana geçecekti.

İşte tam bu dönemde komünist gerilla önderi Douglas Bravo yeni den ön plana çıktı. Mücadeleyi sürdürmekten yana olan herkesin katıldığı bir konferans düzenleme düşüncesini ilk ondan geldi. Bu "fırtınalı toplantı"nın sonuçlarını özel

Venezuelalı gerilla
liderlerinden
Fabricio Ojeda
eşiyile birlikte.

Guatemala'da ilk olarak 13 Kasım 1960'da patlak veren ayaklanmanın yöneticileri, Luis Trejo, Cesar Montes ve Yon Sosa'ydı.

leyen belgeyi yazan ve ilk olarak imzalayan yine kendisi oldu. "Iraca-ra Bildirisi" ("Manifiesto di Iracarra") adıyla çok çabuk ün kazanacak olan bu belge, "demokratik barış" ilkesini tümüyle yadsımayan ve birkaç ay önce Venezuela Komünist Partisi tarafından önerilen karma mücadele (bütün yollar-dan yararlanılan bir mücadele) tak-tiğini yeniden ortaya atmakla yeti-nen ılımlı bir üslup taşımaktaydı. Yalnız bildiri çok kesin bir dille son buluyordu: "Zaferi elde etmeden mücadeleden vazgeçmeyeceğiz."

Venezuela Komünist Partisi öf-kelendi, ama önlem almadı; karşı-lık da vermedi. Bravo, bu sırada parti merkez komitesi üyesiydi. Olup bitenin farkına varmamış gi-bi davranıp, bunalım dönemini ge-çistirmek, komünist partisi açısın-dan daha iyi idi. Ama Bravo, artık ortaya atılmıştı; mayıs ayında, bü-tünöyle gerillacılardan oluşan yeni birer, F.L.N.-F.A.L.N. örgütü ku-rarak devrimci eylemi yeniden dü-

zenledi. Örgütün üç önemli adamı Douglas Bravo, F.L.N. başkanı Fabricio Ojeda ve M.I.R.'den gelip örgütlenme sekreteri görevini yük-lenen Americo Martin'dir. Yani bir komünist, bir Demokratik Cumhu-riyetçi Birlik yöneticisi ve bir M.I.R'ci. Görünüşte, eski F.L.N.-F.A.L.N. birliğinin üçlü düzeninin aynı söz konusuydu. Yalnız artık üç partinin kent merkezleriyle iliş-kisi kesilmişti ve gerillacı güçler komünist partisinin resmi çizgisiyle tümüyle çelişen bir stratejik plana göre hareket etmekteydi. Kopma, artık gözden kaçmayacak düzeye ulaşmıştı. Ama komünist partisi bir kez daha her şeyi kabullendi, se-sini çıkarmadı.

İki yıl boyunca hiçbir etkinlik göstermemiş olan partizan gruplar yeniden harekete geçti. Silahlı çatışmalar yeniden görüldü. 1965 yılı sona ermeden M.I.R. saldırıya geçti ve komünist partisinin kapat-tığı cephelerin yerine iki yenisini kurdu. Böylece cephelerin sayısı,

başlangıçtaki gibi altıyı bulmaktaydı. Umutsuzluk yıllarından sonra başlangıç noktasına bu yeniden dönüş, devrimcilerin gözüne gü-zel günlerin habercisi gibi görün-dü. Acaba öyle mi olacaktı? 1966'da Kolombiya ve Venezuela cumhurbaşkanları "Yıkıcı etkinlikleri" ortak bir mücadeleyle ortadan kaldırmak için görüştüler ve "Rio Arauco Bildirisi"ni yayımladılar. Buna karşılık devrimciler mücadelesini sürdürdüler. Komünist yöneticilerin partiden çıkarıldıkları Douglas Bravo gerilla sava-şına devam etti. Aralık 1968'de Hi-ristiyan Demokrat adayı Rafael Caldera cumhurbaşkanlığı ve hü-kümet başkanlığı görevine seçildi. Caldera gerillalardan silahlı müca-deleyi bırakmalarını istedi ve genel bir af önerisinde bulundu. Bazı aşırı solcular tarafından kabul edilen bu öneri sonunda görüşmeler yapıldı ve bir anlaşmaya varıldı. Da-ha sonraki aylarda gerilla etkinlik-lerinde, bütün ülke düzeyinde bir

*Luis Trejo'nun
yardımcısı Turcios
Lima.*

gerileme görüldü. Aralık 1973'teki seçimlerde Demokratik Eylem Partisi adayı Carlos Andres Perez cumhurbaşkanlığına seçildi. Perez'in izlediği iktisat siyaseti halk tarafından benimsendi. Aralık 1978 seçimlerinde Hristiyan Demokrat Luis Herrera Campins seçimleri kazanarak başkanlık görevini üstlendi. Ana muhalefet partisi olan Demokratik Eylem, Eylül 1981'de önderi R. Betancourt'u kaybetmesine karşın Demokratik Eylem Partisi 1984'te Jaime Lusinchi ile 1989'a kadar sürecek olan bir iktidarı yeniden ele geçirdi

Guatemala

Mayaların Toprağında Propaganda. Mart 1963'te, Venezuela devrimci eylemi bir bunalım dönemine girerken, bir başka ülke, Guatemala, bu alanda ön plana geçiyordu. 1954'te ücretli askerler ta-

rafından işgal edilmesinden sonra Guatemala, uzun yıllar süren bir korku ve baskı dönemi yaşamıştı Guatemala'da ilk olarak, 13 Kasım 1960'ta bir ayaklanma patlak verdi. Ayaklanmanın yöneticisi, Luis Trejo adında bir teğmendi; yardımcısı da Luis Turcios Lima ve Marcos Antonio Yon Sosa ya da takma adıyla "Çinli"ydi (biraz da olsa Çinli kanı taşıdığı, çekik hatlarından belliydi). Turcios'la Yon Sosa da iki genç subaydılar. Uçu de Panama Kanalı yöresinde Ford Gulick anti-gerilla okulunda Amerikalılar tarafından yetiştirilmişlerdi. Ama Guatemala'ya döndüklerinde, ülkelerinde tahnık oldukları ağır siyasal bunalım, onlara görevlerinin rejimi korumak değil, buna karşı mücadele etmek olduğunu öğretti. Trejo'nun ayaklanma girişimi başarısızlıkla sonuçlandı; bir yıl sonra da aynı üç subay, 13 Kasım Devrimci Eylemi ('M.R. 13') adlı örgütü kurdular. İç-

lerinden hiçbirisi Marx'çı değildi, ama Guatemala Çalışma Partisi (P.G.T.) komünistleriyle eylem planında temas kurmaları çok kolay oldu

Eyleme girdiği ilk dönemde M.R. 13'e, *askeri darbeci* geleneği sürdüren bir örgüt gözüyle bakılıyordu. Bu, bir derece doğrudu. Ama bir süre sonra gerçek kimliğini buldu: Bu örgüte göre devrim yalnız askerler değil, özellikle halk tarafından başlatılmalıydı. 1962 Ocak'ta M.R. 13, Izabal Dağları'nda etkinliklerine başladı; üç gerilla cephesi oluştu. Guatemala Çalışma Partisi de "20 Ekim" adlı bir silahlı grubu cephelere destek güç olarak yolladı, ama grubun eylemi güvenlik güçlerince bastırıldı

Bir süre sonra ikinci komünist alayının da sonu ilki gibi oldu.

M.R. 13'ün durumu belki biraz daha iyiydi. 6 Şubat'ta, orduyla ilk çarpışma başarıyla sonuçlanmıştı, ama daha sonraki eylemler ay-

Peru'da silahlı eylem, köylü kitlelerini belli bir ölçüde bilinçlendiren kırsal bir eylemle başlamıştır. Resimde 1962'de bir çiftliği işgal eden köylüler görülüyor.

nı değildi. Gerillaların eğitimi aceleye gelmiş, gerekli disiplin kurulamamış, köylülerin güveni sağlanamamıştı. Hatta, ikinci komünist alayını hükümet kuvvetlerine teslim eden de köylüler (campesinos) olmuştu.

Daha sonra Guatemala Devrimi'ne özgü niteliklerden birini oluşturacak olan "silahlı propaganda" gereksinimi işte bu durumdan doğdu. Silahlı propaganda şu demekti: Gerilla örgütü birkaç saat için köyleri işgal ediyor, toplantılar yapıyor ve ardında, propagandayı sürdürecektir, "direnme hücreleri" bırakıyordu.

1962'nin sonuna doğru Silahlı Devrimci Kuvvetler (F.A.R.) doğdu. Başkomutan Yon Sosa'ydı; yardımcısıysa Turcios Lima, M.R. 13 ve Guatemala'da Çalışma Partisi de F.A.R.'nin eylemlerine katılmışlardı. Daha sonraysa başkanlık etkinlik gösteren, 12 Ekim Eylemi adlı bir öğrenci örgütü de F.A.R.'ye katıldı. Bu üçlü şemanın kendiliğinden doğduğuna inanmak güçtü; çünkü Küba şemasına tümüyle benziyordu (26 Temmuz Eylemi, Halkçı Sosyalist Parti ve 13 Mart).

Üç cephenin açılması kararlaştırılmıştı: Birincisi Yon Sosa komutasında Izabal'da; ikincisi Trejo ko-

mutasında Zacapa Chiquimula'da; üçüncüsüysa Turcios Lima komutasında Las Minas'da. İlk iki cephenin kurulması, tanınan bir yöre ve propaganda yoluyla kısmen inandırılmış bir köylü topluluğu söz konusu olduğundan oldukça kolay gerçekleşti. Ocak 1963'te Yon Sosa, ilk devrimci karargâhın kuruluşunu ilan etti. Birkaç hafta sonra güvenlik güçleriyle ilk çarpışmalar başladı. Turcios Lima'nın görevi ise daha güçtü; bir kere Sierra de Las Minas bölgesinin yabancıysıydı, üstelik kendisine güven göstermeyen bir halkla karşı karşıyaydı.

Üç ayrı cephenin açılması kara-

Eski İnka başkenti Cuzco'da (Peru) general Morales'in önünden bir tören sırasında (1975) geçen yerli halk.

rı daha sonra eleştirilere uğrayacaktı.

Gerilla eyleminin en önemli ekşiği, askeri stratejisinde değildi. Guatemalalı eylemciler, Küba Devrimi'nin üç düzenini örnek almışlardı ama, Castro'nun, gerektiğinde her türlü kuramsal eleştiriyi geri plana iterek güçleri dağıtmamaya yarayan "faydacılığı"ndan ders almayı bilememişlerdi. Guatemala'da, tersine, bitip tükenmek bilmeyen, şiddetli tartışmalar başladı. Önce M.R. 13 örgütü içinde, Guatemala Çalışma Partisi (komünist parti) ile işbirliğinden yana olanlarla anti-komünistler arasında ayrılıklar, anlaşmazlıklar baş gösterdi. Bunu, M.R. 13 ve Guatemala Çalışma Partisi başkanları arasında yapılmakta olan gerilla deneyinin niteliği konusundaki ateşli tartışmalar izledi. Sonunda M.R. 13 örgütünün içine, kalabalık bir Troçki'ci grubun sızdığı ortaya çıkınca, işler iyice karıştı. Bu noktada tartışma, içinden çıkılmaz hale geldi. Çünkü bu Troçki'ci grup, IV. Enternasyonal ilkelerine uymaktan çok, Jose Posadas'ın ilkelerini benimsemiş sevdasındaydılar. Jose Posadas ise dünyanın özgürlüğe ulaşması için atom bombasının yok edilmesini savunmaktaydı.

Guatemala devrimci eyleminin içinde sürüp giden tartışma odakları, giderek büyüyor, çoğalıyordu. Sosyalizme giden yol mu, yoksa ulusal demokratik devrim aşama-

sı mı? Genel ayaklanma mı? Uçlu grup eylemi mi (işçi-köylü-öğrenci), yoksa geleneksel dörtlü blok mu? (işçi-köylü-ulusal burjuvazi-küçük burjuvazi). O günün Guatemala gerçeğiyle hiçbir ilişkisi olmayan bu sorular, M.R. 13 ve Guatemala Çalışma Partisi içinde kısır çekişmeler, ayrılıklar, bölünmeler yaratmaktaydı.

1964 yılının ortalarına doğru, Troçki'ci grup, kendi tezini savunmak için *Revolucion Socialista* (Sosyalist Devrim) adlı dergiyi yayımlamaya başladı. O zaman ortaklık iyice kızıştı. Guatemala Çalışma Partisi de broşürler, afişlerle karşı

Solda, 1962'den sonra Peru sendikacılığı, kendisine devrimci yön veren bir önder kazanmıştır: Hugo Blanco.

Sağda, sendika toplantısında söz alan Peru yerlilerinden bir köylü.

propaganda saldırısına geçti. Artık gerilla savaşından "başılı kâğıt" savaşına geçilmişti. F.A.R'ler dağılmış; eylem gittikçe gerilemeye başlamıştı. İki yıldan beri bir türlü tam etkinliğe geçmemiş olan gerilla, bu iç gerilime dayanacak güçte değildi. Zacapa-Chiquimula cephesi boşaltıldı; öteki iki cephe-den de çekilme ve gerileme kaçınılmaz olmuştu. 1964 yılı sonlarında ikinci bir Küba yaratmak amacıyla olan Guatemala deneyi, bütünüyle "iflas etmiş" görünmekteydi.

Yalnız, asil adı Sierra de Las Minas iken daha sonra Edgardo Ibar-

Che Guevara.

ra Gerilla Cephesi (P.G.E.I.) olarak değiştirilen üçüncü cephenin başında bulunan Turcios, olayların akışına kendini kaptırmadı. Posados'cu Troçki yanlısı akımın dışında M.R. 13'le Guatemala Çalışma Partisi'nin ilkelerini ek bir çatı altında toplamaya çalışan "13 Kasım Devrimci Eylemi"nin önde gelenlerinden biri olarak kaldı. Böylece Edgardo Ibarra Cephesi, sürüp giden polemiklerden sıyrılmış, mücadeleci, özzerk bir birim kimliğini kazanabildi.

Turcios'un ilk eylemi, uzun zamanndan beri süregelen ideolojik karmaşıklığın kendisinde yarattığı hayal kırıklığını dile getirdiği bir teyp bandını, Guatemala Çalışma Partisi'nin komünistlerine yollamak oldu. Banttaki konuşmasına "Düşmanlarımızı iyi tanıyorum, askerî eğitimi onların yanında yaptım" diye başlıyordu. Turcios,

burada, Panama'da, askerî okuldan tanıdığı "yeşil bereliler"i kastetmekteydi.

Turcios daha sonraları "siyasal çıracılık dönemi" olarak adlandıracağı bu dönemden edindiği deneyin sonuçlarını değerlendiren bu sözlü mektubu, Guatemala Çalışma Partisi Merkez Komitesi'ne ve M.R. 13'ün genel başkanlığına gönderdi. P.G.E.I. başkanının 16 Ekim 1964 tarihini taşıyan bu mesajı, aslında, eylemin siyasal yapısını oluşturacak bir programın belli başlı noktalarını saptamaya, yeni atılım sağlayacak bir birliğin temelini aramaya yönelen açık bir çağrı niteliğindeydi. Buna karşılık, birbirine düşman her iki kuruluş, sanki bu mektubu hiç almamış gibi davrandılar. Ocak 1965'te Turcios, Silahlı Devrimci Kuvvetler'in (F.A.R.) yeniden kurulması için düzenlenen konferansa hem Guate-

mala Çalışma Partisi'ni, hem de M.R. 13'ü çağırdı. Komünistler çağırışı kabul ettiler; ama, M.R. 13 kabul etmedi. Bunun üzerine Turcios, M.R. 13 grubundan ayrılmaya karar verdi, ama Guatemala Çalışma Partisi ile çok sıkı bir işbirliğine de hemen yanaşmadı. Mart 1965'te yapılan konferansa Edgardo Ibarra Cephesi, Guatemala Çalışma Partisi ve Komünist Gençlik adlı birlik katıldı ve F.A.R. yeniden kuruldu. Ama M.R. 13'le yeniden birlik kuramaması, Turcios'u komünistlerle ilişkilerinde zor duruma düşürmekteydi. Komünistler, gerillaya genel duruma göre pekiştirilecek ya da bir kenara itilecek bir araç gibi bakarken, Turcios onu, siyaseti koşullandıran bir mücadele biçimi olarak görmekteydi.

1965 yılı, Guatemala gerillası için her şeye karşın bir saldırı yıl-

ORA DEL GUERRILLERO HERÓICO
DAY OF THE HEROIC GUERRILLA FIGHTER
JOURNÉE DU GUERRILLERO HÉROÏQUE

Ernesto Che Guevara, 1960 yıllarında Latin Amerika'da görülen kur gerillası akımının önde gelen kuramcılarındandı. Che'nin bu kuramsal tezi onu ölüme götürecek ve Latin Amerika'da bir efsaneye dönüşmesine neden olacaktı. Solda, Che'yi konu alan bir Küba afişi görülüyor.

Guatemala

Jornada de Solidaridad con Guatemala 6 de febrero

Day of Solidarity with Guatemala february 6

Journée de Solidarité avec le Guatemala 6 février

يومية التضامن مع غواتيمالا ٦ شباط

Guatemala'da
özgürlük hareketini
destekleyen bir Küba
afışi.

oldu. 1965 yılının ortalarından sonuna kadar Edgardo Ibarra Cephesi şaşırtıcı bir cesaretle, eylemlere girişen bir gerilla döneminin merkezi durumuna geldi. Bu, bütün Latin Amerika'da büyük yankılar uyandırdı. Oyle ki, Turcios Lima, Ocak 1966'da Havana'da yapılan Üç Kıta Konferansı'na, Güney Amerika devrimci eyleminin temsilcisi olarak çağrıldı.

Üç Kıta Konferansı'ndan dönen Turcios Lima, gerillalarını, silahlarını bırakmış durumda buldu; beklediği bir durumdu bu. Gerillacı önder direndi; kınamalarını, komünistleri görevlerini yapmamakla suçlayacak kadar ileri götürdü. Bir adım daha atacak gücü gösterse, belki Venezuela olaylarının aynı Guatemala'da da olacaktı. Ama Turcios, Douglas Bravo değişti ve boyun eğdi.

Zaten Guatemala devrimci eylemi birkaç aydan beri bir bunalım dönemine girmişti: Komünistlerin 1944 devriminin elebaşlarından Julio Mendez Montenegro'nun cumhurbaşkanlığı adaylığını, siyasal havadaki yumuşamanın bir belirtisi olarak görmelerinden beri,

komünist yöneticiler (Guatemala'da Çalışma Partisi yöneticileri) bu adaylığı destekleme kararı almışlardı. Temmuz 1966'da Mendez, cumhurbaşkanlığına seçildi, ama, Guatemala Çalışma Partisi'nin istekleri gerçekleşmedi. Yeni başkan, aslında askerlerin etkisi altındaydı. Yurda barış getirmek gibi iyi niyetlerine, generaller karşı çıktı.

Guatemala'da 2 Ekim 1966'da iki genç kız ve bir delikanlının bulunduğu spor araba başkent dışarısında, Roosevelt Caddesi'nden hızla geçerken yoldan çıktı ve devrildi. İçindeki delikanlı öldü: Ölen Turcios'tu. Gerilla önderi bir araba kazasında can vermişti.

Mendez'in devrimci çevrede uyandırdığı hayal kırıklığından sonra belki de, eylemciler açısından, yeniden mücadeleye başlamak gerekmektedir; ama bu, hiç de kolay değildi. Turcios öldüğünde gerillalar, en az bir yıldan beri her türlü etkinliklerini kesmiş durumdaydılar. Buna karşılık ordu, hummalı bir etkinlik içindeydi ve her türlü eylemi ezmeye hazır bekliyordu Guatemala kentinde Turcios'un cenazesi kaldırılırken, on bin kadar

asker, Sierra de Las Minas yolunu tutmuştu bile. Amaç, gerilla "yuvaları"nın kökünü kazırmaktı. Bu amaç gerçekleşemedi (başlıca şefleri öldürülen Kızıldenizlilerin bu harekete katılmamaları söz konusu hareketi başsansız kıldı); ama, buna girişilmesi bile, gerillacılar için büyük bir darbe oldu. Böylece Guatemala'da gerilla mücadelesi, bir süre için bir sorun olmaktan çıktı.

Mart 1970'te, yapılan seçimlerde cumhurbaşkanlığı görevini Mendez Montenegro'nun yerine gerilla misillemeleriyle tanınan albay Carlos Arana Osorio üstlendi. Arana Osorio sıkıyönetim ilan ederek gerilla hareketlerini ortadan kaldırmaya yönelik aşırı bir şiddet ortamı oluşturmaya çalıştı. Bu şiddet ortamı içinde yalnızca 1971'de Guatemala'da 1000 ölü, 171 kaçırma olayı ve 174 kayıp olayıyla karşılaşıldı. 1972'de kısa süreli bir durgunluğun ardından gerilla hareketleri ve toprak işgalleri yeniden başladı; 1974'te, Arana Osorio eski Savunma Bakanı general Laugerud Garcia'yı muhalefetin şiddetle karşı koymasına karşın baş-

1960'dan 1964'e kadar görülen ve sonra bir süre için durulan Latin Amerika gerilla mücadelesinin merkezlerinden biri de Kolombiya olmuştur. 1948'den 1953'e kadar karşıt iki partinin şiddetle çarpıştığı Kolombiya, adeta bir iç savaş içindedir. Bu savaşın ideolojik içeriği, "Violencia"yı (Şiddet) aşmaz: Üstte, bu dönemi yansıtan dört resim görülmüyor.

Kolombiyalı gerilla liderlerinden Manuel Marulanda.

kan seçti. Baskı yönetimi altında geçen yıllardan sonra Guatemala, göstermelik bir demokrasi içinde varlığını sürdürdü. Mart 1978'deki, başkanlık seçimleri yalnızca askerlerin yönlendirdikleri muhafazakâr üç eğilime (iki general ve bir albay) açık tutuldu. Hükümet koalisyonunun adayı olan general Romeo Lucas García, başkanlığa seçildi ama, salt çoğunluğu sağlayamadığından Kongre'ye başvuruldu ve Kongre, general García'nın seçilmesini onayladı.

Guatemala'nın siyasal yaşamı seçimlerden sonra da değişmedi: Baskı yönetimi ve insan haklarının çiğnenmesi sürdü. Mayıs 1978'de

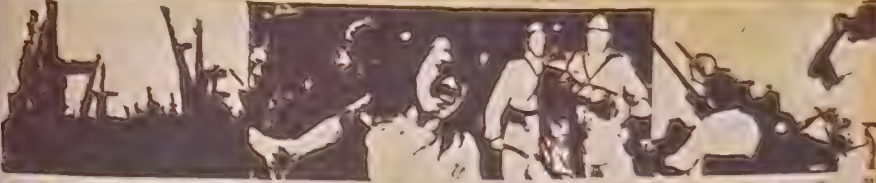
Alta Verapaz bölgesindeki köylüler, siyasal bir gösteri sonrasında hunharca katledildiler. Haziran 1978 ve Ocak 1979 arasında işkence izlerini taşıyan 800'den fazla ceset bulundu. Aşırı sağın asker yanlısı grubu ve iktidarın laik kanadı E.S.A. (Gizli Anti-komünist Ordusu) rejime karşı çıkanları ortadan kaldırmakla görevlendirildi. Sol partiler yasadışı ilan edildiler. Bununla birlikte Yoksullar Gerilla Ordusu (*El ejercito guerrillero de los pobres*) sol eğilimleri toplayarak rejime karşı mücadeleyi sürdürdü. 1979 yılı başlarında subaylara karşı etkili çalışmalar yapan ılımlı soldan iki yöneticinin öldürülmesi, Ocak 1980'de İspanya Bu-

yükelçiliği'nin baskılara karşı gösteri yapan 20 topraksız köylü tarafından işgali sırasında polisin kanlı bir biçimde duruma müdahale etmesi ve binada çıkardığı yangın sonunda köylülerin ölmesi, Latin Amerika koşullarına göre devrim öncesi olarak nitelendirilebilecek kargaşalıkla dolu bir durum yarattı. Bu durumda, komşu ülke Nikaragua'daki Sandinista gerillalarının iktidarı ele geçirmesinin de cesaret verici bir etkisi oldu. Baskı ve sindirme siyaseti iyice arttı. Uluslararası Af Örgütü'nün bir raporuna göre bütün halka yönelik bir kıyım hareketi 1980'in ilk yarısında yaklaşık 4 bin kişinin yaşamlarını yitirmelerine neden oldu. Bu kişilerin arasında Birleşik Devrim Cephesi'nin iki önderi de yer alıyordu. 1981 yılı içinde gerilla mücadelesi şiddetini artırdı. 1981'de çıkan çatışmalarda toplam 13 500 kişi öldü. Ülkede, bölünmeler sonucu güçleri giderek azalan dört büyük gerilla örgütü (Yoksullar Gerilla Ordusu, Silahlı Halklar Örgütü, İsyançı Silahlı Kuvvetler ve Guatemala İşçi Partisi), 8 Şubat 1982'de Guatemala Ulusal Devrim Birliği adı altında birleştiler. Ülkenin, Kızılderililerin çoğunlukta olduğu kuzey kesiminde gerilla savaşı şiddetlendi. Bunun üzerine, hükümet kuvvetleri yerli halka karşı acımasız saldırılar düzenledi, toplu köylü kıyımları görüldü. 23 Mart 1982'de, general Efraín Ríos Montt tarafından yönetilen bir darbe oldu. Bu darbeye 7 Mart 1982'de yapılan başkanlık seçimleri geçersiz kılındı. Bir Güney Amerika Protestan mezhebinden yana olan general Ríos Montt, yolsuzluklara karşı mücadeleye girişi sayesinde kent tabakalarının sempatisini kazandı. Kırsal kesimde yeniden barış sağlandı: Ordu hareket halindeydi ve başkaldırlara karşılık vermeye hazır. Katliamlar hızını kaybetmeden sürdü. 8 Ağustos 1983'te Ríos Montt, general Oscar Humberto Mejía Victores tarafından devrildi. A.B.D.'ne Montt'dan daha yakın ve daha katı olan yeni başkanın yönetimi altında, Guatemala'da şiddet, gerilemek yerine kurumlaştı. Mart 1984'te Birleşmiş Milletler Örgütü'nün yetkili komisyonu "siyasal şiddetin sürmesinden (...), Ağustos 1983'ten beri süren yeni ölüm ve kaçırma olaylarından dolayı kaygı duyduğunu" bildirdi. 1985 Yazı'nda on iki kadar ölüm olayıyla sonuçlanan önemli toplumsal kıpırdanmalarla karşı karşıya kalan askerler, iktisadi bunalımın da üstesinden gelemeyin-

Granma

La Habana, jueves 3 de marzo de 1960

tricontinental

VIVA LA TRICONTINENTAL

LONG LIVE THE TRICONTINENTAL

ياش بومر القارة الثلاثة

VIVE LA TRICONTINENTALE

Küba'da yayımlanan
"Granma"
gazetesinin
Havana'da yapılan
Üç Kıta
Konferansı'na
(Tricontinental)
ayırıldığı sayfa.

*Turcios Lima,
Havana'da yapılan
Üç Kıta Konferansı
sırasında.*

ce iktidarı sivillere terk ettiler. 8 Aralık 1985'teki seçimlerin ikinci turunda devlet ve hükümet başkanlığı görevini, oyların çoğunluğuyla Vinicio Cerezo Arevalo üstlendi. Yirmi üç yıldan beri ilk sivil devlet başkanı olan Cerezo Arevalo, 14 Ocak 1986'da resmi olarak iktidara geçti.

Sivil başkan göreve geldikten sonra Guatemala büyük bir iktisadi bunalımla karşı karşıya kaldı. Ama, aynı zamanda yeni hükümetin bir türlü denetim altına alamadığı öldürme olayları sürmekteydi. Bu arada, Vinicio Cerezo, Guatemala Ulusal Devrimci Birliği içinde öbeklenmiş çeşitli gerilla örgütlerine karşı mücadele edebilmek için de askerlere gereksinim duyuyordu. Gerillalar ordunun yürüttüğü etkin mücadele sonucu birliklerinin sayısını azaltmış olmakla birlikte silahlarını tümüyle bırakmamışlardı. Ama, Vinicio Cerezo'nun sivil hükümeti uluslararası düzeyde büyük bir ilgiyle karşılandı-

ğından gerillalar bu hükümete karşı mücadelede dış desteği yitirmişlerdi. 1986 yılı ortalarına doğru Vinicio Cerezo, gerillalarla bir diyaloga girebileceğini belirtti. Gerilla hareketlerine katılanların silahlı mücadeleyi bırakıp yasal siyasal mücadele içine girmelerini tercih ettiğini söyledi.

Peru

Köylü Sendikaları. 1962 ile 1963 yılları arasında Peru'da daha değişik nitelikte, bir devrimci deney gelişti. Söz konusu olan gerilla değil, köylülerden gelen kitlenin bir sendika eylemiydi. Castro'culuğun bütün Güney Amerika'ya yayılışı sırasında güçlenen bu eylem, silahlı mücadeleye bir seçenek olarak değil onun paralelinde bir deney olarak belirdi. Küba teziyle ortak yanı da, köylülere, en uygun devrimci sınıf olarak bakmasıydı.

Eylem, Peru'nun orta bölgelerinde yani Sierra'da, merkez olarak Convencion ovalarında ve Cuzco yakınlarında Lares'te gelişti. Bu söz konusu yörelerde hâlâ yarı-feodal düzeni sürdüren toprak sahipleri vardı. Yüzölçümleri 2000-150 000 hektar arasında değişen 136 çok geniş arazide çalışan köylülerin durumu, derebeylik çağındaki toprak kölelerinininkinden ancak bir "gömlek" daha üstündü. Toprak sahiplerine karşı açılan savaşta Cuzco'lu genç bir avukat olan Hugo Blanco yönetmekteydi. Blanco, Arjantin'e yaptığı bir gezi sırasında, IV. Enternasyonal'in, gelecekte Troçki'ciliğine bağlanmıştı. Yurduna döndüğünde, Convencion ovasına yerleşmiş ve köylü sendikalarında çalışmaya başlamıştı. 1958'de bu yörede yalnızca 6 sendika vardı. Bunların yaptığı bütün iş de, sendikaya kayıtlı köylülere, davalarında yasal yolları göstermekti. Üç yıl içinde sendikaların sayısı 148'i, bunlara girenlerin sa-

*Latin Amerika'da
papazlar arasında da
devrimci duygular
yayılmıştı. Yanda,
haçın tüfek haline gelişini
simgeleyen bir Küba
afişi görülüyor.*

*Solda ve
sağda,
devrimci papaz
Camilo Torres.*

Yıyı da binleri buldu. Bu sayıca artışla birlikte bir kaynaşma dönemi de açıldı. 1959'da, sendikalaşma aşamasından ajitasyon aşamasına geçildi. "Huella", yani ovadaki toprak sahiplerinin yarısından fazlasının elini kolunu bağlayan uzun grev başladı. Blanco, iktisadi koşulların düzelmesinden önce, yarı-feodal çalışma koşullarının, ilişkilerinin yıkılmasını istemekteydi. "Keyfi angaryalar" a toprak kiralalarında uygulanan insaf dışı ağır koşullara, köylüleri para iktisadının dışında tutan kredi sistemine "hayır" demektedir Blanco.

Binlerce campesinos ('köylü'), patronların topraklarında çalışmayı bırakarak kendi küçük topraklarına çekilip üretimi yalnızca ailelerinin ölmeyecek kadar yaşamına yetecek dereceye indirgediler. Şubat 1962'de Hugo Blanco'nun sendikacı devrim eyleminin üçüncü aşaması başladı: Toprak işgalı. Bu işgal, son derece barışçı bir yolla, kan dökülmeksizin gerçekleştirildi. Peru gazeteci Hugo Neri, *Andes, Tierra o Muerte* (And Dağları, Toprak ya da Ölüm), adlı kitabında bu işgalleri şöyle anlatır:

"Güneşin doğmasına yakın, bir köylü topluluğu toprakları işgal etti, ama patronların evine barkına dokunan olmadı. Kimsenin kılına bile zarar gelmedi. İşgal etmek, yakmak, yağmalamak, yıkmak demek değildir. Yalnızca yasak toprağa girmektir. Patronlar, villalarının balkonundan mülklerinin nasıl el değiştirdiğini seyrettiler. Köylüler işgalden sonra yetkililerin gelmesini beklediler. Binlerce köylü çember yapıp, yere oturarak bu 'fiili' durumun yasal yoldan da tanınmasını, onaylanmasını beklediler."

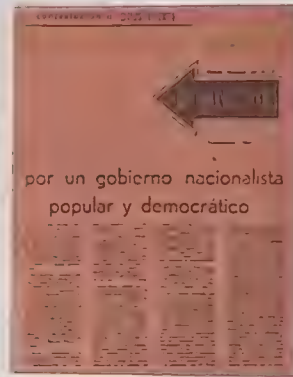
Bu eylemin siyasal amaçları nelerdi? Hugo Blanco bunu kesin bir dille şöyle açıklar: "İktidarın karşıtlığı olma niteliği". Kırsal bölgelerde patron gücüne karşı koyabilecek, bir yönetimin doğması. Peki, bu yönetim patron gücünün karşı eyleminden nasıl korunacaktı? Hugo Blanco bu soruyu "köylü milislerinin örgütlenmesi yoluyla" diye yanıtlıyordu. Bu, "klasik Troçki'ci stratejik şema"ya hayli bağlı bir uygulamaydı. Çünkü Blanco'nun düşüncesine göre, silahlı mücadele devrim sürecinin başında değil, sonunda yer alacaktı. Ama Con-

vencion ovası sahipleri, olayların bu noktaya varmasına baş eğmekten yana değillerdi. Sendikacılar daha kendi savunma müfrezelerini örgütlemeye başlamadan toprak sahipleri, kapıldıkları korku ve kuşkuyla hemen karşı eyleme geçmişlerdi. Misilleme başlamıştı: "Squadristler" (Silahlı Faşist Gruplar) göz göre göre adam öldürmekteydi. Polis, bunu görmezlikten geldi. Birkaç ay içinde ölü sayısı oldukça yükseldi. Yanahuanca'da dört köylü öldürüldü. 1962 Yazı'nda Chanllay, bastırma hareketlerinin en korkuncuna tanık oldu: Toprakları korumakla görevli polis müfrezesi 46 sendikacıyı birden öldürdü.

Hugo Blanco'nun umudu kırılmıştı. 1962'nin sonuna doğru, son bir saldırıya girişti. Silah elde etmek üzere Pujyura polis merkezine bir baskın düzenledi. Baskın sırasında Hugo Blanco tarafından yaralanan bir polis, çatışmadan az sonra, demir çubuk darbeleriyle öldürüldü. Katilin kimliği hiçbir zaman bilinemedi. Ama Hugo Blanco ile sendikacıların başarıları iyiden iyiye belaya girmişti

"Demokratik Barışçı Yönetim" adlı dergi gerilla çatışmalarının terk edilmesi görüşünü savunmakta ve bu konuda geniş bir kampanya yürütmektedir. Carlos Valencia takma adını (sağda, üstte) kullanan başyazar, gerçekte, Venezuela Komünist Partisi sekreteri Pempeyo Marquez'den başkası değildir.

Gerillacılarla gizli gizli başlıkları "Izquierda" adlı dergilerinde (sağda, altta) Carlos Valencia'ya yanıt veriyorlardı.

Solda, Venezuela gerilla liderlerinden F. Ojeda'nın cenaze töreni.

Pujiyura olayı 13 Kasım 1962 tarihinde oldu. Tam 42 gün sonra, Noel'de, güvenlik kuvvetleri Convencion ovasına baskın yaparak sendika merkezlerini işgal ettiler; topluca tutuklamalara girişildi ve köylüler işgal ettikleri topraklardan kovuldu. Hugo Blanco kaçmayı başardı; ama artık yalnızca bir kaçaktı. Birkaç ay sonra, 30 Mayıs 1963'te tutuklandı. Yakalanışını anlatan raporda şöyle deniliyordu: "Onu yalnız, yalınayak, üstü başı kir pas içinde ve hasta halde bulduk." Cinayet suçuyla yargılanan Hugo Blanco 25 yıl hapse mahkûm edildi ve Araquipa'nın karşısında bulunan Fronton Adası'nda ki cezaevine konuldu.

Hugo Blanco'dan Sonrası. 1965 yılı, Peru için de büyük önem taşıyan bir yıl oldu. 9 Haziran günü, silahlı bir grubun Andamarca yöresinde Runatullo çiftliğini işgal etmesiyle olaylar yeniden başladı.

Bu yeni gerillacılar kimlerdi? Bu nu öğrenmek için biraz eskilere gitmek gerekir.

12 Ekim 1959 günü A.P.R.A'nın (eski halkçı parti) sol kanadı, banker cumhurbaşkanı Manuel Pra-

do'nun tutucu hükûmetiyle anlaşmayı ("convivencia") reddedince partiden atıldı. Bu grup, kendine, övünçle "Asi A.P.R.A." adını takmıştı. Başlarında, 30 yaşlarında bir avukat olan Luis de La Puente Uceda vardı. 1960 Sonbahar'ında dağıtılan "Chiclayo Bildirisi", yeni partinin izleyeceği siyaseti ortaya koydu: A.P.R.A'nın halkçı kökenlerine dönme, Marx'çılığı benimseme, emperyalizme ve bölgesel oligarşiye karşı güçlü bir savaş.

1962'de "Asi A.P.R.A."dan Devrimci Sol Eylem, yani M.I.R. (Movimiento de Izquierda Revolucionaria) doğdu. Venezuela'da aynı adı taşıyan örgüt gibi, Peru'nun M.I.R.'yi de hızla en aşırı sol nitelikleri kazandı. Marx'çıktan Marx'çı-Lenin'çiliğe geçti; *convivencia*'nın reddini bir rejim kavgasına dönüştürdü; siyasal mücadele ilkesinden silahlı mücadele ilkesine yöneldi. Ekim 1962'de Luis de La Puente Uceda, Hugo Blanco ile buluştu. İkisi arasında yapılan görüşme somut sonuçlar vermedi, üstelik Blanco eylemi artık son bulmak üzereydi. Ama Luis de la Puente'nin bu görüşme isteği M.I.R'nin

Convencion ovasında sürmekte olan deneye duyduğu ilgiyi göstermekteydi. Daha sonraları gerilla mücadelesinin genel karargâhı Convencion ovasında kurulacaktı.

1963 yılı Peru'da yeni cumhurbaşkanı Belaunde Terry'nin seçim kampanyası boyunca vaat ettiği toprak reformu konusunda yapılan tartışmaların sürüp gittiği yıld. Ama, vaat etmekle uygulamak arasında, tutucu partilerin çoğunlukta olduğu bir parlamento vardı. Yasa çıkarıldı ama, "kuşa döndürüldükten sonra". Toprak reformu polemigi sürüp giderken M.I.R. parlamentoyu terk etti.

7 Şubat 1964'te Lima'nın en büyük alanında Luis de La Puente Uceda halk önünde en son konuşmasını yaptı. Bu, bir çeşit savaş açmaktı. Gerillanın hazırlanması bir yıl sürdü. M.I.R. yalnızca keşif gezileri yapıp, bölgeyi tanımakla, marşlar yazmakla ve askeri eğitim yapmakla yetinmedi. Yeniden kurulan sendikalar ve yeni toprak işgalleri ile, kısa bir süreden beri, yeni bir aşamaya ulaşan Convencion ovası köylü eylemiyle de bağlantı kurmaya çalıştı.

venezuela

VIII ANIVERSARIO 1960-1968

Venezuela'da
özgürlük
mücadelesinin VIII.
yılında çıkarılan bir
Küba afışı.

1965 Baharı'nda artık her şey hazır. M.I.R. gerillaları altı kola bölündü ve bu altı kol üç coğrafi alana dağıldı: Güneye (Convención), iç yöreye (Junin) ve kuzeye (Ayabaca). Her kol, topu topu birkaç düzine Insandan kurulmuştu. Bunlar gittikleri yörelerde, düzenli ordu hareketine elverişsiz sarp mevkiler bularak güvenlik üsleri kurdular. Askeri açıdan en ağır görevleri, Luis de La Puente ile yardımcısı Guillermo Lobaton yüklenmişlerdi. 1965 Haziran ayı boyunca, ülkenin iç ve güney yöresindeki cepheleer yavaş yavaş eyleme geçti. Ama kuzeydeki gerillalar bunu başaramadılar. Hangi nedenler yüzündendi bilinmez ama hiçbir zaman da başaramayacaklardı.

20 bin asker, 400 "Rangers" ve gerilla eğitiminden geçmiş birkaç yüz paraşütçüden oluşan ordu, aynı yılın Ağustos ayında, gerillaya

karşı harekete geçti. Bu, güçlü bir biriktir, ama başlangıçta hiçbir stratejik başarı elde edemedi.

Luis de La Puente ve arkadaşları sevinçliydi; olaylar düşündükleri gibi geliyordu. 15 Eylül günü, Ayacucho'da yeni bir silahlı grubun daha etkinliğe geçmesiyle sevinçleri bir kat daha arttı. Bu gerilla kolunu, 1962 yılında Puerto Maldonado'daki başarısız ayaklanma girişiminde sağ kalanlardan biri olan Hector Bejar yönetmekteydi. Bejar ve arkadaşları M.I.R.'ye değil özerk bir grup olan Ulusal Kurtuluş Ordusu'na (E.L.N.) bağlıydılar. Hepsi de görüş ayrılığı yüzünden parti çoğunluğundan kopmuş komünistlerdi ve strateji açısından bazı noktalarda Luis de La Puente'den de ayrılıyorlardı. Ama ayrıntıdaki bu görüş ayrılıkları pek önemli değildi. Asıl önemli olan, Ayacucho'da yeni bir Foco'nun

(odak)oluşarak M.I.R.'nin güney ve orta cepheleer arasında bir bağlantı kurmasıydı. Bu bağlantıya, gerillalar, yalnızca süregiden eylemlere değil, mücadelenin sonucuna da etki edebilecek stratejik bir boyut olayları değiştirebilecek önemde bir gelişme gözyle bakıyorlardı.

23 Ekim 1965'te Luis de La Puente, Mesa Pelada Dağları'ndaki bir çatışma sonunda öldürüldü. Hükümet kuvvetleri, gerilla yuvalarını kuşattıktan sonra "avı" ele geçirdi. Bu, aslında bütün eylem için sonun başlangıcı sayılabilir. Nitekim iki-üç hafta sonra güney cephesi yıkıldı; sonra da sıra merkez cephesine geldi. Burada direniş daha uzun sürdü; ama sonuç değişmedi. En son teslim olanı da Hector Bejar'ın gerilla örgülüydü. Öteki örgütlerden daha çevik davranan E.L.N., kuşatmadan kaçmayı başardıysa da, birkaç ay oyalandıktan sonra, 1966 Ocak ayında, E.L.N. de her türlü etkinliğine son verdi. Hector Bejar, dağlarda maki ormanlarında gizlendi; ama Bejar'ın bu özgürlüğü pek uzun sürmeyecekti. Mayıs ayında Lima'da yakalandı. San Quintin Cezaevi'ne atıldı. Kuzey cephesi gerillaları da, aynı anlamsız eylemsizlik içinde, bir altı ay daha geçirdi; sonra sesleri soluqları çıkmaz oldu. Bölünmüşler miydi, yoksa dağılmışlar mıydı? Kimse, bu sorulara yanıt verme durumunda değildi, ortadan yitip gitmişlerdi.

1968'de iktidarı ele geçiren general Velasco Alvarado, korkusuzca reformlara ve Amerikan şirketlerini ulusallaştırmaya girişti. Kongre askıya alındı, anayasa gözden geçirilip düzeltildi. 1975'te, devlet başkanı, devrimci süreci sürdürmeyi üzerine alan general Francisco Morales Bermudez tarafından görevinden uzaklaştırıldı. 1976-1977'de, ülkede, iktisadi etkinliği felce uğratan genel grevlerle karşı karşıya kalındı. 1978'de, enflasyon yüzde 60'a ulaştı ve hızla artan hayat pahalılığı, toplumsal çatışmalara yol açtı, hükümet, bunlara, olağanüstü durum ilan ederek karşılık verdi. 28 Temmuz 1980'de yürürlüğe giren yeni Peru anayasası, 1968'den beri yerleştirilmiş olan askeri rejimin sonu olarak belirdi ve yeniden halk oylamasını getirdi, yürütme gücünü beş yıllık bir süre için ancak bir kez seçilen bir başkana verdi. Mayıs 1980'de cumhurbaşkanı seçilen Fernando Belaunde Terry'nin (1963-1968 yılları arasında da başkanlık yapmıştı) merkezli-sağ partili Halkçı Eylem (A.P.), milletevki-

Fidel Castro ve
Salvador Allende.

ALLENDE, CASTRO'YU ANLATIYOR

"Betancourt iktidara geldiği zaman Venezuela'da bulunuyordum. Üç-beş dolarım daha olduğundan aklıma Küba'ya gitmek geldi. Fidel Castro, Havana'yı ele geçirmişti. Yanılmıyordum başkente giriş, 6 Ocak günü olmuştu. Belki de 5'inde. Ben, Havana'ya 20 Ocak'ta, tuhaf bir zamanda geldim, hemen bir otele yerleştim. Aynı gün, öğleden sonra, geçit töreni vardı. Bu tören benim için yalnızca şaşırtıcı değil, ama bir hayli de inanılmaz bir şeydi. Zira, 200 Miami polislinin geçit resminin başında yürüdüğü bu törende bir açık araba içinde Miami belediye başkanı ile sanıyorum Havana belediye başkanı yer alıyordu. Ertesi gün kalkacak ilk uçakla ülkeme dönmeye niyetlenirken Şili'den tanıdığım Carlos Rafael Rodriguez'e rastladım. Benim orada ne yaptığımı sorunca şu yanıtı verdim: 'Devrim'i görmeye geldim. Ne var ki, ona bir türlü rastlayamadığımdan ülkeme dönüyorum. Ne türden bir devrim olacak bu? Miami polislinin kutladığı bir Devrim mi?' Rodriguez'in yanıtı şu oldu: 'Hata ediyorsun Salvador. Burada kal ve önderlerle konuş.' Ben de dedim ki: 'Hayır, hayır geldiyorum.' Rodriguez ısrar edince, eski dostluğumuzdan ötürü kıramadım ve: 'Peki öyleyse, beni önderlerle görüştür' dedim. Gerçekten, aynı gün öğleden sonra, hiç tanımadığım, hatta adını bile duymadığım Aleida'dan telefon geldi. Telefon eden kadın 'Che'nin sekreteriydi, henüz karısı olmamıştı. Şöyle diyordu: 'Komutan Guevara, size arabasını yolluyor. Cabana barakalarında sizi bekleyecek.'

Gittimde söylenenin doğruluğunu anladım. Beni büyük bir odaya soktular. Odada çeşitli eşyalarla birlikte kocaman bronz bir yatak vardı. Ama Che, hamakta yatıyordu. Beline ka-

dar soyunuktu. Yalnızca pantolon giyiyordu. Oraya vardığımda çok şiddetli bir astım nöbeti geçiriyor, bir soluk alma aleti kullanıyordu. Kendine gelmesini beklerken yatağın üzerine oturdum ve sözü açmak için seslendim: 'Komutan!..'. Che, konuşmamı keserek şöyle dedi: 'Bak Allende, senin kim olduğuna biliyorum. 1952 başkanlık kampanyası sırasında yapmış olduğun iki konuşmanı duydum. Birisi çok iyi, öteki çok kötüydü. Bu nedenle, birbirimize tam bir güven duyabiliriz. Çünkü senin nasıl bir insan olduğun konusunda çok açık bir kanıya sahibim.' İlk anda duraksadığımı anımsıyorum. Dilediği gibi konuşmasını sağlamak amacıyla sustum ve hemen hemen hiç konuşmadan, salt dinlemekle yetindim. Konuşma ilerleyip, üstümdeki ilk olumsuz etki kalkınca, Che'nin, düşünsel değerini, insanca duygularını, kıtanın sorunlarını kavrayışını ve halkın mücadelesine ilişkin gerçekçi değerlendirmesini daha iyi değerlendirdir duruma geldim. Beni önce Raul Castro ile görüştürdü ve hemen arkasından Fidel'i görmeye gittim. Bunu dün gibi anımsıyorum. F. Castro kabine toplantısında idi. Beni toplantı odasına soktu ve toplantının bir bölümünde hazır bulundum. Akşam yemeğini birlikte yedikten sonra Fidel'le sohbet etmek üzere bir odaya girdik. Satranç ve iskambil oynayan, yerlerde yatan köylülerle, makineli tabancalar ve her tür gereçle dolu bir yerdeydik. Kendimize güçlükte boş bir köşe bulduk ve uzunca bir süre konuştuk. İşte orada Fidel Castro denen insanın kim olduğunu öğrendim."

Salvador Allende
(Regis Debray'le Konuşma'dan)

mesine karşın Aydınlık Yol'un silahlı başkaldırısı sona ermedi. Söz konusu gerilla hareketi Ayacucho, Apurımac ve Huancavelica bölgelerinde yerleşti ve komşu bölgelere, kıyı kesimine doğru kuzeye, Trujillo çevresine, kokain ticaretinin yurtluğu olan Tingo-Maria'nın ötesine, güneyde Cuzco bölgesine taşıdı ve Lima'nın mahallelerine (barriadas) kadar yayıldı. Şiddet hareketlerinin artması nedeniyle bazı yüksek görevliler ve hükümet üyeleri Aydınlık Yol gerillalarıyla diyalog kurmak istediler ama örgüt bütün bu görüşme isteklerini reddetti. Devlet başkanı Belaunde bu durumda ordu kuvvetlerini sürekli takviye etmek zorunda kaldı.

Eylül 1984'te, yeni bir gerilla grubu olan Devrimci Tupac Amaru Hareketi (Movimiento Revolucionario Tupac Amaru: M.R.T.A.) Lima'da bir dizi bombalı saldırı düzenleyerek etkinliklere başladı.

Nisan 1985'te yapılan genel seçimler sonunda orta solun önderi Alan Garcia'nın devlet başkanlığına seçilmesinden sonra, Aydınlık Yol'a karşı yürütülen harekâtlar sırasında bu örgüt tarafından öldürülen çok sayıda kişinin gömülü olduğu toplu mezarlar bulundu. Garcia, Aydınlık Yol örgütünün gittikçe artan şiddet eylemleri karşısında başkent Lima ve çevresinde olağanüstü durum ilan etti. Haziran 1986'da üç cezaevinde tutuklu bulunan 300'e yakın Mao yanlısı Aydınlık Yol gerillası isyan ettikleri için öldürüldüler. Olaylardan sonra yaklaşık 80 polisle 20 subay Garcia'nın emriyle tutuklandı. Cezaevlerinde olagelen isyanlar ve katliam, bütün gözler Güney Amerika'nın bu genç demokrasisine çevrilmesine yol açtı.

Aydınlık Yol, 1986'nın ortalarından sonra saldırılarını yabancı elçilik binalarına yöneltti: Çin ve İtalya Büyükelçilikleri, Sovyet-Peru Kültür Enstitüsü, S.S.C.B. elçiliği, Honduras Büyükelçiliği, Ocak 1987'de de Hindistan Büyükelçiliği'ni basan Aydınlık Yol örgütü gerillaları baskın sırasında iki koruma görevlisini ve muhafız birliğinden bir teğmeni öldürdüler. Yayımladıkları bildiride Hindistan başbakanı Rajiv Gandhi'yi "soykırım" yapmakla suçladılar ve "gerici" olarak tanımladıkları Garcia'nın "halk savaşı ve dünya devrimi"ni aşığılayarak, "Üçüncü Dünya'nın önderliğini ele geçirmeye" çalıştığını öne sürdüler.

Kolombiya

Violencia'dan Gerillaya. Ko-

Che Guevara için hazırlanmış bir afiş.

lombiya, Güney Amerika'da gerilla mücadelesinde, ancak 1964 yılı ortalarına doğru sesini duyurdu. Aslında Kolombiya, kıtanın, gerilla geleneğinin en önce kökleştiği ülkelerinden biridir.

Bu ülkede görülen gerilla mücadelesi sürecinin geçmişi, 9 Nisan 1948 gününe kadar uzanır. O gün, liberal kökenli halkçı önderlerden Jorge Eliecer Gaitan, Bogota'da öldürülmüştü. Bu cinayet, liberallerle muhafazakârlar arasında, zaten güçlükle korunan siyasal dengeyi büsbütün bozmuş, halk yığınları galeyana gelmişti. Muhafazakâr hükümet, olayları çok sert bir biçimde bastırdı. Bogota'da sokak savaşları günlerce sürdü. Adı "Bogotazo" olarak kalan bu savaşta çok sayıda ölü ve yaralı verildi. Yangınlar, tahripler, yağmalar her yanı sarmıştı. Çatışmalar sona erdiğinde kent bir yıkıntı halindeydi.

Bogotazo'dan sonra iç savaş patlak verdi. Yenilen liberaller kırkılık bölgeye çekildiler ve komünist partisinin de desteğiyle silahlı bir mücadele düzenlediler. Ama işler hızla sarp sarpacak, toprak sahipleri örgütlenip silahlı çeteler kuracaklardı. Bu çeteler siyasal nitelikteki birkaç çatışmadan sonra, işi hırsızlığa, yağmalamaya, çalıp çırpmaya vardırıdılar. Böylesi onlara daha kârlı geldi. O zaman da Kolombiya'da gerilla mücadelesi evresinden "bandolerismo" ya da "banditismo anarchico" (anarşist-eşkıyalık) evresine geçildi. Kolombiyalılar bu döneme yalın, ama anlamlı bir ad buldular: "Violencia" ('Şiddet').

Çılgınlık yıllarıydı bu yıllar. Kaçun kaçacağı bir sürü ıpsız sapsız ortalığa dehşet salan çeteler kurdular ve çetelerine olmadık adlar taktilar: Kara Kan, Tarzan, Yeşil Kuş,

Salvador Allende

Zehir Kaptan, Kartopu. Bu, bir vahşet ve zorbalık dönemi idi: Kanlı baskınlar yapıyor, evler ateşe veriliyor, kadınların ırzına geçiliyor, çocukların canına kıyılıyordu. Hatta işkence biçimlerine özel adlar bile takıldı. Bu dönem kapanınca *Violencia* kurbanlarının iki yüz binini aştığı, belki de üç yüz bine vardığı ortaya çıkacaktı. 1953'te general Gustavo Rojas Pinilla, iktidarı ele geçirdi ve bir genel barış önerisinde bulundu. Beş bin liberal gerilla silahlarını teslim edip kentlere döndüler.

Ama komünist partisi Rojas Pinilla'nın barış çağrısına uymamakta ve iç savaşı devrimci savaşa çevirmek için en elverişli anın geldiğine inanmaktaydı. Bu ret, diktatörün öfkelenildi. Kirlarda çeteci

haydutlar ellerini kollarını sallaya sallaya etkinliklerini sürdürmekteydiler. Ama bu, Rojas Pinilla için ikinci planda, acil çözüm gerektirmeyen bir sorundu. Asıl önemli ve hayati tehlike, komünistlerdi. Pinilla'ya göre asıl amaç onları bastırmak, yok etmekti. Sumapaz bölgesinde toplanmış olan militanlar, anti-gerilla mücadelesinde kullanılmak amacıyla Amerikalıların bulduğu en yeni iki silahla, (napalm ve helikopterle) donatılmış askerlerin saldırısına uğradılar. Bu, dayanılması olanaksız saldırının zoruyla komünistler güneye çekildi. Başlarında köylü asıllı genç bir komutan olan Manuel Marulanda vardı.

Yolculuk, gerillacıların sonunda rahat bir soluk alabilecekleri Orta

Cordillera bölgesine varıncaya kadar sürdü; bu hemen hemen 400 km'lik bir yoldu.

Harita üzerinde Huilla, Tolima ve Valle del Cauca eyaletlerini kaplayan bu yörede özgürlüğüne ilk kavuşan bölge Marquetalia oldu. Birkaç hafta sonra dört bölge daha özgürlüğünü ilan etti: El Pato, Rio Chiquito, Guayabero, Güneybatı Tolima. "Kurtarılmış" bölgelerde, gerillalar çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşmaya başladılar. Toprağı ayrıktan temizleyip tahıl ve sebze yetiştirerek hayvan beslemeye başladılar. Gereksinimlerini kendi kendine sağlamayı amaçlayan, kapalı bir iktisat doğdu. Ama daha sonraları, yakın yörelerle, ana gereksinim maddeleri alışverişi yapılan bir ev

reye geçilecekti. İktisattan sonra sıra, toplumsal düzenin kökleştirilmesine gelmişti. Hükümetin baskısından ve çeteci haydutların zorbalığından kaçan yüzlerce aile, "kurtarılmış" bölgelere aktı, onları karşılamak ve örgütlemek gerekiyordu. Böylece hastaneler, okullar, mahkemeler, askeri bir yönetim düzeni, gönüllü bir polis örgütü ve birkaç kilise kuruldu.

"Kızıl Viota". Belli bir düzenin kurulup kökleştiği bu evre, siyasal açıdan Kolombiya Komünist Partisi'nin bir zamanlar, köylüleri örgütleyip, kendi kendilerini yönetecekleri bir topluluk yaratmayı öneren taklit varsayımlarına çok uyuyordu. Bu varsayımın ilk uygulaması 1930'lardan sonra, Bogota yakınlarından küçük bir köy olan

Viota'da yapılmıştı. Sonraları "Kızıl Viota" diye anılan bu köy, ordu tarafından haritadan silindi; Kolombiya Komünist Partisi'ne gelince yirmi yılı aşan bir süre, bu düşüncesini uygulama olanağını bir daha bulamadı. Orta Cordillera'da toplanmış olan Kolombiya'lı komünistler, işte şimdi, şanslarını bir kez daha deneyebilirlerdi. Ama Viota olayı, toplumsal örgütlenmenin, kökleşmiş bir düzen kurmaya yetmediğini ortaya koymuştu. Önemli olan, düzeni korumayı öğrenmekti. Komünistlerin "kurtarılmış" bölgelerde uyguladıkları düzene, taktik bir kavram olarak, "köylülerin kendi kendilerini savunmaları" adı verilmişti. Bu, 1949'lardan sonra, tutucu güçlere kitle güçleriyle karşılık verme gereksiniminden do-

ğan genel bir formülün pratikte yaşama uygulanmasıydı. Bu stratejik tez Marquetalia bölgesinde daha yaygın ve kesin bir nitelik kazanmıştı.

Köylülerin "kendi kendilerini savunmaları"ndan yana olan devrimcilerin sayısı azdı. Çünkü devrimcilerin birçoğu, bu tezi pasiflikle, askeri girişkenlikten yoksun olmakla suçluyorlardı. Üstelik bu görüş, belli bir çatışma alanı seçmeye, ordunun saldırıya geçmesini beklemekle yetindiği yolu eleştirilere de uğramaktaydı. Ayrıca, siyasal eğitime tanınan önceliğin, askeri eğitim düzeyinin çok düşük, yetersiz kalmasına yol açtığı da söylenmekteydi.

Bazı devrimci gruplar da, eleştirmek yerine eyleme geçmeyi de-

Şili'de askerlerin başkanlık sarayını ele geçirmesi

*General Augusto
Pinochet cunta
üyeleriyle.*

nediler; ama bu girişimler başarı-
sızlıkla sonuçlandı. Vichada'da
Devrimci Eylem Birleşik Cephesi
(F.U.A.R.) ve İşçi - Öğrenci - Köy-
lül Hareketi (M.O.E.C.) adını taşı-
yan grupların eylemi tam bir fiyat-
koyla son buldu. Komünist partisi
ise olayları kendi görüş açısından
yorumlamaktaydı. Komünistler
"kendi kendini savunma görüşü-
nü iktidardaki rejime karşı, iyi ni-
yetli ve barışsever bir tutumdan
değil, Kolombiya'nın her şeye kar-
şın henüz bir köylü devrimini baş-
aracak olgunluğa erişmediğini
fark etmiş olma gerçeğinden doğ-
duğu düşüncesindeydiler. Yine
partinin kuramcılarına göre, "Boş
hayallere kapılmanın gereği yoktu.
Violencia, bir halk ayaklanması de-
ğil, hastalıklı toplumsal ve siyasal
bir yapının yarattığı tehlikeli bir du-
rumdu yalnızca. Kolombiyalı köy-
lüler daha tam bir sınıf bilincine
ulaşamamıştı. Öyleyse onlara siya-
sal eğitim vermek gerekiyordu;
yoksa, silah kullanmasını öğret-
mek değil." Komünistler iddiaları-
na "kurtarılmış bölgeler" taktiğinin
bir "tecrit" siyasi değil, tersine,

sırf bu bölgelerin varlığıyla bile,
komşu yörelerde sürüp giden yarı-
feodal düzen için, bir tehdit, bir
tehlike olduğunu da eklemekteydi-
ler

1956'da çok önemli bir olay
meydana geldi: Yıllarca süren kar-
arsızlıktan sonra muhafazakârlar-
la liberaller, sonunda, barış masa-
sına oturmayı kabul ettiler. Görüş-
melerden, Ulusal Cephe doğdu. İki
parti, uzun süre dayanışma içinde,
nöbetleşe çalışacak hükümetler
kurma yolunda oylarını birleştir-
mek amacıyla, çok büyük çapta bir
seçim kampanyasına giriştiler. Bu
anlaşmanın sona ereceği tarih bel-
liydi: 1974. Demek ki, bu anlaşma
yirmi yıla yakın bir süre boyunca
halkın özgür seçme hakkını orta-
dan kaldırmaktaydı. Ama bunun
ne önemi vardı? Önemli olan, 1956
anlaşmasının, Rojas Pinilla'nın
yetkilenn, gücünü elinden alabile-
cek olan oligarşik bir rejimin yeni-
den kurulmasıydı. Diktatörün gün-
lerinin sayılı olduğu artık kesindi.
Anlaşmanın imzalanmasından 287
gün sonra, Rojas Pinilla'nın iktidar
sona eriyor ve 1958'de cumhur-

başkanlığı seçimleri yapılyordu.
Nöbetleşe hükümet sistemine gö-
re, daha önceden kararlaştırıldığı
gibi, liberaller iktidara gelmiş, es-
ki Kolombiya oligarşisi yeniden es-
ki yerine oturmıştı. Ama güney-
de "kurtarılmış" bölgeler, varlığı-
nı sürdürmekteydi. Yeni hükümet
de onlara bir an önce "tedavi"
edilmesi gereken birer çibanbaşı
gözülüyle bakmaktaydı

1960'lara doğru durum daha ille-
ri bir aşamaya geçebilecek kadar
olgunlaşmıştı. A.B.D. askeri danış-
ma kurulunun da işbirliğiyle "LA-
ZO Harekâtı" adıyla anılan, örgüt-
lenme bakımından eksiksiz strate-
jik bir plan hazırlanmıştı. Latin
Amerika ülkeleri, A.B.D.'nin bu gi-
bi yardımlarına çoktandır alışık-
tı. İlk olarak, köylülerin güvenli-
ni kazanmak amacıyla ordu ve barış gö-
nüllüleri taburlarınca yönetilen bir
sivil askeri kampanya örgütlendi.
Bu "güven evresi" aşılmca, katı ik-
tisadi askeri düzen sağlam temel-
lerine oturtulabilecek, daha sonra
da düzen bozucu güçlere karşı sal-
dırıya geçilecekti. İki yıl içinde her
şey hazır. 1962'de Marquetalia'

*Havana'da
Castro'cu bir
gerillanın bir Batista
güvenlik görevlisiyle
çatışması.*

El deber de todo revolucionario es hacer la revolución

26 Temmuz 1953'te yapılan Moncada kışlası saldırısının XIV. yıldönümünde Küba'da çıkarılan bir afiş.

ya karşı saldırıya geçildi. Ama elde edilen sonuçlar önemsizdi. Bunun üzerine Latin Amerika Devrimci Eylem Örgütü, ortaya ütöpik, coşkun bir slogan attı: "Marquetalia yenilmez." Oysa, 1962 saldırısı, aslında, yalnız 5000 insanın görev aldığı, bir genel provadan oluşuyordu. Deneme pahalıya patlamıştı ama, şimdiki Kolombiyalı taktikçiler ve yardımcı uzmanlar, kesin olarak başarıya ulaşacak bir saldırı planı düzenleyecek kadar deney edinmişlerdi.

"Bağımsız cumhuriyetçiler"e

karşı ikinci ve son saldırı, altı aylık bir kuşatmadan sonra, 22 Mart 1964 günü başladı. İlk hedef El Pato'ydu. Hükümet birlikleri zorlu bir direnişle karşılaşıp, oldukları yerde kaldılar. Ama El Pato saldırısı ordu için, gerilla kuvvetlerini bir "yoklama" niteliğindedir. Mayıs ortalarına doğru savaş yeniden hızlandı. Harekâta 38 000 kişi katılmıştı. Bunlardan 16 000'i Marquetalia cephesine, ötekilerse öbür cephelere yollanmıştı. Rejimin amacının "Başına buyruk cumhuriyetleri" yenmek değil, onları yı-

kıp yok etmek, adlarına varıncaya dek, varlıklarını ortadan kaldırmak olduğu açıktı.

Haziranın sonuna doğru ordu Marquetalia'nın üst yöreleri ele geçirilirken, dağlarda, gerilla üsleri yeniden örgütlenmeye başlamıştı. Üslerin kuruluşu bir bildiriyle duyuruldu: "Bugünden, yani 20 Temmuz 1964'ten itibaren toprak reformunu ve rejim değişikliğini sağlamak üzere gerilla mücadelesini başlatıyoruz..." İmza olarak Marulanda ve yardımcılarının adları vardı. Aynı insanlar birkaç ay sonra "Güney bloku"nu, yani eylemleri sürdüren büyük grubun işleyişini düzenlemekle görevli bir çeşit genel karargâhı kuracaklardı.

"Güney bloku"nun kurulması bile, komünist taktikçileri ağır eleştirilere uğramaktan kurtaramadı. On yıl boyunca "kendini savunma" ilkesine bağlı kalınarak daha 1954'te önerilen "göçebe stratejisi" hep geri çevrilmişti. Şimdi ise bu strateji benimseniyordu. Pekiaradaki on yıl niye boş boşuna harcanmıştı?

Komünist partisinin buna yanıtı hazırdı: "Gerilla mücadelesi 1954'te köylülere zorla benimsenilmek istenmişti. Şimdiyse köylüler, bütün öbür çarelerin faydasız olduğunu gözleriyle görmüşler ve gerilla mücadelesini kendiliklerinden seçmişlerdi. Ama olayların gelişmesi sonucunda 'Yenilmez Marquetalia' düşmüş, bu düşüş, stratejik ve siyasal açıdan bir darbe olmuştu."

Marquetalia Yenildikten Sonra. Kolombiya'da ordu var gücüne bir gerilla örgütünü toptan yok etmeye çalışırken bir yenisi doğuyordu: E.L.N., yani Ulusal Kurtuluş Ordusu. Eylem alanı Manuel Marulanda yönetimindeki komünistlerin etkinlik gösterdikleri bölgenin yüzlerce kilometre kuzeyinde, Santander eyaletiydi. Yeni silahlı grup 1964'te, Fabio Vazquez başkanlığında bir avuç öğrenci tarafından örgütlenmişti.

Fabio'nun yardımcısıysa Victor M. Moron'du. Daha sonraları 15-20 kadar köylü de bu gruba katıldı. Vazquez, halk temeline dayanmaksızın bir devrimci eyleme giriştiği yolundaki eleştirileri çürütmek için hep bunu ileri sürecekti. E.L.N., Temmuz 1964'te kurulmuştu ama, basın bu olaydan söz bile etmedi. Çünkü o sıralar kamuoyunun bütün dikkati Marquetalia'ya karşı düzenlenen büyük saldırıya çevrilmişti. Yeni silahlı grubun ilk siyasal eylemi birkaç ay sonra, Simatoca köyünün işgal e-

Devrim sonunda Fidel Castro ve mücadeleye arkadaşları bir arada.

dilmesiyle başladı. Tarih 7 Ocak 1965'ti. Ama 1965 yılı içinde, ünü birdenbire halk arasında yaygınlaşveren yeni bir devrimci önderin ortaya çıkmasıyla, E.L.N. ikinci planda kalacaktı. Bu yeni önder, Camilo Torres adlı genç bir papazdı; 36 yaşındaydı ve aristokrat bir aileden geliyordu. Papaz olduktan sonra Belçika'nın Louvain kentinde 6 yıl sosyoloji eğitimi görmüş-tü.

Camilo Torres'ın devrimci çizgisi Kolombiya'daki geleneksel gerilla çizgisiyle karşılaştırıldığında büyük

farklılıklar gösterir. Camilo için şiddet, ideolojik ya da duygusal bir seçim değil, yalnızca şiddete başvurmadan mücadeleye çareleri aramakla geçen barışçı ve yorucu bir yolun son aşamasıydı. Camilo 1958'de yurduna dönünce birkaç yıl kendini yalnızca toplumsal araştırmalara ve ülkesinin önemli sorunlarıyla ilgili bilimsel incelemelere verdi. Bilimsel çalışma alanından siyasal çalışma alanına geçişse 1964 yılında oldu. Camilo Torres "Bölgesel Eylem" in ve Toprak Reformu Enstitüsü'nün ça-

lışmalarına katıldı; ama bu iki kuruluşun aslında göz boyacılığı ve hatta dolandırıcılık yaptığını görünce bunlardan ayrıldı ve Bogota'nın yoksul mahallelerinden birinde papaz olarak çalışmaya başladı.

Torres, Hristiyanlığın ilkeleriyle devrimin ilkelerini özdeşleştirmeye çalışan bir devrimci olarak görünmekteydi. Peki ama bu, ne yolla olacaktı? Camilo, "şiddet" düşüncesini kesin olarak yadsıtmaktaydı. Ona göre önce bütün yolları, bütün çareleri denemek gerekti.

Mayıs 1965'te Frente Unido del

'Che' Guevara'yı, Bolivya kırlarında gösteren bir resim. (Bu resmin onun ölümünden önce çekilmiş son fotoğrafı olduğu sanılmaktadır)

Pueblo (Birleşik Halk Cephesi) doğdu. Camilo Torres'in kurduğu bu cephe, reformları gerçekleştirmek amacıyla rejim değişikliği is teyen bütün güçlerin birliğine dayanmaktaydı. Camilo, elini herke se uzatıyordu: Liberallere, öğrencilere, sendikacılara, devrimcilere, tarafsızlara ve komünistlere. Komünist partisinin oyuncağı olup çıkabileceği yolundaki uyarılara Camilo şöyle karşılık veriyordu: "Karşı-devrimin yararsız bir aptalı olmaksansa, devrimin yararlı bir aptalı olmayı yeğlerim." Birkaç aya kalmadan Camilo Torres, halkın en çok benimsediği önder kimliğini kazandı. Halk kitleleri onu istemekte, öğrenciler ona tapmakta, komünist partisi ise onu desteklemekteydi.

Ama Kolombiya oligarşisi oyuna gelmedi; Camilo Torres'in gerillacı gruplarından daha tehlikeli bir düşman olduğunun farkındaydı. Oligarşi açısından vakit geçirmeden Torres'in işinin görülmesi gerekiyordu. Kilise babalarının ve din kodamanlarının baskısı karşısında

ŞİLİ'DE ASKERİ DARBE/İ

1961'de Ernesto Che Guevara, "Gerilla Savaşı" adlı kitabını kendisine armağan ederken, "Aynı sonucu başka yollarla gerçekleştirmeye çalışan Allende'ye" diye yazmıştı. Bu yollar, toplumsal dönüşümlerin geleneksel demokrasi kuralları içinde gerçekleştirilmesiydi. Yine de Allende, devrimi başka yollardan sağlamaya çalışanlarla dayanışmasını her zaman sürdürdü. Senato başkanı olduğu sıralar Che'nin ölümüyle biten olaylardan sonra Şili'ye sığınan Bolivyalı devrimcileri, sınıra kadar gldip bizzat karşılaması Şili sağcılarının büyük tepkilerine yol açacaktı.

Şili'de siyasal demokrasinin sosyalist amaçlar için kullanılması yolundaki deneme 4 Eylül 1970'te başladı. Halk Birliği, başkanlık seçimlerinde oyların çoğunu aldı ve Allende, Şili devlet başkanı oldu. Halk Birliği, sosyalistler, komünistler, halkçı radikaller, sosyal demokratlar ile Hristiyan Hareket (M.A.P.U) ve Bağımsız Halkçı İttifak'dan (A.P.I) oluşuyordu. C.I.A'nın seçim öncesinde yaptığı ankete göre, Allende'nin pek kazanma umudu yoktu.

Ülkenin iktisadi büyüme hızı son derece düştü: 1970 başında bu oran yüzde 0,8'di. Toprağın büyük kısmı büyük toprak sahiplerinin mülkiyetindeydi. Ülkenin dış borçları 3 milyar dolardı. İhracatın yüzde 77'si bakıra dayanıyordu; Bakır çıkarımıysa Amerikan şirketlerinin tekelindeydi ve ülke sürekli enflasyon içindeydi. Bütün bunlar Şili'de yeni sömürgeciliğin yarattığı görüntülerdi. Allende'nin ama-

cı, Şili'de iktisadi ve toplumsal dönüşümleri gerçekleştirmek ve sosyalizme giden yolu açmak olacaktı.

A.B.D., Allende'nin başkan seçilişini "soğuk" karşıladı ve onu resmen kutlamadı. Şili Parlamentosu (Kongre) Allende'nin başkanlığını onaylayıncaya kadar, üretim ve dağıtım sistemlerini bozmayı amaçlayan, mali ve iktisadi eylemler denendi. Bir tedhiş kampanyası yürütüldü. Bankalardan bütün para çekildi; radyo ve basın araçları sürekli "komünizm" tehlikesinden söz etti. Allende yanlısı generalkurmay başkanı Schneider öldürüldü. Ordunun Kongre'yi kapatması için tahrikler yapıldı. Yine de bütün bunlar Allende'nin başkanlığını onaylanmasını önleyemedi.

2 Aralık 1970'te Şili'de toprak reformu yasası uygulanmaya başlandı. 4 Nisan 1971'deki belediye seçimlerinde Halk Birliği oyların yaklaşık yüzde 50'sini aldı. 11 Temmuz 1971'de parlamento, oy birliğiyle, bakır madenlerinin ulusallaştırılmasına karar verdi. Uluslararası tekelilerin elindeki kuruluşlar denetim altına alındı; özel bankalar devlet denetimine geçti. Bunu elektrik şirketi ve kömür sanayisinin devletleştirilmesi izledi.

Şili'deki Anaconda, Kennecott, I.T.T. gibi uluslararası şirketler A.B.D.hükümeti ile elele çalışmaktaydı. 13 Ağustos 1971'deyse, A.B.D., verdiği bazı kredileri kesiyordu. A.B.D. ile Şili arasındaki anlaşmazlığın resmi nedeni,

(Arkası sayfa 670'te)

Camilo papazlıktan ayrıldı. Ne kadar acı gelirse gelsin, bu karar onun vicdanıyla yaptığı hesaplaşmanın sonucuydu. Ama Torres yine de, şiddet yolunu seçmekten yana değildi.

Barışçı Yoldan Devrim. 10 Ağustos 1965. Camilo Torres şunları söylemekteydi: "Barışçı yoldan devrim, kuşkusuz, en iyisidir. Ama bu seçimi yapmak yoksulların elinde değildir. Devrimin barışçı yoldan mı, yoksa zor yoluyla mı gerçekleşeceğine karar verecek olan, iktidardaki güçlerin kendileridir." Bir başka girişimde de bulundu Torres. İktidar mekanizmasını ya da bir dille sergileyerek, halkı seferberliğe çağırdı: Seçimlerde oy kullanmama seferberliğine. Küçük "Birleşik Halk Cephesi", koskoca "Ulusal Cephe"ye karşı durmaktaydı; yani aslana karşı fare. Kuşkusuz aslan kazandı. Camilo 1965'in Eylül ve Ekim aylarında, Hristiyanlara, askerlere, komünistlere, tarafsızlara, sendikacılara, kadınlara, köylülere seslenen uzun bildiriler dizisini kaleme aldı. Son çağrısı 21 Ekim'de yayımlandı:

İşsizlere seslenen bu çağrının yayımlanmasından üç gün önce Camilo, Bogotá'dan ayrılıp Santander Dağları'nda E.L.N.'ye katılmıştı. Seçimini yapmış, kararını vermiş, adimini atmıştı. Camilo'nun verdiği karar, ortadan kayboluşundan dolayı kaygı duyan halka, ancak Ocak 1966'da yine onun bir bildirisiyle açıklanacaktı: "Halk, yasal yolların tıkalı olduğunu bilmektedir. Halk yalnızca silahlı mücadele yolunun açık olduğunu da bilmektedir. Halk zaferinin kazanılacağı güne kadar, vuruşmak amacıyla dağlardaki silahlı mücadeleye katılmış bulunuyorum."

15 Şubat 1966'da, Santander eyaletinin San Vicente de Chucuri bölgesinde, ıssız Patco de Cemento ormanında gerillalarla güvenlik güçlerinin yaptığı bir çatışma sırasında Camilo Torres vuruldu. Bu, onun ilk silahlı eylemiydi. Cesedin fotoğrafı birkaç gün sonra *El Espectador* gazetesinde yayımlandı. Ama ceset ne oldu, nereye gömüldü, kimse bilemedi. 1966 Nisanı'nda "Güney Blok"unun ikinci konferansında, komünist güçler, Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri (F.A.R.C.) adını aldılar. Bu, yalnızca bir ad değişikliği değil, Castro'cu gerilla örgütlenmesine doğru atılmış kesin bir adım ve E.L.N.'ye uzatılmış bir eldi. Oysa birleştirici nitelikleriyle bu iki silahlı örgütü bir araya getirebilecek tek insan, rahip Camilo Torres

Fidel Castro, 1967'de yapılan birinci O.L.A.S. Konferansı'nda ünlü konuşmasını yaparken.

res ölmüştü. F.A.R.C. ile E.L.N. arasındaki görüşmeler başarısızlıkla sonuçlandı. İlikelerdeki, temel görüşlerdeki farklılık, anlaşmayı engelledi; Kuramsal ağırlık, gerillaya mı, yoksa kitle çizgisine mi tanınmalı? Öncü müfreze parti mi, yoksa silahlı güçler midir? Sonunda strateji, ideolojiye yenildi ve silahlı mücadele durdu

19 Nisan Hareketi (M. 19). Gerçekte, Kolombiya, yaklaşık 40 yıldan beri aralıksız bir gerilla hareketiyle karşı karşıya kalmıştır. En

eski üç örgüte (komünist partisine yakın Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri [F.A.R.C.]; Castro'cu Ulusal Kurtuluş Ordusu [E.L.N.]; Mao'cu Halk Kurtuluş Ordusu [E.P.L.]) 1970 yıllarının sonuna doğru, oldukça belirsiz ulusal-halkçı ideoloji yanı sıra bir grup olan M. 19 (19 Nisan Hareketi) katıldı. 1974'te, Simon Bolívar'ın altından kılıcının simgesel olarak çalınmasıyla halkın ilgisini bir gösteri niteliğinde de olsa çeken M. 19 gerillaları, 2 Nisan 1979'da bir tersane-

den beş binden fazla silah çalarak ciddi işlerle uğraşmaya başladılar. 27 Şubat 1980'de de, M. 19'un on beş kadar üyesinin oluşturduğu bir komando birliği Bogota'da Dominik Cumhuriyeti Büyükelçiliği'nde kırk kadar kişiyi rehine aldı. Kadınları ve dost olarak kabul ettikleri ülkelerin rehinelirini serbest bırakan eylemciler aralarında A.B.D. elçisinin de yer aldığı 14 diplomatın da bulunduğu otuz kadar kişiyi alıkoymak ve 311 tutuk-

lunun salıverilmesini, 50 milyon dolar fidye ödenmesini ve bir bildiriyi yayımlanmasını istediler.

Ülke, iki ay boyunca bu sorunla ilgilendi. Yirmi dört görüşme oturumundan sonra komandolar, isteklerinin hiçbirini elde edemedi. Bogota'yı terk ederek Küba'ya gittiler. Haziran 1980'de üniversitelerde büyük bir ajitasyon hüküm sürerken, devlet başkanı Ayala, sınırlı bir af teklifi yaptı. Ayaklananlar, bunu yetersiz buldular. 18

Ağustos 1980'de, silahlı kuvvetler, ülkenin güneydoğusundaki gerilla sınırlarına karşı bir saldırıda bulundu. Havadan desteklenen beş bin kişi bu olaya katıldı. Bu, Kolombiya'da yıllardan beri yapılan en büyük çaplı operasyondur. Mart 1981'de çok önemli bir saldırı sırasında ordu, güneyde, M. 19'un bir dayanak noktasını yerle yer etti ve hareketin iki önemli önderini tutsak etti. 1981 yılı, çeşitli uç hareketler bakımından çok sert geçti. Başkan

ŞİLİ'DE ASKERİ DARBE/II

bakının ulusallaştırılmasıydı. Oysa Kuzey Amerika, Şili iktisadını abluka altına alırken, Şili, anayasa hükümleri gereğince, bakır şirketlerine bu ulusallaştırmadan ötürü, yüz milyonlarca dolar tazminat ödüyordu. 21 Mart 1971'de Amerikalı bir gazeteci, I.T.T. ile C.I.A.'nin Şili'de, 1970 ve 1971 yılı içinde iki darbe düzenlemeye çalıştığını açıklayacaktı. O sıralar Nixon'ın danışmanı olan Kissinger da bir brifingde, Şili deneyinden "kaygıyla" söz etmekteydi.

Allende'nin Şili'sine karşı uluslararası iktisadi baskılar başladı. Çeşitli A.B.D. şirketleri bakır ambargosu uygulamaya koyuldular. Yalnız Amerikan bankaları değil, Dünya Bankası ve Avrupa bankaları da Şili'ye verilen kredileri durduruyor, başka ülkelerin Şili'ye yatırım yapması, kredi açması ve bu ülkeyle ticari ilişkileri sürdürmesi engelleniyordu. Şili'nin dış borçları bir baskı aracı olarak kullanılmaya başlanıyordu.

1972 Güzü'nde büyük bir sağcı eylem patlak verdi; ağustosta tüccar ve esnaf boykotu başladı. Bunu kamyon sahipleri ve ulaşımcıların boykotu izledi. Amerikan yanlısı sağcı basın, boykota "grev" adını takmıştı. İşveren konfederasyonları, toptancılar, tüccar ve esnaf da harekete katıldı. Büyük para desteğine karşın, işverenlerin boykotu başarısızlığa uğradı. Halk seferber edildi, işçiler üretimi sürdürdü.

4 Aralık 1972'de Allende, Birleşmiş Milletler'de Şili'de düzenlenen komploları açıkladı. Bu söylemde Şili'li ozan Pablo Neruda'nın şu sözünü kullandı: "Şili, sessiz bir Vietnam'dır!" Amerika ve sağ güçlerin beklediği, Allende'nin seçimlerde yenilmesi idi; oysa, 4 Mart 1973 seçimlerinde sağ partiler Allende'yi düşürmeye yetecek oyu sağlayamadı. Halk Birliği, oyların yüzde 44'ünü kazandı; Allende, bunalımdan güçlenerek çıkmıştı.

Buna karşı A.B.D.'nin üç yönlü hareketi başladı; Şili iktisadi alanda boğma çabaları artırıldı; Şili silahlı kuvvetleriyle eskiden beri süren ilişkiler sıklaştırıldı; Şili sağının bazı öğeleriyle olan bağlar pekiştirildi. Artık Allende'yi "yasal" yoldan devirme olanağı kalmamıştı. Allende, savaşı iki cephe üzerinde hesaba katmak zorundaydı; bir yandan sağa, öte yandan da Kuzey Amerika'ya karşı. A.B.D., Şili'

deki darbelerle olan katkısını saklamaya gerek görmeyecek kadar açık oynamaktaydı. Martı izleyen aylarda, ülke bir tedhiş dalgası kapladı: "Patria Y Libertad" (Yurt ve Özgürlük) adlı faşist grupları, tedhiş eylemlerine girişti. Yüz kadar insan öldürüldü. Terör, güvensizlik havasını genelleştirmeyi amaçlamaktaydı. Bunun yanında iktisadi abluka ve sabotajlar sürüyordu. 29 Haziran'da bir darbe denemesi yapıldı. Ağustos içinde, Allende yanlısı subaylar ordu-dan ayrılma zorunda bırakıldı. Meclis'teki sağcı çoğunluksa Allende iktidarını "meşruluğunu yitirmiş" saymaktaydı.

Oysa, kitleler o görüşte değildi. 4 Eylül'de, Santiago'da 800 bin kişi Allende lehinde büyük gösteriler yaptı. Ama kitleler silahsızdı. Üstelik, halkın silahlandırılmaması bir ihmalkar, tedbirsizlik değil, tersine Allende'nin, yaşam pahasına savunduğu barışçı ve demokratik ilkelerin bir gereği idi.

O güne kadar, sosyalist bir devrimin klasik demokratik yoldan gerçekleşmeyeceği konusundaki yerleşik burjuva görüşü, sosyalizmi bir çeşit totalitarizmle özdeşleştirmekteydi. Allende bunun böyle olmadığını kanıtlayarak, bu özdeşliği bozmak, sosyalizmin tarihsel sürecinde yeni bir dönemeç olmak istedi.

Darbe 11 Eylül'de başladı. Genelkurmay Başkanı Pinochet'nin başında bulunduğu sağ askerî cunta, Allende'ye görevinden çekilmesi için 24 saat süre tanıdı. Allende bu isteğe şu tarihsel yanıtı verdi: "İstifa etmeyeceğim. Bütün ulusun önünde silahlı kuvvetler mensupları olarak vermiş oldukları sözde durmayan ve yükümlülüklerini reddeden askerlerin bu akıl almaz davranışlarını kınarım. Şili'yi savunma kararından asla vazgeçmeyeceğim biliminlidir. Haksız bir davranışla, yalnızca kaba kuvvete dayanarak hareket edenlere karşı tarihe geçecek bir örnek olması için her türlü yola başvurarak, yaşamım pahasına bile olsa direneceğim."

Başkanlık sarayı sarılıp, bombalandı. Allende dediğini yaptı: İnandığı yolda yaşamını yitirdi.

Ondan birkaç gün sonra da, Nobel Ödülü'nü kazanmış Şili'li ünlü ozan Pablo Neruda, cuntacı askerler tarafından ablukaya alınan evinde, son nefesini verdi.

Turbay Ayala, altı ay içinde üç kez asileri silahlarını bırakmaya çağırdı, ama etkili olamadı.

Barış Arayışı. Bu arada, 1978'den beri başkanlık görevini sürdüren liberal Julio Cesa Turbay Ayala'nın yerini 7 Ağustos 1982'de muhafazakâr Belisario Betancur aldı. Yeni devlet başkanı, başkaldırı hareketine yeni bir yaklaşım getirmeyi denedi: Barışın geri gelmesi için görüşme isteğinde bulundu. 19 Ekim 1982'de, M. 19, ateşkes kararı aldı. Kasım 1982'de de, Kongre'de geniş çaplı bir af tasarısı benimsendi. Ama barış hali uzun sürmedi: 24 Nisan 1983'te, M. 19'un önderi Jaime Bateman

Devrimci papaz Camilo Torres ve arkadaşları Kolombiya kırlarında.

Şili'de Allende'nin "Halk Birliği" Partisi'nin tarım reformu programını desteklemek amacıyla Şilili köylülerin yaptıkları bir gösteri.

*Şili cumhurbaşkanı
Salvador Allende,
1970'te başkan
seçilmesinden hemen
sonra Santiago'da
düzenlenen bir
gösteri sırasında.*

girişilen reformların yeterince inandırıcı olmadığını ileri sürerek ateşkesi sona erdirdiğini bildirdi. Gene aynı yılın 23 Kasım'ında Castro'cu E.L.N., devlet başkanının erkek kardeşini kaçırdı. Fidel Castro bu hareketi benimsemedi. 7 Aralık 1983'te Jaime Bateman serbest bırakıldı. Daha sonra, hareketli bir diyalog dönemi başladı. 19 Ocak 1984'te, gerillalarla görüşmeler yapılmasını eleştiren savunma bakanı yerinden oldu. Nisan 1984'te yirminci gizli savaşım yılını kutlayan F.A.R.C., 28 Mayıs için bir ateşkes ilan etti. 23 ve 24 Ağustos'ta Halk Kurtuluş Ordusu ile M. 19 da 1 Eylül'den itibaren savaşı eylemlerine ara verme kararı aldılar. Otoritelere göre gerillaların büyük çoğunluğu barış sürecine katılmayı benimседiler.

1985 yılı başkan Betancur'un ülkede barışı sağlamak için giriştiği çabaların halk arasında yarattığı geniş bir umut ortamına son veren dramatik olaylarla dolu olarak geçti. Muhafazakâr güçler başkanın barış planını engellemeyi başardılar: Ordu gerillalarla yapılan ateşkesi uymadı ya da çıkarılan affa suçu bağışlanmış savaşçıları öldürdü; parlamenterler devrimcilere silahlarını bırakmaları için vaat edilen bütün reformları engellediler; A.B.D. temsilcisi Lewis Tomb, gerillalar ile uyuşturucu ticareti yapanlar arasında bir işbirliği olduğunu ileri sürdü. Yalnızca Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri (F.A.R.C.) her şeye karşın, yasal sınırlar içinde kalmaya ve seçimlere katılmak için Vatan Severler Birliği Partisi oluşturmaya karar verdi.

Haziran 1985'ten başlayarak öbür gerilla grupları silahlı mücadeleye yeniden başladılar. 6-9 Kasım 1985 tarihleri arasında M. 19, Bogota Adalet Sarayı'nı işgal etti. Ordunun tepkisi, başkanın gözünden tümüyle kaçtı: Ordu aralarında ilerici yüksek görevlilerin de bulunduğu yüzden fazla kişinin ölümlüyle sonuçlanan bir kıyımaya girişti. Bu durum karşısında başlıca devrimci kuruluşlar, özellikle Cauca bölgesinde askerlere karşı şiddetle karşı koyan bir gerilla ulusal koordinasyonu oluşturdular.

9 Mart 1986'daki seçimlerde, başkan Betancur'un barış girişimlerinin başarısızlığından düş kırıklığına uğrayan Kolombiyalılar, geleneğe bel bağladılar: Liberaller, muhafazakârlara üstün geldiler. 25 Mayıs 1986'da yapılan devlet başkanlığı seçimlerini de liberal parti adayı Virgilio Barco kazandı.

Bolivya

Che Guevara'nın Sonu. 31 Temmuz 1967'de, Küba'nın başkenti Havana'da kıtanın bütün devrimci eylem ve partilerini bir araya getiren Güney Amerika Kurtuluş Örgütü'nün (O.L.A.S.) ilk konferansı başladı. 11 gün süren konferansta yapılan çalışmalar sırasında kır gerillasını başlıca mücadele yolu olarak seçen tez, üstünlük kazandı. Fidel Castro, bu konferansın sonuna doğru yaptığı bir konuşmada Küba örneğinin kıta çapında geçerliliğini ileri sürdü.

Fidel Castro'nun bu konuşmayı yaptığı sırada Che Guevara bir yıldan beri Bolivya'daydı ve en son serüvenine başlamıştı bile. Che'nin burayı seçmesinin nedeni ülkenin stratejik konumuydu. Bu nedenle, Güney Amerika'nın orta kesiminde yer alan ve Peru, Şili, Paraguay, Arjantin, Brezilya ile sınırlı olan Bolivya'da başarıya ulaşacak bir devrimin bütün Güney Amerika'yı sarabileceği düşünülüyordu. Ama siyasal açıdan durum biraz farklıydı ve Che'nin mücadele alanı olarak seçtiği Oriente Bolivya'sının tarım bölgelerinde 1953 toprak reformundan hayli kazançlı çıkanlar yaşıyordu. Bu ülkedeki asil devrimci güçse, maden işçileriydi.

Siyasal koşullardan yararlanmak, onlara göre, bir üstünlük kazanabilmek için Küba devrim örneğini tersyüz etmek, temel güç olarak, köylüler yerine bu maden işçilerini almak gerekiyordu. Che, buna girişmedi. Bu, ona çok pahalıya mal olacak bir yanıltı.

23 Mart 1967 günü, ilk silahlı çatışma ile Bolivya'da gerilla mücadelesi başladı: Ama bu zamansız bir başlangıçtı. Çünkü mücadele-cilerin eğitimi henüz yeterli olmaktan çok uzaktı. Sonraki haftalarda çalışmalar çoğaldı. Partizan grupların başında Ernesto Che Guevara'nın bulunduğu söylentileri yayılmağa başladı. Bolivya olayının yankıları ülkenin sınırlarını aşarak bütün Amerika'ya yayıldı sonra da Avrupa'ya ulaştı. "İkinci Vietnam" gerçekten doğmak üzereydi sanki. Yalnız, gerillacı grubun durumu o kadar sağlam değildi. Sayısı yüz kişiyi bulmayan bir gruptu bu ve yeni savaşçılar bulma umudu da o sıralarda hemen hemen yok gibiydi. Gruptaki Bolivyalılar, Predo kardeşler (Coco ve İnti) tarafından yönetilmekteydi. Coco, Eylül sonlarına doğru bir çarpışma sırasında ölecek, İnti Predo'ya gelince, iki yıl

Che Guevara.

sonra gerilla mücadelesini yeniden canlandırmaya çalışacaktı. Ama, sonunda o da bir pusuya düşürülüp öldürülecekti.

Biz yine 1967 ilkbaharı'na döne-lim. 13 Nisan günü iki gerillanın sağlık durumlarının adamakıllı bozulması yüzünden, grup ikiye bölünmek zorunda kaldı. Che'nin yönetimindekiler kuzeye doğru yol almaya başladı. Aralarında ünlü kadın gerilla Tania'nın da bulunduğu, on kişilik küçük grupsa Guevara'nın sağ kolu, Sierra Maestra'lı eski asker Joaquín'e emanet edilmiş-

ti. Bu bölünme çok kötü sonuçlar verecekti: Gerilla gücü zayıflayacak, üstelik iki grup, bir daha birbirleriyle bağlantı kurmayı başaramayacaktı. Mayıs ve haziran aylarında Guevara, kuzey bölgelerinde eylemini sürdürdü. Yer yer silahlı çatışmalar olmaktaydı; ama bunlar çatışmadan çok, sokak kavgası niteliğindedir. Temmuz başlarında, Che en önemli zaferini kazandı. Che ve adamları Cochabamba-Santa Cruz yolunun üzerinde önemli bir merkez olan Samaipato kentini birkaç saat için

"Che"'nin, Valle Grande Hastanesi'nin çamaşır dairesine konan ölüsü.

ele geçirdiler.

Ne var ki, Samaipato eylemi ile Bolivya gerillasının yükselme dönemi kapandı; gerileme dönemi başladı. Başlangıçtaki savrukluğundan sonra ordu, kendini toplamaya başlamıştır. Olayların gidişini kuşkuyla izleyen A.B.D., gene de duruma hemen el koymamaya karar verdi ve La Paz hükümetine bir askeri eğitim programıyla danışmanlar göndermekle yetindi.

9 Temmuz 1967, yani Samaipato işgalinden birkaç gün sonra, kargahları Valle Grande ve Camri'

de bulunan VIII. ve IV. tümenlerin yürüttüğü bir "kısırtma" hareketi başladı. Alan olarak da, "kızıl" bölgenin kuzey ucundan en güney ucuna kadar, tümü hedef alınmıştı.

Bu tehlike karşısında Che'nin ilk aklına gelen şey, güçleri birleştirebilmek için Joaquín'i aramak oldu Joaquín de aynı şeyi düşünmüştü ve kuzeye doğru yola koyuldu. Ama, bütün çabalar boşunaydı. Ormanda, el yordamıyla birbirini arayıp tarama iki ay sürdü; kimi zaman birbirine birkaç kilometre ya-

kınlığa kadar vardıkları halde, iki grup bir türlü buluşamadı.

Sonra birden, 31 Ağustos'ta ilk felaketle karşı karşıya kalındı: Joaquín ve grubu bir köylünün inbiriyle tuzağa düştüler. Gruptakiler Vado del Yeso'da, bir ırmağı geçmeğe çalışırken toplu olarak öldürülmüşlerdi. Olay, radyoyla duyuruldu. Ama haber öylesine kuşku uyandıran bir dille duyurulmuştu ki, Guevara buna bir türlü inanmadı.

Durumu giderek kötüleşen Che'nin grubu belli bir amacı ol-

*Fidel Castro bir
konuşma sırasında.*

Solda,
Küba Devrimi'nin
önderlerinden biri de
kuşkusuz Fidel
Castro'nun kardeşi
Raul Castro'ydu:
Çekoslovakya'da
Zizkov
Enstitüsü'nde gerilla
eğitimi görmüş olan
Raul Castro'nun
26 Temmuz
Hareketi'nin
yıldönümlerinden
birinde çekilmiş bir
resmi.

Sağda, üstte,
kırlardaki silahlı
mücadelenin
durulmasından
sonra, gerilla bu kez
kentlerde etkili oldu.
Brezilya, Uruguay
ve Arjantin gibi kır
gerillasına uzak
kalmış ülkelerde
kent içinde
çatışmalar görüldü.
Resimde,
Brezilya'daki baskıyı
kınayan bir Küba
dergisinin kapağı.
görülüyor.

Sağda, altta,
Brezilya'daki gerilla
önderlerinden Carlos
Marighella'yı konu
alan bir derginin
kapağı.

maksızın, taktiksiz ve plansız, oradan oraya dolaşıp durdu. Radyo yoluyla Havana'yla kurulan bağlantı da aşağı yukarı bütünüyle kesilmişti. Zaman zaman, Havana'nın bir bildirisi onlara ulaştı ama, yanıt vermeleri olanaksızdı. Disiplin diye bir şey kalmamıştı. Guevara, düzenli korumak için sık sık konuşmalar yapmak zorunda kaldı. Derken, sağlığı iyiden iyiye bozuldu. Astım yakasını bırakmamakta, sürekli yükseklik değişimleri, zorlu astım nöbetlerine neden olmaktaydı.

Eylülün sonuna doğru gerilla ordusu, askerlerin peşine düştüğü bir kaçakçı çetesinden başka bir şey değildi.

Üstelik halk desteğini de yitirmişlerdi. Köylüler onlar yüzünden başlarını belaya sokmaktan korkmaktaki, sakınmaktaydılar.

8 Ekim sabahı gerillalar kuşatıldı, çarpışmalar birkaç saat sürdü. Che, bacağından yaralı olarak ele geçirildi. Higuera's'ta bir okula ka-

patıldı; ertesi gün de öldürüldü.

Bolivya'da, yönetime, Ekim 1970'te sol milliyetçisi general Juan Jose Torres'in gelmesinde gerilla hareketinin etkisi olmuştu. Torres, 21 Ağustos 1971'de A.B.D., Arjantin ve özellikle Brezilya'nın desteklediği bir darbeyle devrildi ve iktidara general Banzer Suarez getirildi. Bolivya, bundan sonra uzun süre sert bir diktatörlükle yönetildi: Topluma karşı alınan sert önlemler, baskı, mahkûmiyetler, vb. Birçok darbe girişiminden sonra iktidara 20 Kasım 1979'da sol milliyetçisi Lidia Gueiler geldi. Böylece Bolivya tarihinde ilk kez bir kadın başkanlığa seçilmiş oldu. Ama altı ay sonra 17 Temmuz 1980'de general Garcia Meza tarafından, kıskırılan kanlı bir darbeyle iktidar askerlerin eline geçti. Bolivya'nın yeni diktatörleri kısa sürede Güney Amerika'nın en otoriter rejimlerinden birini oluşturdular: Özgürlükler askıya alındı, sendika etkinlikleri yasak-

landı, üniversiteler kapatıldı. Bununla birlikte, Ekim 1982'de, 1952 Devrimi'nin yaratıcılarından biri olan Hernan Siles Zuazo'nun dört yıllık bir süre için devlet başkanı seçilmesiyle sivil yönetim yeniden kuruldu.

H. Siles Zuazo, yönetiminin ilk iki yılı I.M.F'nin isteklerini kabul etmek ve sendikalarla gerekli anlaşmayı yapmak arasında kararsızlıklarla geçti ve Siles Zuazo, yalnızca orduyla dengeli bir diyalog kurabildi. Bu arada pesonun devaluasyonu, her zamanki gibi genel grevlere (22 Kasım, 13 Aralık 1983) yol açtı.

26 Ocak 1984'te Kongre, "anayasaya aykırı ve otokratik yönetimi" yüzünden Siles Zuazo'yu kınadı. Her yandan sıkıştırılan devlet başkanı, 20 Şubat 1984'te Bolivya İşçi Konfederasyonu (C.O.B.) önderi Juan Lechin ile bir anlaşma yaptı. Fiyatlar donduruldu, ücretler artırıldı, yeni devletleştirme önlemleri alındı ama, grevler

Uruguay'daki şehir gerillasının önderlerinden biri ve Tupamaro'ların kurucusu olan Raul Sendic, polis tarafından tutuklandığı sırada.

birbirini izledi. 14 Temmuz 1985'te yapılan genel seçimlerin ikinci turu sonunda Victor Paz Estenssoro devlet ve hükümet başkanlığına seçildi.

Castro'cu Silahlı Mücadelenin Sonu

Guevara'nın ölümüyle, kır gerillasi sonuna varmıştı. Bununla birlikte, Guatemala, Kolombiya ve Venezuela'da partizan grupları, mücadeleyi bırakmadılar ama eylem açısından çok durgun, yarı-ölü bir döneme girildi. Guatemala'da Yon Sosa bir çarpışma sırasında vuruldu. Kolombiya'da Marulanda veremden öldü. 1970'te Venezuela gerilla eylemi en zorlu günlerini yaşadı. İki yıllık bir sessizlik ve eylemsizlikten sonra Douglas Bravo, Fidel'i, "Latin Amerika devrimcilerini artık desteklemekten vazgeçmekle, onları yarı yolda bırak-

mak"la suçladı.

Castro'nun yanıtı çok açıktı: "Devrimci olup da, Küba'yı, gerilla ülküsünü yüzüstü bırakıp, iktisadi gelişmeye yönelmekle suçlayan, bazı kişilerin yanlışlığı ergeç açıklık kazanacaktır" der, sonra da alaylı bir dille ekler: "Eh, artık Marx'çılığın tarihine, yıllıklarına geçecek yeni bir cürüm yaratıldı: İktisadi gelişmeye yönelmek."

Bu sözlerinde kendine çok güvenli görünse de, Castro'nun kaygılı olduğu açıktı. Küba, kıta çapındaki devrimci eylemlerle, giderek çoğalan iç iktisadi sorunlar arasında sıkışıp kalmıştı. Bu durumda Castro, Sovyet Rusya'ya, dolayısıyla da geleneksel komünizme yeniden yaklaşmak ve her şeyden önce kendi rejiminin önemli eksikliklerini, açıklarını örtbas etmek zorunda kalmıştı. Bu yeni yöneliş, 1968 Ağustosunda Castro'nun, Sovyetler'in Çekoslovakya işgalini onaylamasıyla su yüzüne çıktı.

Küba'nın bu biçimde yön değiş-

tirmesiyle, Güney Amerika'da Castro'cu silahlı mücadele dönemi de kapandı.

Şehir Gerillası

Güney Amerika'da Castro'cu eylem biçiminin son döneminde, kırlardaki genel başarısızlığa bir tepki olarak, şehir gerillacılığı kuramı geliştirildi. Bu kuramın eylem alanına döküldüğü başlıca ülke Brezilya, Uruguay ve Arjantin oldu.

Brezilya. 1968 yılı başlarında, geleneksel bir komünizmin ilkelelerini yadsıyarak Brezilya Komünist Partisi'nden ayrılan Carlos Marighela kırları temel çalışma alanı olarak alan Castro'cu kurama da karıştı. Komünist partisinin kendi düşüncesinde bir başka eski üyesiyle, Joaquin Camara Ferreira ile Ulusal Kurtuluş Eylemi'ni (A.L.N.: Acção Libertadora Nacional) kurdu. O yıl içinde şehirlerde yürütülen eylemlere girişildi: Bunlar ban-

*Guatemala
caddelerindeki
çarşımalardan bir
an.*

ka soyma; insan, uçak kaçırma türünden eylemlerdi.

A.L.N'ye bağlı silahlı grupların en önemlisi, Carlos Lamarca tarafından yönetilen "Öncü Halkçı Devrim"di. Brezilya'da şehir gerillasının en etkin dönemi bir yıl sürdü. Yabancı tröstlere ve çok köklü, tutucu bir iktisadi toplumsal siyaseti benimsemesinin yanı sıra her fırsatta zorbalığa başvuran acımasız bir askeri diktatörlüğe karşı, gizli muhalefetin ve Kilise çevresinin ilerici kesiminin işbirliğini sağlamasına karşın Brezilya'daki şehir gerillası, başarıya ulaşamadı. Önce, 4 Kasım 1969'da Marighela öldürüldü. Onu bir yıl arayla yardımcısı Camara Ferreira izledi.

Gerillanın üçüncü önderi Carlos Lamarca da 1971'de öldürüldü.

Uruguay. Uruguay'daysa şehir gerillası, cumhurbaşkanının, önde gelen danışmanlarından birinin kaçırılmasıyla, 7 Temmuz 1968'de başladı. Eylemi sürdüren Ulusal Kurtuluş Hareketi'nin (M.L.N.) üyeleri Tupamarolar (Tupamaros) diye anılan militanlardı. Tupamaro' sözçüğü, İnka gerilla şefi Tupac Amaru'nun adından türetilmiştir. M.L.N'nin geçmişi hayli eskilere uzanır. Kurucusu, Montevideo'lu avukat Raul Sendic'tir. Sendic, 1960 yıllarında kuzeydeki şeker kamışı tarlalarında çalışan işçiler arasında bir sendikalaşma eylemine girdi; bu eylem Peru'da Hu-

go Blanco'nun girdiği eylemin bir benzeriydi. Sendic'in eylemi, sendikalaşma aşamasında verimli oldu, ama Montevideo'ya yaptığı barışçı nitelikte bir yürüyüş, hükümetin çok sert tepkisiyle karşılaştı. Yürüyüşün acıklı sonu, Raul Sendic'i sendikalaştırmayı bırakıp doğrudan siyasal eyleme geçmeye itti. Böylece, 1963 Noeli'nden az önce bir büyük mağaza kamyonuna saldırıp içindekileri geçekondurmuş saldırgan eylemlerine dağıtan "Açlık Komandoları" doğdu. Ama şehir gerillasının asıl başlangıcı, "Che"nin ölümünden aşağı yukarı bir yıl sonrasına rastlar.

1968-1971 yılları arasında Tupamarolar Montevideo'nun yarı sa-

*Sivil muhafızlar
tarafından
oldurılmış Perulu
Mao'cu bir Aydınlık
Yol (Sendero
Luminoso) örgütü
uyesi.*

Arjantin'de bir Montenero üssüne saldırıya hazırlanan karşı-gerilla komandoları.

hipleriydiler. Patırdı koparan eylemler, İnsan kaçırımlar, banka soymalar çoğaldı. Bu evrenin en uç noktasına 1970 Ağustos'u'nda, Brezilya elçisinin, A.B.D.'li bir teknik ziraat uzmanının ve bir C.I.A. ajanının art arda kaçırılmasıyla ulaşıldı.

Bu sonuncu kişinin, yani Don Mitriane'in ölüsü, birkaç gün sonra kurşunlarla delik deşik bir durumda bulunacaktır. Gerçi C.I.A. ajanı, gerillanın daha ilk kıpırdanışlarından beri polisi örgütlemekte görevlendirilmiş ve belki önemli kararların sorumlusu olmuştur; ama yine de öldürülüş biçimi, kamuoyu üstünde kötü etki yaptı. Ka-

çırılan öteki iki kişi birkaç ay sonra, sapaşağlam serbest bıraktı; ama bu, daha önceki olayın yarattığı tepkiyi silemedi. Daha sonra, Tupamaroların eylemi yeni bir evreye girdi: Siyasal ve sendikal mücadeleler, Kasım 1971 seçimlerinde Uruguay'da bir sol cephe'nin (Frente Amplio) oluşturulmasına neden oldu.

Bu arada, Tupamarolar çarpışmalarına bir süre ara vererek "26 Mart Bağımsızları" adı altında bir kitle partisi kurdular. 9 Eylül 1971'de Tupamaroların hareketini destekleyen 106 kişi topluca tutukvevinden kaçınca ülkede eylemleri bastırma görevini res-

men ordu üstlendi. Tupamarolar 14 Nisan 1972'de dört "ölüm mangası" üyesini öldürdüler, hükümet buna bir "kız savaşı" hali ilan ederek yanıt verdi. Böylece yönetime, ordu ve polis'in yardımıyla birçok etkili bastırma hareketine girişti ve Tupamaroları çökertti. Daha sonraları, siyasal iktidarı ele geçirmeye yönelen ordu, 12 Haziran 1976'da devlet başkanı Juan Maria Bordaberry'yi görevden uzaklaştırdı ve yerine bir "geçiş rejimi"ni yönetecek olan Aparicio Mendez getirildi. Ama anayasa değişikliği tasarısı, Ekim 1980'de halk oyuyla reddedilince rejim başsansızlığa uğradı. 1982'de

general Gregorio Alvarez, sivillerin iktidara gelmesinden önce öngörülen geçiş döneminin cumhurbaşkanı olarak seçildi. Ama güç yoluyla ayakta duran rejim, Uruguaylıların tepkilerine yol açtı ve 1983'te protestolar baş gösterdi. Colorado partisi ve sol cephe, Haziran 1984'te ordu güçleriyle anlaşma imzaladılar ve böylece 1 Mart 1985'te, iktidar, halk oylaması sonucunda sivillere devredildi ve başkanlığa Julio Maria Sanguinetti getirildi.

Sanguinetti, aralarında Tupamaroların önderi Raul Sendic'in de yer aldığı eski gerillalara genel af çıkardı ve "geçmişe bir

çizgi; çekme"nin yararlı olacağını belirtti.

Arjantin. Arjantin'de şehir gerillası açısından durum daha da kanışık-tı.

Şehir gerilla örgütlerinin sayısı çok, denetimi güçlü, adeta olanaksızdı. Montenerolar (Montoneros), Devrimci Silahlı Güçleri (F.A.R.: Fuerzas Armadas Revolucionarias), Silahlı Kurtuluş Güçleri (F.A.L.: Fuerzas Armadas de Liberacion), Devrimci Halk Ordusu (E.R.P.: Ejército Revolucionario del Pueblo), vb. Bir kısmı Peron'culuğa, bir kısmı Troçki'cilliğe yönelmişti, kimisi aşırı solcu, kimisi aşırı sağcı bö-lümlere uğramış, varlıklarını zar-

zor sürdürmekteydiler. Arjantin'de siyasal cinayet neredeyse başlıca yöntem haline gelmişti. 1969'da eski cumhurbaşkanı Aramburu, maden sanayicilerinin başı Vando; 1970'te işçi genel konfederasyonunun eski sekreteri Alonso; 1972'de Arjantin Fiat fabrikası müdürü Oberdan Sallustro, ikinci genel askeri bölge komutanı Juan Carlos Sanchez öldürüldü. Böylece Arjantin'de şehir gerillası tam bir kanlı tehditçiliğe döndü. Peron'un yeniden yurda dönüp cumhurbaşkanı seçilmesiyle zorunlu bir siyasal yumuşama evresine girildiği sanıldı. Peron'cu gerillalar olan Monteneroların Peron'un dö-

nüşünden sonra etkin mücadeleyi bırakacakları düşünülebilir ama, Montoneros Peron döndükten sonra da ordu ve bürokrasi gibi önceki yönetimin kurumlarına saldırmayı sürdürecekti. Montoneros'un asıl hedefi, Peron'u üladediğince sola çekmekti, söz konusu gerillalar Peron'un reformlarını çoğu kez yetersiz buluyorlardı.

Daha çok kırsal kesimde örgütlenen Troçkici eğilimli E.R.P. ise 1973'te askeri hedeflere saldırılar düzenleyecek kadar güçlenmişti. 1974 yılı başında 70 E.R.P. gerillası bir askeri garnizona saldırdı ve buranın sorumlu subayını öldürdü.

Juan Peron (ARJANTIN PERONİZMİ için bkz. 4. cilt), Temmuz 1974'te ölünce yerine üçüncü kızı olan Isabel Peron geçti. Isabel Peron, özel danışmanı Jose Lopez Rega'nın etkisiyle açık biçimde gerici bir siyaset izlemeye koyuldu. Brezilya'daki ölüm mangalarına benzer aşırı sağcı terör örgülü Arjantin Anti-komünist İttifakı (A.A.A.; Alianza Anticomunista Argentina)

na) bu dönemde kuruldu. Hükümet güçleriyle işbirliği içinde çalışan ve binlerce kişinin tutulması, işkence görmesi ve öldürülmesinden sorumlu tutulan A.A.A. gerilla karşıtı bir hareket olarak belirdi.

1975 Yazı'nda, Arjantin 5. Karâ Ordusu, E.R.P.'ye karşı büyük bir anti-gerilla operasyonu başlattı. Operasyon başlangıçta etkili olmadı ama 1976'da ilk ürünlerini almaya başladı ve 174 E.R.P. gerillası öldürüldü.

Ordu ve gerilla arasındaki çalismalar gittikçe hız kazandı. Bu arada Montoneros'un Buenos Aires'teki bir silah ve cephaneye deposuna saldırması sırasında kara kuvvetleri komutanı general Jorge Rafael Videla hükümete bir muhtara verdi. Mart 1976'da da askeri bir darbeyle iktidarı ele geçirdi. Darbeden sonra, operasyonlar sırasında ciddi bir sarsıntı geçirmiş olan E.R.P.'ye (kurucusu Roberto Santucho Temmuz 1976'da öldürüldü) göre Montoneros hareketi daha et-

kin olmaya başladı. Ordu ve hükümet kuvvetlerine karşı çeşitli eylemlere girişen Montoneros Arjantin emniyet genel müdürünü de bir suikast düzenleyerek öldürdüler. Bu arada general Videla da kendisine karşı düzenlenen üç ayrı suikast girişiminden kurtuldu. Askeri cunta, gerilla etkinliklerini durdurmak için A.A.A. ile birlikte büyük bir kıyım girişti. Gerillaların haktan uzaklaşmak için, gerillalara yalnızca sempati duyanlar da dahil olmak üzere binlerce kişi kenceden geçiriliyor ve öldürülüyordu. Bu arada çok kişi kayıp olmuştu. 1978'de kaybolan kişilerin kanıları, kızları ve annelerinden oluşan bir topluluk Mayıs Alanı'ndaki (Plaza de Mayo) hükümet binası önünde gösteriler düzenlediler. Cuntanın giriştiği bu baskıma hareketlerinden sonra gerilla hareketi hemen hemen bitti ve 1978'den sonra ülkede devrimci terör hareketlerine rastlanmadı. Videla'dan sonra, askeri rejim Vioz Galtieri ve Bignone ile sür-

1924 Victor Raul Haya, Mexico kentinde ilk Latin Amerika halkçı partisini kurdu: A.P.R.A. (Amerikan Devrimci Halk Birliği).

1930 3 Kasım. Brezilya: Radikal-burjuva nitelikte bir devrim başarıya ulaştı; Getulio Vargas cumhurbaşkanlığına geldi.

1933 12 Ağustos. Küba: Halkın başkaldırması sonucu Gustavo Machado diktası sona erdi. Cumhurbaşkanı Grau San Martín reformcu yönelim deneyine başladı. Birkaç ay sonra, 1944'e dek ülkenin "Kudretli Adamı" olacak olan çavuş Fulgencio Batista'nın düzenlediği hükümet darbesiyle yerini kaybetti.

1937 10 Kasım. Brezilya: Vargas, "Yeni Devlet" (Estado Novo) adıyla anılan hükümeti kurdu. Rejiminin, sekiz yıl sürecek olan faşizm yanlısı evresi başladı.

1941 Venezuela: Romulo Betancourt, Demokratik Eylem'i (A.D) kurdu. Bolivya: Victor Paz Estenssoro Devrimci Ulusal Eylemi kurdu (M.N.R.).

1943 17 Ekim. Arjantin: Halkın büyük bir gösterisi, Çalışma Bakanı Albay Juan Domingo Peron'un hükümete yeniden görev olmasını sağladı. Peron, sendikaların eylemlerine elverişli bir siyaset gültüğü için, ordu tarafından önce yetkileri kısıtlanmış, sonra da görevinden alınmıştı.

20 Kasım. Bolivya: Bir hükümet darbesi sonucu iktidarı ele geçiren komutan Gualberto Villaroel M.N.R.'yi uluşu hükümetiyle işbirliğine çağırdı.

1945 28 Temmuz. Peru: Cumhurbaşkanı Luis Bustamante y Rivero A.P.R.A'yı kendi hükümetiyle işbirliğine çağırdı.

18 Ekim. Venezuela: Demokratik bir devrim Romulo Betancourt'u cumhurbaşkanlığına getirdi.

29 Ekim. Brezilya: Getulio Vargas, askeri bir darbe sonucu yerini kaybetti.

1946 4 Haziran. Arjantin: Coşkuyla karşılanan bir seçim zaferinden sonra Peron cumhurbaşkanlığına getirildi.

21 Temmuz. Bolivya: Sağ kanadın kırkmasıyla patlak veren halk ayaklanması, Gualberto Villaroel rejimini devirdi. Cumhurbaşkanı, La Paz'ın en büyük meydanında idam edildi.

1948 9 Nisan. Kolombiya: Halkçı önder Jorge Eliecer Gaitan öldürüldü. İç savaş patlak verdi.

28 Ekim. Peru: Cumhurbaşkanı Bustamante askeri bir darbe sonucu devrildi.

24 Kasım. Venezuela: "Demokratik Eylem" tarafından yürütülen reformcu deneyler, askeri bir darbeyle son buldu.

1950 Ekim. Brezilya: Vargas, seçimleri kazandı ve ikinci kez cumhurbaşkanı oldu. Rejimin ulusal evresi böylece başlamış oldu.

1951 Arjantin: Peron ikinci kez cumhurbaşkanı seçildi.

9 Nisan. Bolivya: Devrimci Ulusal Eylem (M.N.R.) bir halk ayaklanması sonunda iktidarı yeniden ele geçirdi. Paz Estenssoro cumhurbaşkanı oldu.

1952 3 Aralık. Venezuela: General Marcos Perez Jimenez rejiminin başlangıç tarihi; general yetkilerinden yararlanarak bir süre sonra diktatörlük yönetimini kuracaktı.

(Arkası sayfa 684'le)

Arjantin'de 1971'de yüzlerce maskeli teröristler, basına yeni bir eylem planı açıklaması yaparken.

Arjantin'de Plaza de Mayo'daki hükümet binası önünde kaybolan yakınları için baskı rejimine karşı gösteri düzenleyen kadınlar.

1953 13 Haziran. Kolombiya: General Gustavo Rojas Pinilla'nın düzenlediği hükümet darbesi.

1954 18 Mayıs. Kolombiya: Komünist partizan örgütlerine karşı yapılan saldırı. Sumapaz'dan Tolima'ya büyük yürüyüş.

30 Haziran. Guatemala: United Fruit Company tarafından örgütlenen ve paralı askerlerden oluşan bir ordu Honduras'tı aşarak memleketi işgal etti, rejimi devirdi.

24 Ağustos. Brezilya: Cumhurbaşkanı Getulio Vargas'ın intiharı.

1955 19 Eylül. Arjantin: Peron bir askeri darbeyle devrildi.

1956 24 Temmuz. Kolombiya: Muhafazakâr ve liberaller Patto de Sitges olarak anılan antlaşmayı imzalayıp Milli Cephe'yi kurdular.

1957 10 Mayıs. Kolombiya: General Rojas askeri bir darbe sonunda devrildi.

1958 Peru: Hugo Blanco, Convencion ovasında sendikacı eyleme girişti.

23 Ocak. Venezuela: Halkın başkaldırmasıyla desteklenen bir askeri ayaklanma sonunda diktatör Perez Jimenez yetkilerini kaybetti.

7 Ağustos. Kolombiya: Liberal cumhurbaşkanı Allento Leras seçimi kazanıp göreve başladı.

2 Aralık. Venezuela: Demokratik Eylem'in şefi Romulo Betancourt cumhurbaşkanı oldu.

1959 12 Ekim. Peru: A.P.R.A. Partisi'nin sol kanadı "Asi A.P.R.A." adıyla özerk bir grup oluşturdu.

1960 9 Nisan. Venezuela: Demokratik Eylem'in sol kanadı, Devrimci Sol Eylem (M.I.R.) adıyla anılan yeni bir özerk grup oluşturdu.

Ekim. Venezuela: Başkentte, güvenlik güçleriyle solcu gruplar arasında çatışmalar başladı.

13 Kasım. Guatemala: Teğmen Luis Trejo başkanlığında, devrimci eylem. Yardımcılarıysa Luis Turcios ve Yon Sosa'dır.

1961 6 Şubat. Guatemala: Kır gerillası eyleme geçti. Trejo, Turcios Lima ve Yon Sosa'nın kurduğu 13 Kasım Devrimci Eylemi'nin (M.R. 13) ve Guatemala Çalışma Partisi'nin de katıldığı F.A.R. (Silahlı Devrimci Kuvvetler) doğdu.

Şubat. Peru: Hugo Blanco yönetiminde köylü eylemi büyük çiftliklerin işgaline başladı.

12 Mart. Guatemala: M.R. 13 devrimci eylemi doğdu.

1962 1 Nisan. Venezuela: Kır gerillası eyleme geçti.

4 Mayıs ve 11 Haziran. Carupano ve Puerto Cabello üstlerinde ayaklanma Hükümetin el koymasıyla iki olayın da bastırılması.

Ekim. Küba: zincir ve maden sanayisi, alet-makine krizi; A.P.R.A., M.I.R'e dönüştü.

13 Kasım. Pujvura olayı ve silahlı kuvvetlerin el koyması.

1963 Şubat. Venezuela: F.A.L.N. (Ulusal Kurtuluş Silahlı Kuvvetleri) ve F.L.N. (Ulusal Kurtuluş Cephesi) kuruldu.

2 Aralık. F.L.N'nin güçlü karşı propa-

(Arkası sayfa 686'da)

Arjantin'de Isabel Peron'un yerine geçen general Rafael Videla.

30 Ekim 1984'te Radikal Parti'li Raul Alfonsin cumhurbaşkanı seçildi ve askeri yönetim, yerini sivil yönetime bıraktı. Nisan 1987'de Campo de Mayo üssündeki bir

ayaklanma sonrası Mayıs 1987'de, Alfonsin, cunta döneminde insan haklarını ihlal suçundan yargılanan yüzlerce askerin davalarının sona ermesini sağlayacak bir yasa tase-

risini kongreye gönderdi. Ama, bu yasa tasarısı Arjantin'de 1976-1983 dönemindeki "Kırmızı Savaş"ın kurbanları tarafından protesto edildi. ●

- gandasına karşı Raul Leoni cumhurbaşkanı seçildi.
- 1964 18 Mayıs.** Kolombiya: "Bağımsız Cumhuriyetler"e karşı ordu tarafından düzenlenen saldırı. Komünistler geleneksel nitelikte bir gerilla savaşına başlama kararı verirler.
- Ağustos.** Venezuela: İzlenecek strateji hakkında polemikler başladı. Komünist partisi "Demokratik Barış" parolasını ortaya attı ve cepheleri kapatmaya başladı.
- Kasım.** Venezuela: Komünist partisi, silahlı mücadeleyi bırakma kararını resmen açıkladı.
- 3 Kasım.** Şili: Sol kanadın adayı Salvador Allende'yi seçimlerde yendikten sonra demokrat Hristiyan aday Eduardo Frei cumhurbaşkanlığı görevini yüklenir.
- 4 Kasım.** Bolivya: M.N.R. rejimi, askeri bir darbe sonucu yıkıldı.
- 1965 7 Ocak.** Kolombiya: Memleketin kuzeyinde Fabio Vazquez yönetiminde Ulusal Kurtuluş Ordusu(F.L.N.)eyleme geçti.
- Mart.** Guatemala: F.A.R., Turcios Lima yönetiminde eylemini sürdürdü. M.R. 13 ile P.G.T. arasındaki polemik sürdü.
- Mart.** Venezuela: Falcon gerilla cephesi yöneticisi Douglas Bravo, silahlı mücadeleyi terk etmeme kararını açıkladı. I.R.A.C.A.R.A. Bildirisi'ni yayımladı.
- 22 Mayıs.** Papaz Camilo Torres bütün sol kanat güçlerini bir çatı altında toplamayı amaçlayan Birleşik Cephe'yi kurdu. 24 Haziran'da papazlıktan ayrılıp kitle ile her türlü ilişkisini kopardı.
- 9 Haziran.** Peru: M.I.R.'nin örgütlediği gerilla, üç cephede, yani memleketin güneyinde, ortasında ve kuzeyinde eyleme geçti.
- Ağustos.** Ordunun güney ve merkez cephelere saldırısı.
- 15 Eylül.** Hector Bejar yönetimindeki F.L.N. ülkenin iç yöresinde bir dördüncü cephe kurdu.
- Ekim-Aralık.** M.I.R.'nin askeri yenilgisi. Çarpışmaları yalnız F.L.N. sürdürmektedir.
- 1966 Ocak.** Küba: Latin Amerikalı birçok devrimci örgütün katıldığı Üç Kıta Konferansı.
- Ocak.** Peru: Ordu F.L.N'yi ezdi, yenilgiye uğrattı. Hector Bejar kaçmayı başardı, ama birkaç ay sonra yakalandı.
- 15 Şubat.** Kolombiya: Camilo Torres çarpışmalar sırasında öldü.
- Şubat.** Guatemala: P.G.T., liberal görüşlü Mendez Montenegro'nun adaylığına bir iyi niyet gösterisi olarak, ateşkese karar verdi.
- 2 Ekim.** Turcios Lima öldü.
- 3 Kasım.** Bolivya: Che Guevara, La Paz'a vardı; oradan da gerilla eylemini düzenlemek üzere Camiri'ye geçti.
- 1967 Ocak.** Venezuela: P.C.V. (Venezuela Komünist Partisi) Douglas Bravo'dan yana olanları partiden attı. Bravo'nun kendisini de cezalandırmak üzere Merkez Komite, gerekli işlemi başlattı. Birkaç ay sonra Bravo'nun partiden atılması Merkez Komitesi'nde oybirliğiyle onaylandı.
- 13 Mart.** Küba: Fidel Castro, Venezuela polemigine şahsen karıştı ve P.C.V. yöneticilerine çok sert çıkışlarda bulundu. P.C.V. yöneticilerinin iki gün sonra verdikleri karşılık da, aynı sertlikte olacaktı.
- 31 Temmuz.** Kıta çapındaki devrimci hareketleri birleştiren ilk O.L.A.S. Konferansı Havana'da başladı. Konferans, 10 Ağustos'ta Castro'nun komünist partilerle ilişkiler konusunu işleyen bir söyleviyle sona erdi.
- Mart-Ekim.** Bolivya: Che Guevara tarafından yönetilen gerilla kısa süreli bir çatışma döneminden sonra ordu tarafından yenildi, ezildi.
- 8 Ekim.** Che Guevara yaralı olarak yakalandı. Ertesi gün öldürüldü.
- 1968 3 Ekim.** Peru: General Velasco tarafından yönetilen "Nasır"cı bir asker grubu, bir siyasal darbeye iktidarı ele geçirdi.
- 1970 13 Ocak.** Venezuela: Douglas Bravo, Fidel Castro'yu Latin Amerika devrimci hareketini terk etmekte suçladı.
- 22 Nisan.** Küba: Castro, Douglas'ın suçlamalarına, Küba'nın iktisadi gelişmesinin gerekliliğinin özellikle üstünde durarak yanıt verir.
- 3 Ekim.** Şili: Sağcı cumhurbaşkanı Alessandri'yi seçimlerde yenen sosyalist aday Salvador Allende cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturdu.
- 1973 Eylül.** Şili: Başkan Salvador Allende, A.B.D. tröstleri ve C.I.A. ile işbirliği yapan bir askeri cunta tarafından devrildi.
- 1974 Temmuz.** Arjantin: Juan Peron'un ölümü.
- 1975 Arjantin:** E.R.P'ye karşı ordu tarafından düzenlenen anti-gerilla operasyonu.
- 1978 Mayıs.** Guatemala: Alta Verapaz'da köylüler siyasal bir gösteri sırasında katledildi.
- 1980 Peru:** Mao'cu Sendero Luminoso'nun (Aydınlık Yol) silahlı başkaldırı hareketini başlatması.
- 1982 8 Şubat.** Guatemala: Dört büyük gerilla örgütü Guatemala Ulusal Devrim Birliği adı altında birleşti.
- 1982 Ekim.** Bolivya: 1952 Devrimi'nin yaratıcılarından Hernan Siles Zuarzo'nun devlet başkanı seçilmesi.
- 1984 Eylül.** Peru: Devrimci Tupac Amaru Hareketi'nin etkinliklerine başlaması.
- 1986 Haziran.** Peru: Aydınlık Yol yanlısı 300 gerilla cezaevinde çıkardıkları isyan sonucunda öldürüldü.
- 1987 Nisan.** Arjantin: Campo de Mayo üssünde askerlerin ayaklanması.

Nikaragua Devrimi

Sandinist Devrimin Geri Planı ve Yaslandığı Gelenek

Nikaragua'nın bilinen tarihi, 1500'lü yılların başında İspanyol sömürgecileri tarafından fethedilmesiyle başlar. Aşağı yukarı üç yüzyıl sömürge olarak kalan bu küçük Orta Amerika ülkesi bağımsızlığına ancak 1821 yılında kavuşabilirdi.

Ülkenin bağımsızlığına kavuştuğu yıllarda, toplumsal yapı büyük oranda sömürgeci dönemin izlerini taşıyordu. Aradaki tek fark, başta büyük toprak sahipleri olmak üzere yerli egemen sınıfların, sömürgecilerin yerini almış olmasıydı. Yoksa, halkın yaşam koşullarında bağımsızlıktan sonraki yıllarda dikkate değer değişimler olmamıştı. Bütün Orta Amerika ülkelerinde olduğu gibi, 'Nikaragua'da da toplum, bütünüyle yoksullaştırılmış bir köylüler yığını ile, son derece zengin ve sınırlı sayıdaki toprak sahiplerinden oluşuyordu. 1800'lü yıllar, ülkenin son derece geri toplumsal yapısında önemli hiçbir değişiklik olmadan geçti. XX. yy'ın ilk 20 yılı boyunca gözlenen en önemli gelişme, özellikle madencilik ve tarım alanlarında olmak üzere bu ülkede gerçekleştirilen Amerikan yatırımları oldu. Bu yatırımlar, A.B.D.'nin Nikaragua'daki gücünü pekiştirdi, ülke geniş ölçüde A.B.D. egemenliği altına girdi.

A.B.D.'nin etkinliğini artırdığı yıllarda, ülkede iki büyük parti bulunuyordu: Liberaller ve Muhafazakârlar. Bu iki parti aslında, ülke iktisadına yön veren iki büyük ailenin siyasal plandaki temsilcileriydi. Tarımsal ürünler ihraç etme gibi nispeten daha dinamik ve modern bir iktisadi konumda bulunan Sacasa ailesi Liberal Parti tarafından temsil edilirken, geleneksel iktisat biçimlerine bağlı olan Chamorro ailesi Muhafazakâr Parti tarafından temsil ediliyordu.

1909'da ilk A.B.D. askerleri Nikaragua'ya geldi. Gerekçe, Liberal iktidara karşı ayaklanan Muhafazakârlara yardım etmektir. Mu-

Devrim öncesi
Nikaragua diktatörü
Somoza.

hafazakârlar A.B.D. birliklerinin desteğiyle iktidara geçtiler ama, bu kez de Liberaller arkalarına belirli bir halk desteğini de alarak ayaklanınca Amerikan denizcileri Nikaragua'ya çıkarma yaptılar. Muhafazakâr-Liberal çatışmasının durumuna göre A.B.D. askerleri ülkede kâh azaldı, kâh çoğaldı. Nihayet 1921'de, Nikaragua, A.B.D. tarafından tümüyle işgal edildi.

Efsanevi Önder Sandino

Ülkenin A.B.D. tarafından işgali, kısa zamanda silahlı bir halk hareketinin doğmasına yol açtı. Bu halk hareketinin mücadele ettiği başlıca iki kuvvet, Amerikan piyadeleri ile yeni oluşturulmuş bulu-

nan Nikaragua Ulusal Muhafız Ordusu'ydü. Halk hareketini örgütleyen Augusto Cesar Sandino, romantik, efsanevi bir liderdi. Nikaragua Devrimi'ni zafere ulaştıran Sandinistler de adlarını zaten bu halk kahramanından almıştı.

Amerikalıların yüksek ateş gücüne sahip askerleri karşısında "eski tüfekler ve konserve kutularından imal edilmiş bombalar"la düzenli bir savaş yürütmenin imkânsız olduğunu kısa süre içinde anlayan Sandino, ülkenin kuzeybatısındaki dağlarda yoğunlaşan bir gerilla savaşı başlattı. 1931 yılına gelindiğinde, gerilla savaşı artık Nikaragua'nın 16 kentinden 10'unu etkisi altına almıştı. İsyancılara karşı bir zafer kazanmanın olanaksızlığını anlayan ve bu arada kendi halkından da ummadığı bir tepki alan A.B.D. hükûmeti, Nikaragua'

Nikaragualı
gerillacıların efsanevi
önderi olan Augusto
Cesar Sandino.

nin güvenliğini Ulusal Muhafız Ordusu'na bırakmaya karar vererek askerlerini tümüyle çekti. Bu gelişme üzerine Sandino, silahlı mücadeleye son vererek köy kooperatifleri örgütlemesine hız verdi. Bu arada Nikaragua hükümeti ile gerillalar arasında başlayan barış görüşmeleri de sürüyordu. Görüşmelerin dördüncü bölümünün yapıldığı bir sırada Sandino ve yardımcıları Ulusal Muhafızlar tarafından pusuya düşürülerek öldürüldü. Tarih, 21 Şubat 1934'tü. Önderini kaybeden ve Amerikan askerlerinin ülkeden çekilmesiyle en önemli var oluş nedeni ortadan kalkan gerilla hareketi gücünü yavaş yavaş kaybetmeye başladı. Halk hareketi, 25 yıllık derin bir sessizliğe gömüldü. 1950'li yılların sonlarında silahlı mücadele yeniden başlayacaktı. Ama artık hedef ya-

bancı sömürgeciler değil, Somoza ailesinin kokuşmuş askeri diktatörlüğüydü.

Sandino'nun ölümüyle, silahlı direnişin yeniden başladığı 1950'li yılların sonuna kadar geçen dönemde Somoza ailesi ülkede tam bir egemenlik kurdu. Bu egemenlik yalnızca siyasal alanda değildi, iktisadi ve askeri alanlar da bütünüyle Somoza ailesinin üyeleri tarafından denetleniyordu. 1935'te darbeye karışık bir seçimle işbaşına gelen Anastasio Somoza Garcia'nın (Baba Somoza ya da 'Tacho' da denir) iktidarı, 1956'da bir halk ozanı tarafından öldürülene değin 21 yıl sürdü. 1956'da büyük oğul Luis, onun 1963'teki ölümünden dört yıl sonra da küçük oğul Anastasio Somoza Debayle (ya da 'Tachito'; yani küçük, tati Tacho, Tacho'cuk) devlet başkanı

DANIEL ORTEGA

Nikaragua devlet başkanı Daniel Ortega Saaavedra, 11 Kasım 1945'te Nikaragua'nın Chontales eyaletinin La Libertad kasabasında doğdu. Somoza diktatörlüğüne karşı mücadeleye henüz 14 yaşında başlayan Ortega'nın annesi, babası ve iki erkek kardeşi de bu mücadeleye etkin olarak katılmış kişilerdi. Kardeşlerinden Camillo, 1978'de Ulusal Muhafızlar tarafından öldürüldü. Humberto Ortega ise bugün, Sandinist hükümetin Savunma Bakanı'dir.

1960'ta Nikaragua Yurtsever Gençliği adlı örgüte üye olan Ortega, 1961 ve 1962 yıllarında da mücadeleye örgütleyici olarak katıldı: Önce kent direniş birliklerini örgütledi, sonra da Nikaragua Devrimci Gençliği adlı örgütü kurdu. Örgütleme çalışmalarını sırasında iki kez tutuklandı.

Orta eğitimden sonra, hukuk öğrenimi görmek amacıyla Managua'daki Universidad Centro-Americana'ya girdiyse de bir süre sonra okulu terk ederek F.S.L.N.'ye katıldı. Yıl, 1963'tü. Ortega, örgütün önderlerinde 10 yaş kadar küçük olmasına karşın kısa bir sürede yükseldi. Aralık 1963'te, örgütün Ortaöğrenim Gençliği Hareketi sorumlusuymken tutuklandı. 1964'te F.S.L.N. yönetimi onu bir grup arkadaşıyla birlikte Guatemala'ya gönderdi. Ne var ki, bir süre sonra tutuklandı ve Nikaragua yönetimine teslim edildi.

Serbest bırakıldıktan sonra F.S.L.N. Yürütme Komitesi'ne girdi, gerilla mücadelesine filen katıldı. 1965'te, F.S.L.N.'nin öğrencilere yönelik olarak çıkarttığı *El Estudiante*'yi yönetti. 1966 yılında örgütün kentler sorumlusu olan Ortega, Ağustos 1967 boyunca Panceşan yöresindeki gerilla mücadelesinde etkin bir rol oynadı. Ekim 1967'de başkent Managua'da tutuklandı. Aralık 1974'e kadar süren 7 yıllık tutukluluk döneminde hapisshanede yapılan se-

kiz açlık grevine katıldı. 27 Aralık 1974'te, F.S.L.N. militanlarının gerçekleştirdiği Noel Gecesi Baskını'nda rehin alınan 12 önemli devlet adamının karşılığında serbest bırakılanlardan biri de Daniel Ortega'ydı. Ortega, serbest bırakıldıktan sonra gittiği Küba'da birkaç ay kaldı. Daha sonra yeniden Nikaragua'ya dönerek Yürütme Komitesi'ndeki görevini sürdürdü. Ülkesine dönen Ortega, kendisini yoğun bir tartışmanın içinde buldu. Tartışmada başlıca iki taraf vardı. Bunlardan birincisi olan Tendencia Proletario, çalışmanın kentlerdeki işçi sınıfı için kaydırılması gerektiğini savunurken, ikinci eğilim olan Guerra Popular Prolongada, kentlerdeki çalışmayı yadsımamakla birlikte devrimci mücadelenin asıl öncülerinin gerilla birlikleri olduğunu savunuyor, uzun süreli bir halk savaşı stratejisi öneriyordu. Bu iki grup dışında bir de bunları uzlaştırmaya çalışanlar vardı ki, bu kişilerin içinde yer aldığı grup bir süre sonra Terceristas adlı yeni bir eğilimin doğuşuna kaynaklık etti. Somoza rejimine karşı çıkan tüm güçlerin ortak ayaklanmasını ve ayaklanmadan sonra demokratik bir halk hükümetinin kurulmasını savunan bu eğilimin içinde Daniel Ortega da vardı.

Ortega, 1974'ten devrimin gerçekleştirildiği 1979'a kadar hep bu üçüncü eğilimin siyasi çizgisini yaşama geçirmek için uğraştı. Somoza'nın 17 Temmuz 1979'da ülkeyi terk etmesinden sonra kurulan beş kişilik cuntada F.S.L.N. dışındaki muhalefet gruplarından üçünün yer alması da, Terceristas'ın en temel görüşlerinden biri olan "geniş cephe"nin fiilen uygulanmasında başka bir şey değildi.

Ortega, Mart 1981'de üye sayısı üçe düşen cuntanın koordinatörü oldu, F.S.L.N.'nin başkan adayı olarak katıldığı Kasım 1984 seçimlerinde de devlet başkanı seçildi.

oldu. Bütün bu yıllar boyunca Somoza'lar sınırsız bir iktisadi gücün de sahibi oldular. Amerikan kaynaklarına göre, Somoza 1979'da ülkesinden kaçıp Miami'ye geldiğinde yaklaşık 1 milyar dolarlık bir servete sahipti.

Kendi Ülkesini İşgal Eden Bir Ordu: Ulusal Muhafızlar

Nikaragua, birçok değerlendirmeye göre, kendi ordusu tarafından işgal edilmiş bir ülkedir. Ger-

çekten de, Ulusal Muhafızlar adı verilen bu ordu, ülkeyi dış müdahalelerden korumaktan çok, Nikaragua'nın her yanına yayılmış durumdaki Somoza ailesinin topraklarını ve yatırımlarını korumak için örgütlenmişti. 1970'lerde sayıları 10 bini bulan Ulusal Muhafızlar'ın çoğu Amerikan eğitiminden geçmişti ve kullandıkları silahlar son derece modern idi. Somoza'ların kişisel zenginlikleri ve kamu fonlarının büyük bölümü muhafızların silahlanmasına harcanıyor, ordunun güçlü tutulması için hiçbir çabadan kaçınılmıyordu. Ulusal Muhafız Ordusu subaylarının özellikle büyük bir prestiji vardı. Bu subaylar emekli olduklarında da

Sandinist önderlerden Eden Pastora ve günümüzde devlet başkanı olan Daniel Ortega, başkent Managua'da bir görüşme sırasında (1981).

F.S.L.N'nin kurucularından olan Carlos Fonseca.

Sandinist gerillalar.

Nikaragua devlet başkanı Daniel Ortega.

ödüllendiriliyor, hükümette önemli mevkilere getiriliyorlardı. Bu, böyle-
sine etkili bir sistemdi ki, Somoza'ların 40 yıldan fazla süren ege-
menlikleri boyunca hiç aksamadan sürdü ve hiç fire vermedi. Ulusal
Muhafızların bu özelliği Sandinist-
ler tarafından da kabul ediliyordu.
Zaferin artık an meselesi olduğu

1979'un bahar aylarında bile San-
dinista önderlerden Eden Pastora
(ya da Komutan Sıfır) Ulusal Mu-
hafızların bölünüp bir bölümünün
Sandinistalara katılması olasılığı
hakkındaki görüşünü soran bir ga-
zeteciye şu yanıtı vermişti: "Nika-
ragua'da normal bir profesyonel
ordu olmadığı için bunu olanaksız
görüyorum. Ulusal Muhafızlar, So-
moza'nın çevresinde kümelenmiş
tipik bir hassa ordusudur. Sınırla-
rı kesin belli askeri bölgeler ve
bunların, belirli bir askeri özerkli-
ğe sahip komutanları yoktur. So-
moza, sarayından her şeyi kendi-
si denetler. Demek ki Ulusal Mu-
hafızları toptan yıkmamız gereke-
cek."

İşte Baba Somoza 1935'te, ba-
şında bulunduğu bu güce dayana-
rak iktidara geldi ve 21 yıllık iktidarı
döneminde ailesini ülkesinin en
zengin ailesi durumuna getirdi.
Oysa iktidar olduğunda, elinde ya-
nızca batmakta olan bir kahve
plantasyonu vardı. İktidarının son
yıllarında yalnız kendisinin değil,

pamuk ihracatındaki olumlu geli-
şmeler sayesinde ülkesinin de hız-
la büyüdüğü yıllar oldu. Ne var ki,
bu büyüme adil bir gelir dağılımı-
yla birlikte gitmediği için, 1950'ler
aynı zamanda tarımda ayrışmanın
hızlandığı yıllar oldu. Kırsal kesim-
lerde kitleler halinde mülksüzleşen
köylüler tarım proleterleri haline
geldiler. Köylülerin bir bölümünü
de işsizleştiren bu süreç, Nikara-
gua Devrimi'nin temelinde yatan
önemli etkenlerden biriydi.

Somoza, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına kadar gerçekte ken-
disini ve ailesini güçlendirmekle il-
gilendiği için rejimin sağlam bir si-
nıfsal temeli yoktu. Savaşın son-
ra Somoza, özellikle A.B.D.'nin
baskısıyla belli ölçülerde liberalleş-
me ve dayandığı sınıfı güçlendirme
çabasına girdiyse de, düşündükle-
rini gerçekleştiremedi. Bir zaman-
ların Philadelphia'lı oto komisyon-
cusu Somoza, 21 Eylül 1956'da,
katıldığı bir eğlence sırasında Ri-
goberto Lopez Perez adlı bir ozan
tarafından öldürüldü.

*Nikaragua
Devrimi'nin
başlatıcısı
Sandino'nun
portresi.*

Kırsal kesimde silahlı bir köylü.

Baba Somoza'nın ölümü, iktidarın yapısı açısından hiçbir değişikliğe yol açmadı. Sırada oğullar vardı ve hiç vakit geçirmeden nöbeti onlar aldı: Büyük oğul Luis Somoza Debayle devlet başkanı olurken, küçük oğul Anastasio Somoza Debayle ('Tachito') ise ulusal Muhafızları denetleyecek bir göreve, genelkurmay başkanlığına getirildi.

Oğulların iktidarı babalardan çok rahat olmadı. Birçok sektörde birbiri ardı sıra grevler olurken, üniversitede bir Marx'çı grup oluştu. Ağabey ve kardeş Somoza'ların bu direnişlere yanıtı çok sert oldu. Birkaç ay içinde 10 000'den fazla insan tutuklandı. Bu dönemde Somoza'lar yalnız halk kitleleriyle değil, pamuk ve kahve fiyatlarının düşmesiyle birlikte hoşnutsuzlukları artan ve bir ara greve bile giden burjuvalarla da uğraşmak zorunda kaldı. Siyasal alanda Muhafazakâr ve Liberal Partiler tarafından temsil edilen Burjuva muhalefetin önemli bir başka şikâyetli de Somoza'ların anayasayı ciddiye almamalarıydı.

Luis Somoza 1963'te öldü. Yerine, gene Somoza ailesinin bir adamı olan Rene Schick geçti. Onun 1967'deki ölümünden sonraysa Nikaragua'daki Somoza iktidarının olgunluk dönemi sayılan "Tachito" devri başladı.

Nikaragua'nın son Somoza'sının işbaşına geçtiği yıllarda, ülkede yüzde 60'ı açlık sınırında olmak üzere 2,3 milyon insan yaşıyordu. Toplam nüfusun yarısı 15 yaşın altındaydı ve doğan çocukların yüzde 50'si yetersiz beslenme yüzünden dört yaşına gelmeden öldüğü için bu demografik gösterge daha fazla çarpıklaşıyordu. Halkın yalnızca yüzde 2'sinin mikropsuz su içebildiği bu küçük Orta Amerika ülkesinde etkin nüfusun yarısına yakını işsizdi. Kırsal bölgelerde yaşayanların yaşam koşulları öyle kötüydü ki, çoğunun yıllık geliri 40 dolar dolayında olan bu insanlar zaman zaman kitleler halinde kentlerin kenar mahallelerine, varoşlara akın edip oralara yerleşiyorlardı. Bu akın, batıdaki büyük kentlerin sürekli olarak şişmesi sonucunu doğurdu. Bu kenar mahal-

leler daha sonra gelişecek gerilla mücadelesinin önemli militan kaynaklarından biri olacaktı.

Sandinistler (Sandinista) Doğuyor

Sandinist hareketin ilk çekirdeği 1960'lı yılların hemen başında oluştu. 1961 Temmuzunda üç üniversite öğrencisi Carlos Fonseca, Silvio Mayorga ve Thomas Borge, Somoza'yı iktidardan uzaklaştıracak bir devrimin temellerini atmak için bir araya geldiler. 1962'de kısa adı F.S.L.N.(Frente Sandinista de Liberacion Nacional) olan Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi resmen kuruldu. F.S.L.N. ilk döneminde halk içinde tanınmak ve destek sağlamak için küçük çaplı gerilla eylemlerine başvurdu. F.S.L.N. gençleri bu ilk dönemde gerek dağlardaki güç koşulları, gerekse de Ulusal Muhafızların saldırıları yüzünden çok kayıp verdiler.

1967'ye gelindiğinde, kuruluşundan bu yana 5 yıl geçmiş olmasına karşın F.S.L.N., çevresindeki tecrit duvarını kıramamıştı. 1967, örgütün bu açıdan önemli atımlar yaptığı bir yıl oldu. İlk fırsat 22 Ocak 1967'de çıktı. Bu tarihte, Muhafazakârlar'ın düzenlediği bir gösteride yüzlerce kişi Ulusal Muhafızlar tarafından katledildi. Sandinist önderlik, bu olay üzerine, gerilla mücadelesinin tecrit durumdaki sınır bölgelerinden Merkezi Nikaragua'ya taşınması, bu amaçla da Matagalpa yakınlarında Pançasan yöresinde bir gerilla birliği oluşturulması zamanının geldiği kararını verdi. Ne var ki, ağustos sonlarında Ulusal Muhafızlar, Pançasan'daki gerilla güçlerini ağır bir yenilgiye uğrattılar. Çatışmalarda, Sandinistlerin kurucularından Silvio Mayorga da öldürüldü. F.S.L.N., bu yenilgiye karşın kent gettolarında yaşayan proleterler arasında örgütlenerek destek arayışını sürdürdü.

Ne var ki, kentlerde yürütülen bu mücadele, Somoza'nın istihbarat örgütünün devrimci hareket

için daha da tehlikeli bir hale gelmesi sonucunu doğurdu. 1970'te durum F.S.L.N. için pek parlak görünmüyordu. Bunun üzerine önderlik, örgütün durumunu uzun uzun inceledikten sonra hareketin yeraltına geçmesine karar verdi.

1970-1974 yılları arasında geçen dört yılda F.S.L.N. daha çok öğrenci örgütleriyle sendikalarda çalışıp üyelerinin sayısını artırma ve yeraltındaki önderliğin siyasal amaçlarını halka duyurma çabasına ağırlık verdi. Gerilla hareketi bu dört yıl boyunca ikincil durumda kaldı. 1972'de başkent Managua'nın yarından fazlasını harap eden büyük deprem, Somoza rejiminin karakterini halka bir kez daha gösterdi. Ulusal Muhafızlar yıkıntılardan arta kalanları açıkça yağmaladılar ve düzeni sağlamak için A.B.D'nden bir askeri birlik çağrıldı.

Managua'ya gönderilen 30 milyon dolarlık uluslararası yardımın çoğu Ulusal Muhafızların cebine giderken, başkentin yeniden onanılması işi, Somoza'nın sahibi olduğu inşaat şirketlerine verildi.

Noel Partisi Baskını

1974 sonunda F.S.L.N., eylemlerini açık bir biçimde sürdürmeye başladı ve ilk büyük eylemini gerçekleştirdi. 27 Aralık'ta gerçekleştirilen bu cüretli eylemde 13 kişilik bir Sandinist komando birliği Managua'daki A.B.D. elçisi Turner B. Shelton için verilen resepsiyonu basarak Somoza'nın 12 yakınına üç gün süreyle rehin tuttu. Gerillaların başlıca istekleri şunlardı: 12 bin sözcüklük bir F.S.L.N. bildirsinin ulusal iletişim araçlarından okunması; aralarında, daha sonra devrimin bir numaralı önderi olacak Daniel Ortega'nın da bulunduğu 18 siyasal tutuklunun serbest bırakılması; 2 milyon dolarlık fidye ve Nikaragualı işçilerin maaşlarına zam yapılması.

Gerillaların isteklerinin tümü kabul edildi. Tahsis edilen bir uçak onlarla birlikte 18 tutuklu Sandinist gerillayı da Küba'ya, Havana'ya götürdü.

Somoza'ya da boyun eğdirilebileceğini kanıtlayan Noel Partisi

Devrim şehitlerinden bazılarının başkent Managua'da rastlanan portreleri.

Nikaragua'da sokak başlarında sık rastlanan devrim şehitlerinin anısına yapılmış anıtlardan biri.

Baskını, yalnız halkın değil, muhalif burjuva ve aydınların mücadelesini de radikalleştirirdi. Gerçi sert muhalefet yanlısı burjuva ve aydınların önderlik ettiği U.D.E.L (Demokratik Kurtuluş Birliği) baskından bir ay önce kurulmuştu ama, bu hareket onları kesinlikle daha da radikalleştirirdi.

Somoza'nın Noel Partisi Baskını'na tepkisi çok sert oldu. Sıkıyönetim ilan edildi ve katı bir sansür uygulamasına geçildi. Dağlarda girilen "gerilla avı"nda napalm ve zehirli ilaçlar da kullanıldı. Bu şiddetli saldırılar karşısında birçok Sandinist gerilla Kosta Rika'ya sığınmak zorunda kaldı, ülkede kalanlarsa denetim altına alındı. 1976'da F.S.L.N. başka bir kurucu üyesini kaybetti; genel sekreter Carlos Fonseca, Zinica yakınlarında Somoza birlikleriyle meydana gelen bir çatışmada öldürüldü. Somoza'nın hiçbir sınır tanımayan vahşi saldırıları, Sandinist hareketin ülke içindeki varlığını tehlikeye sokmaya başlamıştı.

Halk Ayaklanmasına Doğru

1977'de sıkıyönetim kalktı. Aynı yıl, F.S.L.N. önderliği içinde yapılan uzun tartışmalar sonucunda Sandinistler taktik değiştirdi: Somoza'yı devirmek için başvurulacak en önemli araç bundan böyle kitle ayaklanmaları olacaktı. 1977 Temmuzunda Somoza bir kalp krizi geçirdi. Bu olay, Ulusal Muhafızların maneviyatını önemli ölçüde etkiledi. Gerillalar hem bu durumu değerlendirmek, hem de kitle hareketlerini cesaretlendirmek için, Managua ve diğer büyük kentlerde muhafız birliklerine karşı doğrudan saldırılara giriştiler.

Sandinist gerillaların büyük kentlerdeki doğrudan saldırıları sürerken, en radikal burjuva grubu olan "Onikiler", Kosta Rika'dan gönderdikleri bir mesajda halkı, Sandinistleri desteklemeye çağır-

dı. Aynı yıl içinde Nikaragua Yüksek Mahkemesi, Somoza'ya karşı açıkça karşı çıkarak Onikiler üzerindeki sürgün kararını kaldırdı. Onikiler, Managua'da 100 000 kişilik bir kitle gösterisiyle karşılandı. Bu gösteri kitle hareketlerinin durdurulmasının artık çok güç olduğunun açık bir işareti olarak değerlendirildi.

1978 yılı başlarken muhalefet artık iyiden iyiye güçlenmişti. Sandinistlerin ve Onikiler'in yüksek prestijlerinin yanı sıra, Katolik Kilisesi'nden aldığı destekle U.D.E.L. (Demokratik Kurtuluş Birliği) de önemli bir güce ulaşmıştı. Ocak ayının hemen başında, U.D.E.L. önderi Pedro Joaquín Chamorro'nun A.B.D. tarafından desteklendiği açıklandı. U.D.E.L.'e yakın çevrelerce yapılan bu açılama gerçi belgesel olarak kanıtlanamadı ama, A.B.D. tarafından yalanlanmadı da. Üstelik, Chamorro, etkinliği en yüksek burjuva muhalifi olduğu için açıklama genel olarak doğru kabul edildi. Ne var

ki, Chamorro, 10 Ocak 1978 günü bir suikast sonucu öldürüldü. Aynı zamanda *La Prensa* gazetesinin yayın yönetmeni olan bu kişinin öldürülmesi, Somoza'nın ancak şiddetin dilinden anlayacağı yönündeki Sandinist propaganda için güçlü bir kanıt oldu. Chamorro'nun öldürülmesinin en önemli sonucu, devletle muhalefet arasındaki ilişkilerin bütünüyle kopması oldu. Bunun yanı sıra, söyledikleri doğrulan F.S.L.N. kuvvet topladı.

Chamorro'nun cenaze töreni hızla bir isyana dönüştü. Tören ve daha sonraki ayaklanmada inisiyatif tümüyle F.S.L.N'nin eline geçti. F.S.L.N'den geri kalmak istemeyen U.D.E.L.23 Ocak'ta grev çağırısı yaptı. Kapitalistlerle işçilerin birlikte yürüttükleri bu grevde, birçok işyeri işçilerine normal ücretlerini ödedi.

Mart ayının hemen başında Sandinistler Ulusal Muhafızların şefi durumundaki general Reynaldo Perez Vega'yı kaçırıp öldürdüler. Bu eylem, Ulusal Muhafızların şid-

detini bir kat daha artırdı.

Mart ayının önemli bir olayı da, iktidarla muhalefet arasında bir komunda bulunan ve önemli bir gücü temsil eden bankerlerin M.D.N'yi (Nikaragua Demokratik Hareketi) kurarak muhalefetten kopmama eğilimi içine girmesiydi. 1978 Mayıs'ında U.D.E.L., M.D.N., Onikiler ve bütün öteki burjuva muhalif gruplar Nikaragua halkına, yeni oluşturulan Geniş Muhalefet Cephesi (F.A.O.) içinde birleşiklerini duyurdular. F.S.L.N. de F.A.O.'ya karşı olumlu bir tutum takındı.

Bu arada Ulusal Muhafızlar da boş durmuyor, muhalefete karşı daha etkili sindirme hareketlerine girişebilmek için özel timler oluşturuyorlardı. Bu özel timlerden en ünlüsü "Brigadas Especiales Contra Actos de Terrorismo" idi. Portakal renkli jipleriyle kentlere anı baskınlar düzenleyen bu grup halk içindeki hükümet ajanlarıyla işbirliği halinde çalışıyor, kuşkulandıkları herkesi alıp götürüyorlardı.

Yine 1978'de Somoza'nın oğlu Anastasio Somoza Portocarrero tarafından kurulan E.E.B.I. (Escuela de Entrenamiento Basico de Infanteria) da bütün Nikaragua'lıların yakından tanıdığı zalim bir özel timdi. Michael Echannis ve onun Güney Vietnamlı yardımcısı paralı asker Nguyen Van Nguyen'in eğittiği ve sloganı "Biz kaplanız" olan bu birlik, Ulusal Muhafızların öteki birliklerine bile korku veren inanılmaz yöntemler uyguluyordu.

*Güçlü
basın organı
La Prensa'nın merkezi.*

"Domuz Ağlı Operasyonu"

Ne var ki, Somoza'ya karşı isyanın genişleyerek sürmesini süratle oluşturulan özel timler de engelleyemiyordu. Ağustos'ta, F.S.L.N'nin giriştiği bir eylem, bütün dünyanın dikkatini bu küçük Orta Amerika ülkesine çekti. Sandinist önderlerden Eden Pastora

*Nikaragua'nın
Honduras
sınırındaki küçük bir
tarım kooperatifinde
ilkel koşullarda
çalışan köylüler.*

(örgüt içindeki kod adıyla 'Comandante Cero' ya da 'Komutan Sıfır') 25 güçlü gerilladan kurduğu hücum grubuyla 22 Ağustos 1978'de yönetimin kalbine, Managua Sarayı'na saldırdı. Sandinistlerin "Domuz Ağılı Operasyonu" adını verdikleri eylemde, hepsi de yönetimin üst kademelerinde yer alan 200'den fazla kişi rehin alındı. Binayı hızla ele geçiren gerillalar, aralarında Somoza'nın yeğeni'nin de bulunduğu rehineleri pencerelere dizerek kendilerini güvenlik altına aldıktan sonra isteklerini şöyle sıraladılar: Ülkedeki siyasal tutukluların serbest bırakılması; gerillaların yurt dışına çıkmaları

için bir uçak ve 10 milyon dolar nakit para.

Somoza eylemden hemen sonra sıkıyönetim ilan edip gerillalara "Hadlerinin bildirileceğini" duyurduysa da kısa bir süre sonra yapılan ikinci bir açıklamada gerillaların isteklerinin kabul edildiği bildirildi. 25 kişilik Sandinist gerilla grubu, salıverilen 50'den fazla F.S.L.N. üyesi ve istedikleri paranın yarısını alarak Panama'ya uçtu. Kurtarılanlardan biri de, F.S.L.N'nin kurucularından Tomas Borge Martinez'di.

"Domuz Ağılı Operasyonu" bütün muhalif grupları kitlesel düzeyde cesaretlendirdi. Matagalpa sa-

kinleri açık bir isyana girişirken Geniş Muhalefet Cephesi (F.A.O.) de ikinci bir genel grev örgütledi. Ayaklanmalar ve silahlı isyanlar Eylül'de Chinandega, Esteli, Masaya ve Leon'a da yayıldı. Bu kentlerde oturanlar, 9 Eylül günü ellerine geçirdikleri tüm silahlarla Ulusal Muhafız garnizonlarına karşı saldırıya geçtiler. Isyan halindeki kentlerde Somoza ve F.S.L.N. artık açıkça göğüs göğüse bir savaşa girmişlerdi. Nikaragua Hava Kuvvetleri bütün kentleri bombalarken, muhafızlar da karadan kent halkını ağır silahlar ve roketlerle ateşe tuttular. Sonunda kentler teslim oldu, F.S.L.N. gerillaları

dağlara çekildi ama, bu, Sandinistlerin geçici bir gerilemesiydi yalnızca.

Eylül ayaklanması birçok bakımdan çok önemliydi. İlk olarak bu ayaklanmada Nikaragua halkı bütünüyle savaşın içine girmişti. Eylül olaylarında Sandinistler genellikle ilk darbeyi vurup dağlara çekiliyorlar, daha sonra halk onların dağıttığı silah ve cephaneyi kullanarak Ulusal Muhafızlara karşı çarpıyordu.

Ayaklanmanın ikinci önemli sonucu, kırlarda yaşayanlardan sonra, kentlerde yaşayanların da Ulusal Muhafızlar bütünüyle yok edilmeden, bir başka deyişle Somoza

rejimi yıkılmadan kendilerinin rahata ve huzura kavuşamayacaklarını anlamalarıydı. Bunu sağlayan şey, Ulusal Muhafızların ayaklanma sırasında halka yaptıkları işkencelerdi. Bu işkenceler daha sonraki ayaklanmalarda halkın bütünüyle Sandinistlerin yanında çarpışmaları sonucunu doğuran en önemli etkenlerden biri oldu.

Ayaklanmanın üçüncü sonucu, burjuva muhalefetle Somoza arasındaki bütün bağların kopması oldu. Ticaret Odaları Konfederasyonu'nun yaptığı açıklamaya göre, F.A.O'nun 24 Ağustos'ta yaptığı çağrı ile başlayan ve Eylül ayının ilk iki haftası boyunca süren genel

greve katılım oranı başkentte yüzde 75, başkent dışındaki kentlerdeyse yüzde 90 dolayındaydı. Somoza, açıklamayı yapan konfederasyonu derhal, bir zamanlar hayli yakın ilişkiler içinde bulunduğu Gelişme Kurumu'nu da birkaç gün sonra kapattı. Kuruma üye 700 büyük burjuva, kararı protesto etti. Somoza, yanıt olarak aralarında kendi kuzeni ve Coca Cola fabrikası genel müdürünün de bulunduğu bu 700 kişiyi tutuklattı. Somoza'nın basın sekreterinin yaptığı açıklamaya göre, "Başkanın devrilmesini isteyen kişiler" tutuklanmıştı, tutuklanmaktaydı ve tutuklanmaya devam edeceklerdi.

*Managua'da
çelişkiler oluşturan
bir görüntü. Ön
planda
gecekondular,
arkadaysa modern
yapıların yükseldiği
kesim.*

F.A.O. ise bu tutuklamalar karşısında, mücadeleyi sertleştireceğine, A.B.D.'nin de etkisiyle gevşetti. Kısa bir süre sonra "Onikiler" F.A.O.'nun yeterince kararlı davranmadığı ve Sandinistleri dışarda bırakan bir çözüm peşinde olduğu gerekçesiyle Geniş Muhalefet Cephesi'ni terk etti. Onlarla birlikte Liberaller, Nikaragua Sosyalist Partisi ve bazı sendikalar da ayrıldıklarını ilan edince cephenin genişliği bir anda ortadan kalktı. Bu gelişmeler F.S.LN'yi daha da güçlendirdi.

Son Hücum

1978 Eylül ayaklanmasından Şubat 1979'a kadar geçen 5 ayda önemli silahlı çatışmalar olmadı. Savaş, 1979'daki gerilla saldırılarıyla yeniden başladı. Bazen tekil eylemler, bazen de açık çarpışmalar biçimindeki bu saldırılar, haziran'da başlayacak son saldırının provası niteliğindeydi.

Şubat, muhalefet açısından da

önemli bir aydı. Onikiler, çeşitli kit-
le örgütlerinin birleşmesiyle oluşan
M.P.U. (Birleşik Halk Hareketi) ile
birlikte Ulusal Yurtsever Cephe'yi
(F.P.N.) kurdular. F.P.N., F.A.O.
ile Sandinistler arasında bir ko-
numdaydı ve bu nedenle büyük bir
öneme sahipti.

Şubatta Diriamba, Masaya, Leon ve Granada kentlerinde başlayan çarpışmalar mart ayında kuzeydeki kentlere yayıldı. Sandinistler bu savaşlar sırasında, özellikle de Kosta Rika yakınlarındaki güney bölgelerinde, Somoza'nın değişiyile "Uluslararası gerillalar" tarafından da desteklendiler. "Victorio Lorenzo Tugay" adlı birlikte toplanan bu gerillalar, başta Kolombiya, Venezuela ve Panama olmak üzere birçok yerden gelmişlerdi. Başlarında Panama Sağlık Bakanı yardımcısı Hugo Spadafora ile bu ülkenin eski Cezayir elçilerinden biri vardı. Sandinistler, yalnız Kolombiyalılardan oluşan "Simon Bolivar Tugay"ından da büyük yardım ve destek görmüşlerdi.

Somoza'ya karşı son saldırı, Haziran 1979'da yedi ana cephede birden başladı. Sandinistler kendilerinden o kadar emindi ki, 29 Mayıs 1979'da, Haziran'ın ilk günlerinde son saldırıyı başlatacaklarını açıkladılar. Kasaba ve kentler birer birer ilerleyen Sandinist kuvvetlerin eline geçti. 9 Haziran'da Managua sakinleri sokaklara barikatlar kurarak Ulusal Muhafızlarla çarpışmaya başladılar. Aynı günlerde Sandinistler de başkente saldırmıştı. Somoza son bir çabayla başkenti savunmayı bizzat yönetti. 3 hafta aralıksız süren mücadelede yorgun düşen gerillalar 27 Haziran'da Managua'dan çekildilerse de iki hafta sonra başkent yeniden kuşatıldı. Öncü Sandinist birlikler 13 Temmuz'da kente girdiler.

Somoza için artık her şey bitmişti. Son bir çabayla El Salvador ve Guatemala'dan askeri yardım istediye de, aradığı desteği bulamadı. Somoza, 17 Temmuz'da istifa ederek Miami'ye uçtu. Somoza'cılık (Somocismo) ölmüştü. Zaten

kendisi de 1980 Eylülü'nde Paraguay'da bir suikast sonucu öldürülecekti.

Somoza'nın gitmeye hazırlandığı günlerde Panama'da 5 kişilik "Ulusal İnşa Cuntası" kuruldu. Nikaragua'da bir süre geçici hükümet görevi yapacak olan bu cunta şu kişilerden oluşuyordu: F.S.L.N'den Daniel Ortega ve Moises Hassan Morales, Onkiler'den Mercado, La Prensa Yazışları Müdürü Pedro Joaquín Chamorro'nun karısı Violetta Chamorro ve M.D.N. önderi Callejas.

Bu arada, Somoza gittikten sonra geçici olarak başkanlığa getirilen Francisco Urcuyo fikrini değiştirilip iktidarı devretmeyeceğini, Sandinistlerle savaşmaya devam edeceğini duyurdu. Oysa A.B.D.ve Somoza dahil, bütün taraflar, Urcuyo'nun görev süresinin geçici hükümetin Panama'dan gelmesine kadar devam edeceği üzerinde anlaşmış, Urcuyo da bunu kabul etmişti. Bu, muhtemelen Somoza'nın kafasından çıkmış bir komediydi ve hiçbir geçerliliği olamazdı. Ni-

tekim Urcuyo, 36 saat iktidarda kaldıktan sonra, Ulusal Muhafızların geri kalan şeflerini de toparlayarak Guatemala'ya kaçtı.

Urcuyo'nun gidişinden hemen sonra geçici hükümet Nikaragua'ya gelip Leon'a yerleşti. 5 kişilik cunta hükümeti, yakılıp yıkılan ülkeyi yeniden kurmak göreviyle karşıydı.

Baba Somoza, 1933 yılında, "Nikaragua'daki herkesi öldürmek zorunda kalsam bile bu ülkeye huzur getireceğim" demişti. Tabii, Baba Somoza gibi oğullar da bunu başaramamıştı ama, oğlu "Tachito" ülkeyi neredeyse baştan başa yıka becerisini göstermişti. Nikaragua'nın yeni yönetimi tam kolları sıvayıp ülkeyi yeniden inşa etme çabasına girişmişti ki, Reagan A.B.D. başkanı seçildi. Bu, Sandinistler için savaşın bitmediği anlamına geliyordu. Reagan yönetimi, "arka bahçesindeki büyük komünist tehdit" olarak gördüğü yeni yönetimin istikrarını bozmak için silahlı Kontra grupları kurdu. Devrim artık saldırmaya-

cak, savunacaktı.

'Yeni bir Yaşam Doğuyor

Beş kişilik cunta hükümeti Nikaragua'da hiç de aydınlık bir tabloyla karşılaşmadı. Somoza ve yandaşları kaçarken neredeyse Merkez Bankası'ndaki bütün paraları da yanlarında götürmüşlerdi. Kentlerin korkunç halinin yanı sıra tarımda da tam bir felaket yaşanıyordu. 1978'de düzenli bir pamuk ekimi yapılamadığı için yaklaşık 350 milyon dolarlık bir gelir kaybına uğranmıştı. Tabloyu, büyük toprak sahiplerince yurt dışına kaçınan onbinlerce büyükbaş ve küçükbaş hayvanın yarattığı et ve süt kıtlığı tamamliyordu. Tarımdaki korkunç tablonun aynısı sanayi için de geçerliydi. Birçok fabrikanın iç savaş sırasında yıkıldığı yetmezmiş gibi, Somoza da son günlerinde büyük sanayi tesislerinin üzerine havadan benzin dökülerek yakılmasını

Somoza rejimi döneminde, ülkenin ileri gelenlerinin dinlenme merkezi olan, günümüzdeyde halka açılmış bulunan

Managua'ya 10 km uzaklıktaki Siloa Gölü çevresinden bir görünüş.

*Orta Amerika'nın
inançlı
toplumlarından olan
Nikaragua'nın Leon
kentindeki
katedral.*

emretmişti. Emir, Ulusal Muhafızlar tarafından eksiksiz uygulandı ve sonunda ülkedeki sanayi tesislerinin yarısından çoğu çalışmaz hale geldi. Acil gereksinimler açısından durum daha da kötüydü. Nikaragua Kızılhaçı'nın hesaplamalarına göre işsiz ve konutsuz kalan 1 milyona yakın insanın acil gereksinimlerini gidermek için her gün iki milyon dolarlık harcama yapmak gerekiyordu.

Bütün bunlara karşın yeni yönetime, haklılığına, inancın tipik bir göstergesi olarak, yargıladığı düşmanlarına bile son derece yumuşak davrandı. Devrimden sonra sıkça görülen bu tür yumuşak tutumun inanılmaz örneklerinden birini de, İçişleri Bakanı Tomas Borge gösterdi. 1981'de F.S.L.N'yi kuran kişilerden tek sağ kalanı olan komutan Borge, uzun hapislik yılları sırasında ağır işkencelere maruz kaldı. Karısına gözlerinin önünde tecavüz edildi, sonra da tırnakları sökülüp öldürüldü. Karısının katili devrimden sonra yakalanan Borge, onunla karşılaşmasını şöyle anlatır: "Ben hapisteyken Somo-

za'nın muhafızlarıyla konuşur, günün birinde onlara yardım edeceğimizi söyledim. İnancmazlardı; hâlâ da inanmıyorlar. Bizim için önemli olan günahkârları yok etmek değil, günahı yok etmek. Birkaç gün önce karımın katili yakalandı. Beni görünce çok korktu; onu öldüreceğimi, en azından döveceğimi zannediordu. Karıma vahşice işkence yapan bu adamla insanca konuştuk. Anlayamadık. Kolay kolay da anlayamaz. Belki de hiçbir zaman. 'Düşmanlarımızdan intikamımız af biçiminde olacaktır,' demiştik. Şimdi onu uyguluyoruz."

Cuntanın göreve başlamasından birkaç gün sonra, alınan ilk iktisadi önlem açıklandı. Buna göre, ülkedeki tüm bankaların yanı sıra madencilik ve balıkçılık sektörleri de devletleştiriliyordu.

Cuntanın 11 Ağustos'ta yapılan bir başka açıklamasındaysa, basın üzerindeki sansürün en kısa zamanda kaldırılacağı ve bağımsız gazetelerin yayınına izin verileceği duyuruldu. Açıklamadan birkaç gün sonra, *La Prensa* yeniden ya-

yıma başladı.

Yine ağustos ayında, bir tür geçici anayasa olan "Yurttaşların Hak ve Güvenceleri Üstüne Tüzük" ilan edildi. Tüzüğe göre, işlenen suç ne olursa olsun, bundan böyle ölüm cezası verilemeyecekti. Tüzük ömür boyu hapis cezasını da kaldırıyor, en yüksek cezayı 30 yıl hapis olarak belirliyordu. Gözaltı süresi en çok 24 saat olabilecek, bu süre içinde yargı karşısına çıkarılmayan sanık serbest bırakılacaktı. Devlet, halkın inanç ve düşünce özgürlüğünü olduğu gibi, özgürce toplanma, gösteri yapma, parti ve sendika kurma, grev yapma gibi haklarını da güvence altına alacaktı.

Ne var ki, bu hak ve özgürlüklerin önemli bir bölümü bugün bile gerçekleştirilebilmiş değildir.

Kontralar, Reagan ve Sovyetler'e Yakınlaşma

Devrimden hemen sonra çeşitli komşu ülkelere kaçan Ulusal Mu-

hafızlar oralarında, yeni devrimci yönelime karşı bir muhalefet örgütlemeye çabasına giriştiler. Bu arada, Sandinistlerin bazı uygulamalarından hoşnut olmayan çeşitli kesimlerin katılımıyla 1979 ve 1980 yılları boyunca muhalefet cephesi hızla genişledi.

Sandinistleri günümüze kadar uğraştıran muhalefet grupları içinde en güçlüsü olan F.D.N. (Nikaragua Demokratik Cephesi), Honduras ve Miami'de yapılan toplantılar sonucunda Ağustos 1981'de kuruldu. Örgütün komuta kademesinde yer alan 7 kişinin tümü daha önce Ulusal Muhafızlar örgütünde görev yapan subaylardı. Cephe, kuruluşundan hemen sonra başlayıp 1982 boyunca süren siyasal tartışmalar sonucunda ikiye bölündü.

Sandinistlere karşı mücadele eden öteki önemli örgüt A.R.D.E. (Demokratik Devrim İttifakı) ise devrim yıllarında Sandinist Halk Kuvvetleri'nin en önemli komutanlarından olan Eden Pastora'nın öncülüğünde, çeşitli grupların katılımıyla kuruldu. Pastora, Kosta Ri-

ka'da kurulan örgütün hedefini, "gerçek Sandinist devrim için mücadele" biçiminde açıkladı.

Bu ikisinden daha önemsiz bir üçüncü grup da A.N.U.D.E. (Demokratik Birlik) idi. Somoza karşı olduğunu iddia etmesine karşın, Somoza'cı gruplarla işbirliği içinde olduğu bilinen bu örgüte göre de Sandinist iktidara ancak şiddetle son verilebilirdi.

Mart 1982 ile Haziran 1983 arasında, Honduras ve Kosta Rika'da örgütlenmiş bulunan Kontralarla E.P.S. (Nikaragua Halk Ordusu) arasında çok şiddetli çarpışmalar oldu. Bu saldırılar, karşı-devrimci gerillaları destekleyen Reagan yönetimi ile Nikaragua hükümetinin arasını iyice açtı. Ama iki ülke arasındaki ilişkilere asıl darbeyi, Kontraların mart ayının ilk haftasında üç Nikaragua limanını mayınlamaları eylemi indirdi. Çünkü mayınlamaya C.I.A.'ye ait bir gemi de katılmıştı ve Başkan Reagan, 4 Nisan'da yaptığı bir açıklamada, gerillaların limanları mayınlamasını durdurmak için hiçbir çaba göstermeyeceğini bildirdi. 10 Nisan'da A.B.D.

Kongresi bir karar alarak Nikaragua limanlarının mayınlanmasına ve bu eylemler için fon ayrılmasına karşı çıktı. Reagan, karar üzerine yaptığı açıklamada, kendilerinin savaş istemediğini, ama Nikaragua hükümeti El Salvador'daki gerillalara yardım ettiği sürece, Kontraları desteklemeyi sürdürceklerini ilan etti. Bu açıklama, Sandinistlerin, devrimi bundan böyle A.B.D.'ne karşı da savunmak zorunda kalacaklarını gösteriyordu.

Ekim 1983'te A.B.D.'nin Grenada'yı işgal etmesi, sıranın Nikaragua'ya geldiği biçimindeki söylentilere yol açtı. Sandinist hükümet, Grenada'daki gelişmeler üzerine Küba ile ilişkilerini sıkılaştırdı. A.B.D. kaynaklarının tahminlerine göre, bu aylarda Nikaragua'da 8 bin kadar Kübalı vardı.

Daniel Ortega, 21 Şubat 1984'te yaptığı bir açıklamayla, seçimlerin 4 Kasım'da yapılacağını duyurdu.

A.B.D. Dışişleri Bakanı George Schultz, 1 Temmuz'da Nikaragua'ya sürpriz bir ziyaret yaparak Daniel Ortega ile görüştü. Schultz,

Herkesin bulabildiğini satmaya çalıştığı yer olan pazarlardan bir görünüş.

Çağdaş Nikaragualı
ressamlardan birinin
yaptığı nalf türde
barış ve özgürlük
konulu bir tablo.

Managua'daki bir çocuk kütüphanesi.

görüşmelerde, iki ülke arasındaki ilişkilerin düzelmesi için A.B.D.'nin hangi koşulları öne sürdüğünü bir kez daha hatırlattı: El Salvador'daki gerillalara yardım kesilmeli, Kübalı ve Sovyet danışmanlar çekilmeli, Nikaragua'nın askeri gücü azaltılmalıydı.

19 Temmuz 1984'te, Kontra saldırılarının iyice etkin hale geldiği bir sırada, yaklaşık iki yıl önce ilan edilen sıkıyönetim yumuşatıldı, basın özgürlüğü yeniden tesis edildi.

Eylül 1984'te, Honduras'ta üslenmiş olan F.D.N. ile Kosta Rika'da üslenmiş bulunan A.R.D.E.'nin birleştikleri ilan edildi. A.R.D.E.'nin sonraki aylarda 24'e karşı üç oyla F.D.N. ile birleşme kararını onaylamasından sonra Eden Pastora, A.R.D.E.'den ayrıldı.

Ekim 1984'te sıkıyönetimin birçok bölgede kaldırılmasından son-

ra yapılan seçimlere 16 yaşından büyük bütün Nikaragualılar katıldı. F.S.L.N.'nin ezici bir çoğunlukla kazandığı seçimlerde muhalefet partileri de Ulusal Meclis'e umulanın üstünde temsilci sokmayı başardı. Seçimler sonunda oluşturulan Ulusal Meclis, 51 kişilik Devlet Konseyi'nin yerini alırken, Daniel Ortega da devlet başkanı oldu.

Nikaragua ile A.B.D. arasında ki ilişkilerin biraz yumuşadığı bir sırada, Sandinist hükümetin S.S.C.B'nden Mig-21 uçakları alacağını açıklaması, iki ülke arasındaki ilişkileri bir anda gerginleştirdi. A.B.D. böyle bir şeyi kesinlikle kabul etmeyeceğini Nikaragua hükümetine duyurdu. Nikaragua, ordusunu alarma geçirdi ve olası bir Amerikan işgal girişimine karşı ülkeyi savunma hazırlıklarına girişti.

1985'te artan Kontra saldırıları nedeniyle, hükümet, Mart 1985'te Honduras sınırına yakın bölgelerde yaşayanların daha güneye kaydırılarak sınırda bir ateş hattı oluşturulacağını duyurdu. Plan gereği ülkenin iç kesimlerine kaydırılan çiftçiler için toplam 23 milyon 500 bin dolarlık harcama yapıldı.

1985 yılının öteki gelişmeleri de şöyle oldu:

Reagan ile Kongre arasındaki uzun tartışmalar sonucu, Kontralara, 27 milyon dolarlık "askeri olmayan yardım" sağlandı.

12 Temmuz'da, F.D.N. ile A.R.D.E. arasında Nikaragua Direniş Birliği (U.N.O.) adlı yeni bir cephe kuruldu. 2 Ağustos'taysa başka bir ittifakın kurulduğu duyuruldu. Bu kez de Eden Pastora ve bir arkadaşı sahnedeydi ve kurdukları ittifaka Güney Direniş Bloku

Managua'da çok yaygın olan duvar resimlerinden bir örnek.

(B.O.S.) adını verdiler.

15 Ekim'de sıkıyönetim yeniden yurt çapında yaygınlaştırıldı. Bazı hak ve özgürlükler geçici olarak askıya alındı.

Yıl içindeki önemli gelişmelerden birisi de Daniel Ortega'nın S.S.C.B'ne yaptığı ziyaret. S.S.C.B'nin yanı sıra bazı Doğu Avrupa ülkelerini de kapsayan gezisi sırasında Ortega, bazı mali destekler ve petrol garantisi sağladı.

Sıkıyönetimin yeniden yurt çapında yaygınlaşmasından iki gün sonra 134 kişinin tutuklandığı duyuruldu. Tutuklananlar, F.D.N'den emir almakla suçlandılar. Ancak F.D.N.tarafından yapılan açıklamada, örgütün, Managua'da meydana gelen ve 134 kişinin tutuklanmasına yol açan patlama ve sabotajlarla hiçbir ilgisinin bulunmadığı öne sürüldü. Bu arada devlet başkanı Daniel Ortega bir açıklama yaparak, sıkıyönetimin, A.B.D'nin Kontralara yardımı kesene kadar kaldırılmayacağını duyur-

du.

1985 Ekim ayı boyunca ve kasımın ilk günlerinde Kontralara ülke içindeki iktisadi ve stratejik hedeflere çok sayıda saldırıda bulundular. Hükümet, 12 Aralık'ta yaptığı bir açıklamada 30 bin kişinin askere çağrıldığını duyurdu.

Bu arada A.B.D. yönetimi, S.S.C.B'ni Nikaragua'ya silah yardımı yapmakla suçladı. Bazı hava fotoğraflarına dayandırılan suçlamaya göre, S.S.C.B., Küba'nın Mariel limanını kullanarak Nikaragua'ya aralarında tankların da bulunduğu bir gemi dolusu silah göndermişti.

Daniel Ortega, 21 Şubat 1986'da Ulusal Meclis'i açarken yaptığı konuşmada, devrimden iki yıl sonra başlayan ve 5 yıl süren Kontra saldırılarında 23 822 Nikaragualının saldırıya uğradığını, bunlardan 13 900'ünün öldüğünü açıkladı.

Yıl ortasında hükümet, muhalefete karşı sertleşti. 1 Haziran'da Katolik Kilisesi'nin radyo istasyo-

nu, 26 Haziran'da da başı hiçbir dönemde dertten kurtulmayan *La Prensa* gazetesi kapatıldı. Sıkıyönetimin ilanıyla, Temmuz 1986 arasında geçen 9 ayda Kilise ile hükümet arasındaki ilişkiler ilye gerginleşti. Öyle ki, bir ara Dışişleri Bakanı Miguel d'Escoto bazı rahipleri emperyalistlerin safında olmakla suçladı.

Yine 1986 yılı ortalarında Eden Pastora, Sandinistlere karşı silahlı mücadeleden vazgeçtiğini ilan etti.

Kosta Rika hükümeti, ülkenin yasalarına uyacağı ve Nikaragua hükümetine karşı herhangi bir silahlı mücadele içine girmeyeceği koşuluyla, Eden Pastora'ya siyasal sığınma hakkı tanıdı. Günümüzde, devrimin üstünden 8 yıl geçmiş olmasına karşın Kontra saldırıları hâlâ sürmektedir. Özellikle sınır bölgelerindeki devlet çiftlikleriyle kooperatifleri hedef alan bu saldırılar yüzünden, ülkede 1986 yılı başından itibaren yiyecek kıtlığı da baş göstermiştir. ●

Cezayir Devrimi

Ulusçuluğun Kökenleri

Fransızlar Cezayir'i "sömürge emperyalizmi"nin başlamasından çok önce ele geçirdiler. Cezayir'in ele geçirilmesini, bundan da önce, ilk kez, Napolyon I tasarlamıştı; ama bunu gerçekleştiren Charles X oldu. 1830'ları izleyen yıllar boyunca, Cezayir, Fransa'daki rejim değişikliklerine (Louis-Philippe'in krallığından İkinci Cumhuriyet'e, oradan imparatorluğa ve sonunda Üçüncü Cumhuriyet'e kadar) göre, art arda önemli dönüşümler geçirdi. Cezayir'in 130 yıllık sömürgeleşme tarihi, aynı zamanda, bu sömürgeleşmeye karşı girişilen başkaldırmaların da tarihidir.

Her şey 1827'de Cezayir "dayı"sı Hüseyin Paşa ile Fransız konsolosu arasında geçen sert bir tartışma ile başladı. Bu tartışma ile başladı. Bu tartışma, Cezayirli tarımcıların Fransa'ya gönderdikleri buğdayların parasının ödenmesiyle ilgiliydi. Aslında, bu, belki o kadar önemli bir sorun değildi, ama Fransa'nın Cezayir üstündeki tasarımlarını gerçekleştirmesi için bir bahane oldu. Cezayir "dayı"sının Fransız konsolosuna ağır bir hakarete bulunduğu (Hüseyin Paşa, konsolosun küstahlığı karşısında dayanamayıp, suratına elindeki yelpazeyle vurmuştu) gerekçesiyle Fransız hükümeti Cezayir'i denizden abluka altına aldı. Osmanlı İmparatorluğu da Cezayir'e yardım edecek durumda değildi. Fransa ile Cezayir arasındaki mücadele, üç yıl sürdü. Amiral baron Victor Duperré ile mareşal Kont Louis de Ghaisnes de Bourmont yönetimindeki 37 000 kişilik bir Fransız ordusu, 14 Haziran 1830'da Cezayir topraklarına çıktı. 5 Temmuz günü de Cezayir'deki "dayı" hükümeti, Fransızlara kayıtsız şartsız teslim oluyordu. Dikkate değer olan, Fransa'nın bu istila hareketini, kendi kamuoyuna sunuş biçimiydi: Fransızlar, bunu "uygar dünyanın çıkarları adına" yaptıklarını öne sürüyorlar, Cezayir'in ele ge-

Fransızların Cezayir'i ele geçirmelerinin 100. yıldönümü dolayısıyla Sidi-Feruş'te diktikleri anıt. (Bu anıt, daha sonra bağımsız Cezayirliiler tarafından sömürgeciliğin son kalıntısı olarak yıkılacaktır.)

çirilmesiyle de "Cezayir korsanlığı"na son verdiklerini iddia ediyorlardı. "Cezayir korsanlığı", düpedüz, uydurma bir bahaneydi; çünkü Akdeniz'de bu anlamda "korsanlık", çoktan tarihe karışmıştı. Fransızlar ayrıca, Cezayir'deki "dayı"lar hükümetinin, küçük bir Türk azınlığını temsil ettiğini bildiklerinden, işgalin ertesi günü Arapça bir bildiri yayımlayarak, kenti Fransa'ya ilhak etmeye değil, onu "Türklerden kurtarmaya" geldiklerini duyuracaklardı.

Ama, sonunda, işler bu bildiride öne sürüldüğü gibi çıkmadı. Fransızlar sonunda Cezayir'in kıyı kesimlerinde, bir çeşit protektora (hi-maye bölgesi) kurarak yönetime el

koydular.

Buna karşılık Cezayir'de, halkı örgütleyecek bir önderin bulunabileceği her yerde, Fransız işgaline karşı direnmeler başladı. Konstantin emiri Ahmed, batıda Maskara emiri Abdülkadir, bu direnme hareketinin öncüleri oldular. Bu iki önderin Fransızlara karşı yürüttükleri başkaldırı yıllarca sürdü: Konstantin'de emir Ahmed yedi yıllık bir direnmeden sonra, 1837'de yenilerek kenti Fransızlara teslim etti. Batıdaysa emir Abdülkadir, Fransa'nın askeri üstünlüğüne boyun eğmedi; 18 Kasım 1839'da Fransa'ya karşı açtığı "cihad-ı mukaddes", tam altı yıl sürecekti ve emir Abdülkadir, 1849'tan sonra ülke-

*Cezayir'in
bağımsızlığa
kavuşmasından
sonra, ülkede
yapılan bir ordu-
gençlik gösterisi.*

ylı bütünüyle istilaya başlayan sömürgecilere karşı büyük bir savaş verecekti. Emir Abdülkadir'in 1847'de teslim olmasından sonra aşağı yukarı 100 yıl, Cezayir ciddi bir başkaldırmaya tanık olmadı. 1871'de kısmen geniş sayılabilecek bir pailama, Kabiliye'de Muhammed el-Hac el-Mokrani yönetiminde oldu.

Yabancılaşmaya Karşı Ulusçuluk

Her ne kadar bu ayaklanmalara bilinçli bir ulusçuluğun sonucu gözyle bakılamazsa da, toprakların en iyi bölümünü Fransa'dan gelen sömürgecilere ayırarak, Cezayir'in yalnızca egemenlik haklarını değil, ama doğrudan doğruya yaşam kaynaklarını da zorbaca çikip alan bir işgale karşı uyanan tepki bütün ülke çapında vardı. Yüz yılı aşan Fransız egemenliği altında yurtseverlik ve devrimcilik ülkülerini geliştirenlerin, kentlilerden çok köylüler olmasının nedeni açıktı: Fransızlar köylülerin elindeki topraklara göz dikmişlerdi çünkü. Öte yandan da, Fransız geleneginin özel mülkiyete dayanan kurumlarını taşıyarak, kabile ruhuna bağlı halkı derinden yaralıyorlardı.

Fransız siyaseti, egemenlik yolunda bir yandan zorbalığa başvuruyor, öte yandan da sömürgecinin gelişmesinin gerektirdiği ödünleri

Cezayir'e veriyordu. Son amaç, yeni kazanılmış toprakları, Fransa'nın kalıplarına uydurmaktı. Ama bunun temelinde öylesine bir anlaşmazlık vardı ki, Fransızlaştırma programı Cezayirli için düpedüz, basit bir yabancılaşma olmaktan öteye gidemiyordu. Bu programla kime yöneliyordu Fransa? Cezayir'de yerleşmiş bulunan ve "pieds noirs" diye adlandırılan Fransız sömürge halkına mı, yoksa Cezayir halkının tümüne mi? Cezayir ulusunun kendi tarihinden ve özelliklerinden vazgeçerek, benliğine yabancı bir gerçeğe karışıp gitmesi nasıl düşünülebilirdi? Sömürgeciliğin zorbalığı en fazla toprak mülkiyetine karşı kendini gösteriyordu; ama toplumun tüm yapısını ve örgütünü, dini, aileyi de tümüyle etkiliyordu. Bunun yol açtığı parçalanma çok derindi ve çağımızda ulusçuluk ve bağımsızlık konularında tartışmayı yeniden başlatan düşünürler ve siyasal eylemciler bunu göz önüne almak zorunda kalmışlardı.

Cezayir ulusçuluğunun kaynağındaki temel düşüncelerin, öteki İslam ülkelerinde rastlanılanlardan farkı yoktu: Geçmişteki zaferleri ve günümüzdeki değerleriyle İslamcılık, Avrupa'nın kendi isteği dışında dünyaya yaydığı yurt ve özgürlük, kavramları, sömürgecilik düşmanlığı ve panarabizm. Yine de Cezayir'in bilinçlenmesel öbürlerinden daha acılı ve güç oldu.

Cezayir ulusçuluğu, doğuşun-

dan başlayarak, bağımsızlık amacını açıkça görebildiyse, bu, "İşbirlikçi"liğin sınırında bir "ilimli"ya dönüşecek olan Ahmed Messali Hac'in çabasıyla gerçekleşmiştir. Ahmed Messali Hac'in etkileyici, aynı zamanda da hayli tartışma konusu olan bir kişiliği vardı. Aşırığa tutkundu, kendisini önderliğe adanmıştı; muhalefete, hatta eleştiriyeye tahammülü yoktu; gerek kitleleri, gerekse birlikte çalıştığı kişileri kolayca ardından sürüklemeye yeteneği büyüktü. Bu yetenekten yararlanarak da Cezayir'in siyaset sahnesine otuz yıl kadar süreyle egemen oldu. Bu yüzden de haklı olarak Cezayir uluçuluğunun "babası" diye anıldı.

"Sömürge Cezayir"ın Durumu

Tıpkı öteki sömürge halkları gibi Cezayirli de, kendi öz kurumları yıkılıp toprakları sömürgeciler tarafından işgal edilir edilmez, yeni bir yaşam kurma sorunuyla karşı karşıya gelmişlerdi. Bu sorunun yanıtı, ulus olmaktı; çünkü Cezayirli yalnızca işçi ya da köylü olarak değil, bir Cezayirli olarak da sömürülüyorlardı. Sömürgecilik, sınıf ayrılıklarını, etnik ayrılıkları örtmüştü. Bu yüzden de sömürülmemek demek, bağımsızlık demekti.

1830'lardan 1930'lara uzanan 100 yıl içerisinde, Fransa'nın Cezayir'i sistemli olarak "Avrupalılaştırma" siyaseti sürüp gitmiş, Cezayir'e yerleştirilen Avrupa kökenli "kolon"ların sayısı gerederek artmıştı (1954'te Cezayir'deki "Avrupalı"ların sayısı, 800 000 dolayındaydı). Bu "Avrupalı" Hristiyanlar, Batı Avrupa'daki yaşama standartlarıyla rahatça boy ölçüşebilecek bir refah düzeyine ulaşmışlardı. Buna karşılık Müslüman çoğunluk arasında büyük bir işsizlik ve yoksulluk hüküm sürmekteydi. Eğitim olanakları son derece kısıtlıydı ve ilkokul çağına gelmiş 2,5 milyon Cezayirli Müslüman çocuktan ancak sekizde biri, ilkokula girebilmekteydi.

1938'de Cezayir Müslümanları arasında iki önemli siyasal eğitim belirdi. Bunlardan biri Setifli beyeczacı olan Ferhat Abbas'ın kurduğu Cezayir Halk Birliği (U.P.A.) ötekiyse Demokratik Özgürlükler Kazanma Hareketi'yd (M.T.L.D.) ve işçi kökenli Ahmed Messali Hac tarafından yönetilmekteydi. Abbas, Fransa'ya ve Fransız kültürüne hayran bir burjuva aydınıydı.

Maskara emiri Abdülkadir (oturanların sağdan ikincisi), 1867'de, gelecekte Fransa cumhurbaşkanı olacak Mac Mahon'la birlikte.

egitim ve oy hakkına sahip olma yoluyla Cezayir'in Fransızlaştırılmasından yanaydı. 1930'larda verdiği bir demeçte Ferhat Abbas, bir Cezayir ulusunun var olduğunu bile kabul etmiyor ve şöyle diyordu: "Tanh kitaplarını karıştırdım, ölümlere de dirilere de sordum. Mezarlıkları araştırdım, hiç kimse bana bir Cezayir ulusundan söz etmedi." Amacı, Fransa'yı Ferhat Abbas'ın; Cezayir'i Fransa ile kaynaştırmaktı. 1938'de bu amaçla Union populaire algérienne'yi (Cezayir Halk Birliği) kurdu. U.P.A., Avrupalı ve Müslüman topluluklar arasında eşitliğe karşı olan parliamenonun ve Fransızlaştırmaya karşı olan Messali'cilerin muhalefeline karşı, Müslümanların Fransız vatandaşlığına kabul edilmesi için çalışacaktı.

Setif Gösterileri

Cezayir halkının bağımsızlık isteğini toplu halde ilk açığa vuruşu, 1945 Mayıs'ında, müttefiklerin zaferlerini kutlama törenleri sırasında görüldü; gelişigüzel bir olay değildi bu: Birdenbire Cezayir bayrağının renklerinde bir alay yeşil-beyaz ıllama ortaya dökülürünce, gösterilerin bağımsızlık yanlısı niteliği açığa çıktı. Konstantin yakınındaki Setif'te, bir Fransız subayının bir Arabı soğukkanlılıkla öl-

dürmesiyle, kutlama törenleri çığı-rından çıktı; günün bilançosu Fransız tarafında 102 ölü ve büyük ölçüde zarar ziyan oldu. Belki de kendiliğinden ortaya çıkan bu "başkaldın" amansızca bastırıldı. Fransız makamlarının, başkaldırı sırasında ölen Fransız kurbanlarının "öcünü almak" için uygulattıkları katliam dışında (resmi bildiriye göre 1 500 ölü; ama başka kaynaklar Cezayir halkının verdiği ölü sayısının 45 000'den az olmadığını, bazı köylerin yerle bir edildiğini söylerler), siyasal tepki de kendini gösterdi. Olağanüstü durum ilan edildi, partiler kapatıldı ve bütün belli başlı siyaset önderleri tutuklandı. Yasal yollara başvurmamak yasaktı artık. Bir Cezayirli yazar, Kâtip Yasin, şu itirafta bulunuyor: "Benim insan duyarlılığım ilk kez 1945'te Setif'te, gösterilerin en vahşisiyle karşı karşıya geldi. Uluşçuluğum orada pekişti. Tabii başka etkenler de vardı: İktisadi ve siyasal yabancılaşıma gibi. Ama gözlerimi en fazla açan şey bize öğrettikleri her şeyi böylesine inkâr edişleri oldu..."

Fransa bu çıkmazdan kurtulmak için birtakım girişimlerde bulundu (1946'da al ve seçimler, 1947'de Cezayir'e yeni statü verilisi), ama Cezayir ulusçuluğunun devrimci dönemi başlamıştı artık. Bu, 1954'te bir yortu gecesi doruğa ulaştı. Ayaklanma hazırlıkları-

nı özel örgüt O.S. (Organisation spéciale) mensupları yönettiler; bu örgüt 1947'de, Messali Hac'in partisi olan M.T.L.D'nin silahlı kolu olarak doğmuştu ve yöneticilerinin arasında Ahmed Bin Bella ile Muhammed Hidir da vardı. Kısa süre sonra patlayacak olan silahlı ayaklanmanın Ait Ahmed'den Bin Bu-layd'a, Diduş'tan Bin Mehdi'ye, Muhammed Budiyaf'a kadar en önemli kahramanları hep O.S. saf-larından gelmişlerdi.

Bu önderler arasında, en önem-lilerinden biri, hiç kuşkusuz, Ah-med Bin Bella'dır. 1916'da, Oran yakınlarında Marnia'da doğan Bin Bella, Setif ayaklanmasından ve bu ayaklanmanın Fransızlar tara-fından acımasızca yapılan misille-melerle bastırılmasından sonra, yani 1946'dan beri, Cezayir ulus-çuluk mücadelesinin içindeydi. Fransız ordusunda askerlik yap-mış, ikinci Dünya Savaşı yılların-da İtalya'da çarışmıştı. Bin Bel-la, köken olarak proleterdi ve Fransa'ya katılma düşüncesine asla kapılmamıştı. Messali Hac'in, Demokratik Özgürlükleri Kazanma Hareketi'nin önde gelenlerinden-di ve 1947'den başlayarak O.S'de çalışmıştı. Fransız polis makamlarının olduğu kadar Cezayir halkı-nın da dikkatini Bin Bella üzerine çeken ilk önemli girişim, 1949'da Muhammed Hidir'la birlikte düzen-ledikleri Oran postanesi soygunu

27 Mayıs 1900'de,
Setif'te üç ısyancı
Cezayirli'nin idam
edilişleri.

1920 yıllarından
başlayarak Cezayir
Bağımsızlık Savaşı'nı
ulus çapında
örgütleyen Ahmed
Messali Hac.

oldu. Amaçları, O.S.'ye para sağlamaktı. Bu olay, Fransız makamlarına yeniden zorbaca bir bastırma eylemine girişme olanağı verdi. Alt Ahmed ve Muhammed Hidir (bunların adları Fransızlar tarafından bilinmekteydi) elebaşı sayılarak gıyaben idam cezasına çarptırıldılar. Bin Bella da, yedi yıl hapse mahkûm edildi. Ama Bin Bella, 1952'de cezaevinden kaçmayı başaracak ve Kahire'ye gidecekti.

Büyük Ayaklanma

1954 yılının 31 Ekim'i'ni 1 Kasım'a bağlayan gece, Cezayir'de büyük ayaklanma başladı. O gece Fransızlara alt kırsallar, karakollar ve belli başlı kişilere karşı, elli kadar harekât yapıldı. Ayaklanmayı örgütleyen ve başlatanlar, 1954'ün yaz aylarında Messali'ci Demokratik Özgürlükleri Kazanma Hareketi kongresinde çıkan anlaşmazlık

üzerine bu partiden ayrılanlardı. Başta Budiyaf olmak üzere Messali'nin partisinden kopan devrimciler, Devrimci Birlik ve Eylem Komitesi'ni (C.R.U.A.: Comité révolutionnaire d'unité et d'action) kuracaklardı. Ulusal Kurtuluş Cephesi (F.L.N.: Front de libération nationale) de daha sonra, yine bu kopmadan oluşacaktı. Budiyaf'ın tanımına göre C.R.U.A., o zamanki merkezcilere benzeyen bir örgüt, bir parti ya da bir hizip değildi. Amacı, eylemci temelli sağlamca kaynaştırabilecek yetenekte bir düşünce akımını ortaya atmaktı; böylece bu temelin, Messali'ci M.T.L.D'nin geçirdiği bunalım yüzünden yolundan çıkması önlenebilmiş olacaktı. Vietnam'ın öbür Magrip (Kuzey Afrika) ülkelerinin geçirdikleri deneyler, sömürge halkları için bir başarı olanağı bulunduğunu kanıtlıyordu. Silahlı ayaklanmaya geçme kararı, Cezayir Devrimi'nin "tarihsel başkanları" olarak bilinen dokuz kişinin Cezayir'de ve Avrupa'da uzun bir süreyle üst üste yaptıkları görüşmeler sonunda alındı: Bunlardan altısı (Diduş, Bin Mehdi, Bin Buleyd, Budiyaf, Rabah Bitat ve Belkasım Kerim; bu sonuncusu içlerinde, ne O.S.'ye ne de M.T.L.D'ye hiç katılmamış olan tek kişiydi) en çok Cezayir'de çalışmışlardı. bu nedenle de "iç temsil heyeti"ni oluşturuyorlardı. Bin Bella, Alt Ahmed ve Muhammed Hidir ise Kahire'deki şubelerinden öteki Arap ülkeleriyle ilişkiler sağlamışlardı (bu nedenle de "dış temsil heyeti"ni oluşturuyorlardı). Cezayir toprakları altı idari ve askeri bölgeye ("vilaya") ayrılmış, bunlar arasında görev bölümü yapılmıştı. Ayaklanmaya başlangıç olarak yortu gecesi olan 1 Kasım 1954 gecesi seçilmişti.

Ayaklanma patlak verir vermez, Cezayir halkına seslenen bir bildiri yayımlandı. Bildiride Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin kurulduğu ilan ediliyordu ve imza, kişi belirtmeden "yazmanlık" olarak atılmıştı. Bildiri tüm Cezayir halkına seslenerek, ulusun kurtuluşu için savaşmayı amaçlayan bir eyleme katılmalarını istiyordu: Cezayir halkı adına konuşabileceklerini bilen F.L.N. yöneticileri devrimin öncülerini olarak ortaya çıkarıyorlar ve herkesi her türlü bölge ya da sınıf ayrımının ötesinde, son zafere katkıda bulunmaya çağırıyorlardı. 1954'te devrim, her şeyin üstünde silahlı savaş yoluyla bağımsızlığı elde etmek demekti; geleceğin bağımsız toplumunun özelliklerini

o zamandan belirleme sorunu ihtiyatlı davranılarak, ortaya atılmamıştı.

Cezayir'in Toplumsal-İktisadi Yapısı

1954 ulusal ayaklanmasının kökenine inebilmek için, 1954 Cezayir'inin toplumsal-iktisadi yapısını bilmek gerekir. Toplumsal bakımdan, Cezayir'in kırsal bölgeleri son derece ayrılmış bir nitelik gösteriyordu ve Cezayir köylülüğü benzer yapıda olmaktan uzaktır. "Orta kır burjuvazisi" diye adlandırılabilecek toprak sahiplerinin üst tabakası, her biri 50 hektardan fazla araziye sahip 25 000 işletmeciden oluşmaktaydı. Bütün tarım işletmecilerinin sayısı 600 000 dolaylanındaydı ve orta kır burjuvazisi, genel rakamın yüzde 4'ünü meydana getiriyordu. Bu tabakanın altında her biri 10-50 hektar araziye sahip olanlar bulunuyordu. Bunların sayısı da 1 500 000 dolaylanındaydı. Sonra, sayıları 400 000'i bulan yoksul köylüler tabakası geliyordu ve bunlardan her birinin sahip olduğu arazi 10 hektardan azdı. Bu son tabaka bir tür "yan-proletarya" oluşmaktaydı; mevsimlik tarım işçileri ve "hamme"ler (yani beşte bir'e çalışanlar) de bunlar arasındaydı. Tarım proletaryasına gelince bunlar 100 000 sürekli, 400 000 de geçici işçiden ve 1951 istatistiklerine göre emeği kullanılmayan 1,5 milyon insandan oluşmaktaydı.

Bu durum, 1950 sonrasında Cezayir'in kırsal kesimlerinde yoksul köylülerle topraksız köylülerin ezici çoğunluğu oluşturduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Çok uzun bir silahlı direnmeden sonra topraklarından sürülen köylülerin bir bölümü gündelikçilik yaparken, öbür bölümü de kentleri dolduran işsizler kitlesine katılmış bulunuyordu. Fellahtarsa, Kabiliye'de sıkışık kaldıkları dağlarda, sömürgeciliğin etkinlik alanından uzakta bulunuyorlardı. Yani bunlar, Arap kültürüne, dinlerine ve ulusal dillerine derinden derine bağlı köylülerdi. Ama üretim ilişkilerinin üretim yapmaya elvermediği topraklarda yaşamak zorundaydılar; bu yüzden de ağır koşulların baskısı altındaydılar.

Topraklarından sürülmüşlükleri kadar, kaid (yerli yönetici), kır bekçisi ve jandarma baskısıyla tepe-

lerine çöken tedhiş, toplumsal binçilerine iyice işlemiş bulunuyordu. Köylüyü, ulusal hareketin temelindeki toplumsal kaynağı haline getiren bu durumdu. Hiçbir Avrupalı, fellahın yaşadığını yaşamıyor, köydeki gerileyişin sonuçlarına hedef olmuyor ve onun katlandığı baskı ve zorbalıkla yüz yüze gelmiyordu. Köylülerin itilmiş olarak yaşadıkları dağlarda, üretim ilişkilerinden doğan durum Cezayir'e özgü bir durumdu. Köylülerin radikalizminin ve kentteki (burjuva ve küçük burjuva gibi) toplumsal tabakaların tersine olarak, ulusal kimliklerine sürekli bağlılıkların sırnını, işte bunlarda aramak gerekir.

Dinsel ve kültürel etkenleri bir yana bırakacak olursak yapılan değerlendirme eksik kalacaktır. Sömürgecilik durumu totaliter bir durum olduğundan, uyandırdığı isyan, çeşitli hedeflere, birbirinden ayırmaksızın bir arada nişan alan bir isyan olacaktı. Köylülerin yalnızca mallarına değil, aynı zamanda dinlerine, dillerine ve kültürlerine de el atılmıştı. Onların kendi içlerine kapanma ve sömürgecilere kapıyı kapalı tutma iradelerinde İslamlık önemli bir rol oynamıştır. İşgale uğramış bir toplumun, manevi direnişin zorunlu olarak birinci plana geçtiği bir toplumun ideolojik anlatımı olarak İslamlık, sömürgeciliğe karşı mücadelede, hem kurtarıcı bir din olarak, hem de sömürge şokundan önce hiçbir başka ideoloji tanınamış kimsele-

rin öğretisi olarak ortaya çıkıyordu. Özetle söylemek gerekirse, 1 Kasım 1954 ayaklanmasından önce, Cezayir'de yerli orta burjuvaziden tarım proletaryasına kadar bütün halk güçlerinin çevresinde toplanabileceği tek ulusal demokratik amaç, "bağımsızlık"tı. F.L.N.'e bağlı olarak kurulan Ulusal Kurtuluş Ordusu (A.L.N.), 1954'te, en çok 500 kadar savaşçıdan (mücahit) oluşurken, Cephe'nin Cezayir köylülerindeki bu eğilimleri örgütlemekte gösterdiği başarı sonucunda, bu sayı 100 000'e yükselecekti. İlk gerilla eylemlerine Kabiliye ve Avras'ta başlandı, sonra Konstantin çevresine, Philippeville (günümüzde Skikda) kıyı bölgesine, Cezayir mıntakasına, son olarak da (1955 Ekim'nde) Oran'a yayıldı. Gerilla savaşını en çok köylüler verdi; yalnız savaş olaylarının yer aldığı bölgeler nedeniyle değil; bu; aynı zamanda F.L.N.'in devrimci bildirisini kabule en yatkın, en hazırlıklı olanlar köylülerdi ve Cephe'yi asıl destekleyenler onlar oldu.

C.N.R.A.'nın "dış temsil heyeti" üyelerinden Muhammed Hıdır.

Ahmed Bin Bella.

Ait Ahmed.

Çarpışmalar
sonunda, silahlarını
teslim eden bir grup
"fellah".

1956'da F.L.N., başkentini siyasi açıdan ele geçirilmesi gerektiği kararını verdi. Bu meydan okuma, askeri alanda Fransa'nın zaferiyle sonuçlandı; Fransızlar karşı-tedhişle ve işkenceyle bu başkaldırıyı bastırdılar. Ama F.L.N., istediği amaca ulaşmıştı: Messali Hac'in etkisi silinmiş ve F.L.N., Cezayir halkının bağrına iyice yerleşmişti.

Bin Bella'nın Tutuklanması

Cezayir'deki karışıklıklar Fransa'yı da derinden derine tedirgin etmekteydi. 31 Mart 1955'te Cezayir'de "olağanüstü durum" ilan edildi; Mayıs ayında da Fransa'da yedekler silah altına çağırıldı. Mendès-France hükümetinin askeri önlemleri yanında, Cezayir'in yeni genel valisi Jacques Soustelle, Cezayir'i Fransa'ya katma siyasetine hız vermişti. Soustelle'in bu doğrultudaki sözde reform önerileri F.L.N. yöneticilerini kandıramadı. Giderek, Cezayir sorunu, uluslararası bir olay görünümü kazanmaktaydı. 1955 yılı Nisan ayında toplanan Bandung Konferansı'nda, Cezayir sorunu tartışılıyor, aynı yılın eylül ayında da Cezayir, Birleşmiş Milletler'in gündemine alınıyordu.

31 Ocak 1956'da sosyalist başbakan Guy Mollet, Cezayir'e barış programıyla Fransa'da iktidara

geçti. Liberal görüşlü general G. Catroux'yu Cezayir genel valisi olarak görevlendirdikten sonra, kendisi de 6 Şubat 1956'da Cezayir'in başkentini ziyaret etti. Bu ziyaret Avrupalı Cezayirîlilerin düşmanca gösterileriyle karşılandı. Catroux görevinden ayrılarak, yerine Robert Lacoste geçti. Yeni getirilen öneriler silah zoruyla "ateşkes"i sağlamak ve daha sonra seçim yaparak, Cezayir halkının temsilcileriyle görüşmelere geçilmesi idi. Bu arada, çarpışmaların izin verdiği ölçüde reformların da gerçekleştirilmesi öngörülmekteydi. İzlenen bu siyaset, devrimcilerin giderek artan askeri ve siyasal eylemlerini denetim altında tutabilmek için çok sayıda askerin Cezayir'e gönderilmesini gerektiriyordu. Gerekli görülen her bölgede "Özel yönetim kuruluşları" (*Sections administratives spéciales*) örgütlendi. Bu örgütler daha önce denetim uygulanan "Arap Büroları"nın benzeriydi ve ayaklanma çıkabilecek bölgelerdeki Müslüman köylülerinin yaşam düzeylerinin yükseltilmesini amaçlıyorlardı. Bu amaçla 1 250 000 köylü, ordunun denetiminde yeni bölgelere yerleştirilmiş; 150 000 kişiye Tunus ve Fas'a iltica etmişti.

Ekim 1956'da Ahmed Bin Bella yönetiminde 5 Cezayirî devrimci önderi (aralarında Ali Ahmed ve Muhammed Hıdır da vardı), Fas Sultanı'nın davetlisi olarak Tunus'ta bir konferansa katılmak üzere Rabat'tan Tunus'a götüren bir Fas

uçacağı, Cezayir'e indirildi ve 5 önder, Fransızlar tarafından tutuklandı. Bu, gerginliği daha da artıran bir gelişmeydi.

Fransızların Bin Bella ve arkadaşlarını tutuklamaları, ister istemez, Cezayir Kurtuluş Savaşı'nın önder kadrosu arasında Ahmed Bin Bella'yı ön plana çıkardı. Gerçi Fransızlar, daha 1954'ten başlayarak en büyük sorumlulukları Bin Bella'ya yüklemişler, onu Cezayir'deki ayaklanmaların düzenleyicisi olarak görmüşlerdi. Bunun belirli bir siyasal nedeni de vardı. Bin Bella, 1952'den beri Kahire'deydi ve Bin Bella'yı Mısır Cumhurbaşkanı Nâsir'in bir çırağı gibi göstermek, Fransızların işine gelmekteydi. Böylece Fransa, F.L.N.'i kolayca Mısır'ın bir "aleti" olmakla ve Cezayir gerçeğiyle ilişkisi bulunmamakla suçlama olanağını elde etmiş oluyordu. Üstelik Fransızlar, Rabat'a giden uçığı indirip Bin Bella ve arkadaşlarını tutukladuktan sonra, tutukluların üzerinde buldukları belgelerden, F.L.N.'in gerçek önderlerinin başkaları olduğunu da keşfetmişlerdi. Ama buna karşın, Fransızlar Bin Bella'yı Cezayir Kurtuluş Savaşı'nın önderi saymayı sürdürdüler. Fransa da F.L.N. de, çıkarlarının garip bir biçimde aynı noktada kesişmesiyle Bin Bella "efsanesi"ni sürdürmeyi uygun görecektlerdi: Fransa, Bin Bella'yı tutuklayarak Cezayir

Kurtuluş Savaşı'nı başsız bıraktığına Fransız kamuoyunu inandırmak için; F.L.N. ise sömürgecinin büyük bir önderi bile tutuklamaya cesaret ettiğini ilan ederek kendi kamuoyunu harekete geçirmek için bu durumu uygun buldular.

Devrimcilerin Siyasal Örgütlenmesi

Bin Bella ve arkadaşlarının tutuklanması, doğallıkla F.L.N.'in üzerinde yıkıcı bir tedirginlik yaratmadı. F.L.N.'in öbür önderleri Cezayir'de, Summam'da (yukarı Kabiliye vadisinde) bir araya geldiler. Bu toplantıya askeri bölge albayları, direnme örgütü üyeleri ve siyasi yöneticiler katıldılar. Dış temsil heyeti üyeleriye Fransızların elinde tutukluydular. Summam toplantısına katılanlar Cezayir Devrimi'nin en büyük karar organı olan Cezayir Ulusal Devrim Konseyi'ni (C.N.R.A.) seçtiler. Bir parlamento niteliği taşıyan C.N.R.A. 34 üyeden oluşuyordu ve başkanlığa Bin Mehdi getirilmişti. Toplantıda, hükümet işleri üstlenecek bir Yürütme ve Bağdaştırma Komitesi de (C.C.E.) seçilmişti. Bu komitede Belkasım Kerim ile Bin Hedda görev almışlardı; komitede ulusal siyaset komiseri sıfatıyla Abane Ramdane de bulunuyordu.

1954 bildirisini aşmış olan Summam bildirilerinde, daha tutarlı bir siyasal program işlenmeye çalışılıyordu. Devrimin oluşuş ve sömürgecilik karşı bir nitelik taşıdığı, ama aynı zamanda bir "halk devrimi" olduğu açıkça söyleniyordu. Savaş F.L.N.'i değiştir-mekteydi.

Birçok önemli askeri bölge önderi (Diduş, Bin Bulayd, Zigu) savaşta can verdiler ya da Fransız tutuklevlerinde öldürüldüler (Bin Mehdi gibi). Bu arada bir takım iç hesaplaşmalar da görüldü: Daha başkalarıyla birlikte Abane Ramdane yok edildi. Ramdane'nin esrarlı koşullar içinde, belki de Fas'ta, daha sonra bütün güçleri elinde toplayarak 1958'de ortaya çıkacak olan triumvirliğin (Bin Tobbal, Bussuf, Belkasım Kerim) buyruğuyla öldürüldüğü söylenir. Bu süre içinde "İç temsil heyeti" ile "dış temsil heyeti" ve "siviller", köylü kitlelerinin devrimci atılımıyla beslenen halk savaşına, diplomatik çözümleri yeğ tut-

Né le 10.6.1920 à FORT-NATIONAL, de M'Hamed ben Fer-hat et de Mézadi Fatima.

- SIGT : 1m,68, naevus angle exter. oeil g., se ronge les ongles.

TRES DANGEREUX

- OBJET : D.U. 55/55, Fiches JA. 55/660.

makla suçlanıyorlardı.

Geçmişte bir askeri bölge başkanı olan albay Huarı Bumedyen de, Cezayir sınırlarında, Ucd'a'da (Fas'ta) ve Gardimau'da (Tunus'ta) mevzilenmiş düzenli ordunun başkomutanı olarak, büyük yetkiler elde etti.

İşkence, Sorgu ve Paraşütçüler

1957 yılının ilk ayları, Cezayir'de Fransız paraşütçü birliklerinin giriştikleri büyük ve acımasız bir zorbalığa tanık oldu. Tutuklu devrimcilere ağır işkenceler uygulamak, giderek yaygınlaşmaktaydı. (Bu işkencelerle karşı karşıya kalandan biri olan Cezayirli gazeteci Henri Alleg, daha sonra *La Question* adlı kitabında, paraşütçülerin zorbalığını inceden inceye anlatacak, Fransız düşünürü Sartre da bu kitabı bir önsöz yazacaktı.) Fransız paraşütçü birliklerinin bu eylemleri, bir süre için Cezayir'de devrimcilerin etkinliğini azalttı. Ama, siyasal düzeyde mücadele sürmekteydi. Fransa'nın bütün önleme isteklerine karşın, Cezayir sorunu 9 Şubat 1957'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun arka kasya birkaç birleşiminde ele alındı.

1957'de, Fransız ordusu, bu kez yeniden büyük bir harekâta girişti. Fas'ta ve özellikle Tunus'ta üslenmiş bulunan Cezayir silahlı kuvvetlerinin Cezayir'e girişlerini

engellemek için, bu iki ülkenin Cezayir'le olan sınırları destekli birliklerle örüldü. F.L.N.'in yurt içinde yürütmekte olduğu mücadele son derece güçleşmişti. Ulusal Kurtuluş Ordusu (A.L.N.) birliklerinin bulunduğu sınır yakınındaki bir Tunus köyü, Sakiyet Sidi-Yusuf Fransız uçakları tarafından bombalandı. Yürütme ve Bağdaştırma Komitesi, Tunus'a yerleşme gereğini duymuş, devrimciler giderek umutsuzluğa kapılmaya başlamışlardı.

Ama tarihsel koşullar alttan alta Cezayir devrimcilerinden yana işlemekteydi.

De Gaulle İktidara Geliyor

Fransızların Cezayir-Tunus sınırındaki Sakiyet Sidi-Yusuf adındaki Tunus köyünü bombalamaları, Cezayir'in bağımsızlığını, uluslararası planda büyük devletlerin de artık seyirci kalamayacakları bir "dikenli" soruna dönüştürmüştü. A.B.D., bu doğrultudaki girişimleri, Fransa'ya baskı yaparak başlattı. A.B.D., soruna bir çözüm yolu bulunması için Fransa'dan Tunus'un ve Fas'ın "aracılık" yapmasını istedi. Bu durum, özellikle, Fransa'nın Cezayir'i terk etmeye zorlanacağından kuşkuyla düşen Cezayir'deki Avrupalıları tedirgin etmekteydi. Mayıs 1958'de Fransız hükümetinin devrimcilerle bir

Yürütme ve Bağdaştırma Komitesi'nde (C.C.E.) ulusal siyaset komiseri sıfatıyla bulunan Abane Ramdane'nin Fransız makamları tarafından dağıtılan polis fişi.

Bir harekât sonunda
yakalanan
Cezayirliiler.

görüşme masasına oturmasından kuşkulanan Avrupalılar (onlara göre devrimciler, birer 'isyancı'dan başka bir şey değillerdi) 13 Mayıs 1958 günü, Cezayir'de büyük bir gösteri düzenlediler. Bu gösteri, Avrupalıların Cezayir'deki çıkarlarının tehlikeye girmesinden dolayı duydukları korkulan yansıtmaktaydı. Ama, Avrupalıların istediği oldu. Bir tür karşı-ayaklanma anlamına gelen gösteriler, Fransa'da önemli bir siyasal bunalıma yol açtı. Bu bunalım, general De Gaulle'ün (1946'dan beri iktidardan uzak, Colombey-les-Deux-Eglises'deki evine çekilmiş olarak yaşıyordu) yeniden iktidara gelmesiyle sonuçlanacaktı: General De Gaulle, 2 Haziran 1958'de, tam ve olağanüstü yetkilerle cumhurbaşkanı oluyordu.

General De Gaulle'ün ilk işi, 4 Haziran günü Cezayir'e gitmek oldu. General, daha önce Fransız parlamentosunda binbir güçlükle onaylanan ve Cezayir'de bölgesel meclislerin kurulmasını öngören Defferre Yasası'na (bu yasa, 1956'da, Guy Mollet kabinesinde Denizâşırı Ülkeler Bakanı olan Gaston Defferre tarafından hazırlanmıştı ve yalnızca Cezayir'e değil, Fransız Batı Afrika'sı ile Fransız Ekvator Afrika'sı'na ve Madagaskar'a geniş bir özerklik tanımaktaydı) pek önem vermedi. Ayrıca, birleşme yanlısı da görünmüyordu. De Gaulle, daha çok, kendi kendini yönetecek, ama Fransa ile bağlarını sürdürecektir bir Cezayir modeli amaçlamaktaydı. 26-28 Eylül tarihleri arasında Fransa'da Beşinci Cumhuriyet'in yeni anayasa

sası referanduma sunuldu ve büyük çoğunlukla onaylandı. Bundan sonra De Gaulle, "Konstantin Planı" adı verilen bir plan hazırlıyor ve bu planla Cezayir'in iktisadi ve toplumsal gelişmesine ilişkin beş yıllık bir düzenlemeyi öngörüyordu. Ama bu gelişmeler, siyasal kaygıları ortadan kaldırmış değildi. De Gaulle, "dış örgüt" diye nitelediği Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne (F.L.N.) ateşkes koşullarını görüşme önerisinde bulundu. Bu arada F.L.N. de, 19 Eylül'de Tunus'ta toplanarak, Yürütme ve Bağdaştırma Komitesi (C.C.E.) yerine, Geçici Cezayir Cumhuriyeti Hükümeti'ni kurmuştu. Böylece, 1955'ten beri, Cezayir Devrimi'nin yürütme organı olan C.C.E., şimdiki yerini Geçici Cezayir Cumhuriyeti Hükümeti'ne terk ediyordu. Geçici Cezayir Cumhuriyeti Hükümeti'nin (G.P.R.A.) başkanlığına da Ferhat Abbas getirilmişti.

F.L.N.'cilerin Cezayir Cumhuriyeti'ne geçici başkan olarak Ferhat Abbas'ı seçmelerinin nedeni Cezayir Devrimi'nin bütünüyle Abbas'ın "ılımlı" programını benimsemiş olmasından değildi kuşkusuz. F.L.N., Ferhat'ın yurt içinde, özellikle de yurt dışında kazandığı büyük saygınlıktan yararlanmayı düşünmüştü. Fransa ile oynanan büyük oyunda (bu, askerî olduğu kadar siyasal ve diplomatik bir oyundu da) Ferhat Abbas, değerli bir koz diye kullanılabilirli. Nitekim Ferhat Abbas, 1961'e kadar G.P.R.A.'nın başında kalacak ve o tarihte Fransa ile yeniden bir pazarlığa oturulması kesinleşince de, yerini Bin Hedda alacaktı.

Geçici Cezayir Cumhuriyeti Hükümeti, De Gaulle'ün ateşkes çağrısını karşılıksız bıraktı. F.L.N., ateşe devam edecekti. G.P.R.A., bir yandan kendini tek muhatap olarak kabul ettirmeye çalışırken, öte yandan da Cezayir'deki Avrupalılar boş durmamaktaydılar. Bunların kurdukları çeşitli örgütler, eski sağcı başkanlardan Georges Bidault'nun önderliğinde Fransız Cezayiri İçin Birleşme Örgütü'nde bir araya gelmişlerdi. Yani, devrimcilerin Geçici Cezayir Cumhuriyeti Hükümeti'ne, karşı-devrimciler de Fransız Cezayiri İçin Birleşme Örgütü'nü kurarak yanıt veriyorlardı.

Bağımsızlığa Doğru

Cezayir'deki gelişmeler Fransa'yı tam anlamıyla iki karşıt cepheye bölmüştü. Bir taraf (en çok da aydınlar, sol partiler basının büyük bir kesimi) F.L.N.'in tarafını tutarken, öteki taraf, sonuna kadar bir "Fransız Cezayiri" inancını sürdürdü. Dördüncü Cumhuriyet'in yıkılmasına yol açan sorunu çözmeye kararlı De Gaulle'ün yönetimindeki Fransa, yavaş yavaş Cezayir'e bağımsızlık hakkını tanıma gereğini kaçınılmaz olarak kabullenirken, sömürgeciler, ordu tutucu sağ güçler, savaşı kendi başlarına sürdürecektir, sonunda gerçek bir karşı-devrim eylemi yaratacaklardı. Bu *ültralar* (aşırı sağ) ile De Gaulle'ün ilişkilerinin temelinde bir bulanıklık yatıyordu; çünkü De Gaulle, 1958'de iktidardan bunların başkaldırması üzerine ele

*Devrimcileri arayan
Fransız askerleri.*

*F.L.N.
partizanlarının
üslerinden biri.*

*Polis merkezine
götürülen bir dizli
devrimci.*

*Cezayir'de sokakları
gözetleyen bir asker.*

geçirmişti. Ama De Gaulle, deneyimli bir siyasetçiydi ve Fransız Cezayiri'nin (Algérie française) yanlış bir hedef olduğunu, Fransa'nın çıkarlarına ters düştüğünü, bir siyasal uzlaşma için ortam hazırlamak gerektiğini fark etmişti.

De Gaulle, bu siyasetinin bir gereği olarak, 13 Mayıs olayının simgesi sayılan sağcı general Massu'yu Cezayir'den geri olarak Paris'e atadı. General Massu'nun, Fransız Cezayiri için Birleşme Örgütü ile çok yakından ilişkili olduğunu herkes gibi o da biliyordu. Massu'nun Cezayir'den alınması, sağcılar arasında büyük bir kızgınlık yaratmakta gecikmedi. 1960 başında, Cezayir'de kanlı olaylar baş gösterdi. Bunu 25 Ocak'ta 1 Şubat arasında "barikatlar haftası" izledi. Bu ayaklanma kısa süre içinde bastırıldı. Mart 1960'ta general De Gaulle, Cezayir'i ziyaret etti. Bu arada Fransa ile F.L.N. arasında Melun'de görüşmeler de sürmekteydi. 4 Kasım 1960'ta De Gaulle "Fransız Cezayiri" yerine "Cezayirli Cezayir" sloganını ortaya atınca, Cezayir'deki hava büsbütün ağırlaştı. Bu arada, Fransız hükümetinin Evian'da resmi görüşmelere başlayacağı konusundaki haberler de sağcıları ürküttü. Gizli Ordo Örgütü'nün (O.A.S.) 1961'de kurulup bir yandan F.L.N.'in başkaldırısına öte yandan De Gaulle hükümetinin "teslim"ine karşı sürdürceği amansız uğraş böyle başladı.

De Gaulle'ün Cezayir siyasetine, dolayısıyla doğrudan doğruya De Gaulle'e karşı girilen ilk dar-

*Savaşı, Cezayir
tarafında
yönetenlerin birçoğu
yaşamlarını yitirdiler
ya da
özgürlüklerinden
oldular. Resimde,
daha sonra
cezaevinde
öldürülecek olan Bin
Mehdi'nin
tutuklanışı
görüldüyor.*

be girişimi, sağcı Fransız general-
lerinden geldi: General Challe, ge-
neral Jouhaud, general Zeller ve
O.A.S.'in resmi başkanı general
Salan yönetiminde, ordunun bazı
birlikleri hükümete başkaldırdı.

1899'da doğmuş olan ve ünlü
Saint-Cyr Harp Akademisi'nden ye-
tişen Salan, parlak bir askerlik ka-
riyerinin bütün aşamalarını ta-
mamlamış ve generalliğe kadar
yükselmışti. İçine kapanıklığından,
düşüncelere dalıp gitme eğilimin-
den, hiç sır vermeyen ablak yü-
zünden ve Uzakdoğu'dayken
edindiği birtakım alışkanlıklardan
ötürü (afyon kullandığı söylenirdi)
kendisine "mandarin" ya da
"Çinli" derlerdi. Pek çok madalya
kazanmıştı, çok zeki ve ihtiraslıy-
dı; fırsatçıydı, karşı-casusluk örgü-
tündeki geçmiş yüzünden orduda
pek sevilmiyordu. Salan, aşırılıkla-
rasapmaksızın, Gallieni'den Lyau-
tey'e kadar olan "İmparatorluk

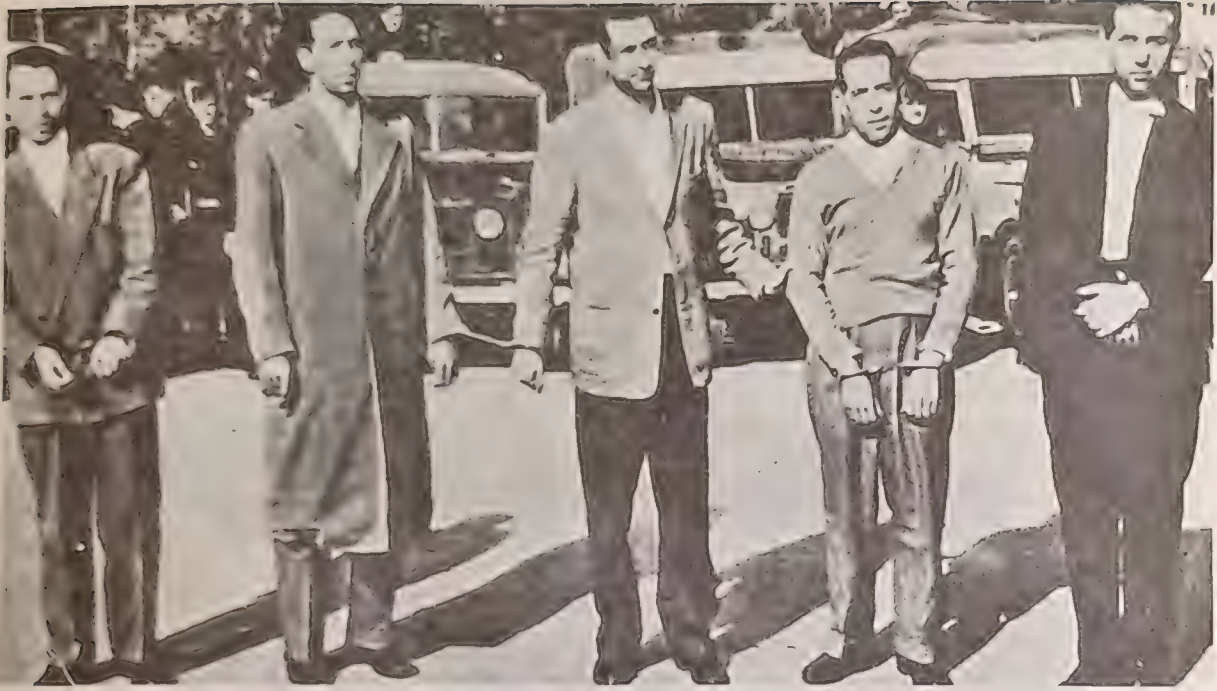
çağı" generallerini örnek alarak
sömürge bölgesinde çok yararlı ol-
du. 1945'te Çin'de ve Tonkin'de-
ki Fransız kuvvetlerinin komuta-
nıydı. Ho Şi Minh ve Giap'ın Viet-
minh'ine karşı yapılan savaş sıra-
sında Çinhindi'ne geri dönmüş ve
mareşal Lattre de Tassingny'nin
ardından başkomutan olmuştu.
Salan, savunmayı temel alan
karşı-gerilla stratejisini Çinhindi'
nde denemiş, başaramamıştı.
Ama bir asker olarak ünü sarsıl-
madı bundan. Çünkü Dien Bien
Fu bozgunundan dokuz ay önce,
görevi general Naverre'a bırak-
mıştı. Ama yine de, *ültralar* Salan'ı
Vietnam bozgununun dolaylı ya da
dolaysız sorumlusu bir "liberal"
asker olarak fışlediler.

Salan, Cezayir Devrimi tarihine
bu çelişkili geçmişiyle karıştı.
1956'da sosyalist başbakan Guy
Mollet, Salan'ı Cezayir'e silahlı
kuvvetler başkomutanı olarak gön-

dermişti. Salan'dan öylesine nef-
ret ediliyordu ki, bir suikast bile ya-
pıldı, ama boşa gitti; çalışma oda-
sının tam ortasına bir bazuka dar-
besi indiğinde Salan az önce dışa-
rıya çıkmıştı.

Salan'ın geçmişinde gölgeli ka-
lan birçok nokta vardı: İşçi Enter-
nasyonalı Fransız Bölümü sosya-
listlerine bağlı olduğu iddia edili-
yordu ve de kuşkusuz De Gaulle'e
karşı hiç saygı beslemiyordu:
"Cezayir" olmaya yönelmiş bir
"Fransız" toprağı, onu artık kesin-
likle De Gaulle'e karşı çıkan aşırı
sağ ile işbirliğine sürüklemiş olma-
lıydı. Salan, 1960'ta yaşı haddini
doldurduğundan emekliye ayırlı-
mıştı. O.A.S.'in hükümet darbesi-
ni İspanya'dan ve Cezayir'den
emekli general olarak yönet-
mekteydi.

O.A.S., yalnızca Fransa'ya karşı
çıkmiyordu. Planı, akıldışı bir şid-
det çalkantısı yaratarak Cezayirli-

Fransızlar, 1956'da bir Fas uçağını kaçırıp, devrimin en önemli önderlerinden birkaçını tutuklayarak devrime büyük bir darbe indireceklerdi. Resimde, Bin Bella, Muhammed Hıdır, Ait Ahmed ve Muhammed Budiyaf'tan oluşan tutuklular grubu görülüyor.

leri denetimsiz bir tepkiye zorlamak, dolayısıyla yalnızca Cezayir'dekilerin değil, Fransa'daki silahlı kuvvetlerin de işe kanşmasını sağlamaktı.

O.A.S. Güçleniyor

Fransa ile Ulusal Kurtuluş Cephesi arasındaki pazarlıklar uzun çabalar gerektirdi. F.L.N., son anlaşmalar tamamlanincaya kadar askeri banşı resmen kabule yanaşmadı; silahlı ve savaşı vakinden önce bırakmış olmaktan korkuyordu. Fransa'nın da kendi açısından, kamuoyunu daha birkaç yıl önce akla sığmaz gözükecek bir çözümü kabule alıştırması gerekmekteydi; Mitterrand ve Mendès-France gibi ilerici devlet adamları bile bu çözümü "olanak dışı" tutarak, en fazlası bazı reformlar yapma gereğini kabul etmişlerdi. Dördüncü Cumhuriyet sırasında da, Fransızlar ile Cezayir-liler arasında yaklaşma girişimlerinde bulunulmuştu; ama ilkin "kahramanlara yaraşır bir barış"ı, (bu deyim De Gaulle'ündür), sonra da "Cezayir'in kendi kaderini kendisinin tayin hakkı" nı önererek pazarlığı rayına oturtan De Gaulle olmuştu. 25 Haziran

1960'ta Melun'de başlayan görüşmeler, birçok kez kesintiye uğradıktan sonra 18 Mart 1962'de anlaşmaların imzalanmasıyla Evian'da kapandı; 19 Mart'ta, bütün Cezayir'de çatışmaların sona erdiği ilan edildi. Hesaba sığmayacak felaketler yapısının ve kurumlarının alt üst olması pahasına da olsa, Cezayir, çok ağır kayıplar vererek (ölüler ve kayıpların toplam sayılarının 500 bin ile bir milyon arasında olduğu sanılmaktaydı), uğrunda çarpıştığı hedefe ulaşmıştı.

O.A.S.'in gizli tasarıları, Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (F.L.N.), kıskırtmalara karşılık verilmemesi konusundaki emirlerine uyan Cezayir halkının suskunluğu karşısında çökmüştü. 13 Mart 1962'de ateş kesildi ve Evian anlaşmalarıyla 1956'dan beri tutuklu bulunan Bin Bella ve arkadaşları (Ait Ahmed ve Muhammed Hıdır) serbest bırakıldı. Anlaşmanın imzalanmasından sonra O.A.S.'in tedhişçi eylemleri yeniden başladıysa da (Bab-El Vad ayaklanması gibi) alınan kararların uygulanmasına engel olunamadı. 1 Temmuz 1962'de yapılan Cezayir'in kendi yazgısını kendisinin belirlemesi referandumu, büyük çoğunlukla Cezayir'in bağımsızlığı lehinde sonuçlandı.

Ama, O.A.S. umutsuz da olsa,

direnmeyi sürdürüyordu. Sekiz yıllık savaşın felaketine yeni matemler ve yeni yaralar ekleyen çok acı bir sayfa oldu bu. Bağımsızlığın ilanıyla Cezayir'deki Avrupalıların kitle halinde ülkeden çıkıp gitmesi hızlanınca O.A.S., Fransızların gidişlerini engellemek için de elinden geleni yaptı. Onları orada rehin olarak tutup, Fransız silahlı kuvvetlerini yardımlarına koşmaya zorlamak amacını güdüyordu. Ama bu da bir sonuç vermedi. O.A.S. başsızdı ve zaten dağılmak üzereydi: Yenilgiye uğrayan ve onurunu yitiren general Salan, 20 Nisan 1962'de Cezayir'de tutuklanmış, aynı yılın mayısında bir Fransız askeri mahkemesi tarafından müebbet hapis cezasına çarptırılmıştı. Salan, daha sonra tutucu ve sağcıların simgesi olup çıktı (1958'de cumhurbaşkanı olan De Gaulle özel bir af eylemiyle O.A.S.'in eski başkanını kurtarmayı uygun gördü; bu tutumu ordu içindeki nüfuzunu daha da artıracaktı).

Evian'dan Sonrası

Evian anlaşması ile her şey çözümlenmiş olmuyor, Cezayirli devrimcilerin kendi aralarındaki so-

Bağımsızlık için yapılacak olan referanduma "evet" demeye çağıran, bir otomobilin üzerine yazılmış Arapça ve Fransızca yazılar.

runları da çözümlemeleri gerekiyordu. Ulusal bağımsızlık mücadelesi sırasında, bu mücadelenin amacına varması adına, sürekli olarak ertelenmiş olan bu sorunlar, şimdiki, yavaş yavaş suyun yüzüne çıkmaktaydı. Devrimciler arasındaki dünya görüşü farklılıkları, ulusal bağımsızlık savaşı yıllarında da açığa çıkmıştı: 1958'den 1961'e kadar, Geçici Cezayir Cumhuriyeti Hükümeti'nin (G.P.R.A.) başında bulunan Ferhat Abbas, 1961'de çekilmek zorunda bırakılmış, yerine Yusuf Bin Hedda getirilmişti. 1961'den sonra Ulusal Kurtuluş Cephesi, artık, Fransa'ya ödün vermeye eğilimli görünmek istememekteydi. (Bağımsızlıktan sonra Ferhat Abbas, bir kez daha sahneye çıkacak, 20 Eylül 1962'de seçilen Kurucu Meclis'in başkanlığına getirilecekti. Ama Ferhat'ın yeniden ortaya çıkışı kısa süreli olacak ve 1963 Ağustos'u'nda kendi 'liberal' görüşlerinin, hükümetin 'devrimci' görüşleriyle uzlaşamayacağını anlayıp istifa edecekti.)

Biz yine Evian anlaşmalarından sonraki gelişmelere dönelim: Gerçekte, Cezayir Devrimi, bağımsızlığa kavuştuğu anda belli bir program yoksunluğunu, hatta bundan da fazla, gerçekten devrimci sayı-

labilecek bir oluşumun gerektirdiği amaçları bağımsızlığın ötesinde saptayabilmek için Cezayir toplumunun bir bilimsel incelemesinin eksikliğinin cezasını çekiyordu. Devrimin öncülüğünü hangi sınıf yapmıştı? İkinci bir ulusal devrim mi gerekiyordu, yoksa hemen sosyalizme mi geçilecekti? Bağımsızlık amacına erişen F.L.N. devrimine etkili bir yön verebilecek düzeyde miydi?

İşte bu sorunlar, Cezayir Ulusal Devrim Konseyi'nin (C.N.R.A.) 1962 Mayıs'ında Trablus'ta yaptığı 5. toplantısında ortaya çıktı. Toplantıda Evian anlaşmalarının sonuçları tartışıldı. "Sert"ler (Bus-suf, Bumedjen) ile Ferhat Abbas'ın çevresinde toplanan "ılımlılar" arasındaki çelişki, artık gizlenemeyecekti: "Sert"ler en çok, anlaşmalarda Cezayir'in bağımsızlığını engelleyecek gizli hükümlerin yer almış olmasından kaygılanıyorlardı. G.P.R.A'nın başkanı Yusuf Bin Hedda, Evian'daki Cezayir delegasyonu başkanı Belkasım Kerim ve onayını 1956'dan beri kapatılmış bulunduğu tutukeviden bildiren Bin Bella ise, anlaşmayı savunmaktaydılar. Karşı görüşte olanlar anlaşmanın biçimsel yanına itiraz etmiyorlardı (Cezayir'in egemenliği tamdı. Sahra dahil, ül-

ke topraklarının bütünlüğü garantelenmişti; seçimlerin bağımsızlığına hiçbir yabancı güç yatacında bulunamayacaktı). "Sert"ler, anlaşmalarda Fransa ile öngörülen siyasal ve iktisadi işbirliğinin ulusal bağımsızlığı kısıtlamasından korkmaktaydılar.

Trablus toplantısı, dünya görüşlerinin olduğu kadar, iktidar çekişmesinin de belirginleştiği tartışmalara ve kararlara tanık oldu. Bu toplantıda alınan bir karar, bu açıdan çok önemlidir. F.L.N. içinde bir Siyasal Büro kuruluyor, bu büro üyeleri arasında Bin Bella da bulunuyordu.

Aslında Siyasal Büro'nun yapısı ve görevleri, kesinlikle belirlenmiş değildi ve Bin Bella, iktidarı bütünüyle ele geçirmek için belirsizlikten büyük ölçüde yararlanacaktı.

Bin Bella, Fransızlar tarafından serbest bırakılınca (Bin Bella ile arkadaşlarının serbest bırakılması, Trablus toplantısından sonradır), Fransa'da, Aulnay'de geçirdiği uzun tutukluluk yıllarının onuruy-la Cezayir'e döndü. Ülkesine dönüşünün görkemli bir gösteri biçiminde olmasına önem vermişti. Bu yüzden de Oran'da mola verdi; çünkü Oran halkının onu çok sevdiğini biliyordu. Üstelik, gide-

1 Temmuz 1962'de
Cezayir halkı,
ülkelerinin
bağımsızlığını
kararlaştıran
referanduma ezici
bir çoğunlukla
"evet" diyordu.
Resimde,
referandumda oy
kullanmak üzere
sandık başına giden
yerli halk görülüyor.

Nisan 1959'da
Cezayir'de belediye
seçimleri sırasında
yapılan bir suikast
girişimi.

rek Cezayir Devrimi'nin "güçlü adam"ı olma yolundaki albay Bumedyen ile de anlaşmıştı. Bin Bella'nın Cezayir'e dönüşüyle birlik-te Bumedyen'in ordusu, bir gövde gösterisi yaparak, askeri bölge birliklerinin Bin Bella iktidarına karşı koymalarını da engelledi.

"Tüfek ve Çapa"

Eylül 1963'te yeni Cezayir anayasası ilan edildi ve hemen sonra yapılan seçimlerle Bin Bella, yeni Cezayir devletinin ilk cumhurbaşkanı oldu. Böylece Cezayir'de ulusal bağımsızlığın elde edilmesiyle devrimin ikinci evresi başlıyordu. Şimdi sıra, değişik toplumsal güçlerin, yeni bir toplum yaratmak için boy ölçüşmelerine gelmişti. Bin Bella, Trablus programının önerilerini yerine getirerek, devrim ve sosyalizm düşüncesine bağlı kaldı. Gerçek bağımsızlık temeline (dış ticaretin denetimi, enerji kaynaklarının ulusallaştırılması, sanayileşme) dayanan ve yeni bir üretim anlayışına yönelik hırslı bir kalkınma programı uyguladı. Bağımsızlığın artesinde Cezayir köylüsü de bütün ağırlığıyla devrimi des-

tekledi. Eski kolonların (sömürgeci toprak sahiplerinin) topraklarının ova köylüleri tarafından işgal edilip kullanılması sağlanmıştı. Kolonların yalnızca ova köylerindeki toprakları değil, öteki arazileri de ulusallaştırılmıştı. Ama sorun, bununla bitmiyordu. 16-21 Nisan 1964 tarihleri arasında toplanan F.L.N. Birinci Kongresi'nde kabul edilen Cezayir Yasası'nın da belirttiği gibi "sömürgeciliğe ve emperyalizme karşı ulusal direnme eylemi, asil büyük desteğini dağlarda bulduğu halde, bağımsızlığın avantajlarından ilk ve en geniş ölçüde yararlanırlar, kentler ile ovalar" olmuştu. Bu çelişki, F.L.N., yöneticilerini, ikinci bir toprak reformu yapmaya götürecekti. Bin Bella, bu kongredeki konuşmasında "bu ikinci toprak reformunu, küçük köylüleri ve topraksız köylüleri, ülkenin iktisadi ve siyasal yaşamına sıkı bir biçimde bağlama, bu yaşamla birleştirme aracı olarak almalıyız" diyordu. Bin Bella'nın belirttiğine göre, Cezayir'de hâlâ, her biri 100 hektardan büyük 8 500 özel işletme ve 50 hektardan büyük 15 000 işletme vardı. Bu 23 500 işletme 4-5 milyon hektara yakın bir alanı kaplamaktaydı; oysa

7 milyon hektar 600 000'den fazla işletme arasında bölünmüş durumdaydı. İki milyon fellah işsizdi ya da tam işsizliğe çok benzeyen bir gizli işsizlik içindeydi. İkinci toprak reformu, özellikle mülkiyetin sınırlandırılmasını öngörmekte, yalnızca büyük toprak sahipleriyle, orta köylülere dokunmaktaydı.

Cezayir Devrimi'nin getirdiği tipik bir yapı da, kendi kendini yönetme düzenidir. Bu, işçilerin, gerek tarım, gerekse sanayi kesimindeki işletmelerini yönetmesi anlamına geliyordu. Bin Bella için kendi kendini yönetme temel bir seçmeydi. Ona göre bu, emekçilerin zaman zaman kendilerine danışılma hakkı gibi basit bir hak değildi. Bin Bella, ayrıca ordunun da devrimin gerçekleştirilmesi doğrultusunda etkin bir rol oynamasından yanaydı: "Ordu sosyalizmin düşmanlarına karşı, savaş cephesinde her gün en iyisini yaptığı gibi, kalkınma cephesinde de aynı biçimde hareket edecektir. Tüfek ve çapa, halk hizmetindeki ordumuzun simgesi olsun" diyordu.

Bin Bella'nın F.L.N.'nin Birinci Kongresi'nde yaptığı konuşma, ülkede temellendirilmek istenen düzeni açıkça ortaya koymuştu. Bin

Fransızların silah tehdidi altında tuttukları bir grup sivil.

Evian'da, Geçici Cezayir Cumhuriyeti Hükümeti ile Fransız hükümeti arasındaki görüşmelere katılan Cezayir delegasyonu (üstte).

1961'de Bin Hedda başkanlığında kurulan yeni Cezayir hükümeti üyeleri (altta).

Bella'ya göre Cezayir devleti "emekçilerin ve sosyalizmden yana olduklarını söyleyenlerin" devletiydi. Bin Bella, bu kongredeki sözlerini şöyle tamamlıyordu: "Devletin oynayacağı rol ve kitlelerin harekete getirilmesi ile sosyalizmin düşmanları ezilecektir."

Gerçekte Bin Bella'nın, bu sözleri siyasal bir anlam taşıyordu ve başkan /sosyalizmin düşmanları'nın böyle kolay kolay ezilemeyeceğini bilmekteydi. "Sosyalizmin düşmanları'nın başında, kuşkusuz, yeni sömürgecilğe bağlı burjuvazi geliyordu. Burjuvazi, çok

akıllıca bir taktikle, önce, Cezayirli devrimciler arasına sızmayı denedi, bunu başardı da. Sonuç, 19 Haziran 1965'te bir askeri hükümet darbesiyle Bin Bella'nın iktidardan uzaklaştırılması oldu. Bin Bella'nın yerini devlet başkanı olarak albay Bumedyen aldı.

Bumedyen İktidarı

19 Haziran 1965'te Bin Bella'nın devrilişi, tutucular tarafından beklenen mutlu bir gelişim olarak karşılandı. Tarım reformundan telaşa

düşen büyük toprak sahipleri, dışarıya bağlı ticari çıkar sahipleri, ayrılan Avrupalılardan az çok yasal bir biçimde teslim alınmış malları sömürme konusunda kuşkulanan zengin spekülâtörler, kamu hizmetlerinin ana mevkilerinde olan yüksek bürokratların önemli bir kesimi, kamu çıkarlarından çok kendi avantajları ile ilgilenenler de Bin Bella'nın devrilmesini kurtuluş olarak görüp sevindiler. Emperyalist çevreler de, şimdiye dek uygulanan iç ve dış siyasette temel değişimlere yol açacağını ve böylece kapitalist dünyanın Cezayir'le daha yakın ilişkiler kurmasının mümkün olabileceğini umut ederek, bu rejim değişikliğinden duydukları sevinci gizlemediler.

Yeni önderlerin ilk davranışları değerlendirilirse, bu umutlarının boşa çıkmayacağı düşünülebilir. 19 Haziran'ın ardından yayımlanan çeşitli resmi bildiriler, Cezayir'in bundan böyle "Doğu'ya fazlaca yakın" olan bir önceki siyasetinin tersine, her iki bloka karşı da kesin tarafsızlık siyaseti izleyeceğinin anlaşılmasına yol açtı ve yeni hükümet temsilcisinin yaptığı ilk dış gezi de Washington'a oldu.

İç cephedeyse, ulusal güvenlik örgütleri ve polis, sendika ve öğrenci örgütlerinden gelen bütün direniş baskı ve yıldırma ile ezerek birçok tanınmış sosyalist de yakalınıp işkencelere uğratıldı. Sanayide işçilerin ve tarımda köylülerin kendi kendini yönetmeye dayanan yönetimleri, ülkeyi mahvetmekle suçlandı.

Köylü ve işçilerin denetledikleri kesimleri yıkmak isteyenlerin çabaları sonuçsuz kalmadı. Konstantin ve Oran illerinde, köylüler tarafından tasarruf edilen topraklar, sömürgecilerle işbirliği yaptıkları için bir önceki hükümet tarafından zilyetlikleri ellerinden alınmış feodal sahiplerine geri verildi. Sözgelimi As-Asnam (önceleri Orléanville) bölgesinde, malı mülkü alınmış büyük toprak sahipleri, topraklarını zilyetliğini yeniden ele geçirdiler. Sanayinin işçiler tarafından işletilen bölümleri de bu "liberalleşme"nin etkisi altına girdiler ve sözgelimi büyük "Norcolor" boya ve inşaat malzemesi fabrikası gibi çeşitli işletmeler önceki sahiplerine geri verildiler.

19 Temmuz 1965 darbesi, şağdakı güçler için bir zafer belirtisi sayılabilir. Ama bu darbe, çıkar çatışmalarını ve Bin Bella rejiminde gelişme olanağını bulan ve sonra da onun başını yiyen hiziplerin re-

kabetini bastıramadı. Bu hizipleşmenin en göze çarpan sürtüşmesi "Ucda" hizbi ile, "Doğu Grubu"nun çatışmasıdır. "Ucda" hizbi, adını, savaş sırasında Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun (A.L.N.) karargâh kurduğu Fas'a yakın bir sınıır kasabasından almaktaydı ve aralarında Dışişleri Bakanı Abdülaziz Buteflika, İçişleri Bakanı Medegri ve "tarihsel önderler"den biri olan Ait Ahmed bulunuyordu. "Doğu" hizbiyse, Cezayir ordusu genelkurmay başkanı Tahir Zbiri'ye bağlıydı; üyelerinin çoğunluğu Doğu Cezayirli olduğu için bu adla anılmaktaydılar. Aralık 1967'de baş gösteren bu hiziplerarası çatışma, Doğu Grubu'nun tasfiyesiyle sonuçlandı.

"Doğu Grubu"nun yenilişi, iktidardaki ekibe, bir süre görünürde bir birlik getirmiş gibiydi. Ama ekibi oluşturan gruplar arasında siyasal bir tutarlık yoktu. Herkes "sosyalizm"den söz ediyor, ama farklı toplumsal bağınıtlar ve temel sorunları kavrayıştaki zıtlasmalar buna olanak vermiyordu.

Bu sırada Bumedyen'in Cezayir kentindeki Club des Pins'de yaptığı konuşma, bunalımın neredeyse su yüzüne çıkmak üzere olduğunu gösterdi. Konuşmayı naklen yayınlayan radyo, Cezayir devlet başkanı tam "ciddi olaylar"dan söz edeceği sırada, birdenbire yayınını ara verdi.

Bu olaydan önce bunalımın en göze çarpan belirtisi, Fransız şirketlerinin ulusallaştırılması ilgili kararın yayımlandığı gün, İçişleri Bakanı Ahmed Medegri'nin istifasını vermesi olmuştu.

Medegri, kasten yeni bir bunalıma yol açarak, ulusallaştırma girişimlerini ve ileride bu konuda atılacak adımları onaylamadığını belirtmek istemişti. Ona göre, albay Bumedyen'in bu doğrultudaki girişimleri, daha önceki hükümet tarafından da yürütölmüş olan "demagojik geçici tedbirler siyaseti"nin ürünüydü. Medegri, toprak reformuna da karşı çıkmaktaydı.

Buna karşın, bağımsızlıktan sonra bir eleme olmuş ve siyasal ve askeri mekanizma içerisinde, ya da Tunus ve Ucda karargâhlarında oluşmuş hizipler ve hemen hemen feodal nitelikteki bölgecilik ve akrabalığa dayanan ilişkiler, yerini temeli daha çok siyasal olan gruplaşmalara bıraktı.

Bu gidiş, kurtuluş savaşı sırasında Cezayir ulusunun bütün kesimlerini birleştiren F.L.N.'in "normal" çözölməsi olarak görölmeliydi. Bağımsızlık kazanıldıktan sonra, ci-

Yerli Fransızlar, yavaş yavaş Cezayir'i terk etmeye başlamışlardı. Resimde, kendilerini anayurtlarına götüreceği gemiye bekleyen Fransızlar görölmüyor.

karları farklı toplumsal tabakalar arasındaki birliği korumak olanaksızdı. Ülkede yeni siyasal bölünmelerin meydana gelmesi kaçınılmaz olduğu için, bu gelişmenin daha başka bunalımlara da yol açması söz konusu olabilecekti.

Son Gelişmeler

Devlet başkanı Bumedyen, 27 Aralık 1978'de aniden ölmüş yerine tek parti F.L.N. tarafından, "en yüksek düzeyde en eski subay" olarak Şadli Bincenedid getirildi. 7 Şubat 1979'da başkan se-

çilen Şadli Bincenedid daha az devrimci ve daha çok yönetim ağırlıklı bir siyaset izledi. Bu arada, ilk Cezayir başkanı Bin Bella serbest bırakıldı (1980). Yönetim iki önemli siyasal olayla karşı karşıya kalmaktı. İlki Nisan 1981'de patlak verdi; Tizi Uzu ayaklanması iki yönlü bir isteği ortaya koyuyordu: Berberilerin kültürel haklarının tanınması ve demokrasi. Huzur ortamı oluşur oluşmaz hükümet, Berberice konuşanların isteklerini ancak kısmi olarak karşıladı, ama devlet başkanı Şadli, 5.Kongre önünde (Aralık 1983) daha önce

1962'de yapılan bir referandumla Cezayir'in bağımsızlığı kesinleşti. Resimde, seçim sandığına giden Cezayirli kadınlar görülüyor.

görülmemiş bir hareketle bulunarak ulusun oluşumunda Berberilerin rolünü kabul etti. Bunun yanı sıra, hükümet yoğun biçimde Araplaştırmanın savunucusu olan ve İslamcılarının karşısında yer alan Troçki'ci Berberi gruplarının ajitasyonuyla karşı karşıya kaldı. Bu iki farklı gücü etkisiz hale getirmeyi başaran Şadli, 12 Ocak 1984'te yeniden başkan seçildi. 1984'te, 1 Kasım 1954 başkaldırısının 30. yılını kutlayan Cezayir, kendini Üçüncü Dünya ülkelerinin grup başlarından biri olarak kabul ettirdi. ●

1954 Mart. Devrimci Birlik ve Eylem Komitesi'nin (C.R.M.A.) kuruluşu.

1 Kasım. Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (F.L.N.) kuruluşu ve silahlı ayaklanmanın başlangıcı.

1955 Nisan. Cezayir topraklarında olağanüstü durum ilanı; "Tarihsel önderler"den ikisinin sahneden çekilmesi: Diduş'un savaşta ölmesi ve Rabah Bitat'ın Fransız makamlarınca tutuklanması.

1956 Mart. Mustafa Bin Bulayd'ın ölümü. **Nisan.** Ferhat Abbas'ın F.L.N.'e katılmaya karar vermesi.

Ağustos. Summam Kongresi'nde iç cephenin dış delegasyon, sivillerin de askerler karşısında önceliğinin kararlaştırılması; Bağdaştırma ve Yürütme Komitesi (C.C.E.) ile Cezayir Ulusal Devrimci Konseyi'nin (C.N.R.A.) kurulması.

Eylül. Başkentte ilk sabotajlar: "Cezayir savaşı"nın başlaması.

Ekim. Bin Bella ile öteki F.L.N. yöneticilerini Rabat'tan Tunus'a götüren uçağın Cezayir üstündeyken kaçırılmaları; Bin Bella ile birlikte Budiyaf, Ait Ahmed ve Muhammed Hidir'in tutuklanmaları.

1957 Şubat. C.C.E.'nin Cezayir'den ayrılmaya zorlanması.

Mart. Bin Mehdi'nin ölümü.

Ağustos. C.N.R.A.'nın Kahire'deki toplantısı: "İç temsil heyeti" ile "dış temsil heyeti" üyelerinin eşitliği ilkesinin kabul edilmesi.

Aralık. Abane Ramdane'nin ortadan kaldırılması.

1958 Şubat. Fransızların, Cezayir Devrimi'ni desteklemesinden ötürü Tunus'un Sakiyet Sidi-Yusuf köyünü bombalamaları.

13 Mayıs. Cezayir'de ültraların hükümet darbesi.

19 Eylül. Cezayir Cumhuriyet Geçici Hükümeti'nin Ferhat Abbas'ın başkanlığında kurulması.

Aralık. F.L.N.'nin Akra'daki Panafrika Konferansı'na katılması.

1959 16 Eylül. De Gaulle'ün, "Cezayir halkının kendi yazgısını belirlemesi" öneri-

sinde bulunması.

Aralık. Trablus'ta C.N.R.A.'nın üçüncü dönem çalışmaları ve Bin Hedda ile Ferhat Abbas arasındaki ilk anlaşmazlıklar.

1960 Ocak. Cezayir'de ültraların başkaldırması.

25 Haziran. Fransa ile F.L.N. arasındaki ilk görüşmelerin Melun'de başlaması.

1961 Nisan. O.A.S.'in hükümet darbesi girişi ve darbenin hemen bastırılması.

Mayıs-Haziran. Evian'daki ilk barış konferansı.

Temmuz. Lugin'de yeni bir konferans.

Ağustos. C.N.R.A.'nın Trablus'ta dördüncü dönem çalışmaları. G.P.R.A.'nın başkanlığında Ferhat Abbas'ın yerine Bin Hedda'nın çağırılması.

1962 Şubat. Trablus'ta C.N.R.A.'nın beşinci dönem çalışmalarının başlangıcı; bu arada Rousses'ta F.L.N. ile Fransa arasındaki barış anlaşmasının belirlenmesi.

18 Mart. Evian Konferansı ve çalışmaların sona erdirilmesi için anlaşma.

Mayıs. C.N.R.A. çalışmalarının Trablus'ta anlaşmazlıklar ve karışıklıklar içinde son bulması.

Haziran. Fransız aşırıların yarattıkları tehdit dalgasının sona ermesi için O.A.S. ile F.L.N. arasında anlaşma.

Temmuz. Cezayir'in bağımsızlığını kararlaştıran referandum; G.P.R.A. ile F.L.N.'in Siyasal Büro'su arasında görüş ayrılıkları.

1963 Eylül. Anayasanın ilanından sonra halk oylamasıyla Bin Bella'nın cumhurbaşkanı seçilmesi.

1965 Haziran. Bin Bella'nın bir hükümet darbesiyle devrilmesi; Bumedyen'in cumhurbaşkanı olması.

1978 27 Haziran. Bumedyen'in ölümü.

1979 7 Şubat. Şadli Binedid'in cumhurbaşkanı seçilmesi.

1980 İlk Cezayir cumhurbaşkanı Bin Bella'nın serbest bırakılması.

1981 Nisan. Tizi Uzu ayaklanması.

1984 12 Ocak. Şadli Binedid'in yeniden başkan seçilmesi. 1 Kasım 1954 Başkaldırısı'nın 30. yıl kutlamaları.

İran Devrimi

Devrim Muhafızları ordusu.

İstikrarsız Bir Tarih

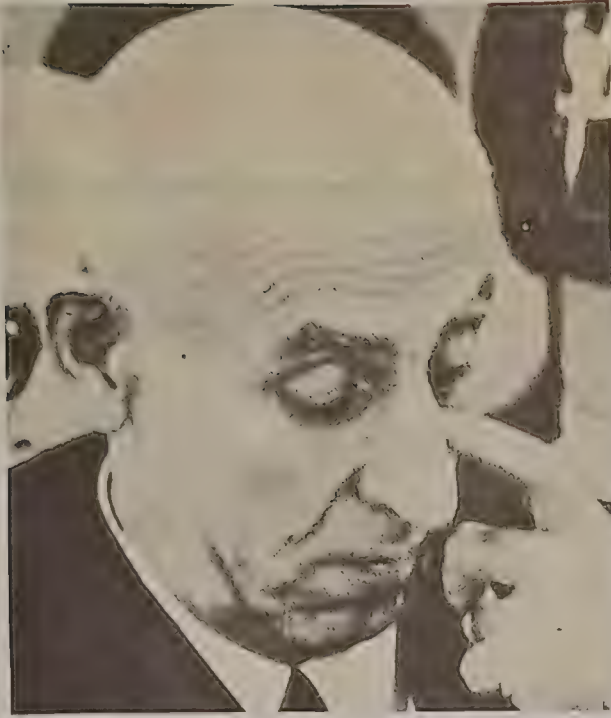
Tarihsel kökeni Pers İmparatorluğu'na uzanan İran, günümüzdeki adını 1935'te aldı. Bu tarihe kadar Pers İmparatorluğu olarak adlandırılan İran'a çeşitli halklar yerleşmiştir. İslamık öncesi dönemde bölgeye Elamlılar, Medler, Akamanişlar, Selefkiler, Partlar, Sasani-ler, vb. halklar egemen oldular.

Arap İstilası ve Mezhep Ayrılığının Başlangıcı

637'de, Kasidiye Savaşı'nı kazanan ve son Sasani kralı Merv'i yenerek İran'ı ele geçiren Araplar bölgeyi istila ettiler. Günümüze kadar 26 resmi hanedanın hüküm sürüp devrildiği, toplam olarak 35-40 kadar tarihi kavmin istila ettiği

İran'ın, İslam'la çatışması doğaldı. Çünkü her şeyden önce uygarlık, Hindistan üzerinden gelip İran'da taht kurmuş ve burada derin kültürel, dinsel kökenlerini saldıktan sonra İslam'a yayılmıştı.

Dolayısıyla İslam'ın kolayca fethettiği bu ülke, dini açıdan, uygarlık yönünden yenilmişti, ama yutulup sindinlememişti. Sonuç olarak, eski İran dini Mitra, Zerdüştlük (Mazdeizm), vb., İslam içinde kalmakla birlikte "Ketman" (duygula-

Eski İran
başbakanlarından
Muhammet
Musaddık.

rını kendisine saklayarak beliren gerçek düşünce suskunluğu) ilkesinden hareket ederek İslam merkezinden sürekli olarak kaçmaya ve bir muhalefet ögesi olarak baş göstermeye başlamıştır.

Hz. Muhammed'in ölümünden sonra Dört Halife döneminde ortaya çıkan düşünce ayrılıkları Alevilik ya da Şiiilik biçiminde İran'a var-
diğında İranlıların uygarlığı böyle bir ayrılığı kabul etmeye çoktan hazırlanmıştı bile.

Mezhep Kavgalarının Başlangıcı

Büyük fetihlerle genişleyen küçük Mekke dönemi İslam'ını, pratik bir adım bekliyordu. Uzak bölgelerdeki yönetim ve yönetici sınıfı nasıl seçilecekti? Dört Halife döneminin başlangıcında, bu soruya, üç ayrı görüş karşılık verdi: 1. Sünni görüş; 2. Şii görüş; 3. Haricî görüş. Daha halife seçimi sırasında kendini özellikle belli eden bu görüşler, sonradan şiddetli ve kanlı çatışmalara dönüştü.

İslam çok geniş ülkelere yayıldı-

ğından, karmaşık kültürleri ve coğrafyaları içine aldı. Çok farklı kültür ve toplumsal yapılara sahip olan kitleler İslam fetihleriyle birlikte daha ne olduklarını anlamadan "birdenbire" İslamlaşıyor, ama özde İslam'ı, tarihten miras aldıkları eski kültür, örf, âdet ve gelenekleriyle yorumluyorlardı. Dahası, Arabistan Yarımadası'nda dahi İslam'ın Sünni yorumunu ve merkezi devlet baskısını kabul etmeyip eski kandaş kabile toplumuna dönme arzusu edenler, İslam'da aradıklarını bulamayanlar ayaklanıyor-
du. İslam'da bu ayaklanmalar "redde" (geriye dönüş) ya da "kabile asabiyeti" olarak değerlendirilip acımadan bastırılıyordu.

Özellikle Hz. Ebubekir zamanında başlayan bu ayaklanmalar, Hz. Ömer devrinde kine döndü ve Ömer'in katedilmesiyle sonuçlandı. Toplumsal bakımdan büyük bir kargaşanın egemen olduğu İslam toplumu, siyasi ve askeri yönüyle fetihleri sürdürüyordu. Ancak kargaşanın bir yerde patlaması gerekiyordu. Bu patlama (fitne) 3. Halife Hz. Osman zamanında ortaya çıktı ve halifenin öldürülmesiyle sonuçlandı. Arkasından "redde" (geriye dönüş) fitneler (ayaklanmalar) ve kabile asabiyeti (kandaş ilkel

kabile taraftarlığı ve akrabalığı) zincirleme olarak birbirini izledi.

"Osman'ın kanı" davasının güdülmesiyle birlikte İslam'da ilk mezhep ayrılıkları siyasi uygulamada kendini kabul ettirdi. 4. Halife Hz. Ali'nin "Emir-ül Mü'minin" (İnananların Yöneticisi) olarak başa geçmesi böylesine bir kargaşa içinde gerçekleşti. Bu, bir yönüyle de "Merkezi ve Feodal" İslam despotizmine ya da İslam'ın Sünni yorumuyla uygulanan yönetime karşı "Şii-Haricî" kabileci, merkeziyetçi olmayan görüşün zaferiydi. Başka bir deyişle, İslam'ı bir türlü sindiremeyen ve yerel değerleri, kültürleri ve gelenekleriyle birlikte iç içe, yan yana yaşatmak isteyen Arabistan Yarımadası ya da dışındaki halkların özlemini dile getiriyordu.

Hz. Osman'ın kabilesi Beni Umeyye (Emevi), Ali'ye muhalefet edince Ali taraftarlarına da "Ali Şia'sı" olmak kaldı.

Bilinen "Kerbela olayı"nda Hz. Ali'nin oğullarının ve taraftarlarının katledilmesiyle tarihsel bir kine dö-nüşen Sünni-Şii çatışması, Şiiilerin gerek Uzakdoğu, gerekse Hindistan ve Arabistan'ın güneyindeki kültürlerden miras olarak devraldıkları "İlahi yetkilerle donatılmış kral ya da tanrı-kral, insanüstü önder" türü, Arami kültürüyle birleşti. Buna "Mehdi" (beklenen Kurtarıcı), biçiminde dile getirilen, "Kurtarıcı Mesihçilik" de eklenince günümüze kadar süren Sünni-Şii çatışmasının tarihi de böylece başlamış oldu.

Bu konuyu anlamadan ne İran Devrimi'ni ne de Humeyni'nin yap-mak istediği "Devrimi" (Devrimci Mesihçilik) anlamak olanaklıdır. İran-Irak savaşının boyutları, Arap-Fars tarihi çatışmasının kökenleri de ancak Sünni-Şii çatışmasının bugünkü çerçevesinde anlaşılabilir. Bu, başka bir deyişle katı, dogmatik ve merkezci İslam kültürüyle, daha sade, mistik, destansı merkezden uzak, daha esnek Hint-Arami, Helenistik ve Hristiyan kültürünün yoğurduğu Sasani-Fars kültürünün çatışmasıdır.

Ulema-Şahlar Çatışmasının Kökenleri

Sünni-Şii çatışmasında gerçek yük, İran Şii ulemasının (dini bilginleri) omuzuna yüklendi. Devlet,

esas olarak Şiiliği benimsemekle birlikte, bu çatışmayı sürdüren kesim ulemaydı. Şiilik, Abbasi döneminde gelişme gösterdi. Şiiilerin 6. İmamı Cafer El Sadık, Abbasilerle işbirliği yaptı. Dolayısıyla Sünni-Şii çatışması durulur gibi oldu.VIII. yy. ile XIII. yy. arasında Şiilik, Abbasilerin hoşgörüsüyle billurlaşmaya başladı. Bu sefer kendi içinde Zaidiler, Beşler, İsmaililer, Yediler, İmamiler, Caferiler ve 12 İmamcılar diye bölündü. Zaidiler, Kuzey İran'da yaşarken, İsmaililer Kuzey Afrika'ya gittiler. Bundan sonra Mehdiiler ve 12 İmamcılar dönemi başladı; hadisler yeniden düzenlendi. 936'da Bağdat halifesi Muiz ül Devle Kerbela'da öldürülen İmam Hüseyin için ilk kez resmi merasim yaptı.

Timur ve Moğol istilasından sonra XV. yy'da Süfiler, Sünni-Şii çatışması arasından sıyrılarak yeni bir mezhep ve görüş ortaya sürdüler, yaygınlık kazanan bu mezhep şah İsmail zamanında doruk noktasına ulaştı. Yedilerden İmam Musa El Kasım'ın etkisi hayli genişledi.

Afganların 1722'de İsfahan'ı almasıyla Sünnilik bir ara üstünlük sağladyısa da Afşarlar, Şiiliği yeniden diriltmeye çalıştılar. Safavilerin düşüşünden sonra Şii ulemasının çoğu Osmanlı yönetimindeki Necef-Kerbela kentlerine gitti.

Görüldüğü gibi Sünnilik-Şiilik, İran'da devletlerarası mücadelede odak noktası haline geldiğinden ulema siyasetten uzak değildi.

Ulema-Şahlar Çatışması Başlıyor

Şii ulemasının resmi bir biçimde siyasete atılması 1780'de Ağa Bekir Muhammed Bebahani zamanında başladı.

1790'da Kaçarların İran'a egemen olmasıyla Şiilik canlandı. Fetih Ali Şah döneminde ulema büyük bir güç kazandı ve devletin "Cuma Vaazları"nı verme hakkını elde etti. Bu hak, ulemanın kitleleri kendi çevresinde ayrı bir güç odağı olarak toplamasının başlangıcı oldu. Bu hakkın yanında mahkemelerde kadıların (şeriat yasalara göre hüküm veren dinsel yetkililer) karar vermesi Necef ve Kerbela'nın "kutsal yerler" olarak resmen kabul edilmesi gibi haklar da alındı. Dinsel etkinlik o kadar yayıldı ki ulemaya dayanan Fetih Ali Şah, İngiliz-Rus rekabetinden doğan anlaşmazlık yüzünden Rus-

*İran Şahı
Muhammed Rıza
Pehlevi.*

ya'ya karşı "cihad" ilan etti, ancak yenildi. Bu yenilgi aynı zamanda Şii ulemanın emperyalist dış güçlere karşı ülkenin ulusal çıkarlarını savunan bir siyaset izlemelerine yol açan bir dönemin başlangıcı sayıldı.

Ulusal Uyanış ve Ulemanın Yükselişi

Devletten çeşitli haklar alan ulema, vakıflar ve öbür bazı mülkiyet ilişkileri yoluyla belli bir "çıkart ilişkisine" ve iktisadi konuma sahipti. Ayrıca Bazaar'la (geniş anlamıyla küçük sanayici ve ticaret kesimiyle, orta tabakayı temsil eden ulusal sınıflar) iyi ilişkiler içinde olan ulema, emperyalist ve dış sömürgecilere karşı "ulusal çıkarları" temsil ederken, emperyalist işbirlikçileri şahlarla sık sık çatışma içindeydiler. Humeyni-şah çatışmasının da temeli burada yatmaktadır.

Fetih Ali Şah'ın yenilmesi ve Türkmençay Antlaşması'nı imzalaması sonuçta İran-İngiliz ilişkilerinin İngiltere lehine gelişmesine ya-

radı. Fetih Ali Şah'ın yerine geçen Abbas Mirza'nın erken ölümüyle Fetih Ali Şah'ın oğlu Muhammed Mirza başa geçti. İngiliz-Rus desteğine sahip olan bu şah, Sünni çizgisinde olduğu için Şii ulema kendisine karşı çıktı. Artık devletle ulemanın yolları ters yönde ayrılıyordu. İngilizlere ve Ruslara büyük ticari ödünler veren Muhammed Mirza Şah, Şii ulema ve ulusal sınıfların iktisadi çıkarlarını derinden zedeledi.

Nasrettin Şah döneminde (1848-1896) devlet ile ulema arasında toplumsal ve iktisadi reformlar yüzünden uçurum gittikçe büyüdü. Kara ve demiryolu imtiyazları posta, hizmetleri İngiliz ve Ruslara verilirince ulema ilk kez devlete karşı sokağa döküldü (1873). Devlet, protestolar karşısında geri çekilmek zorunda kaldı. Tarihsel hesaplaşmanın ilk adımıyla böylece atılmış oluyordu.

Ancak hükümet yeni bir saldırıyla ünlü din önderi Cemalettin Afgani'yi, bir rüşvet olayını bahane ederek Irak'a sürgün etti. Arkasından 1889'da Reuter Imperial Bank ve Imperial Tobacco Company (Tütün Şirketi) imtiyazları bir İngiliz'e verildi. Bunun üzerine Tahran, Tebriz, İsfahan, Meşhed kent-

Farah Pehlevi, Şah Rıza Pehlevi'nin elinden taç giyerken.

lerinde büyük kitle gösterileri düzenlendi. Ünlü ulema önderi Mirza Hasan Şirazi bir fetva çıkararak bütün içmeyi "haram" ilan etti. Artık ulema büyük bir güç olma yoluna girmişti.

Ne var ki, Nasrettin Şah, İngiltere'ye daha çok bağlandı ve kitlelerden soyutlandı. Kitle desteği kesin bir biçimde ulemadan yana kaydı. Irak'a sürülen Cemalettin Afgani gittiği Londra'dan Şah'a karşı gösteriler düzenledi. Şah 1896'da bir dinci tarafından öldürüldü.

Yeni şah Muzafferüddin döneminde emperyalist sömürü arttıkça, ulema-şah arasındaki çatışma da giderek gerginleşti. Yeni şah, iktisadi bakımdan çöküşün eşliğinde olan İran için "yabancı krediler" peşinde koşma siyaseti güttü. Bu yüzden Ruslardan alınan kredilere karşılık onlara Tahran-Meşhed yol projesi, Nişapur madenleri, Hazar balıkçılık imtiyazları verildi. Arkasından Almanlar İran'a girmeye başladılar. İran, bu dönemde toplam olarak

100 milyon frank değerinde kredi aldı. Ancak kredi işlemi bile, borç altında ezilen bu ülkeye katmerli bir biçimde aktarıyordu. Örneğin Ruslar Fransızlardan yüzde 3,5'tan aldığı krediyi İran'a yüzde 5 faizle veriyordu.

Aynı biçimde William Knox d'Arcy adlı bir Fransız 200 bin frank bedelinde kredi vererek petrol imtiyazları elde ederken, Rus Kredi Bankası 1902'de 35 milyon rublelik kredi vererek İran gümrük imtiyazlarını elinde tutuyordu. Yine borçlara karşılık 1903'te telgraf hizmetlerinin kuzey bölgesi Ruslara, güney kesimi de İngilizlere teslim edildi.

Emperyalist sömürüye karşı ulema, Mısır'ın başkenti Kahire ve Hindistan'ın Kalküta kentinde yönetime karşı etkinliklerini sürdürürken, 1904-1905 tarihleri arasında ki Rus-Japon savaşı çıktı ve Almanya'nın desteğiyle ulusal bir muhalefet hareketi daha doğdu.

Bu yıllar arasında şeker stokçuları, depolarını yok etme çağrısında bulundular. Yaklaşık 2 bin tüc-

car ve okul öğrencisi büyük gösteriler düzenleyerek 4 ana istekte bulundular. Anayasa ilanı, şeriat ve Adalet Divanı'nın kurulması bunların arasındaydı. Seyyit Muhammet Tabatabai önderliğinde başlatılan bu hareket, şaha isteklerini kabul ettirmeyi başardı. Şah anayasayı ilan etti.

Anayasayı ilan eden şah, bir süre sonra sözünü tutmayınca 1906'da yeniden gösteriler başladı. Seyyit Cemalettin Isfahani, doğrudan hükümete saldırdı ve hükümetin "meşru" olmadığını söyledi İran Kazaklarından oluşan güvenlik kuvvetlerinin açtığı ateş sonucunda, cenaze yürüşüne katılan 32 kişi öldü. Ancak olaylar durmadı, Tahran ve Kum'da iyice yaygınlaştı. Başkent Tahran'da 14 bin kişi (molla-esnaf) İngiliz konsolosluğuna yürüdü. Devletle ulemanın hesaplaşmasında ilk raundu şiddet yoluyla ulema kazanmıştı. Bu, daha sonraki İran İslam Cumhuriyeti'nin ilk provası olacaktı.

Anayasa Hareketi ve Ulema da Bölünme

İngiliz konsolosluğuna karşı gösterilerden sonra şah geriledi. Çünkü anayasa hareketi hem despotluğa hem de "emperyalist sömürü"ye karşı yürütülen ulusal demokratik bir hareketti. Dolayısıyla "mülk sahibi sınıflar, dinsel kesim ve aydınlar" tarafından desteklend.

Muhammet Şah, ağustos ayında anayasayı yeniden ilan etti ve Temsilciler Meclisi kuruldu. Bu meclis esas olarak ulema, Kaçar Sülalesi, eşraf, ağa, mütegalibe, tüccar ve soylulardan oluşuyordu.

Ancak 106 sandalyelik Temsilciler Meclisi seçimi konusunda ulema, ilke sahibi Bağnazlar ile gerçeğe Pragmatistler diye ikiye bölündü. Bağnazlar İmam-ı Azam'ın (Beklenen Mehdi) yokluğunda meclisin "Müctehitler" (din bilgileri) tarafından yönetilmesi gerektiğini ileri sürdüler. Buna karşılık Pragmatistler, Belçika tipi bir anayasadan yanaydı. İlimli Pragmatik kanadın başını Seyyit Muhammet Tabatabai ve Seyyit Abdullâh Bebbahani çekerken, köktenli Bağnaz kanadın önderliğini Şeyh Fazlullah Nuri yapıyordu. Radikal kanada göre anayasa "İslami çerçevede" içinde bulunmalı ve egemenlik, sırasıyla önce Allah'ın, peygamberin, İmam-ı Azam'ın ve Müctehid

Şah Rıza Pehlevi, tahtının sarsıntıda olduğu günlerde eşi Farah ile.

in olmalıydı.

Şah Muhammet 1907 yılının başında Ek Anayasa'yı imzalamayı yeniden reddedince, kitle gösterileri tekrar alevlendi. Başbakan Amin El Sultan öldürüldü. Şah Muhammet yeniden geriledi ve 7 Ekim 1907'de Ek Anayasa'yı imzaladı.

Birinci Dünya Savaşı ve Şah Dönemi

İran, Birinci Dünya Savaşı'nda temelde tarafsız kaldı. 1920'de, Rus Devrimi'nin etkisiyle hareketlenen yurtsever aydınlar ve halk baskısıyla başbakan Hassam Han Vasuk el Döve yönetimden düşürüldü. 1921'de İran, İngiliz mandası (himaye) dönemini yaşadı.

Ancak bu yıl İran'ın modern tarihinde yepyeni bir dönemin daha başlangıcı oldu. 1878 Mazenderan doğumlu Rıza Han (Pehlevi) 22 Şubat 1921'de 3000 Kazak süva-

risiyle Hazar kıyılarından hareket ederek Sefadar-ı Azm Fettullah Gilanl'i direniş görmeden devirdi ve çeşitli tutuklamalara girişti. Savunma bakanlığına yükseldi. 1923'te de başbakan oldu.

Rıza Han'ın başbakanlığı döneminde Ahmet Şah, Avrupa'ya geziye çıkmak zorunda bırakıldı. Bu bir çeşit sürgündü. Ahmet Şah, Avrupa'dayken, dönmesi yolunda ayaklanma oldu ama bastırıldı. Şah dönmekten vazgeçti.

Bunu fırsat bilen Rıza Han 29 Ekim 1925'te Davar adlı bir milletvekili aracılığıyla meclise önerge verdi. Rıza Han'ın "şah" olması ve Kaçarlar saltanatına son verilmesi istenilen bu önerge, kabul edildi; 280 kişilik Kurucu Meclis'in onaylamasıyla Rıza Han (Pehlevi) 1926'da taç giyerek "Şehinşah" unvanını aldı. Pehlevi döneminin başlamasıyla birlikte, İran'ın en acılı ve zorlu dönemi de başlamış olmaktadır.

Rıza Şah, önce ulemayla iyi geçindi. Önderlerden Ziyaettin Tabatabai'yle ittifak kurdu, yabancı iş-

galine karşı mücadele etti, toplumsal ve iktisadi reformlar konusunda görüş birliğine vardı. İngilizler tarafından sürgün edilen iki önemli din önderinden Rıza Seyyit Abul Hasan İsfahani'yle Muhammet Hüseyin Naimi'yi serbest bırakınca Şii uleması içinde oldukça saygınlık kazandı.

Atatürk'ün "çağdaşlaşma ve modernleşme" girişimlerinden etkilenen Rıza Şah Pehlevi 1925-1927 yılları arasında esas olarak yönetimini sağlamlaştırmaya, Şii ulemasıyla iyi ilişkiler içinde bulunmaya özen gösterdi. Ancak "çağdaş" İran için birtakım küçük adımlar atmaktan da geri durmadı. Bu yolda atılan ilk adım, mahkemeleri dinin etkisinden kurtarmak oldu. Ayrıca Batı ülkelerinin modern yasaları, hukuku, incelemeye İran'a uyarlaması yolunda adımlar atıldı. Özellikle her derecedeki eğitim kurumlarına el atan Rıza Şah, dinsel eğitim yerine modern eğitim uygulamasını öngören bir dizi yasa çıkardı. Çıkarılan bu yasalar arasında "okullardaki din

Ayetullah Humeyni, Fransa'da sürgünde olduğu sırada Paris'in banliyösü Neauphle-le-Château'da yandaşlarını kabul ederken.

alimleri"nin yetki belgelerinin alınması da vardır.

1928'de yeni bir kıyafet yasası getirilerek, medrese öğrencilerinin kıyafetlerinin değiştirilmesi, askerliğe alınması, medreselerin devlet denetimine sokulması gibi önlemler alındı. Ulemanın iktisadi gelir kaynağı olan vakıfların devlete devredilmesi ya da devlet denetimine alınmasını öngören yasalar, Şii uleması arasında hoşnutsuzluk yarattı. Pehlevi ve ulema arasında kısa süren iyi ilişkiler, yerini önce anlaşmazlığa, daha sonra çatışmaya bıraktı.

1927'de ulema önderliğinde İsfahanlı Hac Ağa Nurullah'ın başkanlığındaki bir dinsel gösteri Kum kentinde yapıldı. Müritleri Kum'a sığındılar, İsfahan esnafı dükkânlarını kapatma grevi yaptı. 1928'de kıyafet yasasına ilk tepki, din önderi Ayetullah Muhammet Taki Bafki'den geldi ve Pehlevi ailesine mensup kadınların kıyafetlerini eleştirirdi. Rıza Şah, eleştiriyi yapan bu önderi, tekme tokat camiden çıkararak herkesin önünde dövünce, ulema ile şah arasındaki bütün

bağlar koptu ve ulema-shah çatışmasının son düellosu başlamış oldu.

Daha sonra tepkiler sürdü. 1935 yılında Meşhed İmamı, Rıza Camisi, şahın eleştirildiği yer olduğu gerekçesiyle askerlerle basıldı. Birçok kişi baskında öldü ya da yaralandı. Ayrıca din önderleri art arda hapsedildi ya da sürüldü.

Bu arada önemli bir dış olay oldu. İngiliz birlikleri Güney İran'ı işgal edince, Rus birlikleri de Kuzey İran'a girdiler. Tarih 25-28 Ağustos 1948'ti. Şah Rıza Pehlevi tahtından feragat etti.

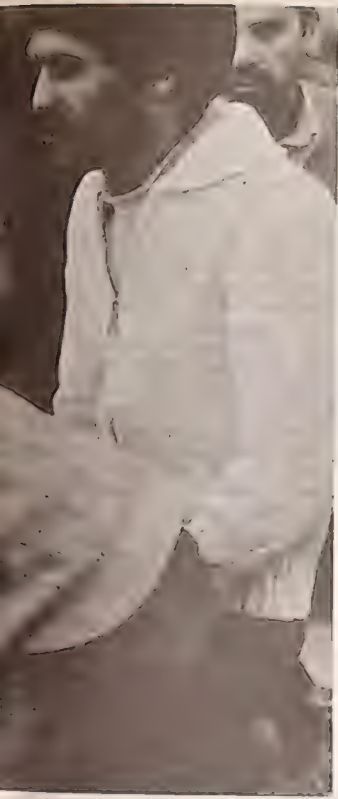
Şah Muhammet Rıza Pehlevi ve Humeyni

Şah Rıza Pehlevi'nin tahtından feragat etmesinden bir süre önce ve sonra ulema, yönetime karşı takınılacak tavır konusunda ilimliler ve radikaller diye ikiye ayrılmıştı.

İlimlilerin başını Ayetullah Muhammet Musevi Behbahani'yle Ayetullah Muhammet Hüseyin Berujerdi çekiyordu. Buna karşılık köktencilerin önderliğiniyse Ayetullah Abul Kasım Kaşani yapıyordu. Abul Kasım Kaşani, aynı zamanda ilk radikal dinsel örgüt olan Mücahidin-i İslam'ı kurdu.

Köktencil dincilerin arasında biri daha vardı: Ayetullah Humeyni. Böylece yeni şah Muhammet Rıza Pehlevi'yle, din uleması arasında yeni yeni yıldızı parlayan Humeyni ilk defa tarih sahnesine adım atarak ilerdeki kozları ve rolleri için hazırlanıyordu. Humeyni, o dönemde Rıza Han'ın dönemini "gaspçı" olarak niteliyor, çıkardığı bütün yasaların iptalini istiyordu.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte yabancı birlikler İran'dan çekilince, İran ordusu Azerbaycan ve Kürdistan bölgesindeki isyanları bastırdı. Yeni şah, ulemayla "iyi ilişkiler kurmak ve uzlaşabilmek" amacıyla, babasının aldığı din karşıtı çağdaş önlemlerden önemli ölçüde ödünler verdi. Şiiğin ızdırapları ve Hac konu-

Köktencilerin "militan" önderi Abul Kasım Kaşani, esas olarak küçük esnaf, din öğrencileri, eski medrese öğrencileri ve üniversite gençliğine sesleniyordu. Gerçi laik yasaların kaldırılmasını istiyor, şeriat talep ediyordu, ama İngiliz sömürüsüne karşı "ulusal" istekleri öne sürmesi de İran kitleleri içinde yankı buluyordu. Kaşani, 1950 seçimlerinde resmen petrolün ulusallaştırılmasını isteyince Ayetullah Muhammet Taki Honsari, kendisini şiddetle destekledi. Seçim sonrası Musaddık başbakan seçildi.

Musaddık, mecliste aşin dinci önderlerle ittifak kurup "Ulusal Cephe" oluşturdu. Yabancı petrol şirketlerine karşı "petrolün ulusallaştırılmasını savundu ve bu yolda önlemler aldı. Ancak şah, Amerikan İstihbarat Örgütü (C.I.A.) destekli Ajax Operasyonu adı altında başbakan Musaddık'ı yönetimden devirdi. Ne var ki, meclisin zorlamasıyla Musaddık yeniden başbakanlığa getirildi. Şaha karşın başbakanlığa yeniden gelen Muhammet Musaddık, Batı'ya boykot ilan etti ve petrolün ulusallaştırılmasını başlattı. Ancak bu önlemlerden zarar gören İngiliz İstihbaratı M.I. 6 ve C.I.A., 1952-1953 yıllarında yeniden devreye girerek Musaddık'ı tekrar devirdi.

Tarım Reformu

Şah, ülkenin kalkınma hamlesinde öze dokunmadan 1956-1960 yılları arasında birtakım reformlara girişti. Başbakan Manuşer İkbâl yönetiminde tarımsal reform tasarıları yasalaştı ve 10 yıllık bir iktsadi büyüme stratejisi izlendi.

Ulema, şah reformları karşısında üçe bölünmüştü. İlimlilerin başını Ayetullah Muhammet Hüseyin Berujerdi, "orta yolcular"ın başını Murtaza Mutahhari ve Muhammet Hüseyin Beheştî, "aşinların" başınıysa Kaşani'den radikalliği devralan Hüccetüislam Ruhullah Musevi Humeyni çekiyordu. İlimliler şahı desteklerken, aşinlar reformlara karşı çıkıyordu. Orta yolcu "merkezçiler" reformları desteklemiyor, ancak karşı çıkacak bir davranışta da bulunmuyorlardı.

Humeyni, reformlara emperyalist sömürü yönüyle karşı çıkıyor ve kooperatifçiliğin Amerikan emperyalizmine hizmet ettiğini ileri sürerek, Bazaar esnafın geleneksel çıkarlarını savunuyordu.

Eleştirilere fazla aldırmayan, yer yer ayaklanmalar (Tahran Üniver-

sitesi) küçümseyen şah, 23 Ocak 1963'te yaptığı referandumda reform lehine 99,9 oranında (yaklaşık 5,5 milyon) "evet" oyu alıyordu.

Ülkesini hızlı bir kalkınmayla "çağdaş" bir sanayi ülkesi haline getirmeyi amaçlayan şah, 1963-1977 yılları arasında reformlara hızla devam etti, buna karşılık siyasal yönetimde reform yerine, daha geri ve despot bir diktanın sağlanmasını çalışlıyordu. Bu dönemde bütün siyasal etkinlikler tamamen yasaklandı; mevcut siyasal partiler baskı altına alındı; meclise şaha "sadık" kimseler seçildi; basın, sendika, ticari birlik ve yasal dernekler, baskı ve denetim altına alındı. Bunlara uymayanlara İran İstihbarat Servisi (S.A.V.A.K.) baskı uyguladı. Bu baskılar, en ılımlı muhalefeti bile, şahı karşı en uç noktalara kadar itti.

Buna karşın Musaddık'ın kurduğu "Ulusal Cephe" 1963 yılında "muhalefet" partisi olmayı sürdürdü. Ancak bu cephenin "uzlaşmacı" siyasetlerini beğenmeyen "Halkın Mücahitleri" ve "Halkın Fedaileri" adlı iki örgüt oluştu.

Ak Devrim Ve Sonuçları

İran Şehinşahlığı, Kuroş İmparatorluğu'nun 2000 yıl önceki kuruluş törenlerine son derece görkemli bir biçimde hazırlanırken 1967'de şahın Pers hanedanı ünlü Kuroş anıt-tapınağındaki şu sözlerle aklı takılmıştı: "*Kutsal İncil der ki; Allah buyuruyor... Kuroş bizim çobanımızdır ve bütün iradelerini yerine getirecektir. Onun elinden ben tutuyorum ta ki Kuroş, bütün ulusları kendi önderine dize getirsin...*" Kuşkusuz bu sözler, daha modern biçimiyle şahın ülkede yapmak istediklerini, kendi önemini, dışardaki hırslarını en özlü biçimde dile getiriyordu. Şah, içerde yarı-tanrı, dışarda büyük bir güç olmak istiyordu. Bunun yolu da kendisinin "Ak Devrim" dediği bir dizi reformları yapmaktan geçiyordu.

Ak Devrim çerçevesi içinde başlatılan toprak reformuyla, toplam 59 139 köyden, yabancı kaynaklara göre 2 milyon 162 bin, resmi kaynaklara göre ise 11 milyon 252 bin köylüye toprak dağıtılmış, 7 bin kooperatif kurulmuş ve bunlara 900 bin köylü üye olmuştu. Köylüye verilen banka kredi miktarı

larında da kolaylıklar getirdi. Bu adımlar, belki de genç şahın yönetimei sağlamlaştırmak için gerek duyduğu geçici taktiklerdi. Ancak ulema, bununla yetinmiyor daha fazlasını istiyordu.

1948 Ocak ayında bir fetva yayımlayan bir grup molla, kadınların alışveriş sırasında peçe takmasını isteyince, zamanın başbakanı İbrahim Hâkimi, din adamlarının günlük siyasetin dışında kalmasını istedi.

4 Şubat 1949'da ulusal-dinsel bir örgüt olan Parçam-ı İslami, Tahran Üniversitesi'nde Şah'a karşı başarısız bir suikast yapınca devletin baskı dönemi de başlamış oldu. Şah, hem İran Komünist Partisi (Tudeh) hem de dini çevrelere vurdu. Aşiri dinci önder Abul Kasım Kaşani üçüncü kez tutuklandı. Hükümet, bütün siyasal etkinlikleri yasaklayan bir yasa çıkardı. İlimli ulema önderleri şahın çevresinde toplanırken, köktenciler dinsel merkez olan Kum kentinde 20-21 Şubat arasında bir gösteri yapıp kiyafete karşı dini bir çağrıda bulundular.

İran'da Şah Rıza Pehlevi'yi devirip yerine şeriata dayalı bir yönetim biçimini yerleştiren Ayetullah Humeyni.

toplam 17 milyar riyal (1 dolar, 75 riyal) olarak saptanmış, 250 bin hektar arazi sulanmış, gübre kullanımı 20 kat artmış, traktör sayısındaki artış 50 bine ulaşmıştı.

Öte yandan, "kutsal reformlar" olarak açıklanan bu çerçevede 32 bin kişilik bir bilim ordusu kurulmuş, 10 bin okul, 7 bin cami, 55 bin kilometrelik köy yolu, 20 bin köprü, 8 bin çeşme yapılmış; 1,5 milyon ağaç dikilirken 7 500 okul derneği kurulmuştu. Orman yasası çıkarılmış, 9 milyon ağaç ekilmesi kararlaştırılmış; seçim yasasıyla kadınlara oy hakkı tanınmış, böylece mecliste 6 kadın milletvekili, 6 belediye başkanı, 48 köy muhtarı, 1 400 üst düzey memuru görev almıştı.

Sağlık ekipleri kurulmuş, 500 gezici ekip, toplam 15 köyü dolaşmış ve 150 dispanser kurmuştu.

Adli makamlarda reformlarla köylerde "İnsaf Evleri" kurulmuş, toplam olarak 800 İnsaf Evi, köylerde olan çeşitli davalara bakmak ve kendi arasında çözmekle görevlendirilmişti. Bir çeşit köy mahkemesi niteliğindeki İnsaf Evleri, devletle yurttaş karşı karşıya getirmeden toplam 18 bin (1967 yılına ka-

dar) davayı sonuca bağlamıştı.

Sanayi alanında da çağa hızla yetişme hamlesi başlatılmış ve 1963-1977 yılları arasında fabrika sayısı 1 902'den 7 989'a çıkarılmıştı. Ayrıca hisse senetleri yoluyla "halk ortaklığı" yoluna da gidilmiş, iletişim ve ulaşım harcamaları için 3,9 milyar dolar yatırılmıştı.

Hızlı kalkınma hamlesi sonucunda İran toplumsal durumunda bir çeşit "eğitim patlaması" olmuş; öğrenci sayısı 14 binden 227 500'e fırlamıştı. Toplam olarak 155 bine yükselen üniversiteli sayısıyla birlikte Batılı ülkelerde eğitim gören öğrenci sayısı 18 binden 80 bine çıkmıştı.

Bununla birlikte şah, hem iç güvenlik örgütü ve özellikle S.A.V.A.K. gizli örgütüyle, en çok güvendiği orduyu modern silahlarla donatmıştı.

Sınıfsal Farklılıkların Artması

Hızlı bir kalkınmayla kapitalistleşme yönünde atılan bu adımların, var olan sınıflar arasında uç-

rumlar yaratması doğaldı.

En üstte şah ailesiyle içli-dışlı 60 kişilik bir aile grubu vardı. Arkasından 1 000 aile geliyor ve bu aileler birçok soylu yatırımcıyı kapsıyordu. İkinci sırada yer alan ayrıcalıklı grup, askerler, yaşlı siyasetçiler, eski asker-sivil görevlilerden oluşuyordu.

Geleneksel "orta sınıfı"ysa, yaklaşık 1 milyon aile oluşturuyor ve toptancılar, komisyoncular, aracılar, teciler, atölye sahiplerini kapsıyordu. Bu derecenin alt kategorisinde zanaatkar, esnaf ve dükkân sahipleri oluşturuyordu. Ancak modern orta sınıf 304 bin memur, 208 bin öğretmen, 61 bin özel sektör görevlisi de içinde olmak üzere toplam 10 milyondan oluşuyordu.

Kentlerdeki işçi sayısı yaklaşık 2,5 milyondur. Bunun 900 bini sanayi alanında çalışırken 400 bini genel hizmetlerde, 1,2 milyonu da çeşitli işlerde çalışıyordu.

Hızlı reformlar, bir yandan enflasyonu körüklerken, öte yandan köyden kente göçe hız kazandırdı. Bu göç, bir yandan sağlıklı kentleşme ve kalkınmayı sekteye uğrattırırken, öte yandan köyden akan kitleler, kırsal değerleriyle ulemeden umut aramaya başlamış; kurtuluşu ulemanın çözümlerinde görüyordu.

Son Düellonun İlk Raundu

Böylesine sarsıntılar geçiren, aynı zamanda despot yönetimin siyasetleri gereği iktisadi ve siyasal baskılar altında bunalan topluma hoşnutsuzlukların ve tepkilerin doğması kaçınılmazdı.

Nitekim 1964'te ülkedeki Amerikan askerlerine dokunulmazlık hakkı verilmesi, Amerikan yardımlarının amaçlarının ortaya çıkması, geniş bir tepkiye yol açtı ve Humeyni-Şah düellosunun ilk raundunun gongunu çaldı.

27 Ekim 1964'te Humeyni Kum kentinde Amerikan askerlerine verilen imtiyazları eleştirince, şahın "demir yumruğu" inmekte gecikmedi ve Humeyni 14 Aralık'ta tutuklanıp Bursa'ya sürgün edildi: Ekim 1965'teyse Irak'ın Necf kentine geçti...

Humeyni: Dini Önderlikten Siyasi Önderliğe Doğru

Sürgündeyken İran yönetimini, baskılarını kınayan ve yapılan hak-

sızlıklara çeşitli kereler karşı çıkan Humeyni'nin siyasal tutumundaki ilk değişiklik, 1970'te oldu. Artık şahı saldırtıyor ve doğrudan şahlık yönetimini hedef alıyordu. Aynı zamanda İran'daki muhalefet hareketinin doğal önderi olarak ulemayı gösteriyordu.

Humeyni sürgüne gitmezden önce kendine bağlı din adamlarına muhalefet görevini devretti. Bunların arasında Ayetullah Hüseyin Muntazari ve şimdiki Meclis başkanı Haşimi Rafsancani de vardı.

İçerdeki muhalefet dışarıda daha etkili olabilmek amacıyla taraftarlardan çeşitli mali yardımlar toplayıp, Humeyni'ye ulaştırdı. Humeyni bu olanaklarla çeşitli yazılar, kitaplar, gazeteler, vb. yayımlatarak içerdeki yandaşlarına görüşlerini ulaştırıyordu.

Sıkı güvenlik ağıyla ülkeyi susturan şah, kendini göreceli rahat hissedince baskıyı hafifletme yoluna gitmeye başladı. Kuşkusuz bunda, o dönemde Carter'ın savunduğu "İnsan Hakları" siyasetinin etkileri de vardı. Ancak bu adımlar İran'da muhalefeti daha fazla şey istemeye doğru itti. Nitekim 1977'de 357 siyasal tutuklunun serbest bırakılmasıyla başlayan liberalleşme, yoğun kitle gösterilerini teşvik etti.

Özellikle aydın ve medrese çevrelerindeki bu muhalefet hareketi, 1977'de Humeyni'nin 35 yaşındaki oğlu Mustafa'nın "esrarlı" bir biçimde ölümüyle birlikte birden bire yönetimi tehdit eden bir çalışmaya dönüştü. Ne S.A.V.A.K.'ın kurduğu "İntikam Komiteleri", ne de egemen parti olan Rastakız Partisi'nin kurduğu Direniş Birlikleri'nin baskısı, işkenceleri, terör kampanyaları bu hareketi susturabilirdi.

Devrime Doğru Giden Yol

1978 yılı artık "karar" yılıydı. Hükmət muhalefet hareketine bütün gücüyle saldırıyor, basın bu hareketi "Kara ve Kızıl Gericiiler" diye teşhir etmeye çalışıyordu. Ancak bu yöntem, daha çok hareketin muhalefette birlikte ayağa kalkmasına yaradı.

Nitekim 9 Ocak'ta, 4 bin öğrenci gösteri yaptı; çalışmalarda 70 kişi öldü. 26 Ocak'ta 300 bin kişi, Tahrân'da şah yanlısı büyük bir gövde gösterisi yaptı. Ancak bu, yönetimin son gövde gösterisi ola-

İran'da Kadın Devrim Muhafızları.

caktı. Artık şah ve Humeyni, zararlarını atıyorlardı. Ve sıra Humeyni'yeydi. Kum'da şehit olanların kırkinci gününde Humeyni, bir anma çağrısı yapınca yer yerinden oynadı. Gösteriler 2 gün sürdü ve toplam 100 kişi öldü, 600 kişi yaralandı. Gösteriler zincirleme devam edince, şah ilk geri adımını attı; barış çağrısında bulundu. Aynı zamanda ahlaka aykırı filmleri yasaklayıp, enflasyonu aşağı çekerek Ayetullah'lara zeytin dalı uzattı. Ardından S.A.V.A.K.'ın başkanı general Nematullah Naseri'yi görevden aldı.

Bu ödünler ulemayı yeniden böldü. Ayetullah Şeriatmadari, "uslu durulmasını" öğütlerken Humeyni "şahın devrilmesi" yolunda son hedefi gösterdi.

Gerçek nedeni iktisadi bunalım ve baskılar olan bu gösterilerden bunalan halk, özellikle dışa bağımlı ve yarı-sömürge bir ülkede ezilen orta tabaka ve yoksul kitleler için camiler umut kapısı olmuştu.

Nitekim olayların sürdüğü yılın ağustos ayında Ramazan başlayınca ulema takımı, yoğun bir bilgilendirme ve örgütlenme etkinliği başlatarak "ateşkes" dönemin-

den güçlü çıktı. Ağustosun sonunda Ayetullah Abul Hasan Şirazi, 14 maddelik bir bildiri yayımlayarak hükümetten çeşitli siyasal ve toplumsal isteklerde bulundu.

Bütün yumuşama çabalarına karşın, durmayan gösteriler karşısında şah, başkent Tahrân da dahil olmak üzere birçok kentte 6 ay süreyle sıkıyönetim ilan etti; başına da general Gulam Ali Uveysi'yi getirdi. Ancak buna meydan okuyan muhalefet inadına gösteri yapınca toplam 4 290 kişi öldü. 8 Eylül 1978'de meydana gelen bu katliama "Kara Cuma" adı verildi.

Bu olaylardan sonra İran zenginleri mallarını ve servetlerini yurt dışına kaçırmaya başladı. Aynı tarihte şah, sürgünde bulunan Humeyni'nin ülkeden çıkarılması için Irak hükümetine baskı yapınca, Humeyni karargâhını Paris banliyösü Neauphle-le Château'ya taşıdı. Ancak Humeyni burda da rahat durmadı ve hareketi, buyrukları, yönergeleri, taraftarları aracılığıyla yönetmeye devam etti.

Verilen talimatlar doğrultusunda çeşitli gösteri, grev ve çatışmalar birbirini izledi.

*Humeyni rejimini
destekleyen kara
çarşafli İranlı bir
kadın.*

Ara Hükümet

Olayların durmaması üzerine "Ulusal Cephe"nin 62 yaşındaki önderi Şahpur Bahtiyar, 29 Aralık 1978'de şahın başbakanlık görevini kabul etti. Ancak Bahtiyar, bu teklifi şahın yurt dışına tatile çıkması koşuluyla kabul etti. Bu arada gösteriler daha sıklaşmış ve olaylar birbirini izliyordu. 6 Ocak'ta şaha kabinesini sunan Bahtiyar, Pehlevi Vakfı'nın bütün mallarına el koydu.

Hükümet değişikliğiyle birlikte 7 Ocak'ta gazeteler, iki aylık bir aradan sonra yeniden çıkmaya başladı.

Hükümet değişikliğini izleyen hafta, Paris'teki Humeyni taraftarları, Tahrân'daki İslam Devrimci Konseyi üyeleriyle, başbakan Bahtiyar ve şah, A.B.D. temsilcileriyle, ordu komutanı general Huyser arasında çok yönlü görüşmelerin geçtiği "mekik diplomasisi ve görüşmeler haftası" olarak nitelendi. Sonuçta şahın 16 Ocak'ta Mısır'a girmesine karar verildi.

Ancak ne şahın ülkeden ayrılması ne de başbakan Bahtiyar'ın Humeyni'yle yaptığı temaslar, gösterileri yatıştırdı. Tam tersine Humeyni'nin Tahrân'a dönüşünün engellenmesi, 100 bin kişinin Mehabad Havaalanı'na yürümesine neden oldu.

26 Ocak'ta meydana gelen bu gösteriden sonra 31 Ocak'ta Paris'ten kalkan uçak bir daha "dönmemek" üzere Humeyni'yi Tahrân'a indiriyordu. Humeyni'nin geliş, kendisini bekleyen mahşerî kalabalık tarafından "Hüseyin'in ruhu geldi", "Cennetin kapıları yeniden açıldı" gibi uğultulu sloganlarla karşılandı. 2 Şubat günü ünlü Beheştî Zehra Mezarlığı'na giden Humeyni, "Kara Cuma"yı anma töreninde "Devrimci Komiteleri" denetim altına almak için "Merkez Komite"sinin kurulmasını isteyince, iktidarı tekeline almak için gerçek niyetini de açıklamış oldu.

Nitekim Humeyni'yle Şahpur Bahtiyar arasındaki ilişkiler sonuçsuz kalınca, 5 Şubat günü Humeyni, İran Kurtuluş Hareketi önderlerinden Mehdi Bezirgân'ı yeni bir hükümet kurmakla görevlendirdi. İpler Humeyni'nin elindeydi, sivil kanat fethedilmişti. Sıra orduya gelmişti.

İktidara adım adım yürümeyi kararlaştıran Humeyni 7 Şubat günü kendisine bağlı hava kuvvetleri subaylarıyla bir görüşme yapınca or-

dudan birbiri ardına kopmalar başladı. Çözülen ordudan toplam olarak 75 000 makineli tüfek ve 300 000 silah ele geçti. Bu silahlar ileride devrimin sağlanmasında büyük bir rol oynayacaktı.

11 Şubat günü Yüksek Askeri Konsey'deki 26 general "daha fazla kan dökülmemesi" amacıyla tarafsız kalacağını ilan edince, 4 saat sonra İran Radyosu devrimcilerin eline geçti. Şah yanlılarının televizyon ve radyo istasyonlarını yeniden ele geçirme saldırıları 45 dakikalık bir çatışmadan sonra başarısız kaldı. Artık başkent Tahrân kurtarılmıştı. Sıra ikinci büyük kent Tebriz'deydi. 16 Şubat'ta bu kentten ele geçmesiyle Humeyni dönemi başlamış oldu ve eski dönemle birlikte "geçiş dönemi" de kapandı.

Yeni Sıfırlamalar

Humeyni döneminin başlangıcında "baş düşman" Şah bertaraf edilmiş, sıra ikincil düşmanlarla eski müttefiklere gelmişti. Bu dönem aynı zamanda kurulacak yeni düzenin nasıl olması gerektiği konusunda eski muhalefet arasında yeni sıfırlamaların da başlangıcıydı. Başbakan Mehdi Bezirgân'ın önderlik ettiği İran Kurtuluş Hareketi, daha az sıkı ya da nispeten liberal bir düzen, bir bakıma sosyal demokrat bir düzen isterken; Humeyni taraftarları, dine dayalı bir şeriat düzeni istiyorlardı. Halkın Mücahitleri ise "sosyalist eşitlikçi, aynı zamanda da İslamcı bir düzen"den yanaydı. Buna "İslami solcu bir düzen" deniliyordu. Daha solcu olan Halkın Fedaileri, bir çeşit Küba tipi aşamalı devrimden yanayken, İran Komünist Partisi (Tudeh) ise Sovyetler tipi bir sosyalizm görüşünü benimsiyordu.

Kürt azınlığın bulunduğu bölgede etkin Kürt Demokrat Partisi, Türkmenistan bölgesindeki Türkmen Halkının Kültür ve Siyasi Birliği, Belucistan ve Sistan'daki "İslami Birlik Partisi" ve Kuzistan'daki "Arap Halkı Örgütü" ise yerel etnik talepler ya da özerklik peşindeydiler.

Humeyni Dönemi ve İlk Hükümet

Humeyni'nin başa getirdiği başbakan Bezirgân'ın kurduğu hükümet bir çeşit liberaller koalisyonuydu ve içinde fazlaca radikal öğe ta-

şımıyordu. Ancak Bezirgân'ın iki önemli şanssızlığı vardı. Birincisi, siyasal deyimle "karizmatik" değildi. Kitleleri peşinden sürükleyemiyordu. İkincisi de İran Devrimi'nin radikalleşen geleceğini göremiyor, dolayısıyla "yüzyılları birikimi" toplumsal sorunlara köktenci çözümler öneremiyordu.

Bezirgân'ın gelip geçici olduğu bilen radikal mollalar ve Humeyni, yeni hükümete fazla baskı yapmadan, kitle tabanını sağlamlaştırmaya çalışıyordu. Bu bakış açısı içinde özellikle "Devrimci Komiteler" in kurulup, yaygınlaştırılmasına, yerel denetimi ele almasına ve özellikle de silahlanmasına gayret gösterildi. Ayrıca bu komiteler birçok yerde yerel çözümleri kendisi gerçekleştirdi. Adeta devlet içinde devlet olma deneyini yaşıyordu.

1979 yılında hükümetin sağlığı açısından 40-50 bin kadar Devrimci Komite dağıtılıp evine gönderildi, ama hâlâ birçok yerde Devrimci Komiteler varlığını sürdürüyorlardı. Ancak önder Humeyni bu komiteleri destekleyerek, "Bozuk kimseler var oldukça, bu komitelere ihtiyaç vardır" deyince Nisan 1979'da başlayarak bu birimler yeniden güç kazanmaya başladı.

Devrimci Komitelerin yanında, sıra hesap sormaya gelmiş ve bu amaçla Devrimci Mahkemeler kurulmuştu. Mahkemeler şah yönetiminde ne kadar işkenceci, istihbarat (S.A.V.A.K.), ordu ya da yönetim mensubu varsa toplamaya çalışarak yargılamaya başladı. İdamlar için ilk onay 16 Şubat 1979'da Humeyni'den çıkınca, "İdamlar Dönemi" başlıyordu. Böylece acımasızlığıyla ve birbirini izleyen idam kararları vermesiyle tanınan ünlü Hüccetüislam Sadık Halhali (ya da Devrimin Keskin Kılıcı) ilk elde 14 Mart'a kadar, 4 yüksek rütbeli subayla birlikte 81 idamı infaz etmiş oldu. 6 Nisan'da 550 kişi topluca kurşuna dizildi. Tahrân'daki bu idam modası kısa zamanda öbür kentlere de sıçradı ve birbirini izleyerek sürdü.

İdamlar, yönetici mollalar arasında görüş ayrılıklarına neden oldu. Ayetullah Şeriatmadari ve Ayetullah Hasan Kumi Tabatabai gibi önderlerden çeşitli tepkiler geldi. Başbakan Bezirgân da bunları "utanç verici" buldu, ama sonuç değişmedi.

Mart ayında eski başbakan Amir Abbas Huvéyda'nın kurallara aykırı bir biçimde yargılanıp, idam edilmesi de gelecek için endişe vericiydi. Ne var ki, başbakan Bezir-

Şah Rıza Pehlevi, ülkesinden ayrıldıktan sonra kendisini yalnız bırakmayan Enver Sedat'la birlikte Kahire'de.

gân çaresizdi. Ayrıca Halkın Mücahitleri ile Halkın Fedaileri gibi solcu örgütler de ilk aylarda bu idamları sonuna kadar destekliyordu.

Yollar Ayrılıyor

Yönetimin tekelinde olmasının garantisini silahlı ve örgütlü kitlelerde gören Humeyni, aynı zamanda Halkın Mücahitleri ve Halkın Fedaileri gibi gerilla örgütlerinden çekindiği için 5 Mayıs 1979'da Devrim Muhafızları adı altında örgütün kurulmasına izin verdi.

Devrim Muhafızları, gündelik yaşamı denetim altında tutuyordu. Bu denetim, dinsel önderlerin İslami Cumhuriyet Partisi'nin siyasal desteğini kazanınca iyice atağa kalktı. Gücünü işsiz ve köyden gelmiş gençlerden alan bu örgüt, so-

kağa tümüyle egemen olmaya başladı.

Devrim Muhafızları'nın kadın koluna "Zeynep Bacılar" adı altında örgütlenip, aynı işlevi görmeye başladı.

Devrim Muhafızları'nın fikir babası Hadi Gaffari ve kuramcısı da Celaleddin Farisi olmasına karşın denetim, ılımlı kişi olan Ayetullah Hasan Lahuti'ye bırakıldı.

Bununla yetinmeyen Humeyni, Hadi Gaffari, Celaleddin Farisi ve Behzad Nebevi gibi radikal çekirdekten oluşan bir önderlik yönetiminde "devrimin vurucu" gücü olan "Hizbullahlar"ı kurdurdu.

Gittikçe daha radikalleşen "Humeyni" yanlısı örgütler, doğal olarak öbür örgütlerden ayrılıyor ve rakiplerini teker teker bertaraf etmeyi öngörüyorlardı.

Bu arada ilk çatışmalar etnik

gruplardan Kürtler ve Türkmenlerle başladı. Özerklik isteyen bu hareketler hem ordunun, hem de Devrim Muhafızları'nın şiddetli baskılarıyla karşılaştı. Yapılan görüşmeler bir türlü sonuç vermedi. 4 Ekim'de A.B.D'nin İran Büyükelçiliği "İmam'ın Çizgisindeki Öğrenciler" tarafından işgal edildi. 6 Kasım'da Bezirgân, hükümetten istifa etti. Artık yollar ayrılıyordu.

Anayasa Bunalımı ve Beni Sadr Dönemi

İlk anayasa taslağını hazırlamak başbakan Mehdi Bezirgân'a düşmüştü. Bezirgân, bu taslak hazırlanırken Beni Sadr ve Şariatmada-

ce işleyerek şu metni soktu: "İran'ın resmi dini İslam ve mezhebi Caferi İsnâaşeri'dir, (on iki İmam'cı Caferi mezhebi) ve bu madde sonuza değin değiştirilemez..." Bu resmen şeriat devleti ve dinsel önderin "Velayeti Fakih" ilkesine göre halife olması demekti.

Anayasayı istediği gibi yaptıran Şii ruhban sınıfının İslam Cumhuriyet Partisi (İ.C.P.), Ocak 1980'de cumhurbaşkanlığı seçimine karar verince durumun gereği Beni Sadr, öbür rakiplerinden daha fazla oy alarak İran'ın ilk cumhurbaşkanı oldu. Arkasından 14 Mart'ta yeni meclis seçimleri yapıldı ve İslam Cumhuriyet Partisi 85, bu partinin müttefikleri 45, Hürriyet Hareketi 20, bağımsızlar 84 oy aldı.

Bu arada uzun zamandır çözüme bağlanmayan Amerikalı rehine konusunda başkan Carter, başarısız bir operasyon başlatınca iç bölünmede yeni bir boyut başladı. Yeterlilik soruşturmalarında İslamcı olmayan kesimler teker teker tasfiye edildi.

Aldığı oylara fazla güvenen liberal eğilimli Beni Sadr, yönetimi radikal kesimin elinden kurtaracağını, molla takımı yerine uzman kadroyu getireceğini umuyordu. Bu yüzden yeni meclis başkanı Hüccetülsalam Haşimi Rafsancani'yle Beni Sadr arasında yoğun bir "kabineleri" mücadelesi başladı. Mollaların adayı Recai'nin başbakan seçilmesi, Beni Sadr için ilk tehlike işareti oldu.

Bu arada ülkenin geleceğinden ve mollaların gidişatından kuşkulmaya başlayan sol gruplar ve özellikle Halkın Mücahitleri, Tahrir Üniversitesi'nde gösteriler yaptılar. Ancak hükümet, üniversiteyi kapatarak Halkın Mücahitleri'nin kitle desteğini dağıttı. Sokağa dökülenleriyse eli sopalı Hizbullahlar aracılığıyla bastırdı.

İran-İrak Savaşı ve Beni Sadr'ın Sonu

22 Eylül'de Irak, İran'a saldırdı ve bir kısım toprağı işgal etti. Böylece İran'da iç siyasetin yanında, uzun süreli (şu ana kadar 7 yıllık) savaş siyaseti de başlıyor ve bu siyaset, hem iktidar mücadelesinde tasfiyeler, hem de halkın iktisadi ve toplumsal isteklerini ertelemek ya da bastırmak için bir gerekçe oluşturuyordu.

Devrimin kendi evlatlarını yemesi, 7 Kasım'da eski Dışişleri Bakanı Sadık Kutbizada'nın tutuklan-

ması, ancak yoğun tepkiler karşısında daha sonra serbest bırakılmasıyla başladı. Ne var ki Kutbizada daha sonra tekrar tutuklanıp idam edilecekti.

Beni Sadr uzman takımıyla molla meclisi arasındaki mücadele, cumhurbaşkanının gazetesinin kapatılmasıyla hızlanmış, 6-7 Haziran'da Humeyni'nin tehdidiyle doruğuna çıkmış, 20-21 Haziran'da meclis oylamasıyla sonuca bağlanmıştı. Oylamada Beni Sadr, cumhurbaşkanlığından düşürülmüş, hemen arkasından tutuklanma emri çıkmış, ancak Beni Sadr, yurt dışına kaçmayı başarmıştı.

Yeni Yönetimin Tarım ve Sanayi Siyaseti

İran Devrimi'nin temel nedenlerinden biri olan toprak sorunu, Humeyni yönetimiyle birlikte hemen gündeme geldi, yaklaşık 4 yıl tartışıldı durdu.

Şahın "Ak Devrim'i", birçok köylüye toprak dağıtmıştı, ama yaklaşık 1,5 milyon köylü hâlâ topraksızdı.

Toprağı olanlar da yaşamlarını sürdürmek için çabalıyordu. Toprak ağalığı kırılmamıştı. Dolayısıyla devrimle birlikte, özellikle Türkmenistan bölgesinde yoğun toprak işgalleri başladı. İşgallerde Halkın Fedaileri, hükümet ve örgütler büyük rol oynadı.

Ancak daha sonra Devrim Muhafızları'nın tutumu, hükümetin ve mollaların etkisiyle değişti. Ulema, bu konuda net bir tutum koymuyor, yerine göre hareket ediyordu. Bir kısım mollaya göre "toprak işgal edip mülkiyete el uzatana", ya sürmek ya da kolunu kesmek" gerekliydi.

Humeyni'nin tavrı da net değildi. Nihayet hükümet, kanışıklığı önlemek için, Bezirgân döneminde (Eylül 1979) "toprağın transferi ve ihyası" adlı bir yasa tasarısı hazırladı; bu yasa şahın toprak yasanından farklı değildi. Çünkü hem sınırlı hem de özel mülkiyeti koruyucuydu. Nisan 1980'de onaylanan yasa, İslami yaklaşıma ters düşmemişti. Bölgelerdeki uygulaması, yerel 7 kişilik komitelere devredilmişti.

Ancak bu 7 kişilik yerel komitelerin uygulamaları, başta İsfahan ile Kirman arasında çok geniş fıştık ekim alanlarına sahip ailenin çocuğu meclis başkanı Haşimi

ri gibi din ve siyaset önderlerine danıştı. Bu anayasada "Velayeti Fakih" yani devlet yönetiminin dini önderlikte olmasından söz edilmiyordu. Kadınların cumhurbaşkanı ve hâkim olamayacakları dışındaki büyük bir değişiklik yoktu.

3 Ağustos'ta meclis seçimi yapıldı. Ancak Devrim Muhafızları'nın zorbaca müdahaleleri, Milli Demokratik Cephe, Kürt Demokrat Partisi, Halkın Fedaileri ve Müslüman Halkın Cumhuriyet Partisi (sonradan) gibi partiler seçimi boykotla gitti. Seçilen meclisteki 72 üyeden 45'i molla, 36'sı İslam Cumhuriyeti sempatisyanıydı. Dolayısıyla meclis başkanlığına Humeyni'nin halefi Muntazari ile yardımcılığına Ayetullah Beheştî seçildi.

Beheştî, elindeki yetkiyle "Velayeti Fakih" ilkesini anayasaya iyi-

İran İslam Cumhuriyeti'nin askerleri tarafından öldürülmüş olan şah yanlış generallerin cesetleri.

Rafsanjani olmak üzere birçok din önderi tarafından engellendi, sonunda etkisiz bir tasarı haline getirildi.

Buna ek olarak yerel ağalar ve mollalar, toprağı gasp etmenin kanun dışı olduğuna dair verilen Humeyni'nin eski bir "fetva"sını dağıtınca, Medrese Hocaları Derneği'ni oluşturan ünlü mollalar da toprak dağıtımına karşı çıkan bir bildiri yayımladılar. Sonuçta Aralık 1982'de toprakla ilgili tek yasa onaylanabildi, ancak bu da toprak dağıtmıyor, yalnızca kiralamasını öngörüyordu. Bu yasa da Ocak 1983'te "Koruyucu Şûra" tarafından tamamen reddedildi. Böylece toprak devrimi de sona ermiş oldu.

Devrimden biraz önce ve sonra sanayi kesimi ciddi düşüş gösterdi.

Kısa vadeli alınan önlemler etkisiz kalınca, hükümet, hızlı bir kamulaştırma ve millileştirme kampanyası başlattı.

İlk dönemde "İslami İktisat" çer-

çevesi içinde bakılan sanayi kolu, daha sonra geniş anlamıyla iktisadı kapsadı. Ulusallaştırma hareketi bankalarla başladı ve 8 Haziran 1979'da Devrim Konseyi, 27 bankayı etkileyen ulusallaştırmayı gerçekleştirip 5 uzman banka haline getirdi.

Buna paralel olarak "İran Sanayisini Koruma ve Geliştirme" Yasası uyarınca ağır sanayideki 50 özel ve 1 aile şirketi kamulaştırıldı.

Kamulaştırma 1982 yılı ortasına kadar sürdü. Sonuçta şöyle bir tablo ortaya çıktı: İran Ulusal Sanayisi'ni Koruma Kurumu, 500-600 şirketle birlikte 150 bin işçi çalıştırıyordu. Yoksullar Vakfı 200-300 fabrika, 150 inşaat şirketi, 150-200 ticarethane ve 91 tarım kuruluşu çalıştırıyordu. Ticaret Bakanlığı, ülkenin en güçlü 17 kuruluşunu, Maliye ve İktisat Bakanlığı'na en büyük 8 dayanıklı tüketim malı fabrikasını elinde tutuyordu. Yani ülkenin sanayi ve ticaretinin yüzde 85-90'ı devletin elindeydi.

Savaş Siyaseti ve Devrim İhracı

Beni Sadr'ın kaçışından sonra yerine 1982 Baharı'nda Ali Hameyney cumhurbaşkanı seçildi. Ancak bu arada İran'da "savaş ve Devrim İhracı" siyaseti başlamıştı. İkisi de birbirine bağlı olan bu siyasetler, Irak savaşıyla başlamış, Lübnan'a kadar uzanmıştı. İran yöneticilerine göre Irak savaşı, İslam'ın öbür ülkelere yayılması açısından çok önemliydi. Bu, aynı zamanda iktidar mücadelesinin bir parçasıydı. 1986 A.B.D.-İran silah skandalı da bunun bir bölümünü oluşturdu. Günümüzde İran'ı bekleyen iki büyük sorun vardır: Birli, ne zaman biteceği belli olmayan İran-İrak savaşı ve getirdiği sorunlar. Öbürüyse, şahı devirmek için ayağa kalkarak kitlelerin çözülmemeyen toplumsal ve iktisadi sorunları. İki sorunun da geleceği ayrılmaz biçimde birbirine bağlanmıştır. ●

Afrika'da Devrimci Hareketler

İrk Ayrımı

Afrika'daki devrimci hareketler tarih içinden sürüp gelen iki olguya tepki olarak gelişmiştir: İrk ayrımı ve Avrupa ülkelerinin iktisadi-siyasal egemenliği.

Önce farklıymış gibi görünen, bu iki olgu, aslında tek bir tarihsel gerçeğin biri ötekiniin şaşırtmacası olan, iki yüzüdür. Bu tarihsel gerçek, sömürgecilik gerçeğidir: Anayurdu Avrupa olan kapitalizmin, iktisadi-siyasal egemenliğini dünya çapında yaygınlaştırma gerçeği. Denilebilir ki, Avrupa'nın Afrika ile ilişkilerinin tarihi sömürgeciliğin de en somut tarihidir.

Avrupalı sömürgeci, tek yasası zor ve baskı olan, iktisadi-siyasal egemenliğini haklı göstermek amacıyla, Afrika ırklarının insanlık evriminin aşağı basamaklarında, gelişmemiş yaratıklar olduğu uydurmacasının ardına sığınır. Daha 1447'de, bir İtalyan gezgini, Tuat vahasından şunları yazmaktaydı: "Büyük Sahra'nın ötesinde yaşayan halklar çok ve çabuk ürerler, çünkü bir tek kadın bir keresinde beş çocuk doğurur."

Siyah-Beyaz

İşin garibi, her çağda yalana karşı direnebilmiş bir avuç yürekli insanın dışında, bütün "uygar dünya", yüzyıllar boyunca bu safsatalara inandı. Daha da garibi, "evrimin yukarı basamaklarındaki gelişmiş insan", böyle bir ayrıma, bilimsel kanıtlarla değil de, yalnızca gözüne seslenen keskin bir karşıtlıkla inandırıldı: Siyah-beyaz. İnsana inanılmayacak gibi gelir ama, beyaz Avrupalı, uygarlığını ve aklını en dev boyutlara doğru geliştirdiği, bir Afrikalı devrimcinin, Cabral'ın haykırdığı şu gerçeği, iki yüzyıl boyunca kavramamakta direndi: "Biz sömürge halkları, Afrika'nın, emperyalistlerin Kara Afrika dedikleri yerlerden gelen Afrika halklarıyız. Evet, biz karayız, ama bütün öteki insanlar gibi insanız."

"Beyaz adam" bu deri rengi far-

Afrika'daki kurtuluş hareketlerini destekleyen bir afiş.

kını zaten, sömürgeciliğini şu ya da bu biçimde uyguladığı her kıtada kullanmıştı. Asya'da "sarı"yı; Amerika'da "kızıl"ı. Ne var ki, sömürgecilik tarihinin en yoğun en sürekli olduğu kıtada bu karşıtlık da en keskindi: "Siyah"la "beyaz" kadar. Böylece Afrika insanının adı "siyah" oldu: Afrika kıtasının, Sah-

ra'nın güneyindeki kesimine "Kara Afrika" dendi. İrk ayrımı kavramı, yüzyılımızın üçüncü çeyreğinden bile yeryüzünden söküp atamadığı siyah-beyaz ayrımla dile geldi. Avrupalı beyaz anneler, yüzyıllarca söz dinlemeyen çocuklarını, siyah yamyamlarla korkutarak uyuttular.

Afrika'daki devrim hareketleri sırasında, 1965'teki bir katliamda yaşamlarını yitirmiş çocuklar.

İşte bütün bunlar yüzünden Afrika'nın uyanışı, başkaldırışı, ilk bakışta ırk ayrımı olgusuna, bu tarihsel aşağılanmaya karşı oldu. Sonra da bu çarpıtılmanın gerisinde yatan, sömürgeciliğin temel olgusuna, siyasal ve iktisadi egemenliğe karşı.

Sömürgeleşme Döneminden Önce Afrika'nın Tarihsel Dokusu

Bu başkaldırıya, büründüğü biçimlere, yarattığı sonuçlara geçmeden önce, yine Cabral'ın ağzından şu soruyu soralım: "Bütün dünyanın ve Afrika'nın önünde so-

ruyoruz: Sömürgeciler bizim vahşi, belli bir kültürden yoksun insanlar olduğumuzu söylerken haklı mıydılar?"

Afrika'nın toplumsal yapısını "gerilik"le niteleme, küçümseme önyargısından yola çıkan Batılı tarihçiler, Avrupalıların ilk ayak bastığında, Afrika kıtasının henüz kabile düzeni aşamasında bulunduğunu, dolayısıyla ilkellik ve barbarlık çağını yaşadığını ileri sürdüler.

Günümüzün birçok tarihçi ve bilim adamıysa, tarihin de, bilimin de nesnellğine aykırı düşen bu önyargıdan sıyrılmıştır. Bunlar artık, sömürge dönemi öncesi Afrika halklarından birçoğunun, devletler halinde örgütlendiğini ve bu devletlerden bazılarının iktidar sorununu çözebilmek için, imparatorluk kavramına çok yaklaşan biçimler

bulduklarını kabul etmektedirler. Bu devletlerin oluşum süreci çok önce, yaya ya da atlı ulaştırma kolaylıklarının merkezi bir iktidarın ve bir ordunun kurulmasına izin verdiği bölgelerde, yani önce Kuzey Afrika'da ve geniş Sudan çayırlarında, Gine ormanlarında, en son olarak da orta ve güneyin ova ve ormanlarında başlamıştır. Bu görüşleri kanıtlayıcı tarihsel belgeler Doğu kaynaklıdır. Daha Ortaçağ'da Hastings savaşından bir yıl sonra 1067'de, El Bekri adındaki Endülüslü bir Arap, Batı Sudan'ın siyasal örgütleniş konusunda gezginlerin ve askerlerin anlattıklarına dayanarak, Batı Afrika ovalarının büyük bir bölümünün uzun zaman beri, bir tek büyük devletin yönetiminde olduğunu belirtir.

Kimi yerlerdeyse, doğal koşulla

yor, hayvancılığı öğreniyor, maddeden silahları ve aletleri kendi özel kullanımlarına uygun duruma getiriyor, kıta çapında maden ocakları ve dökümevleri kuruyor, başka ülkelerden gelme yeni ekim yöntemlerini deniyor, nadaslama ve teraslamayı bulup alıyor ve kendilerine özgü dünya görüşlerini yaratıyorlardı. Bütün bunlar da, Avrupalılar ilk keşif seferlerine başlamadan çok ama çok önce olma-
taydı.

Afrika toplumu, çetin koşullar altındaki evrimini Avrupalıların gelişinden sonra da sürdürdü. Fitilli tüfeğin kullanımı gibi yeni durumlar karşısında, eski yönetim sistemleri, artık yetersiz kalıyordu. Bu sistemler değişerek bizim devlet dediğimiz biçime yaklaştılar. Bu değişime olayı, topluluğun geleneksel siyasal örgütlenişi ne olursa olsun her yerde baş gösterdi.

Afrika'nın Sömürgeleşme Dönemi

Afrika kıtası, Avrupa ve Avrupalılarla ilişkiye girmesinden çok önce, yeryüzünün başka kesimleri ve başka halklarıyla da ilişkiye geçmiş, hatta kuzeydoğudan gelen istilalara da uğramıştı. Ama bütün bu ilişkiler Afrika'ya yeni düşünceleri sokmuştu. Bunlar temeldeki örgüyü daha karmaşık ve daha zengin kılarak değiştirmişler, ama bir yandan da bu örgünün pekişip sağlamlaşmasına ve kendi kendini yenilemesine yol açmışlardı. Sö-
zün kısası, etkilerin hiçbir yıkıcı sonu-
cu olmamıştır.

Oysa Afrika'nın Avrupa ile ilişkisi hiç de öyle olmadı. Avrupa'nın yaptığı şey, Afrika'yı, kendi bağnında gelişen kapitalizmin verdiği gelişme düzeyine uygun olarak ve bu üretim biçiminin yeni gereksinmelerine doyuracak biçimde baştan aşağı değiştirmek oldu. Kıta, kendi gelişme sürecinin içinden koparılıp alındı, Avrupa'nın gelişme sürecinin bir parçası durumuna sokuldu.

Afrika'ya ilk ayak basan Avrupalılar, XV. yy'ın Portekizli gemicileriydi. Bunlar uzun batı kıyısını boydan boya tarayarak Ümit Burnu'nu aştılar. İlk bağlantılar seyrek ve çok aralıkla oldu. Ama giderek ilişkiler sıklaştı, yakınlaşmalar doğdu ve sonunda da genellikle barışçı ticaret ilişkileri kuruldu. Bu ilişkiler iyi kötü dört yüzyıl sürdü. Başlangıçta Afrika, altın, fildişi ve karabi-

ber vermekte ve Avrupa'dan pamuklu ile hırdavat almaktaydı. Ama çok geçmeden, Afrikalı kölelerin yığın yığın alınıp Brezilya'daki, Antiller'deki, Orta ve Kuzey Amerika'daki yeni tarım işletmelerine ve maden ocaklarına taşınması bu ticari ilişkilerin temeli olup çıktı. Afrika'nın felaket çanını çalan bu insan ticareti, Avrupa için büyük bir zenginlik kaynağı olmuştu. Bu dönemde ve biraz da bu yüzden, İngiltere ve Fransa "sana-
yı devrimi"ne başlayacaktı.

Avrupalılar, daha sonra Afrika'nın iç yörelerini de taramaya başladılar. 1820-1860 yılları arasında, batı ve güneyi daha sonraları da orta ve doğu bölgelerini tanımaya çalıştılar. Portekizliler günümüzdeki Angola, Mozambik ve Orta Zambesi'ye indiler. Boerler, güide daha geniş alanlara yayıldılar. İngilizler, Ümit Burnu'ndan içeri sızdılar.

Afrika'nın kesin olarak sömürgeleştirilmesi süreci işte bundan sonra başladı. Avrupa kapitalizminin iktisadi olduğu kadar siyasal örgütlenişi de kendi kıta sınırlarını yıkıp aşmış, sömürgeci devletler arası rekabetin yoğunlaşmasının yanı sıra, Afrika kıtasının ele geçirilmesini kolaylaştıran siyasal, iktisadi ve askeri etkenlerle olgunlaşmıştı.

Afrika'nın kendine özgü yapısının parçalanıp, sömürge yapısına dönüşmesi de toplumsal, siyasal, iktisadi ve askeri alanlarda olmak üzere değişik görünümlere bürünecekti.

1908'de Belçika Parlamentosu, bağımsız Kongo devletinin yazgısına el koyduğunda kral Leopold: "Kongo'yu elimden alabilirler ama orada neler yaptığını hiçbir zaman öğrenemeyeceklerdir," diyerek, bütün belgeleri yakmıştı. Bazı raporlar, her şeye karşın ele geçildi. 1919'da, resmi bir Belçika kurumu, yerlileri koruma komisyonu, Avrupalıların işgalinden beri yani 40 yılda Kongo nüfusunun belki de yarı yarıya azaldığını ileri sürüyordu.

Sömürgecilerin, kendi ülkelerinde geçerli yasaları daha Afrika kıyılarına ayak basarken bir yana bıraktıkları bir gerçektir.

Ama toplumsal yapıların yavaş yavaş soysuzlaşmasının asıl nedeni kıyımlar değildi. Sömürgecilikten önce de zenci esir satıcıları milyonlarca Afrikalının kanına girmiş, buna karşın geleneksel yönetim biçimleri ya hiç sarsılmadan dayanmış, ya da değiştiremediği koşullara uymuştu. Gerçekte, canlı kalabildikleri yerlerde bile, bütün toplumsal kurumları, gelenekleri silip

nın elverişsizliği yüzünden, bir krallığın otoritesi altında, toplumsal bir örgütlenmeye girme süreci gecikmiş, hatta başlayamamıştır. Bu son duruma en ilgi çekici ve en iyi örnek, Nuer ve Dinka halklarının yaşadığı. Yukarı Nil'in, Uganda'nın kuzey sınırlarına düşen bataklık bölgeleridir. Bu halkların siyasal düzenleri gerçi birbirinden çok farklıdır, ama hepsinde bir ortak çizgi göze çarpar: Her türlü devlet ve merkezi iktidar yokluğu. Bu halklar, yasalar yapacak ve yasaları uygulayacak güce hiçbir siyasal organizmaya sahip değillerdi. Ama yine de, gerek toplu, gerekse kişisel güvenliğini sağlayabilecek kadar etkili ve sağlam bir sistem kurmayı başarmışlardı.

Kıtalarının nüfusu arttıkça Afrikalılar da tahıl yetiştirmeye başlı-

Afrika kıtasının bağımsızlık savaşı veren ülkelerini tehdit eden sömürgeci güçler, en çok paralı beyaz askerlerden yararlandılar. Resimde, bir paralı asker birliği hareket sırasında görülüyor.

süpüren şey, sömürgecilerin iktisadi müdahalesi olmuştu.

Avrupalıların bu alandaki etkileri, ülkelere göre değişiklik gösterir. Avrupalıların yerleşip çiftçilik yapmasına elverişli yerlerde, geniş topraklar çitlerle kuşatılmış ve Afrikalılar buralara ancak tanın işçileri olarak girebilmişlerdir. Güney Afrika, Rodezya ve Kenya bunun en kendine özgü örnekleridir. 1951'de Güney Afrika'da "Afrikalılara ayrılması" toprakların oranı yüzde 9,6'yı aşmıyordu.

Öte yandan, toprak işletmelerinin ve maden imtiyazlarının el emeğine gereksinimi vardı. İşte bu nedenle, Afrikalı köylüler evlerini terk edip Avrupalı patronlar hesabına hiç de Avrupalı olmayan bir gündelik ücret karşılığında çalışmaya zorlanmışlardı. Bütün sömürgelerde, şu ya da bu ölçüde zorla insan çalıştırma yöntemine başvurulmuştu. Çalışmak üzere köylerinden koparılan halk toplulukları her yıl beyazların kentlerine, maden ocaklarına göç etmişler köy yaşamı bu yüzden korkunç bir yoksullaşmaya uğramıştı.

Afrika'nın sömürgecilik dönemi birtakım aşamalara ayrılır. Bunlar-

dan ilki, kıtayı ele geçirme aşamasıdır. İkincisi de sonradan "asayişli sağlama" diye adlandırılan aşamadır. Bu aşama çok uzun sürmüştür: Belçika Kongosu'nun arşivlerinden edinilen bilgiye göre, yalnız 1915 yılında Afrikalılara karşı 30 askeri harekâta girilmişdir. 1920'ye doğru "asayiş" sağlanınca, sömürge döneminin temel aşaması olan durgunluk başlamıştır. Bu durgunluk, bütün sömürgeci devletleri etkileyecektir.

Afrika'da geleneksel kurumların parçalanması işte böyle bir tarihsel süreç içinde olmuştur. Ama her şey yok olup gitmiş midir? Hayır! Tam tersine tarihin karanlıklarından uzanıp gelen Afrikalının bilinç-altında tortulaşmış kalmıştır. Ve bir gün mistik bir bilinç, bir başkaldırı olup yeniden ortaya çıkmıştır.

Afrikalılığın Yüceltilmesi ve Mesihçi Direnmeler

Sömürgecilik kendi tarihsel gerçeğini başka göstermek için, Afrika'nın insan ve toplum gerçeğini

de başkalaştırmıştır. Afrika insanının değişik doğal ve toplumsal nitelikleri çarpıtılarak onu aşağılatmakta yalancı birer kanıt olarak kullanılmıştır. Buna tepki olarak Afrikalı da sömürgeci kendinde neyi aşağılamışsa, onu yücelterek, kurtuluş eylemini başlattı. 1910-1925 yılları arasında kara ırkın yüceltilmesi ve birleşmesi için çalışan panafrikanizm etkili oldu.

Afrika'nın mücadelesi, başlangıçta gerçekçi bir tabana oturmayan çok uzaktı. Askeri örgütlenme silah, savaş bilgisi ve pratiği, kısacası her şey sömürgecilerin elindeydi. O zamanlar Afrikalılar, silah yerine başka bir şeye sarıldılar: Ortak benliklerinin mistik kültürlerine Mesihçi eylemler de işte böyle doğdu.

Neydi mesihçilik? Düşmana karşı koymak için kendilerinde olmayan, üstün güçlerle bezenmiş bir kurtarıcı ya da olağanüstü bir kuruluşa inanma.

Mesihçi ve dinsel eylemler soyut içeriklerine karşın, mistik somut amaçlara yöneldiler. Kitavala dini 1920'lerde doğu ve güney eyaletlerine ve Kasai'ye yayıldı. Bu dine bağlı olanlar plantasyon işletmecile-

rine karşı, büyük bir köylü ayaklanmasını başlattılar. 73 kişi idam edildi. Kitavalıcılığın hâla, doğu bölgelerindeki köylerde, kentlerde, madenlerde geniş etkisi vardır.

Kongo'da en güçlü tarikat, Kimbangizm'di. 1921'de Leopoldville yakınlarındaki Thysville kasabasında Simon Kimbangu adında bir adam ortaya çıkmış ve yeni bir tarikat kurmuştu. Önceleri Simon Kimbangu'nun kulağına sesler gelmeye başlamış, Allah'la konuştuğuna inanmış. İşittiği seslere uyarak hastaları iyi etmiş ve yeni peygamber az zamanda bölgenin en önemli adamı olmuştu. O sıralarda Kongo, hem Belçikalılara vergi ödemek hem de onlar için bazı ürünleri yetiştirmek zorundaydı. Kimbangu, vergilere de karşı geldi: Zorla ürün yetiştirilemeyeceğini de söyledi. Bunun üzerine Kimbangizm siyasal bir yön kazandı. Sömürge yönetimi duruma el koydu. Kimbangu'yu yakalatıp 1921'de idama mahkûm etti. Ama kral ölüm cezasını, ömür boyu hapse çevirdi. Kimbangu 30 yıl zindanda yaşadıkten sonra 1951'de Elisabethville'de (günümüzde Lubumbashi) öldü. Kimbangizm dini, bağımsızlıktan sonra serbest bırakıldı. Günümüzde Kongo'da tapınakları ve yayın organları bile vardır.

Panafrikanizmin çağdaş bir içerik kazanması, başka bir deyişle Afrika ulusçuluğuna dönüşmesi, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonrakı süre içinde oldu

Afrika Ulusçuluğu

Birinci Dünya Savaşı kara ırka, bir kavgada kullanılacak daha gerçek silahları öğretti. 1914-1918 yılları arasında Altın Kıyısı Alayı'ndan 3000'i aşkın Afrikalı asker, Avrupa'da savaştı.

İki dünya savaşı arası dönem, sömürge-sömürgeci ilişkilerinin dış dünyaya açılma olanaklarını sağladı. Kurtuluş ve bağımsızlıkla ilgili düşünceler Afrika kıtasına da sızdı. Sayıları az da olsa Afrikalı aydınlar öteki ülkelere bağımsızlık adına verilen mücadeleleri öğrendiler.

Bütün bunlar Afrika'nın ulusçu eylemine çağdaş, gerçekçi bir taban kazandırdı. Batı Afrika'da ulusçuluğun önderlerinden biri olan Nnamdi Azikwe, şunları yazıyordu: "Bu canım Nijerya ülkesinde yaşayan bizler, artık iyice biliyoruz ki, iktidarı ele geçirmedikçe, kendi refahlarından ve toplumsal saygınlıklarından başka bir yol dü-

Bir grup Afrikalı gerillacı.

şünmeyen emperyalist uluslar tarafından ayaklar altında süründürülmeye devam edeceğiz. Yasalarımızı bize sormadan yapan, uygulayan ve yorumlayan bu bürokrasiden usandık. Maaşları bizler tarafından ödenen yöneticilerin bizim efendimizmiş gibi davranmaları, ulusumuza ve ırkımıza en büyük sövgüdür."

Afrika ulusçuluğunun kökü, bütün Kara Afrika için ortak, tortulaşmış bir geçmişte yatmaktadır. Bu tarihsel öz, Afrika insanında, iç örgüsü tutarlı, dirençli ortak bir kişilik, Afrikalı kişilik olarak yansır. Bu kişiliğe siyasal bir kavga içeriği kazandıran olguysa, sömürgeci Avrupa'nın kendisidir. Bu Afrikalı kişiliğin, sömürgeciler karşısındaki onurlu savunusuna, çok daha eski dönemlerden elde kalmış az sayıda belgede de rastlanır. Bir Doğu Afrikalı şef, Alman istilacı von Wissmann'a Svahili dilinde yazdığı mektubunda şöyle der: "Söylediklerinizi dinledim, ama size niçin itaat etmem gerektiğini anlamadım... İsteddiğiniz şey dostluksa, size dostluk sunmaya hazırım; bugün de, yarın da hazırım. Ama uyduğunuz olmak elimden gelmez..."

Kaldı ki, Afrika ulusçuluğunun, bu kavramın Avrupa'da zaman zaman kazandığı aşırı anlamlarla uzak yakın hiçbir ilgisi olmamıştır. Ne şovendir bu ulusçuluk, ne de saldırgan. Sömürgecilik ve insanların eşitsizliği görüşüne karşı bir ulusçuluktur. Afrika'daki ilk bağımsızlık eylemleri, ulusçuluğun ürünüdür. Bu alanda Kenya ile Gana örnek olarak gösterilebilir.

Kenya

Mau-Mau Hareketi. Afrika'daki kurtuluş eylemlerinin hepsinde önderlerin yeri çok büyüktür. Bir bakıma mesihçiliğin, kurtancı mitosun gerçek kişilerde somutlaştırılması olgusudur bu. İlk ulusal kurtuluş eylemlerindeyse bu durum daha da belirgindir. Doğrudan doğruya önderin kişiliğine bağlı eylemlerdir bunlar.

Kenya kurtuluş eylemi de büyük ölçüde, Jomo Kenyatta'nın kişiliğinde simgelendi.

Bağımsızlığını kazanmadan önce bir İngiliz sömürgesi olan Kenya'da nüfusun büyük çoğunluğunu, Kikuyu kabilesi oluşturuyordu.

Afrika'da devrimci savaşın kendine özgü bir görünümü vardı. Gerilla örgütlerinde silahlı savaşçılar kadar büyücüler de önemli bir işleve sahipti. Mulele'nin Kongo'daki gerilla hücrlerinde, biri Simba, öbürü Nganga olarak adlandırılan iki büyücü bulunuyordu. Nganga (yanda), hastalar ve yaralıları iyileştirmekle görevliydi.

Tarım aşamasına çok önceden geçmiş olan bu kabile, kimilerine göre, öteki Afrika kabilelerinden daha becerikli, daha etkin bir toplumsal örgütlenme geleneğine sahipti. Bu toplumsal örgütlenme geleneği XX. yy.'ın hemen başlarında öteki Afrika ülkelerinden çok önce, siyasal alana da sıçradı. İlk siyasal örgüt 1922'de Kikuyu Central Association (Kikuyu Merkez Birliği) adıyla kuruldu.

XX. yy. başında İngilizler, Afrika'da, toplumsal ve siyasal gelişmelerin biçimlendirdiği istekleri, patlamalara olanak vermeden yavaş yavaş karşılamayı amaç edinen bir siyaseti benimsediler. Bunun büyük ölçüde başarılı olduğunu da ileri sürdüler.

Katıksız bir ulusçuluğu benimsemiş olan Kikuyu Merkez Birliği'nin ilk başkanı Thuku, genel sekreteri ise Jomo Kenyatta'ydı. Örgütün amacı, Avrupalıların zorla el koyduğu illeri sürülen toprakların geri alınmasıydı. Bunun için yasal bir mücadele yolu izlenecekti.

Bu kuruluş, varlığını 1944'e ka-

dar sert mücadele biçimlerine başvurmadan sürdürdü.

İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı koşullardan yararlanan İngiliz hükümeti partiyi kapattı. Ama öte yandan Kenya'daki İngiliz valisi, siyasal mecliste, ülke tarihinde ilk olarak, Afrikalı bir üyeye yer verdi.

Eski Kikuyu Merkez Birliği Partisi, 1944'te Kenya African Union (Kenya Afrika Birliği) adıyla yeniden kuruldu. Jomo Kenyatta'nın başkanlığında son derece iyi örgütlenen yeni birliğin, kısa zamanda yüzbinlerce üyesi oldu, örgüt bütün ülkede yaygınlaştı.

İngiliz sömürge yönetimi de Afrikalılara tanıdığı siyasal hakları, yavaş yavaş da olsa artırmaktaydı. Yasal meclise 1946'da iki, 1948'de dört, 1951'deyse sekiz Afrikalı üyenin Afrikalılar tarafından seçilmesi sağlandı.

Ama artık Afrika'daki bilinçlenme çok hızlanmış, İngilizler'in "yavaş yavaş verme" siyaseti, Kenya halkının isteklerini karşılayamaz duruma düşmüştü. Böyle-

ce ülkede, İngilizlere karşı çete savaşları başladı.

Batılılar, bu halk eylemini dünya kamuoyuna, gerçekleri çarpıtma yöntemini kullanarak, olmadık yalanlarla sundular. Bu yalan, yüz yıllarca, Avrupalı beyaz insanın kafasında yer etmiş "yamyam" imgesine oturtuldu. (Batılıların "yamyamlık" gibi göstermeye çalıştığı bu eylem ünlü Mau-Mau eylemidir.)

Ne anlama geldiği tam olarak bilinmeyen "Mau-Mau" teriminin, Kikuyu dilinde "defol" anlamına gelen "Uma" sözünden bozma bir sözcük olduğu sanılmaktadır. Ama asıl bilinen şudur ki, Kenya halk eylemine, Mau-Mau adını Avrupalılar takmışlardır. Ses düzeni, koşullandırılmış kafalardaki Afrika imgesine pek uygun düşüyordu çünkü. Örgütün, Kenyalılar arasındaki adı, "Uiguano" ya Kikuyu na Mumbi"ydi; yani "Kikuyu ve Halk Birliği".

Bu birlik, kuşkusuz, gizli bir tedhiş örgütüydü ve İngilizleri ülkeden kovmayı amaçlıyordu. Eski Afrika gelenekleriyle örülmüş sert bir örgüt yapısı vardı. Örgüte alınanlar uzun bir ant içme töreninden geçiyordu. İçilen antlardan bazıları şunlardı:

"Avrupalıları bu ülkeden kovmak için yardım etmezsem andım beni öldürsün"; "Avrupalılardan örgütümüzden bilgi vermek üzere rüşvet alırsam andım beni öldürsün"; "Bir düşmanın kafasını getirmekle görevlendirilir ve bunu başaramazsam andım beni öldürsün"; "Avrupalıların çalabileceğim bütün mallarını çalmazsam andım beni öldürsün"; "Avrupalıları öldürecekime ant içerim"; "Amacımza ihanet edenleri öldürecekime ant içerim."

İngiliz sömürge yönetimi, hem Mau-Mau örgütüne, hem de Kenya Afrika Birliği'ne karşı eyleme geçti: Birliğin Mau-Mau'larla işbirliği yaptığı ileri sürülüyordu. İlk iş olarak, Kenyatta tutuklandı.

7 Ekim 1952 günü Mau-Mau önderi Varuhio, Nairobi kenti dışında, Kiambu'ya dönerken öldürüldü. Kısa bir süre sonra, 1953 başlarında Kenya Afrika Birliği kapatıldı. Siyasal parti ve derneklerin kurulmasını yasaklayan bir yönetmelik çıkarıldı. Yalnızca tek bir seçim bölgesi sınırları içinde çalışacak partiler kurulabilecekti.

Bütün bu sertleşmeler Kenya'da İngiliz sömürgecilliğinin sonu oldu. Mau-Mau eylemi, Kenya Toprak Bağımsızlığı Ordusu'na dönüştü. Kenyatta'nın tutuklanması, İngiliz-

lerin hiç de işine yaramadı. Kenyatta cezaevindeyken bile Kenya Kurtuluş Savaşı'nın efsaneleşmiş önderi olma niteliğini sürdürürken, Tom Mboya ve Gikonyo Kiano gibi genç önderler, ulusçu eylemi tam bir bütünlük içinde yürüttüler.

Kenya'da İngiliz sömürgeciliği böylece varlığını tamamladı ve 1963'te Jomo Kenyatta'nın başkanlığında ulusal Kenya devleti kuruldu. Yeni devlet, Commonwealth çerçevesinde kalmayı seçen bir cumhuriyet oldu. İlk başkan Kenyatta, Kenya'da birlikte yaşayan birçok ırk arasındaki gerginliklerden kaynaklanan muhalefet hareketleriyle sürekli olarak karşı karşıya kaldı. 1978'de ölen Kenyatta'nın yerini alan Daniel Arap Moi aynı liberal siyaseti sürdürdü. Ama muhalefetin artması, sert bir siyaset güdülmesine yol açtı. 1982 Haziranı'nda tek partili sisteme resmi olarak geçilmesini sağlayan bir yasa değişikliği yapıldı.

Devlet başkanı Daniel Arap Moi, 1985'te, sekiz yıldan beri ilk kez olarak, tek parti olan Kenya Afrika Birliği'nde seçimler düzenledi. Bu seçimler büyük bir değişiklik getirmedi ama devlet başkanı parti yönetimindeki etkisini artırdı. 1986 yılında ülkede iktisadi açıdan düzelmeye gözlenirken siyasal düzlemde güç günler yaşandı: Hükümetin otoritesi bazı olaylardan dolayı sarsıntı geçirdi. Kenyatta Üniversite-si, karışıklıklar sonunda kapatıldı. Gizli bir hareket olan "Mvakenya"nın etkinlikleri tutuklamalara yol açtı. Bu arada, bazı kaygı verici manevralar Kikuyu halkında kıpırdanmalar yarattı: Eski Mau-Mau'ların birleşmesi; cumhurbaşkanı yardımcısı Mvai Kibaki'ye karşı saldırılar.

Gana

Afrika'da adı efsaneleştirilmiş bir önderin öncülüğünde gerçekleştirilen bir başka ulusal devrim, Gana'nın bağımsızlık savaşıdır.

Gana da bir İngiliz sömürgesiydi. O zamanki adı Altın Kıyısı'ydı (Gold Coast). İngiltere'nin, halk eylemlerini patlama noktasına getirmekten kaçınan sömürgeci siyaseti bu ülke için de geçerliydi.

Gana'da ulusçu eylem 1940 yıllarında başladı. Bu, yasal bir eylemdi. Eyleme, Danquah'ın başkanlığında kurulan United Gold Coast Convention Partisi öncülük ediyordu. Ancak, eylem iyi örgütlenmemişti, dağınıktı. Partiyi çekip çevirecek, örgütlü bir kişiye gereksinime vardı.

Kenyalı ünlü devlet adamı Jomo Kenyatta.

O zaman Danquah, yurt dışında bulunan Ganalı bir yurtsevere, N'Krumah'a başvurdu. Doktor Kwame N'Krumah A.B.D.'nde ve İngiltere'de iktisat öğrenimi yapmış, sonra siyasetle ilgilenmiş, Londra'da İşçi Partisi'nin taktiklerini yakından izlemiş atılgan bir aydıdı.

N'Krumah, Danquah'ın, Gana'ya gelip partinin genel sekreterliğini üstlenme önerisini kabul etti. Londra'da, siyasal örgütlenme konusunda da çok şeyler öğrenmişti. Gana'ya gelir gelmez etkin bir siyaset izleyerek, önce partiye çekidüzen verdi. Ulusçu eylem onunla hızlandı ve sert boyutlar kazandı. Geldiğinden iki ay sonra Gana'da ilk olarak ulusçu sokak gösterileri yapıldı. Günlerce süren olaylarda birçok insan öldü. N'Krumah, parti sekreteri olarak Londra hükümetine sert bir telgraf çekti. Olayları protesto etti ve Altın Kıyısı'na hemen bağımsızlık verilmesini istedi.

Sömürge yönetiminin tepkisi, siyaseti ilan etmek oldu. Danqu-

ah ve N'Krumah, kuzeye sürüldüler.

Kurulan soruşturma komisyonu raporunda, çıkan olaylarda N'Krumah'ın kışkırtılacağını büyük rolü olduğu söyleniyor ve kendisinin "komünist teknikleri"ni bilen tehlikeli bir kişi olduğu belirtiliyordu. N'Krumah'ın iki ay içinde yaratmış olduğu bu hava herkesi şaşırtmıştı.

Londra'da, sömürgeler bakanlığı, durumdan kaygılandı. Ulusçuları bütünsel kışkırtabilecek önlemler yerine, onları yumuşatacak ödünler vermeyi uygun buldu. Afrikalıların ülkenin yönetiminde daha fazla yetkiye sahip olması kabul edildi. İngiliz hükümeti bununla da kalmadı. Bütünöyle Afrikalılardan kurulacak bir komisyonun Altın Kıyısı için yeni bir yönetim ka-nunu ("Sömürge Anayasası") hazırlamasını kararlaştırdı. Bu, o zamana kadar İngiliz sömürgecilik tarihinde görülmemiş bir olaydı. Birçok kimseye göre İngiltere, bu kararıyla Altın Kıyısı'ni terk etmeye hazırlanıyordu. Afrikalılara tarihte

*Moskova'da
kurulmuş olan
Patrice Lumumba
Üniversitesi önünde
Ganalı öğrenciler.*

ilk olarak istedikleri biçimde bir hükümet kurma olanağı verilmekteydi. Komisyonun hazırladığı rapor, Sömürgeler Bakanlığı'na kabul edildi ve böylece Altın Kıyısı, tarihinin ilk seçimini yapmak olanağını kazandı.

N'Krumah, sürgünden döndükten sonra İngiliz önerilerine karşı koyduysa da, sonra düşüncesini değiştirerek "pasif direnme" yöntemini benimsedi. "Olumlu eylem" adını verdiği, Gana'daki ninkine benzer bir direnme biçimi oluşturdu: Buna göre, bağımsızlık elde edilinceye kadar İngilizlerle hiçbir işbirliğine girilmeyecekti, United Gold Coast Convention ad değiştirerek People's Convention Party (Halk Konvansiyonu Partisi, P.C.P.) oldu. Partinin önderi N'Krumah'tı.

Bu tutum İngiltere üstünde olumlu bir etki yarattı. Yeni İngiliz genel valisi, N'Krumah'la görüşme istediğini bildirdi. Böyle bir istek, Altın Kıyısı'nın tarihinde ilk kez görülmüyordu. Bu, İngiltere'nin, "Gana ulusal eylemi"ni tanıması demekti. Ama görüşme, anlaşmazlıkla sonuçlandı. O zaman P.C.P. "olumlu eylem" ilkesine uyarak genel grev ilan etti. İngilizler bu greve karşı şiddet kullanmadılar, ama N'Krumah'ı tutuklayıp iki yıl hapis cezasına çarptırdılar.

N'Krumah cezaevine gönderilince halkın gözünde daha da kahramanlaştı, yücelti. Gana'nın ilk seçimleri yapıldığında ulusal önder cezaevinde yalmarktaydı. Ama partisi 38 milletvekilininin 34'ünü kazandı. N'Krumah da Akra'daki 23 122 oyun 22 780'ini almıştı.

Vali bu durum karşısında kişisel yetkisini kullanıp N'Krumah'ın hapis cezasına son verdi. 12 Şubat 1951 günü, o hapisten çıkarken, yüzbinlerce Ganalı, bunu çılgınca bir sevgi gösterisiyle kutlamaktaydı.

Meclis toplandı ve N'Krumah'ı başbakanlığa getirdi. Bundan beş yıl sonra da 1956'da Gana, bağımsızlığına kavuştu. Gana, kurulduğu andan başlayarak dış siyasetinde anti-empyrist bir tavır içine girdi ve Afrika kıtasındaki sömürgeciliğin son kalıntılarını ortadan kaldırma etkinliklerine katıldı. Bağımsız Afrika ülkelerinin ilk uluslararası konferansı 1958 yılında Akra'da toplandı. N'Krumah, bloklara karşı bağılantısız bir siyaset izlemeye başladı. Ancak, bağımsızlığını yeni kazanan birçok ülkede olduğu gibi, içerideki iktisadi güçlükler N'Krumah'ın yönetimine gölge düşürdü. 1964 yılında yapılan

Afrika'da adı efsaneleştirilmiş bir önderin öncülüğünde gerçekleştirilen bir ulusal devrim de Gana'nın bağımsızlık savaşıdır. Resimde, ülkeye bağımsızlığının kazandırılmasında büyük rol oynayan Kwame N'Krumah görülüyor.

bir referandum, N'Krumah'a bir yandan diktatörlük yetkileri tanıyor, öte yandan Gana'yı tek partili sosyalist bir devlet yapıyordu 1966 yılında polis-ordu işbirliği ile gerçekleştirilen askeri darbe sonucunda N'Krumah iktidardan düşürüldü ve yeni kurulan hükümet, Doğu Bloku üyelerinin teknisyen ve öğretmenlerini ülkeden uzaklaştırdı. 1972 ve 1978 yıllarında iki kansız darbe yapıldı. 1981'de bir askeri darbe daha oldu ve Jerry Rawlings iktidarı ele geçirdi.

Zaire

Kongo'nun Kurtuluş ve Devrim Serüveni. Kongo'nun (günümüzde Zaire, eski adıyla Belçika Kongosu), Afrika'nın sömürgeleşme tarihinde olduğu kadar, bu sömürgeleşmeye kadar verilen savaş tarihinde de kendine özgü, de-

ğişik bir yeri vardır.

Kongo'yu ilk olarak 1483'te Diego Cao adlı Portekizli bir denizci keşfetti. Ülke XVI. ve XVII. yy'larında, Portekiz'in sömürgeci istilasını öteki Afrika topraklarına yaymasında bir "sıçrama tahtası" oldu. Ama Afrika kurtuluş savaşları çağı açıldığında Kongo, sömürgecilik karşı savaşını Portekiz ile değil, daha sonradan sömürgeci olduğu Belçika ile yapacaktı.

XIX. yy'da Stanley adlı bir gazetecinin, Afrika'yı dolaşarak anılarını yayımlaması Belçika kralı Leopold'un dikkatini çekti. 1878'de Stanley Afrika'daki keşiflerinden birinden sonra Avrupa'ya dönerken Leopold, Marsilya'da onu karşılamak üzere bir heyet gönderdi ve kendi hizmetinde çalışması önerisinde bulundu. Stanley, bu öneriyi kabul ederek Kongo'ya döndü: Orada yerli kabile şefleriyle Leopold adına yaptığı anlaşma-

lar sonucunda 1,5 milyon km²'lik koca ülke, Belçika kralının malı oldu. 1884'te Berlin'de Avrupalıların, Afrikalıların etki alanlarını saptamak üzere açılan ünlü konferans, Stanley'in Leopold adına yaptığı anlaşmaları geçerli saydı. Böylece Kongo, Belçika'nın değil, ama Leopold'un kişisel mülkü olarak resmen tanındı. Ülkeye, "Bağımsız Kongo" adı verildi. Bu bir kralın özel mülkü olmaktan gelen bir bağımsızlıktı ve bu ad, yalnızca ülkenin sömürge bakanlığına bağlı olmadığı anlamına geliyordu.

Oysa fildişi ve kauçuk uğruna bu "Bağımsız" Kongo'ya üşüşen Belçikalılar, ülkenin sömürgecilik tarihinin en kanlı günlerini yaşattılar. Afrikalılar yerinden yurdundan kovulmakta, beyazların işlerinde zorla çalıştırılmaktaydılar. Verilen işi yapamayan yerlilerin elleri, ayakları kesiliyor, hatta canlarına kıyılıyordu. Kısa süre sonra bu durum

*Avrupa'nın
Kongo'ya uzun ve
karışık
müdahalesinin
tarihi, 1908'de
Belçika Kralı
Leopold II
döneminde belirli bir
özgürlükle
sonuçlandı; ancak
özgürlük görünüşte
kalmıştı. Resimde,
zincire vurulmuş
olarak çalıştırılan
Kongolu işçiler
görülüyor.*

bütün dünyada duyuldu ve çok sert tepkiler uyandırdı. Her taraftan yağın protestolar sonunda kral Leopold, Kongo'ya bir soruşturma komisyonu göndermek zorunda kaldı. Komisyon, orada beyazlar tarafından uygulanan zorbalığı saptadı. Hemen önlemler alındı ve utanç verici olaylara son verildi. Bu arada Kongo'nun statüsünde de önemli bir değişiklik oldu: Kral, bu büyük ülkedeki kişisel haklarından vazgeçti ve hükümlerlik haklarını Belçika ulusuna devretti.

İlk Direnme Biçimleri. Kongoluların, sömürgeci Belçikalılara direnişi, mesihiçi bir eylem olan Kimbangizmle başladı. Ülkede beyaz egemenliğine karşı gözle görülür, somut hedeflere yönelik bir dinsel yapı oluştu: Halk vergi vermeye karşı çıktı, tarım alanları, özellikle dışsatım ürünleri plantasyonları yakılıp yıkıldı, beyazlardan gelen her türlü madde geri çevrildi. Ardından başka çatışmalar patlak verdi, bunlar Pende'ler ayaklanmasında olduğu gibi doğrudan doğruya kapitalist ilişkilerin doğurduğu eylemlerdi (Pende ayaklanması tarım ürünleri alış fiyatlarının bir anda alık almaz biçimde düşmesini pro-

testo etmek amacıyla düzenlenmişti). Ayaklanma acımasızca bastırıldı. Öyle ki geride bir direnmenin varlığını anımsatacak bir iz bile kalmadı. Bunun ardından, 1944'te, Halk Gücü'nün ilk eylemi baş gösterdi. Yeni bir sestir bu: Bu kez saldırı, sömürge yönetiminin siyasal yapısına karşıydı. Eylem şiddetle bastırıldı. 100 ayaklanmacı hemen kurşuna dizildi.

İkinci Dünya Savaşı bütün Afrika'ya öğrettiği şeyleri Kongo'ya da öğretti. Savaş yeryüzünde çok şey değiştirmişti. Sömürgeci devletlerin tutumlarında gözle görülür farklar meydana gelmeye başlamıştı (Belçika'ninkinde bile). Kongo'daki misyonerler -şirketler (sanayi, madencilik, tarım ve ticareti tekelinde bulunduran şirketler) cephesi çatlaqlar vermeye başlamıştı. Belçika'da sol liberal hükümetin getirdiği eğitim düzeni, genç aydınların sömürgecilığe karşı tavır almaları sonucunu doğurmuştu. Kilise çevrelerinde bile kuşkulu bir hava doğmuştu. Öte yandan, Çin Devrimi'yle, beyaz olmayan bir ırk, çağdaş tarih içinde ilk olarak belirleyici bir rol oynuyordu.

1956'da Kongo'da misyoner pa-

pazların çıkardığı *Conscience Africaine* (Afrikalılık Bilinci) adlı dergide çıkan bir bildiri, sömürgecileri iyiden iyiye tedirgin etti. Neydi bu bildiri?

Ulusal Eyleme Doğru. İleo adlı bir Kongolunun yazdığı bildiri şuydu:

"Biz, uygar Kongolular olmak istiyoruz. Siyah renkli birer Avrupalı olmak amacında değiliz. Belçikalılar bizim ayrılık isteğimizi bir düşmanlık duygusu gibi anlamasınlar Belçikalıya teşekkür borçluyuz, ama bizden körü körüne bir bağlılık beklemesinler. Kongo'nun Belçika Birliği'ne girmesinden yana değiliz. Bizim oyumuzu almadan kurulacak bir Belçika Kongo Federasyonu'nu önümüze sürmeye kalkarlarsa kabul etmeyeceğiz. Yaşasın Kongo, Yaşasın Kral, Yaşasın Belçika."

Bu bildiri, ulusçu bir birikimin su yüzüne vuruşuydu. Bundan bir ay sonra da, Leopoldville bölgesindeki Bakongo kabilesinin kurduğu A.B.A.K.O'nun (Bakongo Kültür ve Çıkarlarını Koruma Derneği) önderi Kasavubu bir çağrı yayımlayarak şöyle diyecekti:

"Kongo halkı, kendi yarınını kendi seçmelidir. Ancak bir özgürlük havası içinde, eşit insanlar gibi Belçikalılarla görüşebiliriz A.B.A.K.O. Kongo'nun bağımsızlığını istemektedir." Sömürücü güçler ile sömürülen kitleler arasında bir güç dengesi başlamıştı artık

Böyle bir ortamda, 1957 seçimlerine gidildi. Bu seçim, büyük merkezlerde bir çeşit nabız yoklaması niteliğindedir. Leopoldville'de (günümüzde Kinşasa) seçilen A.B.A.K.O. kazandı: Bu başkan Bakongo'nun siyasal bir örgütlenme aşamasına vardığını gösteriyordu ama, öteki etnik topluluklar için aynı şeyleri söylemek mümkün değildi. Belçikalılar yıllarca ülkedeki etnik bölünmeleri körüklemişlerdi

Gelişmeler Sorunu. Bir süre sonra ülke içinde bütün örgütlenmeler siyasal yetkinlik kazanmış partilerin sayısı hızla çoğalmıştı. Ama bu gelişme içinde Kongo'nun geleceği konusunda iki ayrı görüş ortaya çıkacaktı. Federatif eğilim ve birlikçi eğilim. Bu bölünme, sömürgecilerin "parçalanma" siyasetine sağlam bir tutanak olacaktı.

1959 Şubat Ayaklanması. 1959 Şubatı'ndaki halk ayaklanması, sömürgecilığe karşı mücadele sürecinin habercisi oldu. Ayaklanma A.B.A.K.O'nun bir toplantısının yasaklanması üzerine başladı: Belçika sömürge yönetici-

*Bedensel cezaya
çarptırılan bir
Kongolu.*

leri, A.B.A.K.O. önderi Kasavubu'yu tutuklamayı tasarlıyorlardı. Toplantı hızla nitelik değiştirdi, Leopoldville'de başlayan ayaklanma ve genel grev, Belçikalı subayların yönettiği inzibat kuvvetleri tarafından sert bir biçimde bastırıldı, Kasavubu tutuklandı.

Olayların ardından şu gerçeklik açıklık kazandı: Kongolular, artık Belçikalıların ülkeden çekip gitmesini istiyorlardı. Belçika açısından açıklık kazanan gerçekse ülkeye bağımsızlık verilmesi için gerekli önlemlerin hemen alınmasıydı. 13 Ocak günlü bir krallık bildirisi Kongolulara aşamalı bağımsızlık hakkı tanıyordu. Bildiri, "zararlı savaştan kaçınan, ama gereksiz aceleciliklerden de uzak kalacak" hızlı bir süreçten söz etmekteydi.

Kongo, artık, bağımsızlığa hazırlanmaktaydı. Belçikalıların amacı Aralık 1959'da belediye ve eyalet meclisi seçimlerini yapmak, ondan sonra da 1960'ta Ulusal Meclis seçimleri ile Kongo hükümetinin kuruluşunu hazırlamaktı. Patrice Lumumba adı, işte bu sıralarda sıkça duyulmaya başladı. 1958'de kurduğu Kongo Ulusal Hareketi

(M.N.C.) partisi giderek, güçleniyor, öteki partiler üzerinde etkin bir duruma geliyordu. Kongo'daki siyasal partiler, Lumumba'nın ortaya attığı tasarıyı destekleyerek, önce bir geçici hükümetin kurulmasını istemekte, aksi halde seçimleri boykot edeceklerini bildirmekteydiler. Stanleyville'de (günümüzde Kisangani) beş partinin (M.N.C., C.E.R.E.A., U.N.A.R., Halk Partisi ve Kongo Genel Federasyonu) birlikte düzenledikleri olağanüstü kongrede Belçikalıların tek başlarına düzenledikleri seçimlere katılmama kararı alındı. Bunun üzerine Belçikalılar harekete geçti. Kanlı olaylardan sonra Lumumba tutuklandı. Bu arada M.N.C. karar değiştiriyor ve partinin gücünü göstermek için seçimlere katılmaya karar veriyordu. Parti, Stanleyville bölgesinde oyların yüzde doksanını aldı. Başkanı cezaevinde bulunan parti, bölge halkının büyük çoğunluğunu temsil ettiğini göstermişti.

Yuvarlak Masa. Kongo'nun bütün parti önderleri Belçikalılarla yapılacak Yuvarlak Masa Toplantısı'na katılmak üzere 1960 Ocağı'nın ikinci günü Brüksel'e gittiler:

Toplantı açılır açılmaz M.N.C. temsilcisi Nendeka: "Lumumba olmadan bu toplantı yapılamaz, başkamız derhal buraya getirilmelidir" dedi.

Obür delegeler de Lumumba'nın hemen haptiden çıkarılmasını istediler. Delegelerin bu baskısı üzerine Belçika hükümeti Lumumba'nın serbest bırakılması için Katanga'ya telgraf çekmek zorunda kaldı. M.N.C. önderi bir uçakla Brüksel'e getirildi. Toplantı sonunda bağımsızlığa doğru bir adım daha atıldı.

Karşılarında tek bir amaç güden bir "birleşik cephe" bulmaları, Belçikalıları şaşırtmıştı. Belçikalı sömürgeciler Kongo'da siyasal birliğin kurulamayacağını umuyor, kaçınılmaz duruma gelen siyasal bağımsızlıktan sonrası için, bütün hesaplarını bu olguya dayandırıyorlardı.

Aslında Belçikalıların hesapları kesinkes yanlış da değildi. Kongolu önderler arasındaki birlik görüntüsü, Yuvarlak Masa Toplantısı'yla kaldı.

Bağımsızlık. Daha bağımsızlığın ilan edildiği 30 Haziran 1960 günü herkes ayrı görüşü benimse-

Lumumba, bağımsızlık belgesini imzalarken.

meye başlamıştı. Belçika kralı, dedesi Leopold'e övgüler yağdırıp, bağımsızlığın kendisinin Kongolulara bir bağışı olduğunu ileri sürüyor, Kasavubu böyle bir bağışı kabul eden kişilere yakışır kurnaz bir ifade kullanıyor, Lumumba ise, bunun halkın bir zaferi olduğunu söylüyordu. Kasavubu'nun amacı, Belçikalılarla Kongoluların bir arada yaşamalarını sağlayacak yeni bir bütünleşmeyi elde etmektir. Lumumba, sorunu Belçika ile tam bir kopma açısında ele almaktaydı. Ona göre, Kongoluların yaşadıkları sonsuz acıların sorumlusu Belçikalıydı, bunların Kongo'nun yeni yaşamında yeri olamazdı. Bağımsızlık eski düzenle yeni bir bağdaşma değil, onunla ilgilerini kökünden koparma demektir.

Bağımsızlıktan beş gün sonra başkentteki ikinci Leopold kışlasın-

da ayaklanma başlayacak, daha sonra da Kongo uzun süre barış ve esenlik yüzü görmeyecekti

Büyük Kargaşa. Kongolu askerler arasında uzun süreden beri bir gerginlik vardı. Kongo Halk Gücü denen orduyu Belçikalılar kurmuştu ve bütün subaylar Belçikalıydı. Kongolular ancak başçavuşluğa kadar yükselebiliyorlardı; üstelik askerler, bağımsızlıktan sonra da Belçikalı subaylardan emir almaktan hoşlanmamaktaydılar; Kongolular hâlâ subay olamamış, aylıkları da artırılmamıştı. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi Halk Gücü'nün, bir zamanlar halkın üzerine ateş açmış Belçikalı komutanı general Jansens hâlâ yerindeydi ve "orduda, bağımsızlıktan sonra da her şeyin eskisi gibi süreceği"ni söylemekteydi. İkinci Leopold kışlasında ayaklanma işte

bu koşullarda patlak verdi. Askerlerin kışla kantininde yaptıkları toplantıda dile gelen istekleri şunlardı: General Jansens'in derhal ordudan atılması; ordunun Afrikalılaştırılması; aylıkların artırılması. Bu sırada Thysville kışlası da ayaklandı. 6 Temmuz sabahı askerler elde palaska Leopoldville sokaklarına dökülüyor, parlamentoyu kuşatıyorlardı. Bağımsızlıktan sonra başbakanlığa getirilmiş olan Lumumba'nın evi sarılmış, kadınların ırzına geçildiği söylentileri yayılmıştı.

Bu gergin hava içinde Lumumba, hemen ikinci Leopold kışlasına giderek askerlerin karşısına çıkacak, general Jansens'in görevden alındığını başçavuş Kokolo'nun ikinci Leopold kışlasına komutan olarak atandığını, Victor Lundula'nın başkomutanlığa, Mobu-

tu'nun da genelkurmay başkanlığına getirildiğini söyleyecekti.

Bunun üzerine askerler kışlalara çekilmişlerdi. Ama ertesi gün Luluabourg kışlası ayaklandı. 8 Temmuz'da ayaklanma Katanga'daki kişilere de yayıldı. Belçikalılar, çocuk, çocuk, araba vapurlarıyla, Kongo ırmağının öte yanındaki Fransız Kongosu (günümüzde Kongo Halk Cumhuriyeti) başkenti Brazzaville'e kaçmaya başlamışlardı.

Ayaklanmaya halk da katılmıştı ve Belçikalılara ait mağazaların kepenkleri kırılıp yağma edilmekteydi. Korku, telaş bütün eyaletlere de yayılmıştı. Belçikalılar, Kivu'da, Kasai'de, Ekvator'da, doğu eyaletinde nesi var, nesi yok bırakıp sınırlara doğru kaçıyorlardı.

Brüksel'deyse muhalefet bu işlerden hükümeti sorumlu tutarak,

saldırlara geçmişti. Bunun üzerine paraşütçülerin Kongo'daki eski üslerine gönderilmesine karar verildi. Ertesi gün Goma, Luluabourg, Stanleyville, Kabalo, Coquilhatville, Elisabethville, Kamina ve Katalo havaalanları Belçikalı paraşütçü birlikleriyle dolmuştu. Mata-di'de de Belçikalılar halka ateş açıyorlardı.

10 Temmuz sabahı Lumumba, radyoda bir konuşma yaparak şunları söyleyecekti:

"Belçikalılar biz istemeden Kongo'ya birlikler yollamışlardır. Bu, aramızdaki dostluk anlaşmasına aykırıdır. Bunun bütün sorumluluğu Belçika'ya aittir. Bütün yurttaşları Cumhuriyeti korumaya çağırıyorum."

Halk eline ne geçirdiyse silahladursun, radyolardan bir başka ses duyuldu. Bu, Katanga eyaleti

hükümet başkanı Moliz Çombe'nin sesi idi:

"Kongo, bağımsız olduğundan beri bütün ülkede tedhiş başlamıştır. Bu, bir komünist taktiğidir. Katanga, bu yüzden Kongo'dan ayrılıp bağımsız olmaya karar vermiştir. Belçika ile iktisadi bir işbirliğinin zorunluluğuna inanıyoruz. Belçikalılar askeri yardımlarla buradaki insanların yaşamını kurtaracaktır. Allah bağımsız Katanga'yı korusun."

Çombe bunları söylerken, Belçikalı paraşütçüler, zaten Katanga'da çoktan egemenliği sağlamışlardı.

Lumumba'nın kurtuluşa vermek istediği devrimci yön, Katanga'nın kopuşuyla iktisadi olarak kesin bir yıkıma uğruyordu. Katanga, Kongo'nun en zengin eyaletiydi ve Kongo bütçesinin yüzde 65'ini

Patrice Lumumba'nın tutuklanması.

1960'tan sonra
Katanga başbakanı
olan Moliz Çombe.

sağlamaktaydı. Toprağın altı, çeşitli madenlerle doluydu. Dünyadaki kobalt üretiminde 8 240 tonla Katanga 1960'ta birinci gelmişti. Bu eyalette yılda 300 bin ton bakır çıkarılıyordu; ayrıca kadmiyum, çinko, vanadyum, tungsten, germanyum, aktinyum, lityum, berilyum gibi madenlerin üretiminde Katanga dünya piyasalarında önemli bir yer tutmaktaydı.

Kongo cumhurbaşkanı Kasavubu ile başbakan Lumumba yenilgiyi üstlenmek istemeyip direnmeye kalktıysa da başarılı olamadılar. Sonunda Lumumba, telgraf çekerek Birleşmiş Milletler Örgütü'nden yardım istedi. Birkaç gün sonra Birleşmiş Milletler askerleri Kongo'ya çıktılar.

Bağımsızlıkta elde edilen ne varsa hepsi paramparça olmaya yüz tutmuştu. Lumumba son bir çabayla başka ülkelere durumu anlatmak için bir geziye çıktı; Gana,

İngiltere, A.B.D., Kanada, Tunus, Fas, Gine.

Ülkenin bazı bölgelerinde iç savaş belirtileri başlamıştı. İşte böyle bir anda Lumumba hiç ummadığı bir darbe yedi: 5 Eylül 1960 günü Kasavubu, akşam saat sekizde Leopoldville radyosunda yaptığı bir konuşmada, ansızın Lumumba'ya işten el çektiğini, yerine Ileo'yu getirdiğini açıklıyordu. İlk şaşkınlığı geçer geçmez Lumumba da soluğu radyo evinde aldı:

"Kongo halkı ayağa kalk! En büyük düşmanlarının, vatanın düşmanı Belçikalı emperyalistlerle işbirliği yapanların bugün maskelerini düşü. Hiç kimse, devlet başkanını bile, halkın seçtiği, halkın güvenine dayanan bir halk hükümetine görevden el çektiler. Böyle bir davranış, Kasavubu'nun artık devlet başkanı olmadığını gösterir."

Ama bu coşkulu konuşmanın

dayandığı siyasal taban kalmamıştı artık. Bağımsızlıktan sonraki iki ay beş günlük süre, sömürge dönemi sonrası Afrika devrimci hareketinin belki de en renkli, en coşkulu halk önderini tüketmişti.

Kasavubu'nun darbesi Kongo'da askeri yönetimin başlamasıydı. Kongo toplumundaki iç zıtlıklar gibi, dışla ilgili iktisadi egemenlik ilişkileri de, bağımsızlıktan sonraki iki buçuk ay gibi çok kısa bir süre içinde, demokratik ortamı yiyip tüketti. Kongo, Afrika ülkeleri arasında en büyük hızla askeri rejime geçen ülke oldu.

Lumumba ise bir süre sonra, Mobutu'nun askerleri tarafından yakalandı, işkence gördü ve öldürüldü.

Direnmeler. Aradan çok geçmeden bu yeni düzene karşı, bağımsızlık savaşından kaynaklanan eleştiriler gelmeye başladı. Yeni yönetim, muhalifler tarafından "biçim değiştirmiş bir ikinci kölelik dönemi", "boyun eğilmeyecek bir yeni-sömürgecilik" olarak nitelendi.

Kırsal Eylem. Olaylar büyük bir hızla geliyor, bir ulus kendine bir çıkış yolu arıyordu.

1963 Temmuz ayı sonunda Lumumba'ya bağlı kalmış eski bakanlardan Pierre Mulelé, Kivu'ya gitti. Orada dört kişi daha vardı: Théodore Banguola, Thomas Mukwidi, Léonard Mitasiti ve Felix Mukulungu. Beşi baş başa verip, gerilla eylemini başlatma karar alacaklardı.

Gerilla hareketinin oluşturulmasından sonra 30 Eylül 1963'te ulusçu partiler olağanüstü bir kurultay düzenlediler. 2 Ekim'de Ulusal Bağımsızlık Konseyi kuruldu: Örgütün amacı ülkede yürütülen siyasal eylemler arasında işbirliğini sağlamaktı. Gerilla eylemlerini engellemek yolunda, Kivu eyaleti hükümeti son bir çareye başvurdu; 25 Ekim'de oybirliğiyle şu karar alındı: "Gerilla önderi Mulelé'yi yakalayarak, kovuşturmayı yürüten adli makamlara teslim eden kişi ya da kişilere 500 bin frank ödül verilecektir."

Genel ayaklanma 21 Ocak 1964'te başladı. Gerilla savaşı, bölgenin her köşesinde bir anda patlak verdi. 22 Ocak'tan 30 Ocak'a kadar, gerillalar Kivu'daki yabancı dinsel kuruluşlara saldırdılar; 22 Ocak'ta Kilemba'de üç Belçikalı din adamı öldürüldü. Ertesi gün Magungu'da Irene Ferrel adında Amerikalı bir misyoner kadının göğsüne saplanan zehirli okla can verdi. Saldırıları, daha çok,

*Bir Küba afişinde
yer alan
Lumumba'nın
portresi.*

misyonerlere karşı düzenlenmekteydi.

16 Mayıs'ı 17 Mayıs'a bağlayan gece, yüzbaşı Bidalvia yönetimindeki gerillalar, eylemin ikinci aşamasına geçtiler. Uvira'nın alınması, gerillaların ilk somut başarısıydı.

Öte yandan Kongo ulusal ordusunun askerleri de bu zafere inandılar; kendilerine bir çekingenlik geldi, gerillalara karşı dövmüşek istemediler.

Savaş Yayılıyor. Bağımsızlık halk için öylesine bir düş kırıklığı olmuştu ki, eylem bir anda bütün ülkeye yayılma eğilimi göstermekteydi. Öteki bölgelerde yapılan ön hazırlıklar, savaşın buralarda başlamasını birkaç ay geciktirdi. Gerillalar hem askeri hem de ideolojik alanda sıkı bir eğitilmenden geçiriliyordu. Üç ay sonra Kivu da eyleme katıldı. 15 Nisan da Ruzizi ovasında karışıklıklar çıktı, bu ara-

da Bukavu, "gençlik komandoları" tarafından işgal ediliyordu.

Uvira, mücadelenin yaygınlaşmasında gerçek bir sıçrama tahtası olmuştu. Bu çekirdekte çevreye açılan gerilla eylemi, kısa bir sürede ülkenin neredeyse yarısını egemenliğine geçirmeye yönelmişti.

Lumumba'nın önerdiği merkezi ulusçuluk görüşünü savunular elerinden geleni yapıyordu. Kır eylemi genişleyerek bölgesel ve etnik çerçeveyi aşiyor; ulusal, Afrika çapında, uluslararası çapta bir nitelik kazanıyordu.

Ülkenin toptan ele geçirilmesi, bir an meselesiydi. 29 Temmuz'da Maiema'nın başkentli Kindu düştü. 4 Ağustos'ta Yuikarı Kongo başkentli Stanleyville ele geçirildi: 19 Ağustos'da Quele'nin başkentli Paulis'e (günümüzde Kisiro) girildi. Ağustos ayı içinde ve eylül başında, sırasıyla Orta Kongo, Kibali-

Ituri ve Sankuru'nun başkentleri Lisala, Bunia ve Lodya, birer birer düştüler. Büyük merkezler dışındaki bölgelerdeki 21 eyalet başkentinden yedisi partizanlar tarafından ele geçirilmiş, dört eyaletse kısmen işgal edilmişti.

Karşı Saldırı. Gerillalara karşı girişilen harekât da, çok ustaca bir taban üzerinde geliştirildi. Gerilla eyleminin kendisi gibi bu karşı-eylem de ülkenin tarihsel ve yaşanan çeşitli etmenleri göz önünde bulundurularak tezgâhlandı. Hükümetin ve eski sömürgeci savaş uzmanlarının yaptığı ilk iş, etnik ayrımları körüklemek oldu. Bunda da başarıya ulaşılar.

Birkaç ay içinde gerillalar birbirinin peşisıra ağır yenilgilere uğradılar. Bu durum gerillaların moral gücünü kırdı. Bu yenilgilerde, gerillaların başvurduğu tedhiş yöntemlerine halkın, giderek, tepki duymasının da rolü vardı: Karşı-

Mulelé'nin
Tricontinental
dergisinde çıkan
resmi.

devrimci sayılanlar bir çırpıda üstünkörü yargılanmakta, ölüm cezasına çarptırılanlara, infazdan önce saatlerce işkence yapılmaktaydı. Kadınlara da akıl almaz işkenceler uygulanmaya başlanmıştı. Bütün bunlar, ülke halklarını direnmeye iten, halkın gözünde eylemin saygınlığının yitirilmesine neden olan etkenlerdi.

Artık askeri başarılar elde etme sırası Ulusal Kongo Ordusu'na gelmişti. Hükümet kuvvetlerinin harekâtı iki aşamada gerçekleşti. İlkinde, gerillaların eline geçen kent merkezleri geri alındı. Bu ilk aşamanın uygulanmasında önce, kent askeri ve sivil mühimmat götüren yolların, Ulusal Ordu tarafından denetim altına alınması sağlandı. Gerilla grupları, bulundukları yerleşme merkezlerine sıkıştırıldı, gerilla merkezleriyle ilişkileri koparıldı. Böylece eylem güçleri sıfıra indirilmiş oldu. Ağustos 1964'te Ulusal Ordu, Güneyde Albertville'i (günümüzde Kalémié) aldı. Kuzeydeyse Lissala, 15 Eylül'de düştü. Ulusal Ordu'nun başarılarından Avrupa'dan, Beyaz Güney Afrika'dan, Rodezya'dan toplanmış paralı askerlerin de rolü vardı. Bu başarılar gerillaların Stanleyville'de bozguna uğratılmasıyla doruk nok-

tasına ulaştı.

1965 yılı içinde sıra, hükümet harekâtının ikinci kademesine geldi. Gerilla eyleminin yardım sağladığı komşu devletlerin sınırları kapatıldı. Mart ayına doğru kuzeydoğu sınırlarının (Sudan ve Uganda sınırları) denetimi sağlandı. Burundi ve Tanzanya ile olan doğu sınırı denetim altına alındıktan sonra, Ulusal Ordu birlikleri, gerillaların asıl mevzilerini, yani Tanganyika Gölü kıyılarını, Uvira ve Fizi'yi ele geçirdiler.

Yenilginin Nedenleri. Yenilginin ilk nedeni siyasal ve iktisadi alandaki başarısızlıktı. Gerillalar, iktisadin yeni bir işlerlik kazanması için zorunlu olan idari örgütlenmeye bir türlü gilemediler. Öte yandan etnik bölünmelerin var oluşu, birlikçi bir yönetimi engelledi; üretimi ve iktisadi önlemleri ancak böyle bir yönetim gerçekleştirebilirdi.

Gerilla Hareketinden Sonra Kongo. 1967 Haziranı'nda referandumla gidilerek başkanlık rejimini kuran/anayasa oylandı; başkan 1970'te ilk olarak doğrudan doğruya seçilecekti. Bu arada, general Mobutu, paralı beyaz askerleri yenerək ülkede otoritesini artırdı. Çömbe, yurt dışına kaçtı.

1970'te Mobutu yeniden cumhurbaşkanı seçildi. 1971'de ülkenin adı Zaire olarak değiştirildi. 1975'te Mobutu'yu devirmeyi amaçlayan bir komplo ortaya çıkartılarak birçok bakan tutuklandı. 1977'de yapılan cumhurbaşkanlığı seçimini tek aday olan Mobutu kazandı. 1978'de, sivil ve asker 14 kişi, devlete karşı komplo hazırlamak suçuyla idam edildi. 1978'de Kongo Ulusal Cephesi'ne bağlı gerillalar, Kolzezi'ye saldırarak burayı ele geçirdiler. Kentlerde oturan Avrupalıların durumu nazikleşince, Fransa ile Belçika, kendi uyruklarını korumak için askeri müdahaleye başvurdular. Çıkan çatışmalarda 300 kişi öldü. 1982 yılında ülke, önemli çapta öğrenci olaylarına sahne oldu. 28-29 Temmuz 1984'te oyların yüzde 99,16'sını kazanan mareşal Mobutu yedi yıllık bir süre için yeniden devlet başkanlığına seçildi. Kasım 1984'te, Tanzanya'dan gelen çeteciler Şaba bölgesinde Zaire'ye ait Moba mevkiine saldırdılar.

Angola

Bağımsızlık ve İç Savaş. Portekiz sömürgelerinde ilk bağımsızlık hareketi Angola'da başladı. Eylemlere ilk girişen, 1956'da kurulmuş olan ve önderliğini 1963'te doktor ve şair Agostinho Neto'nun ele geçirdiği Angola Halk Kurtuluş Hareketi (M.P.L.A.) oldu. Marx'çı eğilimli bu hareket, daha çok bağımsızlık Luanda'da ve işçiler arasında örgütlendi. İçinde önemli sayıda sömürge karşıtı aydının da yer aldığı bu hareket, yalnızca siyahların değil, Portekizlilerin ve melezlerin de bulunduğu bir siyasal örgütlenmeydi.

M.P.L.A.'nın 1960'lı yılların başında bağımsız Luanda'da etkinliklerini arttırmasına karşın etkili olmaması, ama siyasal havayı kızıştırması, bir yandan Birleşmiş Milletler Örgütü'nün ve dünya kamuoyunun dikkatlerini bu bölgeye çekerek, öte yandan yeni bir hareketin ortaya çıkmasına yol açtı. 15 Mart 1961'de, Roberto Holden'in önderliğinde Angola Halkları Birliği (U.P.A.) kuruldu. Kuzeyde ve Angola'nın komşularından Zaire'de örgütlenen bu yeni hareketin en büyük destekleyicisi kuzeyde etkili olan Bakongo kabilesiydi. Portekizliler, bu kabilenin krallığını ortadan kaldırmışlar, daha da kötüsü, kendilerine başkan olarak bir Katolik göndermişlerdi. Bakongo kabilesi, her şeyden önce bu yüzden Portekizlilere karşı düşmanca his-

lerle doluydu. Ciddi bir kabile şovenizmine sahip Bakongo kabilesi üyeleri, bir süre sonra geçinemedikleri öbür kabilelerin üyelerini, beyaz ve melez sivilleri ayırım göstermeden öldürmeye başladı. O güne kadar anti-sömürgeci hareketle başları pek ağrıyan bu lunan Portekizli yöneticiler, birden ortaya çıkan terör dalgasından şaşkına dönmüştü. Bakongo kabilesinin üyelerinin önlerine çıkan beyaz çiftlikleri yakıp yıkmalarına, sahiplerini öldürmelerine karşılık, beyazlar da hiçbir ayırım gözetmeden yerlileri öldürmeye başladı. Ülke, birkaç ay içinde kan gölüne döndü.

1961'in Ekim ayında, Portekiz ordusu ülkede tam olarak denetimi ele geçirdi. Bakongo kabilesi üyeleri ya Zaire'ye kaçtılar ya da Portekizlilerin denetimi altındaki plantasyonlarda çalışmaya zorlandılar.

1963'te, Neto, rakiplerini saf dışı ederek M.P.L.A.'nın önderliğini ele geçirirken, 1964'te U.P.A. önderi Roberto Holden'in önde gelen adamlarından Jonas Savimbi, eski örgütü ile olan bütün ilişkilerini keserek ülkenin güneyine geldi ve burada Angola'nın Tam Bağımsızlığı İçin Ulusal Birlik (U.N.I.T.A.) adlı yeni bir örgüt kurdu. Örgütün baş destekliyicisi, Savimbi'nin üyesi bulunduğu Ovimbundu kabilesiydi. Bu arada, U.P.A. Zaire'de sürgündeki Angola kabinesini kurdu ve kabine Afrika Birliği Örgütü tarafından tanındı. Bu üç örgüt, Portekizlilerin Angola'dan çekilmelelerinden sonra aralarında amansız bir iktidar mücadelesine girişeceklerdi.

Bulgaristan, Çekoslavakya, S.S.C.B. ve Cezayir'den yardım alan ve gerillalarının büyük bir bölümünün bu ülkelerde eğitildiği M.P.L.A. ile M.P.L.A.'ya karşı olduğu için Çin tarafından desteklenen U.P.A. gerilla eylemleri ciddi bir başarı sağlayamazken, askeri güçlerini insan sayısı ve malzeme yönünden takviye eden Portekiz ordusu, gerilla savaşında iyice ustalaşmıştı. 1974'te Portekiz'de askeri darbe olurken, Angola'nın bağımsızlığı için savaşan her üç gerilla grubu da amaçlarına ulaşmaktan hayli uzaktaydılar.

Darbeciler, ilk olarak, önceki hükümetin sömürgelere atadığı valileri görevden aldılar ve Angola'da 1285 siyasal tutukluyu serbest bıraktılar. 11 Mayıs günü, Portekiz genelkurmay başkanı general Fransisco da Costa Gomes, yaptığı açıklamada, sömürgelerdeki

Joseph Kasavubu.

Portekiz ordusunun ruhsal yorgunluğunun ve sinir gerginliğinin son aşamaya geldiğini söyledi. Bu, Portekiz'in sömürgelerden çekileceğinin dolaylı yoldan ilk ifadesiydi. Nihayet 1 Temmuz günü, ülkenin yeni devlet başkanı general Antonio de Spínola, Angola, Mozambik ve Gine-Bissau'ya yani Portekiz'in bütün sömürgelerine tam bağımsızlık önerdi.

Portekizlilerin 11 Kasım 1975'te, Angola'nın tam bağımsızlığını ve egemenliğini açıklamayı kararlaştırmaları Angola'da gerilla mücadelesini yeni bir safhaya soktu. Ortak düşmanın ortadan kalkması üzerine, 3 gerilla örgütü, iktidarı ele geçirebilmek için kıyasıya bir savaşa başladılar.

Ülkede görünürdaki en büyük güç M.P.L.A. idi. Portekizlilerin M.P.L.A.'ya karşı savaşmak üzere eğittikleri ve yıllardan beri bu örgüte karşı başarılı bir savaş veren yerlilerden oluşan 4 bin dolaylarındaki Katanga Jandarması da M.P.L.A. saflarına geçti. Bu arada, U.P.A. hareketi daha militan bir siyaset izlemeye karar vermiş ve adını da Portekiz Ulusal Kurtuluş Cephesi (F.N.L.A.) olarak değiştirmişti. Başkent Luanda'da M.P.L.A. ve F.N.L.A. arasında 1975'te baş-

layan silahlı çatışmalar üç ay içinde 1000 kişinin ölümüne yol açtı. S.S.C.B., ülkede iktidar mücadelesinin bir numaralı adayı olan M.P.L.A.'ya daha fazla yardım yapmaya başladı. Bunun üzerine A.B.D., M.P.L.A.'ya karşı olan F.N.L.A. ve U.N.I.T.A.'ya toplam 32 milyon dolarlık yardım yaptı. Çin de bundan geri kalmadı, S.S.C.B'ne karşı olan F.N.L.A.'ya silah ve askeri danışman gönderdi. Savaş ilerledikçe, Küba M.P.L.A.'ya yaptığı yardımı artırdı. A.B.D., F.N.L.A.'ya teslim edilmek üzere, bu örgütü destekleyen Zaire'ye 14 milyon dolar daha gönderdi; ama Zaire bu yardımın önemli bir bölümüne kendisi el koydu. M.P.L.A., özellikle Kübalıların asker ve S.S.C.B'nin silah yardımıyla savaşta üstünlüğü sağlayınca, U.N.I.T.A. ve F.N.L.A. ittifaka gittiler. Bu arada, M.P.L.A'nın muhtemel bir zaferinden çekilen Güney Afrika Cumhuriyeti, U.N.I.T.A.'ya yardıma başladı.

Sonunda savaşı kazanan taraf M.P.L.A. oldu, ama gerilla savaşı sona ermedi. 1980'li yılları başlarında Güney Afrika ve onun desteklediği U.N.I.T.A. örgütüyle çatışmalar sürdü. 1982'de Angola topraklarının 129.500 km²'lik bölümü Güney Afrika Cumhuriyeti tara-

Mobutu Sese Seko.

ından işgal edildi. 1984'te işgal sona erdiyse de, Güney Afrika'nın ve U.N.I.T.A.'nın saldırıları son bulmadı.

Mozambik

Portekizliler, Angola'da, arkasından da Gine-Bissau'da başlayan gerilla eylemlerinin bir süre sonra Mozambik'e sıçrayacağını bilincindeydiler. Nitekim, 1964'te Mozambik Kurtuluş Cephesi (F.R.E.L.I.M.O.) ilk eylemlerini başlattığında, Portekiz, ülkede görevli asker sayısını 16 bine çıkartmıştı.

F.R.E.L.I.M.O., Mozambik'te Rovuma Irmağı'yla ayrılmış bulunan kuzey komşusu Tanzanya'da örgütlenmişti. Kurtuluş Cephesi'nin başlıca destekçisi, bölgede yerleşmiş bulunan ve ülke nüfusunun yalnızca yüzde 2'sini oluşturan Makonde kabilesiydi. F.R.E.L.I.M.O., iki yıl içinde Kuzey Mozambik'te etkinlik sağladı, 1966'da, 6-8 bin kişilik bir gerilla ordusu oluşturmayı başardı.

Ülkenin kuzeyinde, kısa bir süre içinde etkin bir gerilla ordusunun varlığı Portekizlileri rahatsız etmişti. 1969'da Mozambik'teki Portekiz birliklerinin komutanlığına getirilen Kaulza de Arriaga, 1970'te gerilla bölgelerinde geniş çaplı bir

operasyon başlattı ve başarılı oldu. Birkaç ay içinde, 651 gerilla öldürüldü, 1840'ı yakalandı ve F.R.E.L.I.M.O.'nun bölgedeki etkinliğine ağır bir darbe vuruldu. Bu operasyonun yanı sıra, Kuzey Mozambik'te "aldeamento" adı verilen kasabalar oluşturuldu ve değişik bölgelerden getirilen yerliler buralara yerleştirildiler. Amaç, Makonde kabilesinin etkinliğini kırmaktı. Ama, askeri başarı siyasal başarıyı getirmedi ve kasabalar oluşturma planı fiyaskoyla sonuçlandı. Öncelikle, evlerinden koparılıp bu kasabalarda oturmaya zorlanan yerliler durumlarından hiç de hoşnut değildi. Ayrıca, kasabalar Portekiz ordusu tarafından sık sık denetleniyor, bu da baskıyı beraberinde getiriyordu. Bu durum, yeni kasabalara sızmış bulunan F.R.E.L.I.M.O. yanlılarının işine geliyor ve cephe burada rahatlıkla örgütleniyordu.

1968'de gerilla eylemleri yeniden başladı. Üstelik F.R.E.L.I.M.O. bu kez yalnızca kuzeyde değil batıda da eylemler düzenliyordu. Bu durum Portekiz için daha ciddi bir tehditti. Çünkü, tehlike, bu kez sömürgeci Portekiz tarafından inşa edilmeye başlanan ve tamamlanmadığında 1,5 milyon hektar alanı sulayacak kapasitede Afrika'nın en

büyük barajı olacak olan Cabora Bassa barajı inşaatının hemen yanını başındaydı. Ama F.R.E.L.I.M.O., bağımsızlık kazanıldığı zaman kendilerinin en büyük enerji kaynağı konumunda olacak bu baraja doğrudan saldırıda bulunmadılar.

1969'da, F.R.E.L.I.M.O. önderi, A.B.D'nde eğitim görmüş bir insanbilimci olan Eduardo Mondlane'nin büyük bir olasılıkla örgütün bir iç hesaplaşması sonucunda suikasta kurban gitmesiyle, bağımsızlık yanlısı örgüt 1970'li yıllardan başlayarak S.S.C.B'ne yaklaştı.

1970'li yılların başı, aynı zamanda, Portekiz'in ülkede yoğun bir toplumsal etkinlik siyaseti izlemeye başladığı dönem oldu. Gerilla hareketinin halk arasında kolayca kitle tabanı bulmasını Mozambiklilerin yoksulluğuna bağlayan general Kaulza de Arriaga, köylerde çiftlikler inşa etmeye, sağlık merkezleri ve okullar kurmaya başladı. Bu arada, Portekizliler, tutsak gerillaları yeniden eğitmeden geçirecek kendi saflarında savaşmaları konusunda inanılmayacak bir başarı sağladılar. Öyle ki, Portekizliler 1974'te ülkeden çekildiğinde Mozambik'teki 60 bin kişilik Portekiz ordusunun 40 bini yerli siyahlardan oluşuyordu.

1972, 1973 ve 1974 yılları F.R.E.L.I.M.O'nun batıda ve kuzeyde etkinliklerini artırdığı dönemler oldu. 1974'te anavatandaki darbeden sonra, Portekiz, Mozambik'ten çekildi ve ülke, bağımsızlığına 25 Haziran 1975'te kavuştu.

Mozambik'te bağımsızlık sonrası da kargaşa hiç eksik olmadı. Öncelikle, F.R.E.L.I.M.O. içindeki öldürülen liberal eğilimli önder Mondlane yanlıları ile halefi ülkeyi sosyalist uygulamalarla yöneten Marx'çı Samora Machel yanlıları arasındaki iktidar mücadelesi kızıştı. Yeraltında örgütlenen Mondlane yanlılarının ayaklanmasını, devlet başkanlığına getirilen Machel güçlükle bastırabilirdi. İktisadi durumsa gittikçe kötüleşti. Rejimin 1978'de başlattığı köy komünleri deneyi köylülerce benimsenmedi. Ülke sık sık beyaz azınlığın egemen olduğu komşuları G. Afrika ve Rodezya'nın (daha sonra siyah yönetim kuruldu ve adı Zimbabve olarak değiştirildi) saldırılarıyla karşı karşıya kaldı.

İktisadın kötüye gidişine karşılık, bazı önlemler alındı. Özel girişimi özendirici bir plan uygulamaya kondu. 1975'te ülkeyi terk ederek nitelikli işgücünden yoksun bırakan 200 000 kadar beyazın dönü-

şu teşvik edildi. Mozambik 1981'de COMECON'a katıldı. 1984'te Güney Afrika Cumhuriyeti ile bir saldırmazlık anlaşması imzalandı, ama anlaşma uygulamada sonuçsuz kaldı. 1985'te Güney Afrika'nın saldırıları sürdü. Bu arada yeraltında örgütlenen anti-komünist eğilimli Mozambik Ulusal Kurtuluşu (M.N.R.) ve Mozambik Ulusal Direniş Hareketi (M.N.R.M.) 1980'li yıllarda rejim için en büyük tehlikeyi oluşturdu. 22 Ekim 1986'da devlet başkanı Machel uçağının düşmesi sonucunda öldü. Ülkede bunun Güney Afrika tarafından düzenlenmiş bir suikast olduğu iddiası yaygınlık kazandı. Machel'in yerine Dışişleri Bakanı Chissano seçildi.

Gine-Bissau

Gine-Bissau (eski adıyla Portekiz Ginesi) Portekiz'in Afrika'daki üç sömürgesi arasında en küçük ve en verimsiz olanıdır. Yüzölçümü yalnızca 36 bin km² olan bu ülkenin yüzde 40'ı bataklıklarla kaplı ve oturulmaya elverişli olmadığından Portekizli yatırımcıların dikkatini hiçbir zaman çekmemiştir. Bu yüzden, Gine-Bissau'da her ne kadar İktisat C.U.F. adlı Portekiz şirkelinin denetimli altında kalmışsa

da, toprak mülkiyeti genellikle yerli halkın elinden çıkmamıştır.

İktisadi açıdan verimsiz olması-na karşılık, Portekizlilerin, ülkenin batısındaki Cabo Verde (Yeşil Burun) Adaları'nın kendileri için stratejik açıdan büyük önem taşıdığına inandıkları ve Gine Bissau'nun bağımsız olması durumunda bunun Angola ve Mozambik için örnek oluşturmamasından korktukları için ülkede egemenliklerini sürdürmekten son ana kadar vazgeçmemişlerdir

Gine-Bissau'da sömürge karşıtı etkinlikler, 1956'da Portekizli yerli kırmızı olan ve ziraat öğretimi görmüş bulunan Amilcar Cabral'ın Gine ve Cabo Verde'nin Bağımsızlığı İçin Afrika Partisi'ni (P.A.I.G.C.) kurmasıyla başladı. Hareketin ilk destekçileri, Portekizlilerin "assimilados" dedikleri, asimile olmuş yerliler ve başkent Bissau'ya çalışmak üzere gelmiş genç işçilerdi.

1959'da, başkent Bissau'da patlayan liman işçileri grevi bastırılınca Cabral gerilla hareketine ağırlık verdi. Komşu ülke Gine'nin (Fransız eski sömürgesi Gine ile Portekiz sömürgesi Gine'yi birbirinden ayırmak için ülkelerin isimleri başkentlerinin isimleriyle birlikte anılır: Gine-Bissau, Gine-

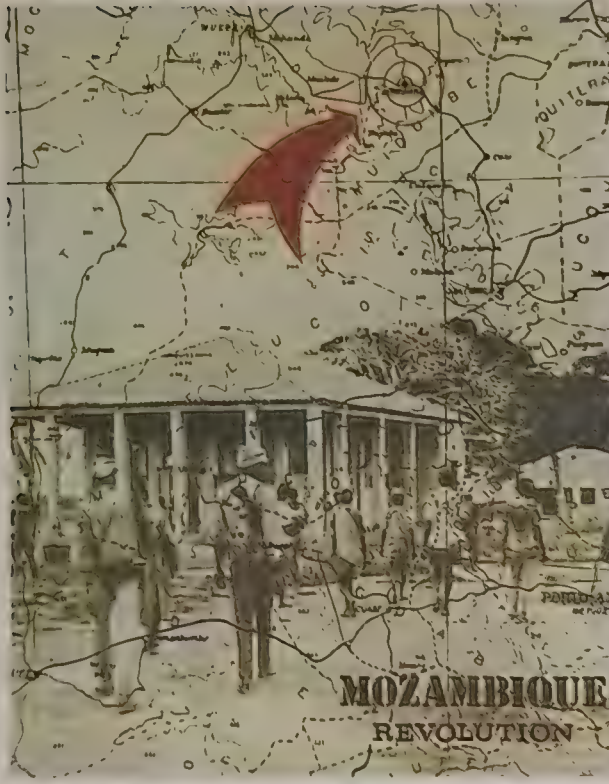
Conakry gibi) başkenti Conakry'de örgütün karargâhını kurdu, S.S.C.B'nin ve Afrika Birliği Örgütü'nün desteğini sağladı. 1960'lı yılların başında P.A.I.G.C. ülkenin güneyindeki Buba, Tite ve Fulacunta kentlerinde etkinlik göstermeye başladı. 1963'te Cabral'ın örgütü Gine-Bissau'nun yüzde 15'ini elinde tutuyordu. Ülkenin bataklık yapısı, Portekiz ordusunun hareketini hayli güçleştiriyor, gerillalaransa işine yarıyordu. Gerillaların ilk yıllardaki hedefleri, Portekizlilerin kendilerine karşı silahlandırdıkları Fula kabilesi ile ülkenin hemen hemen tek sanayi kuruluşu olan C.U.F.'un atölyeleriniydi.

1970'e gelindiğinde, P.A.I.G.C. son derece büyümüştü. Ülkenin yüzde 80'ine yakını elinde tutuyor, denetimi altındaki kurtarılmış bölgelerde okullar, klinikler açıyor, köy komiteleri ve halk mahkemeleri oluşturuyordu. Öte yandan, Gine-Bissau'nun güney komşusu Gine-Conakry'den sonra kuzey komşusu Senegal'in de desteğini sağlamıştı.

Portekizliler gerilla hareketinin bu büyümesini toplumsal siyasetler izleyerek önlemeye çalıştılar. Portekizlilerin 1968'de başa geçirdiği Spínola "daha iyi bir Gine" sloganı altında, ülkede 15 bin ev,

Angolalı gerillalar.

*Mozambik'te
F.R.E.L.I.M.O'nun
resmi organı
"Mozambique
Révolution'un,
Muidumbe
mevzilerini işgal
eden birkaç gerillayı
gösteren ilk sayfası.*

164 okul ve 40 hastane yaptırdı, gerilla üslerine ulaşabilmek için geniş bir yol yapım etkinliğini başlattı, orduya modern donanım sağladı. Bu siyaset belirli oranlarda başarılı oldu, gerillalara ağır kayıplar verdirildi.

1973 yılında hareketin içinde yer alan Amílcar Cabral, Cabo Verde adalarıyla, Gine-Bissau'lular arasındaki P.A.I.G.C. içindeki iktidar mücadelesinin bir sonucu olarak suikasta kurban gitti. Yerine kardeşi Luis Cabral geçti. 1974'te Portekizlilerin çekilmesiyle, P.A.I.G.C. iktidar oldu, oluşturulan Devlet Konseyi başkanlığına Luis Cabral geçirildi. 1976'da ülkedeki bütün topraklar ulusallaştırıldı, sosyalist bir program uygulanmaya başlandı. S.S.C.B. ile iyi ilişkiler kuruldu. 1980'de, 1978'de hükümet başkanlığına getirilen Joao Bernardo Vieira, Cabral'ı devirerek yönetimi eline geçirdi ve kendi başına bir Devrim Konseyi kurdu, meclisi lağvettili. 1984'te yeni bir anayasa yapıldı ve Devrim Konseyi, Devlet Konseyi'ne dönüştürüldü, Vieira'nın yetkileri arttı, meclis yeniden açıldı. 1985'teyse Vie-

ira'ya karşı başarısız bir darbe girişimi oldu.

Etyopya

"Sosyalist" Cunta ve Eritre Savaşı. Haile Selasiye, 1930'da Etyopya'nın (eski adıyla Habeşistan) başına geçtiğinde, 2 000 yıllık geçmişi olan tahtın yeni sahibi oldu. Etyopya'nın geçmişi, efsaneye göre Kral Süleyman'a kadar gidiyordu. XIX. yy'da, bütün Afrika Avrupalı güçlerin egemenliği altına girdiğinde, "Abisinyalı İmparatorları" olarak tanınan Etyopyalı krallar, yalnız bağımsızlıklarını korumakla kalmamışlar, aynı zamanda güçlerini ve egemenlik alanlarını da artırmışlardı.

1935'te İtalyanlar ülkenin kuzeyinde bulunan Eritre'deki sömürgeleri aracılığıyla Etyopya'nın kuzeyine yerleştiler ve burayı üs olarak kullanarak Etyopya'yı işgal ettiler. Selasiye 1936'dan, İtalyanların bölgedeki egemenliklerini İngiltere'ye terk ettikleri 1941'e kadar İngiltere'de sürgünde kaldı. İkinci Dünya Savaşı sona erdikten son-

ra, 1952'de kuzeydeki Eritre bölgesi, 1955'te güneydeki Ogaden bölgesi Etyopya'ya veriliyor ve böylece günümüze kadar devam edecek sınırların ilk temeli atılıyor.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra imparator Selasiye'nin tahtı da salınmaya başlamıştı. Feodal sistemin arkaik yapıları, gelişen dünya iktisadının ülkedeki etkilerine karşı dayanamayacağı ortadaydı. Ülkede, Selasiye'ye karşı muhalefet her gün biraz daha artıyordu. Et-nik huzursuzluklar da baş göstermekte gecikmeyecekti. 1960'ta Eritre'nin özerk yapısı Etyopya tarafından ortadan kaldırılarak basit bir bölge durumuna indirildiğinde ilk silahlı direnmeler başladı. Somali'nin bağımsızlık kazanmasından sonra, aynı yıllarda güneydeki Ogaden'de de kimildanmalar başladı. Ogaden sorunu, bundan sonra Etyopya ile Somali arasında sürekli bir çıban başı oluşturacaktı. Eritre ve Ogaden bölgelerindeki huzursuzluklar, Etyopya'yı hızla silahlanmaya itti. Silahlanmanın başlıca kaynağı A.B.D. yardımıydı. A.B.D.'nin 1970'te Etyopya'ya yaptığı askeri yardım, bütün Afrika kıtasına yaptığı yardımdan daha fazlaydı.

Selasiye'nin orduyu geliştirme düşüncesi Eritre ve Ogaden'deki başkaldırıların bastırılması için yararlı olabiliyordu ama kendisi için oldukça tehlikeliydi. A.B.D.'ne eğitim için gönderilen genç subaylar, dış dünyada olup bitenlerden haberdar oluyorlar ve ciddi bir rejim muhalifi olarak ülkelerine dönüyorlardı. Ordu, imparatorluğa karşı hareketin neredeyse merkezi haline gelmişti. Öte yandan, ülkede bir kentli yaşam tarzı beliyor, öğrenci sayısındaki artış, aydın bir zümre ortaya çıkartıyordu. "Toprak istiyoruz" sloganıyla gösterilere katılan köylülerse, hükümet tarafından kargaşanın sorumlusu olarak görülüyorlardı. Köylülerin durumu gerçekten son derece kötüydü ve 1972-1974 yılları arasında, açlıktan, kırsal kesimde 200 bin kişi yaşamını yitirmişti.

İlk büyük fırtına 1974 başında koptu. Önce, Neghelle garnizonunda yaşam koşullarının kötü olduğundan yakınan askerler isyan etti. Arkasından, başkent Addis-Abeba yakınlarındaki bir askeri hava üsünde isyan başladı. Aradan birkaç gün geçmemişti ki, öğrencilerle öğretmenler eğitim reformu istegileyse büyük bir gösteri yapıldı. Ertesi hafta, taksit şoförleri benzin fiyatlarının yüzde 50 artmasını pro-

testo için greve başladılar.

İmparator Selasiye gittikçe artan gerilimi sona erdirmek için bazı ödünler vermesinin gerekli olduğunu düşündü ama başbakan Akilu Habte Wold'un yerine, kendisine yakınlığı ile tanınan, büyük toprak sahiplerinden Endalkatchew Makonnen'i geçirmesi hiçbir işe yaramadı. Ödünler yalnızca başbakanın değiştirilmesi konusunda oldu. Ordu üyelerinin yaşam koşullarında değişiklik yapılacağı açıklandı, devlet memurlarının kendi sendikalarını kurabilecekleri söylendi, benzin fiyatlarındaki artış ertelendi, toprak reformu için vaatlerde bulunuldu.

Ama olaylar durmadı ve haziran ayında orduda genç subayların önderliği altında büyük bir ayaklanma başladı. Bazı üst rütbeli subaylar hapsedildi, Silahlı Kuvvetler Koordinasyon Komitesi (Derg) adı altında bir kurul oluşturuldu. 126 kişiden oluşan komite, bir süre köylü kökenli subay Mengistu Haile Mariam'ı önderliğe getirdi. Nihayet eylül ayında, Selasiye'nin imparatorluğu, görevli bir subayın imparatorluğuna sarayına giderek Selasiye'yi teslim almasıyla sona erdi. Tutuklanarak hapse konan yaşlı imparator, birkaç ay sonra burada öldü.

Selasiye rejimi çöktükten sonra da ülke karışıklıktan kurtulamadı. Komite tarafından önce önderlik teklif edilen ama darbeyi gerçekleştiren Marx'çı eğilimli subayların radikal programına karşı çıkan general Amam Andom ile Mengistu arasında ilk anlaşmazlık ortaya çıktı. Aandom, Selasiye döneminde görev yapan üst düzeydeki subayların tutuklanmasında da karşıydı ve Eritre sorununun anlaşmayla çözülmesinden yanaydı. Kasım ayında, Mengistu'nun emriyle, karşıdevrimci olarak ilan ettiği general Aandom'un evi tanklarla çevrildi ve general öldürüldü.

Aralık ayında, komite üyeleri Geçici Askeri Yönetim Konseyi'ni kurdular. Etyopya'nın sosyalist bir devlet olduğu açıklandı ve general Teferi Banti devlet başkanlığına getirildi. Yeni sosyalist devletin, Eritre ve Ogaden'deki ayrılıkçı hareketlere baktığı, Selasiye yönetimlerininkinden daha farklı değildi.

1976'da, iktidardaki, Marx'çı olduğunu iddia eden askeri cuntanın yönetiminde sivililere yer vermesi ve Konsey'in konumunu gittikçe güçlendirmesi, sivililer arasında huzursuzluğun büyümesine yol açtı. Sivil Marx'çılar, aynı yıl, Etyopya Halkı Devrim Partisi'ni

Etyopya imparatoru Haile Selasiye.

(E.H.D.P.) oluşturdular, partinin silahlı kolu kent gerillası etkinliklerini yürüttü ve etkili saldırılarla cuntaya güç anlar yaşattı. Ama bir süre sonra E.H.D.P'den ayrılan bir grup, cuntacı subaylarla işbirliğine gitti ve bu durum partiyi zayıflattı.

1977'nin Şubat ayında Mengistu askeri komite içindeki muhaliflerine karşı harekete geçti. Mengistu'ya karşı konuşma yapan devlet başkanı Teferi Banti öldürüldü. Aynı dönemde toplanan askeri komite, Mengistu'yu devlet başkanlığına getirdi ve yardımcılığına da albay Abate Atnafu'yu atadı. Ama albayın ömrü de fazla uzun olmadı. Aynı yılın kasım ayında, ülkenin S.S.C.B. ile ilişkilerini artırmasına karşı çıkınca o da öldürüldü.

1977, Mengistu için gerçekten güç bir yıl oldu. Bir yandan kentlerde E.H.D.P'nin eylemleri sürerken, öte yandan Eritre ve Ogaden'de ayrılıkçılar etkinliklerini sürdürdüler. Mengistu, E.H.D.P'nin etkinlikleriyle başa çıkabilmek için "Kızıl Terör" adını koyduğu kontrgerilla siyasetini başlattı ve önemli sayıda gerillayı ele geçirip öldürttü. "Marx'çı" cunta, 1 Mayıs gü-

nü, hükümeti protesto eden öğrencilerin üzerine ateş açtı ve 500'den fazla öğrenci öldürüldü. Güneyde, Etyopya'nın iç kargaşasından yararlanmak isteyen Somali, Ogaden bölgesine saldırılarını artırdı. Eritre'de birçok yerleşim birimi gerillaların eline geçti.

Cunta, Eritre sorununu askeri açıdan çözmek amacıyla aynı yıl 300 bin kişilik bir kuvveti Eritre'ye yolladı. Ama askerler eğitimsiz ve donanım açısından yetersizdiler. Eritre'de hiçbir varlık gösteremedi geri çekilmek zorunda kaldılar.

1977 Mayıs'ında Mengistu, Moskova'ya gitti ve askeri yardım sözleşme döndü. Bu arada, sosyalist devletin ilan edilmesine karşın, A.B.D. Etyopya'ya yardım etmeyi hâlâ sürdürüyordu. Arap Yarımadası'nın yeni başındaki Etyopya'nın bulunduğu Afrika Boyunuza olarak bilinen bölgenin kendileri için büyük stratejik öneme sahip olduğunu inanan A.B.D. yardımı kesmemişti. Ama 1977 Şubatı'nda Carter yönetimi, ülkedeki sosyalist uygulamalar ve insan hakları ihlalleri olduğu gerekçesiyle yardımı

*Etyopya'da devrimin
önde gelenlerinden
Mengistu, Teferi
Banti ve Abate
Atnafu bir arada.*

kesti ve Etyopya'nın düşmanları olan Somali ile Sudan'ı desteklemeye başladı. Bu arada, S.S.C.B., Somali'deki sol kanat rejimi desteklemeyi sürdürüyordu. Afrika Boynuzu'ndaki güçler dengesi birden değişti. Somali'deki yönetim bir süre sonra sosyalistlikten vazgeçip A.B.D'nin yanında yer aldı. Böylece Afrika Boynuzu'nda S.S.C.B. ile A.B.D. müttefliklerini değiştirmiş oldular. Bu arada, Etyopya'ya yardım eden Küba, Erit-

re'de Etyopya'daki cuntaya karşı savaşan gerillaların sosyalist olmadığını fark ederek yardımı kesti. 1980'e gelindiğinde, Mengistu iyice güçlenmiş ve Eritre dışında iktidarına yönelik ciddi bir tehdit kalmamıştı.

Eritre Kurtuluş Cephesi. Eski bir İtalyan sömürgeci olan Eritre'de Etyopya'ya karşı silahlı direniş 1950'li yıllarda başladı. 1961'de Eritre Kurtuluş Cephesi (E.K.C.) kuruldu. 1960'lı yılların ilk yarısın-

da E.K.C'nin içinde Müslümanlar çoğunluktaydı ve cephenin destekçileri Suriye ve Irak'tı. Daha sonra bölgede yaşayan Hristiyan nüfus da başkaldırı hareketi içinde yer aldı. 1970'te, Müslüman Osman Salih Sabbe, E.K.C'den ayrıldı ve daha radikal bir örgüt olan Eritre Halkı Kurtuluş Kuvvetleri'nin (E.H.K.K.) kurdu, Irak ve Filistin Kurtuluş Örgütü ile yakın ilişkiler içine girdi. 1970'li yılların ilk yarısında E.K.C. ve E.H.K.K. gerillalar

bölgede Etyopya birliklerine sürekli üstün geldiler. Ama 1976'dan sonra, Eritre gerillalarının en büyük destekçisi olan Doğu Bloku üyelerinin Etyopya'ya yardım etmeyi tercih etmeleri ve hareket içersindeki bölünmelerin artması, hareketi zayıflattı. Eritre'deki örgütler, bağımsızlık düşünü gerçekleştirememelerine karşın varlığını korudular. Sözgelimi 1985'te E.H.K.P. gerillaları stratejik önemi bulunan Barentu kentini ele geçir-

diler ve 2 000 kişilik iki Etyopya tugayını yok ettiler. Aynı yıl Etyopya ile Eritre arasında yapılan ateşkes görüşmelerinden bir sonuç alınmadı

Zimbabve

Rodezya'dan Zimbabve'ye...
11 Kasım 1965 günü, kendi kendini yönetme (bir ölçüde bağımsız, bir ölçüde İngiltere'ye bağımlı)

hakkına sahip İngiliz sömürgesi Rodezya'nın beyaz başbakanı Ian Smith, bağımsız olmaya karar verdiklerini açıkladı. Bu karar, İngiltere ile 14 yıl sürecek ciddi bir sürtüşmeye neden olacak ve 20 bin kişinin ölümüyle sonuçlanacak bir savaşın tohumlarını atıyordu.

Ülkede yaşayan 4,5 milyon kişinin 4 milyonunu siyah Afrikalıların oluşturduğu ülkede, siyahlar İngiltere'nin çekilerek, Rodezya'nın adının Zimbabve olarak değiştirilmesini ve yönetimin kendilerine devredilmesini istiyorlardı.

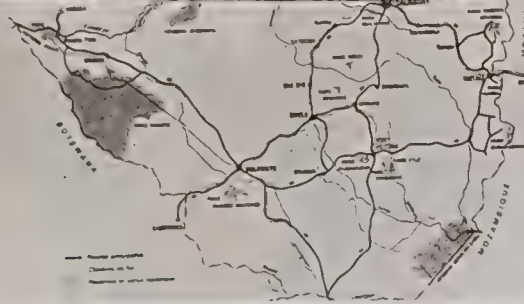
Rodezya, 1890'da Cecil Rhodes'in buraya gelerek, ülkeyi İngiltere'ye bağlaması ve buraya kendi adını vermesiyle kuruldu. 1923'te, İngiltere, bu topraklara kendi kendini yönetme yetkisi verdi. İngiliz sömürgeciler, burada, kendileri için bir refah devleti kurarlarken, siyahlar birçok haktan yararlanamadılar, ikinci sınıf ve yoksul insanlar olarak kaldılar. 1953'te, Güney Rodezya, komşusu olan Kuzey Rodezya ve Nyasaland ile federal bir birlik oluşturarak Orta Afrika Federasyonu'nu kurdu

Ülkede Joshua Nkomo tarafından 1950'de kurulan ilk siyahi örgüt Afrika Ulusal Kongresi 1959'da, siyahları kışkırttığı gerekçesiyle beyaz azınlık yönetimi tarafından kapatıldı. 1960'ta, başta yine Nkomo olmak üzere, siyah önderler, Sithole, Chitepo ve Mugabe tarafından kurulan Ulusal Demokratik Parti (N.D.P.), daha radikal bir örgüttü ve siyahlara oy hakkı tanınmasını ve tam bağımsızlığı hedefliyordu. 1961'de toplanan İngiliz-Rodezya İkili Konferansı'nda, İngiltere'nin Afrikalılara daha çok temsil hakkı verilmesi koşuluyla bir süre daha beyaz azınlık yönetimine izin vermesi, böylece tam bağımsızlığı geciktirmesi ve bu şekilde bir anlaşmaya gitmesi N.D.P. tarafından hoş karşılanmadı ve siyah önderler anlaşmayı açıkça eleştirdiler. Bunun üzerine, kuruluşundan bir yıl sonra, N.D.P. kapatıldı

Rodezyalı Afrikalılar, Zimbabve Afrika Halk Birliği (Z.A.P.U.) adında yeni bir bağımsızlık örgütü kurmakta gecikmediler. Bir ara kapatılan ve yeniden kurulan örgütün önderlerinden Sithole, bir iç anlaşmazlık sonunda ayrılarak Zimbabve Afrika Ulusal Birliği'ni (Z.A.N.U.) kurdu. 1964'te, beyaz azınlık hükümeti her iki örgütü de yasadışı ilan ederek kapattı ve Mugabe, Sithole ve Nkomo'yu hapse attırdı.

zimbabwe review

ORGANE OFFICIEL
DU
ZIMBABWE AFRICAN
PEOPLE'S UNION - ZAPU
et l'Assemblée du Soudi

Z.A.P.U.'nun yayın
organı Zimbabwe
Review'un bir eyleme
katılan gerillaları
gösteren kapağı.

Siyahların başkaldırısı, ülkede yaşayan beyaz azınlığın korkusuna neden oldu. Eski Belçika Kongosu'nda, anti-sömürgeci hareketin, denetimden çıkarak bazı beyazlara saldırı düzenlemesi de Rodezya'daki beyazları korkutuyordu. Bu durum, beyazları daha militan yapmaktan geri kalmadı. 1962'deki seçimlerde Rodezya Cephesi (R.F.) adlı ırkçı parti, oyların çoğunluğunu eline geçirdi.

Bu arada, İngiltere ile Rodezya'nın arası iyice açılmaya başladı. Orta Afrika Federasyonu'nu oluşturan ülkelerden ikisinde de beyaz azınlık rejimleri sona ermiş, Kuzey Rodezya, Zambiya, Nyassaland ise Malavi olmuştu. İngiltere bir an önce Rodezya'ya Afrikalıların durumunu iyileştirilerek bağımsızlık verilmesini isterken, iktidar, siyahların haklarını korumayan 1961 anayasası temel alınarak bir bağımsızlık anlaşması imzalamayı istiyordu. Özellikle İşçi Partili Başbakan Harold Wilson işbaşına geldikten sonra, ilişkiler daha da bozuldu. Wilson, ülkede bir an önce beyaz azınlık rejiminin son bulmasını istiyordu. Sürüncemede kalan gö-

rüşmeler, 1965 yılında kesildi. Ian Smith, Rodezya'da, "adalet, medeniyet ve Hristiyanlığın korunacağını" söylüyordu.

İngiltere bu durum karşısında kuvvet kullanmadı. Çünkü, Rodezyalı beyazların hemen hemen hepsi, bu ülkeye İngiltere'den göç etmişlerdi ve kendi soydaşlarına karşı savaşmayı düşünemezdi. Ama, ırkçı rejimi uzlaşmaya ikna edilemek için iktisadi yaptırımlar uygulamaya başladı. İktisadi açıdan İngiltere'ye son derece bağlı olan Rodezya'nın bir süre sonra teslim bayrağını çekeceği düşünülüyordu. Ama sonuç hiç de umulduğu gibi olmadı. Rodezya'nın imdadına güney komşusu ırkçı Güney Afrika Cumhuriyeti ile, doğu komşusu Portekiz sömürgeci Mozambik yetişti. Rodezya yaptırımlardan etkilenmeden varlığını sürdürdü.

Ardından İngiltere, diplomatik yolları yeniden zorlamayı düşündü. Wilson, bu kez, iktidarın bir sürecinde yavaş yavaş siyahlara devredilmesini önerdi ama Rodezya yönetimi bunu da reddetti. Birleşmiş Milletler Örgütü de yaptırımlar konusunda İngiltere'yi destekledi.

Afrikalı siyah önderler, İngiltere'nin Ian Smith rejimini ikna edemeyeceklerini anlamışlardı. Gittikçe gerilla etkinliklerine ağırlık verdiler, Doğu Bloku ülkelere eğitim için asker gönderdiler. 1967'de Z.A.N.U. ve Z.A.P.U. gerillaları eylemlerini artırdıysa da ciddi bir askeri başarı elde edemediler.

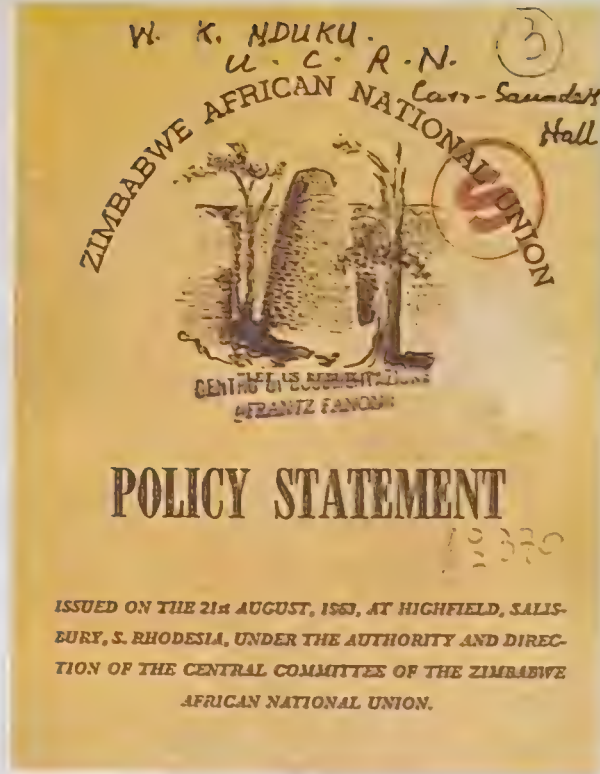
1960'lı yılların sonuna gelindiğinde, Rodezya, İngiltere'nin iktisadi yaptırımlarından, Birleşmiş Milletler Örgütü'nün aleyhine taktığı tavırdan ve gerilla eylemlerinden hemen hemen hiç etkilenmemişti. Ülkenin iktisadi durumu son derece iyiydi, ihracat artıyordu ve ülkeye hâlâ beyaz göçmenler geliyordu. 1969'da ülkede yeni bir anayasa kabul edildi ve siyahlara, belirsiz bir gelecekte, iktidar olma yetkisi değil ama ırksal eşitlik tanınabileceği söylendi. Ertesi yıl yapılan seçimleri, Rodezya'yı, İngiltere, Birleşmiş Milletler Örgütü ve gerilla devletlerinden kurtarmış bulunan R.F. kolaylıkla kazandı.

1971'de İngiltere'de muhalazakâr hükümet işbaşına gelince görüşmeler yeniden başladı. Kasım ayında iki ülke arasında varılan anlaşmaya göre, Rodezyalılar yönetimi siyahlara bırakmayacak ama onlara ırksal eşitlik tanıyacaktı, ama İngiltere, anlaşmanın beyazlar kadar siyahlarca da onanmasını isteyince söz konusu anlaşma hiçbir zaman uygulanamadı. İngilizler, Afrikalıların bu anlaşmaya tepkilerini ölçmek için Rodezya'ya bir komisyon gönderdiler. Bu arada, şimdiye kadar siyasal mücadeleye pek girmemiş olan rahip Abel Muzorewa başkanlığındaki Afrika Ulusal Konseyi (A.N.C.) anlaşmaya karşı geniş bir kampanya yürütüyordu. Komisyon, İngiltere'ye döndüğünde Afrikalıların böyle bir anlaşmayı kabul etmediklerini bildirdi, böylece iki ülke arasındaki ilişkiler yeniden koptu.

Gerilla savaşından başka bir yol la siyah yönetimin işbaşına gelmeyeceğine inanan Z.A.N.U., eylemlere yeniden başladı. Örgüt, gittikçe Çin Halk Cumhuriyeti'ne yaklaşıyor ve Çinli uzmanlar tarafından eğitiliyordu. 1972'de başlayan gerilla eylemleri öncekilere oranla hayli başarılı oldu. Rodezyalı beyazlar derhal karşı önlemlere giriştiler, gerillaları halktan soyulmaya çalıştılar ve kasabaları koruma altına aldılar. 1974'te Rodezya'nın kuzeydoğudaki gerilla üslerine karşı giriştiği eylem başarıyla sonuçlandı ve siyahi hareket ağır bir darbe yedi.

Bu arada hiç hesaba katılmadık bir şey oldu. Rodezya'nın ayakta kalmasını sağlayan Güney Afrika Cumhuriyeti, ülkeden bütün desteğini bir anda çekti. Güney Afrikalılar, Portekiz'in Mozambik'ten çekilmesinin ardından, bu ülkeden yardım almayan Rodezya'daki beyazların artık direnemeyeceklerini anlamışlardı. Mozambik, artık Rodezya için bir tehlike kaynağı oluşturmaya başlamış ve ülkede etkinlik gösteren gerillaların bir bölümü burada üslenir olmuşlardı. Güney Afrika, şimdi yıkılacağına kesin gözle baktığı Rodezya'daki ırkçı rejim yerine ılımlı bir siyah hükümetin kurulmasını destekliyor ve Mozambik'teki Marx'çı yönetimin Rodezya'da da egemen olmasından çekiniyordu.

Rodezya'nın kuzey komşusu Zambiya da Rodezya'daki savaşın bir an önce sona ermesini istiyordu. Çünkü ülkede siyahi örgütlerin üslenmesi kendisi için bazı iktisadi ve toplumsal sorunlar doğuruyordu. Güney Afrika, siyasal önderlerin serbest bırakılması için Smith'e baskı uygularken, Zambiya da, Z.A.N.U., Z.A.P.U. ve A.N.C'nin, Abel Muzorewa önderliğinde birlikte hareket etmelerini sağladı. Böylece, 1975'te Rodezya yetkilileri arasında görüşmeler başladı. Ama iki taraf da daha önce söylediklerinden farklı bir şey önermeyince, görüşmelerden bir sonuç elde edilemedi. 1976'da gerilla hareketi, bu kez daha da etkin olarak varlığını sürdürdü, Rodezyalılar gittikçe daha fazla kişiyi silah altında tuttular. Gerilla önderleriyle yapılan görüşmelerin sonuçsuz kalması üzerine 4 ülke (Zambiya, Tanzanya, Botswana, Mozambik) Rodezya'daki gerilla hareketine tam destek verdiklerini açıkladılar. Böylece, Rodezya, Güney Afrika'ya gittikçe daha fazla bağımlı kaldı ve bu ülkeye, kendisine baskı yapabilme fırsatı verdi. Sözgelimi, gerilla önderleriyle yapılan ve sonuçsuz kalan görüşmelerden sonra, Güney Afrika, Rodezya'da gizli olarak bulunan bütün askeri varlığını geri çekti, ülkeye silah ve benzin satışını da durdurdu. Tam bu arada, işin içine, Rodezya'daki çatışmaların S.S.C.B'nin işine geleceğine inanan A.B.D. girdi. A.B.D. Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, Smith'i, beyazların haklarının korunması karşılığında, ülkede iki yıl içinde siyah çoğunluk rejimi kurulması konusunda ikna etti, Güney Afrika'dan da Smith'i desteklemesini istedi. Arkasından Cenevre'de yapı-

Z.A.N.U'nun 21 Ağustos 1963 tarihli bir siyasal belgesi.

lan görüşmelere katılan siyahi önderler, Muzorewa, Sithole, Nkomo ve Mugabe daha iyi koşullar ileri sürdüler, Smith de Kissinger planından geri adım atmayınca, görüşmeler yine sonuçsuz olarak kesildi.

Cenevre dönüşünde gerilla hareketi daha da şiddetlendi. Nkomo ve Mugabe, güçlerini birleştirerek Yurtsever Cephe'yi (P.F.) kurdular. Bu arada, radikal hareket içindeki ideolojik ayrılıklar da büyüyordu. Z.A.P.U., S.S.C.B. ve Doğu Bloku'ndan yardım alırken, Z.A.N.U Çin Halk Cumhuriyeti tarafından destekleniyordu. Özellikle Z.A.P.U. ve askeri kanadı Z.A.N.L.A. hükümet tarafından korunan kasabalara saldırılar düzenliyor, köprülerde, demir ve kara yollarında tahribat yapıyordu. Hükümetin aldığı bütün önlemler fiyaskoyla sonuçlanmaya başlamıştı.

Görüşmeler yeniden başladı. Bu kez Smith'e uzlaşmaktan başka yapacak bir şey kalmamıştı. Görüşmelere katılan ılımlı siyah önderler, silahlı gücü bulunmayan Muzorewa, Z.A.N.U'nun önderliği-

ni Mugabe'ye kaptırmış bulunan Sithole ve hükümet yanlısı bir senatör olan Jeremiah Chirau idi. 1978'de yapılan görüşmelerde Smith, Muzorewa, Sithole, Chirau'nun önderliği altında siyah ve beyazların katılacağı geçici bir konseyin toplanması bir yıl sonra da siyahların da oy vereceği seçimlerin yapılması karara bağlandı. 1979'da, ülkede yaşayan beyazlar söz konusu kararın kabul ettiler. Nisan 1979'da yapılan seçimlerde, siyahlar için parlamentoda aynıl 72 sandalyenin 50'sini Muzorewa'nın Afrika Birleşik Ulusal Konseyi kazandı (28 sandalye beyazlara ayrılmıştı). Muzorewa ilk siyah başbakan oldu ve ülkenin adı Zimbabve Rodezya olarak değiştirildi.

Ama yeni devletin kuruluşu gerilla eylemlerini durdurmadı. Radikal gerilla grupları, ılımlı siyah önderlerin yaptığı anlaşmayı tanımayarak saldırılarını sürdürdüler. Savaşı durduran İngiltere oldu. İngiltere'nin önerisine göre, P.F. önderleri ile Muzorewa arasında ateşkes sağlanacak, P.F. üyeleri görüşmelere katılacaklar, yeni bir anayasa oluşturularak, beyazların

*Afrika Ulusal
Konseyi'nin başkanı
Abel Muzorewa.*

güvenlik güçleri, polis, bürokrasi ve adli yapıdaki denetimleri kaldırılacak, veto yetkileri de ellerinden alınacaktı. Muzorewa ve P.F. yetkilileri koşulları kabul ettiler ve savaş sona erdiren anlaşma 21 Aralık 1979 tarihinde imzalandı. Anlaşmaya göre, Muzorewa'nın yetkileri

kendisinden alınarak geçici olarak İngiliz bir valiye devredilecek, vali, ülkede seçimlerin yapılmasını gerçekleştirecekti.

Seçimler bütün örgütlerin tam katılımıyla gerçekleşti. Öncelikle beyazların seçimleri yapıldı ve Ian Smith beyazlara ayrılan 20 sandal-

yeyi de kazandı. Siyahların seçimleriniyse, oyların yüzde 63'ünü elde eden Mugabe'nin önderliğindeki Z.A.N.U. kazandı. Muzorewa ise oyların yalnızca yüzde 8'ini alabilirdi. Seçimleri, beklenmedik bir biçimde bir Marx'çının kazanması beyazlar arasında adeta bir şok yarattı.

Beyazların bir bölümü hükümet darbesi bekledi ama bu gerçekleşmedi. Seçimleri yöneten İngiliz seçim komisyonuysa, seçimlerin halkın görüşünü yansıttığını söyledi.

Rodezya, 18 Nisan 1980'de bağımsızlığını ilan etti ve Zimbabve

adını aldı. Mugabe de başbakan oldu. Marx'çı önder, önceleri hayli ılımlı bir siyaset izledi. Kurduğu hükümette, seçimi kaybeden Z.A.N.U. üyelerine ve beyazlara da yer verdi. Zambiya ordusunun eğitimi için İngilizlerden yardım istedi.

Ama bu durum fazla uzun sürmedi. Z.A.N.U.'nun ordu, polis, adalet mekanizması, bürokrasi ve basın-yayın üzerinde gittikçe daha etkili olduğunu fark eden Z.A.P.U. ittifakı bozdu ve gerilla savaşını, kısa bir aradan sonra yeniden başlattı. Savaş, 1985'e kadar sürdü. Bundan sonra iki örgüt Marx'çı-Lenin'ci yaklaşımı temel olan bir rejimi yerleştirmek ve aralarındaki görüş ayrılıklarına son vermek amacıyla görüşmelere yeniden başladılar.

Birçok kez ertelenen ve 1985'te yapılan genel seçimlerde parlamentodaki sandalyelerin çoğunluğunu Z.A.N.U. elde etti. Robert Mugabe başbakanlık görevini sürdürürken, Nisan 1986'da devlet başkanı Canaan Banana altı yıllık bir süre için yeniden göreve geldi.

Kamerun

XV. yy'da Portekizliler tarafından keşfedilen Kamerun'a Avrupalılar ancak XVII. yy'da köle ve fildişi ticareti amacıyla geldiler 1884'te Alman gezgin Nachtigal tarafından Alman himayesi ilan edilen ülke, Fransız ve Almanlar arasındaki Agadir anlaşmalarından (1911) sonra Kongo ve Ubangi'ye yayıldı. Birinci Dünya Savaşı sırasında müttefiklerin (İngilizler, Fransızlar ve Belçikalılar) saldırısına uğradı, daha sonra da 1916'dan başlayarak Fransa ve İngiltere arasında paylaşıldı.

1948'de amaçlarından biri, Fransa ile İngiltere arasında ikiye bölünmüş ülkeyi birleştirmek olan Kamerun Halkları Birliği kuruldu. Ulusçu bir programı olan Birliğin ne yapmak istediği ilk yıllarda pek belli değildi. Ama sonra hızlı bir ilerleme görüldü. Bu ilerleme, sömurge yönetimini 1955'in ilk yarısındaki şiddet önlemleri almaya itti; gösteriler kanlı bir biçimde bastırıldı. Temmuz 1955'te Kamerun Halkları Birliği kapatıldı ve parti, bu tarihten sonra bir yeraltı örgütü kimliği kazandı.

Kamerun Halkları Birliği, 1958'de "sömürüye hayır" adlı kampanyayı başlattı. Fransız sömürgecileri, parti başkanı Ruben Um Nyobe'yi öldürtüler. Partinin öbür başkanı Mayi Matip, silahlı mücadeleyi durdurdu. 1 Ocak 1960'ta da ülkede bağımsızlık ilan edildiğinde, parti canlılığını yitirmiş gibiydi.

Parti, Kamerun sorununu uluslararası sahneye çıkarmaya çalışarak etkinliğini sürdürdü. Parti başkanı Félix Moumié, Asya-Afrika

1971'de öldürülen
E.Ouandié.

uluslarının ve birçok "sosyalist" ülkenin desteğini alarak dünya kamuoyunun dikkatini Kamerun'daki yeni-sömürgecilğe çekmeye çalıştı. Moumié'ye göre Kamerun'daki siyasal düzen değişmemiş, baskı ve sömürü düzeni yalnızca biçim değiştirmişti. Kamerun, İngilizleri ülkeden çıkarmayı başarmış olan Fransızların bir av alanı durumuna gelmişti.

Moumié'nin öldürülüşü Kamerun Halkları Birliği'nin sonu demek değildi. Başkan yardımcılar Abel Kinge ve Ernest Ouandié, Moumié'nin ölümünden gereken derisi aldılar. 1961 Temmuzunda Sanaga-Maritime bölgesinde ma-kiye çekildiler. 1965 Eylülünde iktisatçı Osende Afana da savaşı kökleştirme ilkesini benimseyerek gerillacılara katıldı. Afana çok yaşamadı; başkan Ahmadou Ahidjo'nun kuvvetleri tarafından 15 Mart 1966'da yakalandı ve başı uçuruldu (bu arada başkanın, Afana'nın başını öteki isyancıların başlarıyla birlikte sarayında sakladığı da söylenir). Sonraki yıllarda siyasal baskı komutan Ernest Ouandié'nin 19

Ağustos 1970'te Mbanga dolaylarında tutuklanmasıyla bir adım daha ileri gitti. Ernest Ouandié, aralarında piskopos N'Dongomo'nun da bulunduğu batı bölgesi ve Bamileke ileri gelenleriyle birlikte, gü-rültülü bir biçimde yargılanıp 15 Ocak 1971'de idam edildi. Ama devrimci eylem durmadı; yön değiştirdi yalnızca. Çok sayıda devrimci Kamerun'a dönmüştü ve bunlar yasal bir mücadeleyi başa-riyle sonuçlandıracak güçte olduk-larına inanıyorlardı.

Temmuz 1969'da Kamerun Halkları Birliği üyeleri Kongo-Braz-zaville yakınlarındaki bir Kamerun köyüne saldırdılar. 1970 seçimle-rine tek aday olarak katılan başkan Ahidjo yeniden başkan seçildi.

Ağustos 1970'te Kamerun yetki-lileri Kamerun Halkları Birliği'nin önderlerinden Ernest Ouandié'yi yakalayarak birliği zayıflatmayı başardılar: N'Kongsamba piskoposu N'Dongomo tutuklandı ve devlet güvenliğine suikast suçuyla mah-kemeye verildi. Ocak 1971'de so-nuçlanan davada, Yaoundé aske-ri mahkemesi Ernest Ouandié'yi

idama mahkûm etti, N'Dongomo'nun ölüm cezasıysa ömür boyu hapse çevrildi. Davayı izleyen aylarda Kamerun Halkları Birliği hiç-bir gösteride bulunmadı.

Mayıs 1972'de bir halk oylama-sıyla Kamerun Birleşik Cumhuriye-ti ilan edildi. 1960'tan Kasım 1982'ye kadar devlet başkanlığı görevini yürüten Ahmadou Ahidjo'nun istifası üzerine Ocak 1984'te Paul Biya devlet başkanlığı gö-revini üstlendi. Ağustos 1985'teki ka-bine değişikliği, başkan Paul Biya'ya, kendi liberal görüşlerine daha yakın olan bir ekiple iktidarını güç-lendirme olanağı verdi.

Çad

XIX. yy'ın sonlarına doğru Çad (ya da Çat) topraklarına gelen İngiliz, Alman ve Fransız misyoner-leri, Çad Gölü'ne doğru ilerlediler. Direnen yerli halkla şiddetli çatış-malara giren Fransızlar, sonunda ülke topraklarını Fransız Ekvator Afrikası'nın (A.E.F.: Afrique Equatoriale Française) bir parçası ha-li-ne getirmeyi başardılar. 1910'da

*Kamerun Halkları
Birliği'nin önderi
F.Moumié.*

A.E.F'ye katılan Çad, "Özgür Fransa"ya bağlanan ilk Fransız sömürgeci oldu. 1958'de Fransız Uluslar Topluluğu'na üye olan Çad, 11 Ağustos 1960'ta bağımsızlığını ilan etti. Ama bağımsızlık bu ülkenin siyasal ve toplumsal görünümüne fazla bir değişiklik getirmedi. Sömürgeci güçlerin Çad'dan çıkmaması bir yana, bu güçler daha da arttı, sömürgecilikten doğan çelişkiler derinleşti. Fort-Lamy'ye yerleşen Fransız askeri güçleri hemen her yere müdahale ediyordu. 1960'ta Kamerun'da, Kamerun Halkları Birliği'ne karşı girişilen eylemde; 1964'te Gabon'da eski başkan Leon M'Ba'nın yeniden iktidara gelmesinde; 1968'de Orta Afrika Cumhuriyeti'nde başkan Bokassa'nın güç kazanmasında hep Fransız askeri güçleri etkili oldu.

Yeni yönetimin beceriksizliği ve güçsüzlüğüne, bir de bu yönetimin eski sömürgeciliğin köhnemiş yapısı üstünde durmaya çalışması eklenince, Çad'da durum daha da kötüleşti. Kısa ama vurgulu iç çekişmeler, François Tombalbaye

yönetiminin güçsüzlüğünü ortaya koydu: 1961'de, Logone bölgesinde baş gösteren ayaklanma; 1963'te Fort-Lamy'de 30 siyaset önderinin tutuklanması ve yüz kişinin ölümüne yol açan gösteriler, vb.

Fransızların ayrılırken iktidarda bıraktıkları François Tombalbaye, başkent Fort-Lamy'de (günümüzde N'Djamena) üslenmiş Fransız askerlerinin de yardımıyla geniş halk kitlelerini ezmeye, baskı altına almaya girişmişti. Tombalbaye'nin giriştiği bu eylemlere karşı çıkan herkes ya tutuklandı ya da ülkeden kaçma zorunda bırakıldı. Ancak halk kitlelerinin gösterdiği tepki, Haziran 1966'da Çad Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (F.R.O.L.I.N.A.T.) doğuşuna yol açtı. Cephenin önderi İbrahim Abaşa'ydı.

F.R.O.L.I.N.A.T., kısa zamanda geniş boyutlara ulaştı; kısa adından ancak 1967 Eylülü'nde söz edildi. İyi silahlandırılmış bir F.R.O.L.I.N.A.T. birliği, Mangalme'deki bir jandarma karakoluna saldırdı ve buraya komuta eden Fransız subayını öldürdü. İbrahim

Abaşa, 1968 Şubatı'nda hükümet kuvvetleriyle yapılan silahlı çatışmada öldürüldü. Fort-Lamy hükümeti, Abaşa'nın gövdesinden ayrılmış kafasını gösteren resimlerini bütün köylere dağıttı.

F.R.O.L.I.N.A.T.'in niteliğini, Abaşa'nın ölümünden sonra örgütün yöneticiliğine getirilen eski eğitim bakanı Abba Sıddık şöyle anlatır: "F.R.O.L.I.N.A.T. bir siyasal parti değildir. F.R.O.L.I.N.A.T. ırk ayrımı yapan ve halkı sömüren gerici, kukla bir rejimi devirmek için kurulmuş, siyasal ve askeri nitelikte bir örgüttür." F.R.O.L.I.N.A.T.'in siyasal görüşünü kendisinin açıkladığı şu sekiz nokta belirlemektedir: 1. Fransa'nın zorla başta tuttuğu yeni sömürgeci ve diktatör rejimi devirmek; 2. Bütün yabancı üslerin boşaltılmasını sağlamak; 3. Halkçı ve demokratik bir ulusal cephe hükümeti kurmak; 4. Toprak reformunu gerçekleştirmek; 5. Kadın-erkek eşitliğini gerçekleştirmek, halkın yaşama koşullarını düzeltmek; 6. Emperyalist ülkelerin ve özellikle Fransa'nın iktisadi tekelini ortadan kaldırmak; 7. Arap-

Çad müdahalesi sırasında, Guarace ilinde üslenmiş

Fransız lejyonerlerine malzeme taşıyan bir helikopter.

ça ve Fransızca'yı resmi dil olarak kabul etmek; 8. İsrail ve Güney Afrika dışında bütün ülkelerle diplomatik ilişkiler kurmak.

F.R.O.L.I.N.A.T'nin Çad'da gerçekleşen bütün eylemleri denetlediği söylenemez. Ama bu örgüt, yine de, yerel, bölgesel, bazen etnik ve dinsel sorunlara bir siyasal yanıt getirmekte etkili oldu. F.R.O.L.I.N.A.T'nin varlığı gide-rek, bağımsızlık sonrası dönemde, Fransızlar tarafından benimsenil-meğe çalışılan hükümet modeline karşı direnişi ayakta tutan bir etken oldu.

Bu durum Fransa'yı 1968 Ağustos'u'ndan sonra geniş çapta bir müdahaleye girişmek zorunda

bıraktı. Bu durum karşısında, Ağustos 1968'den sonra, Çad'da, geniş çaplı bir müdahaleye girişen Fransa, Haziran 1971'de kuvvetlerini geri çekti. 1972'ye kadar F.R.O.L.I.N.A.T'ı destekleyen Libya önderi Kaddafi bu desteğini çekti, ama iç savaş sürüp gitti. Nisan 1965'te general Odingar'ın yönettiği bir askeri darbe sırasında başkan Tombalbaye öldü. Mayıs 1975'te, Tombalbaye'nin 1972'de tutuklatıldığı eski genelkurmay başkanı Félix Malloum devlet başkanlığı ve Yüksek Askeri Konsey başkanlığı görevlerine getirildi. Malloum'un iktidara gelişi ulusal barış umudu uyandırdı ama özellikle Tombalbaye'nin eski bakanı Abba

Siddik'in F.R.O.L.I.N.A.T. örgütü ve Hissène Habré'nin Tubu savaşçıları (1974'te Fransız etnologu Françoise Claustre'u kaçırdılar ve ancak Ocak 1977'de serbest bıraktılar) silahlı mücadeleyi bırakmadılar. Ağustos 1978'de, başkan Malloum, başbakanlık görevini H. Habré'ye verdi. Bu uzlaşma girişimi, Şubat 1979'da N'Djamena'da hükümet kuvvetlerini (F.A.T: Forces armées Tchadiennes Habré nin gerillalarıyla (F.A.N.: Forces armées nord) karşı karşıya getiren kanlı ayaklanmalarla başarısızlığa uğradı. Durum gitgide kötüleşti ve siyasal bölünmeler, aralık 1980'de, Silahlı Halk Güçleri'nin (F.A.P.: Forces armées populaires) önde-

F.R.O.L.I.N.A.T'n
önderlerinden
A.Siddik.

*Nisan 1965'te bir
askeri darbe
sırasında öldürülen
başkan Tombalbaye.*

*Geçici Ulusal Birlik
hükümetinin
kurucusu Goukouni.*

ri, Goukouni Ouéddei'ye bağlanan Libya birliklerinin N'Djamena'ya ele geçirmesi ve Hissène Habré yanlılarını dağıtmasıyla doruk noktasına ulaştı. Daha sonra ülke Goukouni Ouéddei'nin başkanlığındaki Geçici Ulusal Birlik Hükümeti (G.U.N.T.: Gouvernement d'union nationale de transition) tarafından yönetilmeye başlandı. Bu arada, Batı Sudan'da bulunan Hissène Habré, Sudan hükümetinin diplomatik desteğinden yararlanarak tüm güçleriyle saldırıya geçti. 7 Haziran 1982'de, güçleriyle birlikte, fazla çatışma olmadan N'Djamena'ya giren Habré 1,5 yıl önce ayrıldığı başkente dönerek 19 Haziran 1982'de Çad'ın Geçici Devlet Konseyi başkanı seçildi. Çad'ın iç huzursuzlukları bu yeni dönemde de son bulmadı. Kuzeyde Geçici Ulusal Birlik Hükümeti'ni (G.U.N.T.) yeniden kuran Goukouni, Libya'nın da desteğini sağlayarak gerilla hareketlerine girişti. İç savaş 1983'te iyice alevlendi. İktidarını korumak isteyen Habré, A.B.D. ve Fransa'nın yanı sıra Mısır, Zaire ve Sudan gibi ülkelerin desteğiyle Ouéddei güçlerine karşı koymaya girişti. İki önderin güçleri arasında birçok çatışma oldu.

Fransa'nın desteklediği H. Habré, Çad Ulusal Silahlı Kuvvetleri (F.A.N.T.: Forces armées nationales tchadiennes) adını alan birliklerini yeniden düzenlemeyi sürdürdü; Haziran 1984'te, başka eğilimlerle de genişlemiş bir siyasal hareket oluşturmak için F.A.N.'ın (N'Djamena'daki iktidarın gerçek organı) komuta konseyini feshetti.

Afrikan dış güçlerin (Zaire, Libya gibi) ve Afrika dışındaki güçlerin (Fransa, A.B.D.) körükledikleri yirmi yıllık bir iç savaş, Çad'ın, on altıncı paralel hizasında, bölünmesine yol açtı. Kuzeyde Libya'nın desteklediği ve Bardai'de üslenmiş olan Goukouni'nin Geçici Ulusal Birlik Hükümeti, ülkenin üçte birini oluşturan ama çok az nüfuslu olan bir bölgeyi (Borkou-Ennedi-Tibesti) denetimi altında tutarken, güneyde Haziran 1982'den beri N'Djamena'ya yerleşen ve Fransa ile A.B.D.'nin desteğiyle iktidarı tümüyle elinde tutan Hissène Habré'nin bölgesi yer alır. 1984'te Afrika Birliği Örgütü öncülüğünde Addis-Abeba ve Brazzaville'de düzenlenen barış konferansları, Hissène Habré'nin uzlaşmaz tutumu nedeniyle başarısızlıkla sonuçlandı. Hiçbir çoğulcu siyasetin hoş görülmediği ülkede Habré, Çad'ın siyasal ve yönetsel yaşamına egemen olmayı sürdürmektedir. ●

